

T.C
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
MÜZİK BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

ALEVİ MÜZİK UYANIŞI BAĞLAMINDA
İZMİR YAMANLAR ALEVİ GÖÇMENLERİNİN MÜZİK PRATİKLERİ

Hazırlayan
Serap AKDENİZ

Danışman
Prof. Dr. Ayhan EROL

İZMİR-2011

YEMİN METNİ

Doktora Tezi olarak sunduğum “**Alevi Müzik Uyanışı Bağlamında İzmir Yamanlar Alevi Göçmenlerinin Müzik Pratikleri**” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

/ /

Serap AKDENİZ

İmza

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü'nün/...../2011 tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisan üstü Öğretim Yönetmeliği'ninmaddesine göre Müzik Bilimleri Anabilim Dalı Doktora öğrencisi **Serap AKDENİZ'** in “**Alevi Müzik Uyanışı Bağlamında İzmir Yamanlar Alevi Göçmenlerinin Müzik Pratikleri**” konulu tezi incelenmiş ve aday .../.../... tarihinde, saat da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezinolduğuna oy.....ile karar verildi.

BAŞKAN

ÜYE

ÜYE

ÜYE

ÜYE

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

TEZ VERİ FORMU

Tez No:

Konu Kodu:

Üniv. Kodu:

- Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tez Yazarının

Soyadı: AKDENİZ Adı: Serap

Tezin Türkçe Adı: “Alevi Müzik Uyanışı Bağlamında İzmir Yamanlar Alevi Göçmenlerinin Müzik Pratikleri”

Tezin Yabancı Dildeki Adı: “Musical practices of the İzmir Yamanlar Alevi Immigrants in the Context of the Alevi Musical Revival”

Tezin Yapıldığı

Üniversitesi: D.E.Ü.

Enstitü: G.S.E.

Yıl: 2011

Diğer Kuruluşlar:

Tezin Türü:

Yüksek Lisans:

☐

Dili: Türkçe

Doktora:

☒

Sayfa Sayısı: 234

Tıpta Uzmanlık:

☐

Referans Sayısı: 90

Sanatta Yeterlilik:

☐

Tez Danışmanının

Unvanı: Prof. Dr.

Adı: Ayhan

Soyadı: EROL

Türkçe Anahtar Kelimeler:

1-Müzik

2- Uyanış

3- Alevi

4-Ritüel

5-Yamanlar Mahallesi

İngilizce Anahtar Kelimeler:

1-Music

2- Revival

3- Alevi

4- Ritüel

5-Yamanlar District

Tarih:

İmza:

Tezimin Erişim Sayfasında Yayınlanmasını İstiyorum

Evet

Hayır

ÖZET

Bu çalışmada, İzmir'in Yamanlar Mahallesi'nde yaşayan Orta ve Doğu Anadolu Alevi göçmenlerinin ritüel içi -ritüel dışı müzik pratikleri, '*Alevi müzik uyanışı*' bağlamında ele alınmıştır. İzmir'in Yamanlar Mahallesi'ne göç eden Alevi topluluğu, 1993 yılında '*Hacı Bektaş Veli Kültür ve Dayanışma Derneği Karşıyaka Şubesi*'nde örgütlendi. İçinde cemevini de bulunduran bu dernek 2009' da '*Alevi Kültür Dernekleri Karşıyaka Şubesi (Yamanlar Cemevi)*' olarak isim değiştirdi. Bu çalışma bir yıl süren alan araştırması, gözlem ve görüşmelere dayanmaktadır.

Farklı etnik topluluklardan oluşan Aleviler, Ortodoks Müslümanlardan oldukça farklı ibadetlere sahip heteredoks Müslümanlardır. Bu dinsel açıdan farklı olan topluluk, Hz. Muhammed'in kuzeni ve damadı olan Hz. Ali'ye gönülden bağlıdır. Alevilerin sosyal ve dinsel lideri olan dede, içinde müzik ve dansın (semah) önemli işlev gördüğü, cem ritüelini yönetir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Aleviliğin tarihsel gelişimi, Alevi inanç ve kültürü, toplumsal kurumları ve Türkiye'de Alevi uyanışı ele alınmıştır. İkinci bölümde, Alevi kültürel kimliği ve belleği, Alevi müzik uyanışının bileşenleri ile ilişkilendirilmiştir. Üçüncü bölüm ise ilk iki bölümün kazanımlarından hareketle, bu çalışmaya seçilen vaka incelemesi çerçevesinde, *cem* içi - *cem* dışı müzik pratiklerinin tanımlanmasını ve değerlendirilmesini içermektedir.

'*Müzik uyanışı*' (*music revival*), yok olmakta olduğuna ya da tamamen geçmişe ait olduğu düşünülen bir müzik geleneğinin yeniden gündeme gelmesidir. 1980'lerin sonundan itibaren, gerek endüstrileşmenin, gerekse Türkiye'nin siyasi koşullarındaki değişimin etkisiyle *Alevi müzik uyanışı* ortaya çıkmaya başlamıştır. Dolayısıyla, Alevi müzik uyanışından, İzmir Yamanlardaki Alevi göçmenlerinin *cem* içi ve *cem* dışı müzik pratikleri de etkilenmiştir; Alevi müzik uyanışçılarının gündeme getirdiği dağar, bağlamada

kullanılan *şelpe*, *çarpma*, *vb.* gibi popüler teknikler ve amplifikatör, mikrofon vb. gibi yeni müzik teknolojileri bölgedeki *cem* içi ve *cem* dışı müzik pratiklerinde halen uygulanmaktadır.

ABSTRACT

This study explores the ritual and non ritual musical practices of Alevi immigrants who migrated from the Central and Eastern Anatolia to Yamanlar District, Izmir in the context of '*Alevi music revival*'. Yamanlar Alevis organised themselves at '*Hacı Bektaşî Veli Kültür ve Dayanışma Derneği Karşıyaka Şubesi*' (a religious association) in 1993. This association's name was changed as '*Alevi Kültür Dernekleri Karşıyaka Şubesi (Yamanlar Cemevi)*' (it has its own 'cemevi') in 2009. This study has endured researches, observations and interviews for one year.

Alevis who consist of different ethnic communities are heteredoks Muslims whose worship is comparatively different from Ortodoks Muslims. This religiously marginalized social group loves imam Ali willingly who is the prophet Muhammed's cousin and son-in-law. Alevis' social and religious leader is called *dede* manages *cem ritual* in which music and dance (semah) play an important role

This study consists of three parts. In the first part, historical background, faith, culture, social organizations and revival of Alevis were considered. Secondly, cultural identity, memories and *music revival's* components of Alevis were associated. Finally, the third part covers defining and evalutaing the *ritual* and *non ritual* musical practices starting with achievements of first two parts working under the selected case study

Music revival can be defined as to be on the agenda (today) of a music tradition which is thought that this tradition is becoming lost or definitely lost in the history. After end of 1980's, either industralization or changes in Turkish political life affected Alevis and so *Alevi music revival* was born. Accordingly, Yamanlar Alevis' ritual and non ritual musical practices have also been affected by Alevi music revival. Popular repertoire, new bağlama (Turkish folk string instrument) techniques such as *şelpe*, *çekme* etc. and new music technologies

such as amplifier, microphone etc.(which have been popularized by Alevi music revivalists) are still being performed in Yamanlar Alevis' ritual and non ritual practices today.

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, Orta ve Doğu Anadolu'dan İzmir Yamanlar Mahallesi'ne göç eden Alevilerin cem içi ve cem dışındaki müzik pratikleri, 'Alevi müzik uyanışı' bağlamında ele alınmıştır.

Çalışma süresince bana her konuda destek olan danışmanım Prof. Dr. Ayhan Erol'a çok teşekkür ederim. Derneğin dedesi Hamza Takmaz'ın her zamanki hoşgörülü ve yardımsever yaklaşımını minnettarlıkla anmadan geçemeyeceğim. Cemevi zakirleri Ali Aşan, Sadık Haydar Akgül, dernek sekreterleri Fatoş Elma ve Suzan Kasar, sizi sabrınızdan ve yakınlığınızdan dolayı sevgiyle anıyorum. Ayrıca görüşme ve gözlemlerimde bana her zaman büyük yakınlık gösteren Yamanlar Cemevi üyelerine de çok teşekkür ederim.

Bu çalışma süresince bana destek olan hocalarıma ve iş arkadaşlarıma (Ege Üniversitesi Devlet Türk Müziği Konservatuarı), sevgili arkadaşım Alper Demir'e, analizlerini yaptığım ezgileri seslendiren sevgili arkadaşım Zeynel Demir'e, başta Semih Çetiner olmak üzere her zaman yanımda olan öğrencilerime, manevi desteklerini daima üzerimde hissettiğim sevgili ailelerime (Nargaz ve Akdeniz), beni her zaman sabırla motive eden eşime ve canım oğlum Ayberk'e sonsuz teşekkürler.

Serap Akdeniz

İÇİNDEKİLER

ALEVİ MÜZİK UYANIŞI BAĞLAMINDA İZMİR YAMANLAR ALEVİ GÖÇMENLERİNİN MÜZİK PRATİKLERİ

	<u>Sayfa</u>
YEMİN METNİ.....	ii
TUTANAK	iii
Y.Ö.K DOKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vii
ÖNSÖZ	ix
İÇİNDEKİLER	x
NOTA ÖRNEKLERİ LİSTESİ	xiii
EKLER LİSTESİ	xiv
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

1.TARİHSEL, İNANÇSAL VE KÜLTÜREL AÇIDAN ANADOLU ALEVİLİĞİ

1.1. Alevilik nedir?	4
1.2. Baba İshak Olayı, Hacı Bektaşî Veli, Bektaşilik	7
1.3. Alevî İnanç ve Kültürü	11
1.3.1. Ritüeller	11
1.3.2. Toplumsal Kurumlar.....	18
1.3.3. Sayı Mistisizmi	23
1.4. Osmanlı Devleti'nde Aleviler	26
1.5. Türkiye Cumhuriyeti'nde Aleviler	30
1.5.1.Türkiye'de Alevî Uyanışı.....	32

2. BÖLÜM

2. ALEVİ KÜLTÜREL KİMLİĞİ VE KÜLTÜREL BELLEĞİNİN İFADE ARACI OLARAK ALEVİ MÜZİĞİ

2.1. Alevilikte ‘Yol Bir Sürek Bin Bir’ Deyişi ile Aleviliği Kavramsallaştırmak ..	34
2.1.1. Kimlik	34
2.1.2. Kişisel Kimlik.....	36
2.1.3. Kültürel Kimlik.....	37
2.1.4. Alevi Kültürel Kimliği.....	40
2.2. Kültürel Bellek	42
2.2.1. Alevi Kültürel Kimliğinin Sürekliliğinde Alevi Kültürel Belleğin Rolü	43
2.2.2. Toplumsal Hatırlamanın İfade Aracı Olarak Alevi Cem Ritüeli.....	46
2.2.3. Alevi Kültürel Belleğinin Oluşumunda Sözlü Kültür Bağlamında Alevi Müziği: Dede, Zakir, Ozan	51
2.3. Alevi Müziği	57
2.4. Alevi Müziğinin Seslendirilme Ortamları.....	60
2.4.1. Ritüel İçi Müzik Pratikleri.....	61
2.4.1.1. Cemde Seslendirilen Müzik Türleri	62
2.4.2. Ritüel Dışı Müzik Pratikleri	72
2.5. Müzik Uyanışı (Music Revival).....	73
2.6. Alevi Müzik Uyanışı.....	74
2.7. Alevi Müzik Uyanışı Bağlamında Cem Ritüeli.....	79
2.7.1. Alevi Müzik Uyanışı Bağlamında Dedelik ve Zakirlik.....	81
2.7.2. Alevi Müzik Uyanışı Bağlamında Ritüel İçi ve Ritüel Dışı Semah Pratikleri.....	84
2.7.3. Uyanış Koşullarında Toplumsal Cinsiyet.....	86

3. BÖLÜM

3. İZMİR YAMANLAR ALEVİLERİ VE MÜZİK PRATİKLERİ

3.1. ‘Alevi Kültür Dernekleri İzmir Karşıyaka Şubesi (Yamanlar Cemevi)’nin Genel Profili ve Örgütlenmesi	89
3.2. ‘Alevi Müzik Uyanışı’nın Ritüel Dışı Müzik Ortamlarındaki Yansımaları....	98
3.2.1. Çekirdek Uyanış Önderlerinin ‘Alevi Müzik Uyanışı’ndaki Rolü.	98
3.2.2. Yamanlarda Otantisite Söylemleri.....	100
3.2.3. Uyanışçı Organizasyonlardaki Canlı Performanslar	103
3.2.4. Yamanlarda Sözlü Kültürden Yazılı Kültüre Geçişin Belirtileri	106
3.2.5. Uyanışçı Pazar ve Kitle Medyasının Yamanlardaki Etkileri	108
3.3. ‘Alevi Müzik Uyanışı’nın Ritüel İçi Müzik Pratiklerine Etkileri.....	109
3.3.1. Yamanlar Cemevi ve Cem Ritüellerinde Değişim	110
3.3.2. Yamanlar Cemevi’ndeki Cem Türleri ve İçerikleri.....	113
3.3.3. Yamanlarda Bir Cem Ritüeli.....	114
3.3.4. Alevi Müzik Uyanışı Bağlamında Yamanlar Cemlerinin Dağar ve İcra Üslubu	131
3.3.5. Birlik ve Farklılık Ekseninde Yamanlar Cemevi Müzik Pratikleri	136
3.3.6. Yamanlarda Semahların Değişimi ve Dönüşümü.....	146
3.3.7. Yamanlarda Toplumsal Cinsiyet ve Cemde Kadın Zakir	150
SONUÇ	153
EKLER.....	159
KAYNAKLAR	211
CD.....	221
ÖZGEÇMİŞ	

NOTA ÖRNEKLERİ LİSTESİ

Nota Örneği 1. Kerbela Mersiyesi (1. Versiyon).....	137
Nota Örneği 2. Kerbela Mersiyesi (2. Versiyon)	138
Nota Örneği 3. Hata Ettim Hüda Yaktı Delili/Düvaz İmam (1. Versiyon)	139
Nota Örneği 4. Hata Ettim HüdaYaktı Delili/Düvaz İmam (2. Versiyon)	139
Nota Örneği 5. Hata Ettim HüdaYaktı Delili/ Düvaz İmam (3. Versiyon)	140
Nota Örneği 6. Gece Gündüz Hayalinle Yanarım/Deyiş (1. Versiyon)	141
Nota Örneği 7. İnsan-ı Kamilden Ayırma Bizi/Düvaz İmam (2. Versiyon).....	141
Nota Örneği 8. Böyle İkrar İle/Deyiş (3. Versiyon)	142
Nota Örneği 9. Hata Ettim Hüda Girdi Semaha/Semah (1. Versiyon).....	143
Nota Örneği 10. Gine Dertli Dertli /Turnalar Semahı (2. Versiyon).....	143
Nota Örneği 11. Haktan Bize Nida Geldi/Deyiş (1. Versiyon)	144
Nota Örneği 12. Medet Hey Allahım Medet/Tevhit (2. Versiyon)	145
Nota örneği 13. Haktan Bize Nida Geldi/Deyiş.....	145

EKLER LİSTESİ

Tablo 1. Yamanlar Cemevi Dedesinin Yürüttüğü Cemlerin Analizleri.....	160
Tablo 2. Misafir Dedelerin Yürüttüğü Yöre Cemleri (Yöre Cemlerinin Analizleri)	176

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf No: 1. Alevi Kültür Dernekleri Karşıyaka Şubesi (Yamanlar Cemevi)'nin dışarıdan görünümü.....	185
Fotoğraf No: 2. 16-12-2010. Muharrem cemi	186
Fotoğraf No: 3. 25-9-2010. Yamanlar semah ekibi	187
Fotoğraf No: 4. Hamza Takmaz dedenin zakirlik hizmeti.....	188
Fotoğraf No: 5. 9-1-2011. Aşure etkinliğinde Yamanlar Cemevi semah ekibi	189
Fotoğraf No: 6. 25- 9-2010. Görgü ceminde süpürgeci hizmeti.....	190
Fotoğraf No: 7. 25- 9-2010. Görgü ceminde delilci hizmeti	191
Fotoğraf No: 8. 2-12-2010. Birlik ceminde zakirlik hizmeti.....	192
Fotoğraf No: 9. Yamanlar Cemevi semah ekibinin kostümleri	193
Fotoğraf No: 10. 12-12-2010. Muharrem sohbetlerinde semah	194
Fotoğraf No: 11. 26-4-2011.Tokat yöre ceminde semah	195
Fotoğraf No: 12. 10-4-2011. Çorum yöre cemi	196
Fotoğraf No: 13. 12-2-2011. Hızır ceminde kadın zakirlik	197
Fotoğraf No: 14. Alevi Kültür Dernekleri Karşıyaka Şubesi (Yamanlar Cemevi) avlusu	198
Fotoğraf No: 15. 23-12-2010. Birlik ceminden sonra kurbanın yemekhanede yenmesi	199
Fotoğraf No: 16. Alevi Kültür Dernekleri Karşıyaka Şubesi (Yamanlar Cemevi) musalla taşı.....	200
Fotoğraf No: 17. Alevi Kültür Dernekleri Karşıyaka Şubesi (Yamanlar Cemevi) kütüphanesi	201
Fotoğraf No: 18. Alevi Kültür Dernekleri Karşıyaka Şubesi (Yamanlar Cemevi) konferans salonu.....	202

Fotoğraf No: 19. Alevi Kùltür Dernekleri Karşıyaka Şubesi (Yamanlar Cemevi) yönetim odası	203
Fotoğraf No: 20. Alevi Kùltür Dernekleri Karşıyaka Şubesi (Yamanlar Cemevi) bilgisayar odası.....	204
Fotoğraf No: 21. 17-5-2011. Aşık Mahsuni Şerif'i anma etkinliği	205
Fotoğraf No: 22. 16-4-2011. Tokat yöre cemi.....	206
Fotoğraf No: 23. 16-6-2011. Malatya yöre cemi	207
Fotoğraf No: 24. Cemde Oniki hizmetliler	208
Fotoğraf No: 25. 16-12-2010. Muharrem ceminde lokmaların getirilmesi	209

YAMANLAR MAHALLESİ HARİTASI	210
--	-----

CD LİSTESİ	221
-------------------------	-----

1. Kerbela Mersiyesi (1. Versiyon)
2. Kerbela Mersiyesi (2. Versiyon)
3. Hata Ettim Hüda Yaktı Delili/Düvaz İmam (1. Versiyon)
4. Hata Ettim Hüda Yaktı Delili/Düvaz İmam (2. Versiyon)
5. Hata Ettim Hüda Yaktı Delili/ Düvaz İmam (3. Versiyon)
6. Gece Gündüz Hayalinle Yanarım/Deyiş (1. Versiyon)
7. İnsan-ı Kamilden Ayırma Bizi/Düvaz İmam (2. Versiyon)
8. Böyle İkrar İle/Deyiş (3. Versiyon)
9. Hata Ettim Hüda Girdi Semaha/Semah (1. Versiyon)
10. Gine Dertli Dertli /Turnalar Semahı (2. Versiyon)
11. Haktan Bize Nida Geldi/Deyiş (1. Versiyon)
12. Medet Hey Allahım Medet/Tevhit (2. Versiyon)
13. Haktan Bize Nida Geldi/Deyiş

GİRİŞ

Aleviler, Hz. Ali'yi manevi önder olarak kabul eden, inanç ve ibadetleriyle Ortodoks Müslümanlardan çok farklı bir yapıya sahip, kendilerine özgü toplumsal kurumları olan heteredoks Müslümanlardır. Diğer bir deyişle, Hz. Ali'nin halifeliğini kabul eden, soydan gelen dedeleri olan, ibadetlerini *cem* adını verdikleri toplantılarda, deyişleri ve semahlarıyla yapan topluluklardır. Aleviler birçok farklı etnik topluluktan oluşmuş olmakla birlikte, Alevilik çatısı altında kültürel kimliklerini sürdürürler.

16.yy'dan bu yana gördükleri baskı ve zulüm sonucunda inanç ve kültürlerini kendi içlerinde yaşayarak, kapalı toplum özelliklerini koruyan Aleviler, 1960'larda, kentleşme ve endüstrileşme sonucunda köyden kente göç etmeye başlamışlardır. 1980'lerin sonunda ise geçmişteki kapalı toplum yapısından uzaklaşarak, kentsel ortamlarda örgütlenmeye ve kamusal ortamlarda görünürlük kazanmaya başlamışlardır. Böylece Alevi uyanışı'nın (revival) oluşum süreci başlamıştır. Aynı yıllarda, Alevi kültürel uyanışına paralel olarak, Alevi müzik uyanışı da karşımıza çıkar. Diğer bir deyişle, unutulmaya yüz tuttuğu ya da geçmişe ait olduğu düşünülen müziğin yeniden gündeme gelmesi olarak ifade edilen 'müzik uyanışı' (music revival) Alevi müziği için de geçerlik kazanmaya başlamıştır. 1980'lerden sonra Alevi müziğinin çekirdek uyanış önderleri olarak tanımlanan Arif Sağ, Sabahat Akkiraz, Erdal Erzincan gibi Alevi müzisyenler, Alevi müziğinin yeniden canlanmasına önemli katkılarda bulunarak, bu müziği yeniden inşa etmişlerdir.

Kırdan kente göçün olgunlaşmaya başlamasıyla kendisini gösteren Alevi uyanışı ile birlikte, Alevi geleneksel sözlü kültürü, yazılı kültüre doğru bir dönüşüm geçirmeye başlamıştır. Bu süreçte kentsel örgütlenme sonucunda ortaya çıkan değişim, Alevilerin cem ritüeline de yansımıştır. Bu çalışmada öncelikle kırsal ve kentsel ortamlardaki cemlerin genel yapısı, müziği ve semahlardaki farklılıkların ne olduğu ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci önemli odağı ise, Alevi müzik uyanışının cem içi ve cem dışı müzik pratikleri ile semahlara nasıl yansıdığı ve bunun Alevi kültürel kimliğine etkilerinin ne olduğudur.

Bu amaçla, İzmir Yamanlar Mahallesi’nde yer alan ‘Alevi Kültür Dernekleri Karşıyaka Şubesi’nde bölgenin Alevi göçmenlerinin müzik pratikleri, yapılan alan çalışması, gözlem ve görüşmeler sonucunda ele alınmıştır. Derneğin adının yaygın kullanımı ‘Yamanlar Cemevi’ olduğu için, bu çalışmada da genelde bu isim tercih edilmiştir. Alan  alışması için Yamanlar Cemevi’nin seçilmesinin sebebi, burada cemevinin dedesinin dışında, farklı dedelerin katılımıyla yöre cemlerinin yapılıyor olmasıdır. Böylece hem cemevi dedesinin yürüttüğü cemler, hem de farklı yörelerin dedelerinin yürüttüğü cemler izlenerek, Alevi müzik uyanışının bu cemlerdeki müzik pratiklerine yansıması ele alınmıştır. Ayrıca farklı yörelerden gelen zakirlerin müzik pratiklerinin izlenmesiyle, Alevi müziğindeki söz-ezgi birlikteliğine ilişkin farklı durumlar gözlenerek yöresel farklılıklardan doğan ezgisel çeşitliliklerin de ortaya konması hedeflenmiştir. Diğer bir deyişle, Alevi müziğindeki birliğin ve çeşitliliğin eş zamanlı inşası ve bunun Alevi kültürel kimliğini sürdürmedeki rolünün ne olduğunun anlaşılması çalışmanın temel dinamiğini oluşturmuştur.

Alevilerin inanç ve kültürel kimliklerini sürdürmede, benzerlik ve farklılıklarını ifade etmek için sıklıkla dile getirdikleri “yol bir, sürek bin bir” deyişi, çalışmanın temel harekete geçirici noktası olmuştur. Yapılan alan çalışmasından çıkan sonuçlar, Alevi dinsel ve kültürel pratiklerinin, başta müzik pratikleri olmak üzere, bu  zl  sözle ne kadar i  içe olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla çalışmanın amacını, bu söylem-eylem uyumunun nasıl hayata geçirildiğinin saptanması olarak düşünmek mümkündür.

İzmir’deki birçok Alevi Kültür Derneği içinde Yamanlar Cemevi’nin seçilmesinin sebebi olarak derneğin kendi dedesinin dışında farklı ocaklardan gelen dedelerin de burada cemler yürütmeleri olduğuna yukarıda değinilmişti. Dolayısıyla cemevi’nin ritüel içi ve ritüel dışı pratikleri Alevi uyanışı bağlamında incelenirken, farklı Alevi topluluklarına ait cemlerin müzik pratikleri de birlik ve farklılık ekseninde incelenecektir. Bunun sonucunda Alevilerin içselleştirdikleri ‘yol bir sürek bin bir’ söyleminde ifade edilen birlik ve farklılığın eş zamanlı inşası, katılımcı gözlem (participant observation) ve görüşme (interview) yöntemiyle ortaya

konabilecektir. Çalışma içinde bu derneğin ismi halk arasında yaygın kullanılan şekli ile ‘Yamanlar Cemevi’ olarak kullanılacaktır.

1.BÖLÜM

TARİHSEL, İNANÇSAL VE KÜLTÜREL AÇIDAN ANADOLU ALEVİLİĞİ

1.1.Alevilik nedir?

Alevilik Hz. Muhammed'in damadı ve aynı zamanda kuzeni Hz. Ali'nin manevi önder olarak kabul edildiği, Kuran-ı Kerim'in batını anlamının önem kazandığı, cem adı verilen özgün bir ritüeli olup, bu ritüelde yer alan semah dansının ve deyiş, nefes, düvaz imam vb. gibi müzik türlerinin seslendirildiği, geçmişten günümüze kadar dedelik, musahiplik, dar, düşkünlük gibi kendine özgü toplumsal kurumları olan, eline, beline, diline sahip olma ilkesini ahlaki kural olarak benimsemiş heteredoks gruplardan biri olan, yani kabul edilmiş dini esaslara aykırı ya da kabul edilmiş cemaatlerin dışında olan topluluklardan biri sayılması gereken, Alevilerin inanç sistemidir.

Anadolu birçok farklı topluluğa ve kültüre ev sahipliği yapmış bir coğrafya olarak, içinde barındırdığı kültürlerin inançlarını, toplumsal yaşamlarını, dinsel öğretilerini barındırır. Anadolu'ya gelen topluluklar yeni tanıştıkları kültür ve inançlarla eski inançlarını harmanlayarak sinkretik denilen inanç sistemlerinin ortaya çıkmasına sebep olmuşlardır. Alevi toplulukları da Şamanizm, Budizm, Maniheizm, Animizm gibi dinlerin izlerini taşıyan sinkretik bir yapı sergilerler (Melikoff 2007; Erol 2010a; Ocak 2007; Melikoff 1997). İşte böyle bir yapı içinde Aleviliğe ilişkin tam ve kesin bir tanım yapmak zorlaşır.

'Bir' Alevi topluluğu zaman ve mekana bağlı olmak üzere kendisine referans yaptığı unsurları önem sırasına göre dikkate alarak, hem 'birliğine' (Alevi) hem de parçalanma olarak düşünülmemesi gereken 'farklılığına' (Tahtacı) vurgu yapar. (Erol 2009a:101)

Aleviler kendi inanç sistemlerindeki çeşitliliği bir zenginlik olarak kabul ederek 'yol bir, süre bin bir' deyişiyle bu farklılıklarını vurgularlar. Dolayısıyla Aleviliğe ilişkin tek bir tanım yapmak da güçleşir. Ancak bununla birlikte farklı

perspektiflerden yansıyan birkaç tanım vermek, günümüzdeki Alevilik algılamasındaki çeşitliliğin sergilenmesi açısından yerinde olacaktır.

Alevilik Ehl-i Beyt yoludur: Hz. Muhammed'in Ehl-i Beyt'i kızı Hz. Fatma, damadı Hz. Ali ve torunlarından oluşan ailesidir. Hz. Muhammed ölümünden önce Mekke'yi ziyaret edip Medine'ye dönüş yolunda kendisine Allah tarafından indirilen ayetler sonucunda, Mekke ile Medine arasındaki 'Gadir-i Hum' bölgesinde verdiği veda hutbesinde Ehl-i Beyt'inin önemini vurgulamıştır. Arzuman Ocağı Bayat soyu dedelerinden araştırmacı ve yazar Ali Bektaş, Gadir-i Hum Hutbesi'nden şöyle bahseder:

Ey Ümmetim, biliniz ki yakında size veda edeceğim. Ben de nihayet sizin gibi bir insanım..... Allah'ın emri gereği size iki kutsal emanet bırakıyorum, bunlardan birisi tebliğ ettiğim Kuran-ı Kerim, diğeri benim Ehl-i Beyt'imdir. Bunlar kesin olarak birbirlerinden ayrılmazlar, kıyamete kadar birlikte bana gelirler. Bu emanetler size her zaman rehber olacaktır. Kuran'ın ve Ehl-i Beyt'imin izinden ayrılmayınız, eğer bunu yaparsanız yolunuzu yitirmezsiniz..... Dedikten sonra, Hz. Ali'yi yanına çağırarak elini havaya kaldırdı ve binlerce kişiye şöyle seslendi: Ey insanlar biliniz ki Allah benim Mevlam'dır. Ben de bütün müminlerin Mevla'sıyım. Ben her kimin Mevla'sı isem Ali de onun Mevla'sıdır. Her kim Ali'yi severse beni sevmiş olur, Beni seven Allah'ı sevmiş olur. (2009:6)

Hz Muhammed'in bu hutbesi üzerine halk Hz. Ali'ye biat edeceğine söz verir. İşte Hz. Ali'nin tarafını tutanlar Alevi olarak anılırlar.

Alevilik İslam'ın farklı bir yorumudur: Aleviler Hz. Muhammed'in kızı Hz. Fatma, damadı Hz. Ali ve torunlarından oluşan ailesini, yani Ehl-i Beyt'ini severler, Ehl-i Beyt'in getirdiği İslami kuralları benimserler. Bu kurallar Sünni İslam'dan farklılıklar taşımakta ve Kuran'ın batını yorumunu içermektedir. Şener (2006:74) Aleviliği "... İslam'dan ayrı bir dinsel ayırım değil, İslami yorum" olarak tanımlar.

Alevilik farklı bir dindir: Bu görüşü savunanlar Aleviliği başlı başına bir din olarak kabul ederek bazı Alevilerden tepkiler alırlarken, Erdoğan Çınar, Nejat Birdoğan, Lütfi Kaleli gibi bazı kişiler bu görüşü savunarak bu konuda kitaplar yazmış ve Alevi taraftarlar bulmuşlardır.

Alevilik bir yaşam felsefesidir: Bu görüşe sahip olanlar Aleviliğin İslam'la

ilişkisini kurmaz. Aleviliğin, kendi kültürel kimliklerini ortaya koydukları bir yaşam felsefesi olduğunu kabul ederler. Kalkan, Malatya’da cem ritüeline katılmak için gittiği topluluğun dedesi Mustafa Dedenin bu konudaki görüşünü şöyle aktarır:

Alevilik bir inanıştan çok bir yaşama felsefesidir. Temelinde insan haklarını savunmak yatar. Bizde en büyük suç, günah, insan haklarına karşı işlenendir. İnsan hakları deyince biz din, dil, ırk ayrımı gözetmemeyi anlarız. Bu Alevilikte ‘yetmiş üç milletin hepsine bir nazarla bakacaksın’ sözüyle ifade bulmuştur. Bizim inancımıza göre bütün insanlar eşittir. Hangi milletten olursa olsun insan insandır. Bu temel ilke değişlerimizde, nasihatlerimizde, dualarımızda döne döne işlenir (Kalkan vd.1991:14).

Alevilik heteredoks bir inanç sistemidir: Bu görüşü savunanlar, Aleviliği ayrı bir din ya da mezhep olarak değil, heteredoks bir inanç sistemi olarak kabul ederler. “Heteredoks terimi, kabul edilmiş dini esaslara aykırı ya da kabul edilmiş cemaatlerin dışında olan topluluklara gönderme yapar” (Erol 2009a:103).

Bazı kişiler Aleviliği İslam’ın heteredoks bir bölümü veya İslam, Hristiyanlık, Maniheizm, Şamanizm ve 20. yüzyılın Hümanizminin en iyi elemanlarının karışımı olarak görürken, bazıları da Aleviliği Türk Anadolu İslam’ının en önemli otantik görüntüsü ve gerçek bir yorumu olarak tanımlar. Esas olarak ‘Alevi’, inançları ve ritüel pratikleri birbirinden farklılıklar taşıyan, birçok farklı heteredoks topluluğu altında toplayan bir şemsiyedir. Bu yüzden hem içerden hem de dışardan perspektifler, Aleviliğin İslam içinde bir gelenek olarak heteredoks ya da sinkretik özelliğini vurgulamaktadır (Erol 2009c:165).

Irene Melikoff da Aleviliğin heteredoks özelliğini vurgular:

Burada söz konusu olan bir mezhep değil, bir mozaik gibi birbirine karışmış, bazen çok eskiye dayalı farklı öğelerden oluşma, bir dini sistemdir. Ve bu dini sistemle birçok ortak noktalar bulunduran bütün öbür *gnose*’lar (bilinç birikimleri) gibi; başlı başına bir din olmaktan çok, zaman içinde değişik ve sayısız etkilere uğramış ve Batını (ésotérique) bir anlayışla yorumlanmış, dini bir gelenek karşısında bulunmaktayız. (Melikoff 2006:111)

Aleviliğin heteredoks İslam olduğu görüşü, birçok yazar tarafından savunulmaktadır. Fakat bazı yazarlar Anadolu’da Müslümanlıktan önce de bir Alevi varlığından bahsetmektedir; Aleviler Bizans Dönemi öncesinden Osmanlı Dönemine kadar Anadolu’da, Balkanlar’da ve Orta Doğu’da değişik adlarla yaşamlarını sürdürdükten sonra Şah İsmail döneminde Kızılbaş olarak anılmaya başlanmışlar ve 16.yy’dan sonra da Hz. Ali’yi seven anlamında Alevi olarak adlandırılmışlardır.

Erol Aleviliği şu şekilde tanımlar:

Alevilik; kendilerine Alevi diyen, ötekiler, yani Sünniler ya da Alevi olmayanlar, tarafından Alevi olarak tanınan insanların, kendileri arasında nelerin ortak olduğuna ve ötekilerden kendilerini nelerin farklılaştırdığına bakarak oluşturdukları bir aidiyet bilincidir. Türkiye’deki Alevilerin, Hz. Muhammed’in kuzeni ve damadı olan Hz. Ali’nin soyundan gelen Oniki İmama kesin sadakati vardır, ancak bununla birlikte Anadolu Aleviliği İran Şii’li’ğinin bir parçası değildir. (Erol 2008a:109)

Kısaca özetlemek gerekirse; Alevi toplulukları Hazreti Ali’ye olan sevgileri ve bağlılıklarıyla ortak paydada buluşmakla birlikte, kültürel ve inançsal pratiklerinde farklılıklar taşıyan, bunu da bir zenginlik olarak kabul eden bir yapıya sahiptir.

Günümüzde Türkiye’deki Alevilerin sayısını kesin bir dille ifade etmek çok zordur. Bunun sebebi son zamanlarda politik platformlarda varlıklarını ortaya koymalarına rağmen, yüzyıllardır kimliklerini saklamak zorunda olmalarıdır. Yapılan ortalama bir tahmine göre, 73 milyon olan Türkiye nüfusunun yüzde yirmisinin Alevi, Alevi nüfusunun yüzde yirmisinin de Kürt Alevileri olduğu söylenebilir. (Erol 2009c:166).

1.2. Baba İshak Olayı, Hacı Bektaşî Veli, Bektaşilik

Anadolu’da Osmanlı Devleti’nin kurulmasından önce isyanlar ve ayaklanmalar yapanlar, sonradan Alevi-Bektaşî olarak anılacak topluluklardır. Bu ayaklanmaların ilk isimleri olarak karşımıza Baba İlyas ve Baba İshak çıkar. Baba İshak 13.yy’da da Horasan’dan Anadolu’ya gelmiştir. Baba İshak’ın kurduğu tekkenin Anadolu’da kurulup yayılan ilk Alevi tekkesi olduğu söylenir. “Babailer’in tanrı anlayışı, İslamiyet’i yorumlayışı Sünni geleneğe göre çok farklıdır. Camiye değil tekkeye giderler. Namaz yerine cem yaparlar” (Şener 2010:115). Babai isyanının çıkış nedeni ile ilgili farklı söylemler bulunmaktadır. Bazı görüşlere göre bu isyan Orta Asya’dan göç eden ve değişime alışık olmayan göçebelerin yerleşik düzene isyanıydı. İsyanın çıkışına ilişkin diğer bir görüş ise, toprak rejiminin bozulmaya başlaması ve köylünün hayvanlarını otlatmak mera bulamamasından dolayı huzursuzluğun artması ve iktidarla karşı karşıya gelmeleri idi. Sultan 2.

Gıyasettin'in kötü yönetimi ve halkı sömüren davranışları sonucu, Babai İsyanı 1239'da başladı. Baba İshak, Olay Dede Kargın gibi kendilerini Baba İlyas müridi olarak tanımlayan erenlerin önderliğinde gerçekleştirilen isyan Kalenderiler, Haydariler, Torlaklar, Abdallar gibi toplulukları da içerir. Bu ayaklanma Türkmenlerin yenilgisiyle sonuçlanır. Binlerce Türkmen'le birlikte Baba İshak ve Baba İlyas da öldürülür.

Babai isyanının yenilgisinden sonra, Anadolu Selçuklu Devleti Moğol istilası ile karşı karşıya kaldığında Türkmenlerden hiçbir yardım alamaz, hatta Türkmenler Selçuklulara yardım yerine her iki güce karşı dövüşmeyi tercih ederler. Moğol istilası da Selçuklu devletinin sonu olmuştur. Çamuroğlu (1990:198) bu durumu şöyle açıklar:

İşte Babailer Ayaklanması ile Anadolu Selçuklu Devleti, öncelikle Türkmenler ve daha sonra da köylülerle zanaatkarlar karşısında yabancı duruma düştü. Bu yabancılaşmanın yabancılığı değildir, el birliğiyle yarattıkları bir durumda Babaileri oluşturan Anadolu halkı, yabancı olarak kurmaya başladığı devletin, gerçekten yabancı olduğunu, yaşadığı ayaklanma ve sonrasında çok daha açık olarak gördü. Moğol İstilasası bu nedenle, Anadolu Selçuklu Devletinin çöküşünün başlatıcı nedeni değil, başlayan çöküşün bir sonucudur.

Moğol İstilasından sonra Anadolu'nun yaklaşık altmış senesi büyük bir karışıklık içinde, herhangi bir meşru otorite olmaksızın yaşadığı, zorlandığı zaman ayaklandığı bir dönem olarak geçmiştir. İşte bu dönem yeni kurulacak Osmanlı Devleti'nin oluşum zamanıdır. 13.yy'ın ikinci yarısına denk gelen bu dönemde Mevlana, Nasrettin Hoca, Yunus Emre, Şeyh Edibali ve Hacı Bektaşî Veli gibi düşünürlerin Anadolu'da ortaya çıkması ile yeni kurulacak Osmanlı Devleti'nin manevi zenginlikleri de oluşmaya başlar. Burada konumuzla ilgili olan en önemli kişi Hacı Bektaşî Veli'dir.

Hacı Bektaşî Veli: 13.yy'ın ilk yarısında Horasan'dan Anadolu'ya gelip, Nevşehir'in Hacı Bektaş kasabasında yaşamış, Anadolu Aleviliğinin oluşmasında büyük katkıları olan bir Anadolu erenidir. Halkın içinden gelen ve halkla iç içe yaşayan, yaşamı, düşünceleri ve felsefesiyle hem Alevilik, hem de Bektaşilik için büyük önem taşıyan bir evliyadır.

Türklerin Orta Asya'dan göç ettiği yollardan biri olan Horasan'da 11. ve 12. yüzyıllarda birçok tasavvuf ehli kişi yetişmeye başlar. Böylece Yesevilik, Batınilik, İsmaililik, Ahilik, Mevlevilik, Kalenderilik gibi inançlar oluşmaya başlar. Horasan Alevilik ve Bektaşilik inançlarının filizlendiği ve geliştiği bir yer olarak da büyük önem taşır.

Hacı Bektaş Veli'nin Hoca Ahmet Yesevi'den ve Yesevi'nin halifesi Lokman Pirende'den el aldığı, böylece Alevi-Bektaş inancının temellerini oluşturduğuna ilişkin görüşler vardır. Bu görüş birçok araştırmacı tarafından tartışma konusu olmuştur. Çınar (2007:205) bu kuşkuyu şöyle dile getirir:

Hacı Bektaş Veli bir Nakşibendi velisi olan Hoca Ahmet Yesevi ile hiç tanışmadı....Hacı Bektaş Veli doğduğunda, Hoca Ahmet Yesevi'nin ölümünün üzerinden kırk yıla yakın bir zaman geçmişti. Hacı Bektaş'ın Ahmet Yesevi'nin halifesi, Lokman Pirende'den el almış olması da imkansız görünüyor. Zira Lokman Pirende'nin ölümü Hacı Bektaş Veli'nin çocukluk yıllarına rastlıyor.

“Bu iddia Bektaş geleneğini Nakşibendi Dergahına bağlamak isteyenlerin asırlardır sürdürdükleri asılsız söylentiler” (Çınar 2007:206) olarak kabul edilir. Ahmet Yesevi'nin Sünni İslam'ın ve Nakşibendi Tarikati üyesi olması da Hacı Bektaş Veli'nin onun öğrencisi olma ihtimalini zayıflatır.

Bektaşilik: Hacı Bektaş Veli'nin 13.yy'da temellerini attığı, günümüzde de geçerliliğini koruyan, Alevilikle tanrı ve insan sevgisi, hoşgörü, eşitlik gibi ortak inançlarla birbirine bağlı olan, heteredoks bir inanç sistemidir. Gerek Aleviler gerekse Bektaşiler, Hacı Bektaş Veli'yi pirleri kabul edip, ona büyük sevgi ve saygı beslerler. Her yıl ağustos ayında düzenlenen Hacı Bektaş Veli'yi anma etkinlikleri Alevi ve Bektaşilerin atalarını anarak, kültürel kimliklerini onayladıkları etkinliklerin başında gelir. Her iki grup da Orta Asya'dan göç ederken tanıştıkları Budizm'den, Maniheizm'den, Hristiyanlık'tan etkilenererek bunları harmanlayarak sinkretik bir yapı oluştururlar. Türkdoğan'a (2006:393) göre Bektaşilik 15.yy'da kurulmuş ve Ahilik'ten, Babailik'ten ve Kalenderilik'ten birçok unsurları yapısına dahil etmiştir. Alevilik ve Bektaşiliğin benzerliklerinin yanında, farklılıkları da söz konusudur: Alevilikte dedeler peygamber soyundan olduğu söylenen Sarı Saltuk, Pir Sultan, Seyyid Baba gibi kişilerin soyundan geldiklerini savunurlar ve bu kuruma “ocak”

denir. Alevilikte Dede Kargın, Baba Mansurlu, Yağmur Oğlu, Yanyatırlı, Hacıemirli vb. yüzden fazla ocak vardır. Bir kişinin babası hangi ocaktan geliyorsa oğlu da aynı ocağa tabidir. Başka bir ocağa geçemez. Kısacası Alevilik soydan gelir. Bununla birlikte Bektaşilikte ise bir ocak vardır, o da Hacı Bektaş Veli'dir. Posta oturup diğer Bektaşilere yol göstermek için hangi soydan geldiğin değil, nasıl bir kişi olduğun önemlidir. Diğer bir deyişle mertebeler seçimle olur ve isteyen herkes gereklerini yapmak kaydıyla Bektaş olmak üzere yola girebilir. Hacı Bektaş Veli'nin bu konudaki söylemi de bu görüşü açıklar niteliktedir: *“Benim belimden gelenler değil, benim yolumdan gidenler benim müridimdir”*. Her ne kadar Aleviliğin soydan, Bektaşiliğin ise isteğe bağlı olarak sürdürülebilen bir inanç sistemi olduğunu vurgulasak da, günümüzde Alevi olmak isteyen kişilerin yolun inanç ve gereklerine uyması koşuluyla, kendilerini Alevi olarak tanımlayabileceği dedeler tarafından vurgulanmaya başlamıştır. Bu düşünce biçimi son yıllarda gerek dedeler, gerekse Alevi örgütlerinin liderleri tarafından açık bir şekilde ifade edilmektedir. Avrupa Alevi Birlikleri Konfederasyonu (AABK) başkanı Turgut Öker'in Toronto Alevi haftası etkinlikleri kapsamında 28 Mart 2007'de Toronto Alevilerine yaptığı konuşma da bu düşünceyi doğrular niteliktedir. Erol bu konuşmayı şöyle aktarır:

“Alevilik dinsel bir mezhep değildir. Kurucu ilke ve üstün değer olarak insanı kabul eden Alevilik; bir kültür, bir öğreti, bir yaşam tarzı ve hatta sosyal bir gerçekliktir”. Ulusötesi Alevi seçkinlerinin en önemlilerinden biri olan Turgut Öker, Alevi inanç ve kültürünün evrenselliğine geniş yer ayırdığı konuşmasında, Aleviliğin; demokrasi, hümanistik ülküler, ve modern yaşamda ayakta kalmaya çalışan tüm insanlar için bir ‘yol’ olduğunu vurguladı. (2010a:49)

Alevilik daha çok kırsal bir örgütlenme iken, Bektaşilik ise Hacı Bektaş'tan sonra Alevilerle düşünsel ve siyasal bağlamda aynı görüşleri savunan, Alevilere göre daha küçük bir topluluk olan, kentsel bir örgütlenmedir. Hacı Bektaş Veli, Abdal Musa, Balım Sultan, Kaygusuz Abdal ve Koyun Baba bu Bektaş erenlerinden bazılarıdır. Bedri Noyan Alevi ve Bektaş farklılaşması konusunu şöyle açıklar: “Düşünüş ve inançları bir, yöntemleri ayrı olan müşterek inançlı bir zümredirler ” (1987:16). Kısacası Alevilik ve Bektaşilik farklı yöntemlerle aynı yola ulaşan iki benzer inanç sistemidir. Bu yüzden ki birçok platformda birlikte anılırlar.

1.3.Alevi İnanç ve Kültürü

1.3.1.Ritüeller

Alevi kültüründe ritüeller büyük önem taşır. Cem içi ve cem dışı ritüeller her yörede farklılıklar göstermektedir.

Cem ritüeli: ‘Cem’ kelime anlamı olarak birlik, beraberlik anlamına gelir. Alevilikte peygamber soyundan geldiğine inanılan dedeler tarafından yönetilen cem ritüeli büyük önem taşır. Mevcut toplumsal düzenin dışında yaşamlarını sürdüren Alevilerin bir araya gelerek, gizli olarak yaptıkları toplantılara ‘cem’ denir.

Bilindiği üzere; 1990’ların başlarına kadar Aleviler inançlarını başkalarına açıklamaktan kaçındı ve Alevi olmayanların ritüellerine girmesine izin vermedi. 1990’ların ortalarına gelindiğinde, Aleviler ritüellerini kentlerdeki ‘cemevleri’nde ve diasporadaki kültür merkezlerinde kamuya açık olarak düzenlemeye başladı. (Erol 2010a:52)

Bununla birlikte günümüzde hala kapalı toplum özelliğini koruyarak, kendi toplulukları dışındaki kişileri cemlerine almayan Alevi toplulukları da vardır. Aslında “Narlidere Tahtacılarında ritüel içi ve ritüel dışı müzik pratikleri” adı altında ve bu odak üzerinde yürütülmek üzere başlanan bu çalışma, araştırmacının Tahtacıların ritüel içi müzik pratiklerine katılmasına izin verilmediği için, konu “Alevi müzik uyanışı bağlamında İzmir Yamanlar Alevi göçmenlerinin müzik pratikleri” olarak değiştirilmiştir.

“Alevi yolunun temellerinden olan cem töreni, genelde dinsel niteliklidir ama insanların hem tapınma işlevini, hem ruhen hem de toplumsal ve bireysel sorgulama işini kapsar”(Zelyut 2009:281). Eskiden köylerde hasat döneminde yapılan cemler, kent ortamındaki cemlerden farklıdır. Yazın kentte yaşayanların denize, tatile ya da köylerine ziyaretlerini tamamladıktan sonra cemler eylül ayında yapılmaya başlanır. Tahtacılarda eylül ayında yapılan ilk ceme “meydan açmak” denir. Cemler çoğunlukla kutsal olduğuna inanılan perşembe akşamının cumaya bağlandığı gecelerde yapılır. Bununla birlikte, kentlerde çalışma yaşamından dolayı, daha fazla

katılımın sağlanması amacıyla bazı cemler cumartesi geceleri de yapılır. Bu durum Alevilerin seküler yaşama adaptasyonunun bir göstergesidir.

‘Cem’ ibadetini şöyle tanımlamak mümkündür: Ocak sistemine göre peygamber soyundan geldiğine inanılan dedeler tarafından yürütülen, ibadetle beraber toplumsal sorunların da çözüme kavuştuğu, kadın ve erkeklerden oluşan topluluk üyelerinin katılımıyla, genellikle Cuma akşamları (perşembeyi cumaya bağlayan akşam) yapılan, Hz. Muhammed’in Miraçtan dönüşte Kırklar Meclisi’ne uğrayarak orada yaşadığı olayların canlandırıldığı, Oniki hizmet görevinin yerine getirildiği, bağlama çalınarak, deyiş, düvaz imam, mersiye ve tevhitlerin okunduğu, semahların dönüldüğü ve Türkçe duaların (gülbank) okunduğu Alevi ritüelidir.

Cemlerde dede meydana gelip“ *Allah, Muhammed ya Ali*” diyerek yere ve dede postuna niyaz eder. Daha sonra kendi özünü dara çekerek refleksif bir tutum sergiler. Daha sonra topluluğun kendi içindeki uyum ve birliğini sorgulamak için onları dara çeker. Eğer toplulukta herkes birbiriyle iyi ilişkiler içinde olduğunu onaylarsa dede cemi başlatır. Ceme girmenin ilk şartı kimseyle kırgın ya da küs olmamaktır. Bu da Alevi ibadetinde büyük bir önem taşıyan cem ritüelinin sadece bir ibadet olmakla kalmayıp, toplumsal sorunların giderilmesinde de büyük bir önem taşıdığının göstergesidir.

Cemde On İki Hizmet:

Dede (Mürşid): Hz. Muhammed, Hz. Ali ve Hacı Bektaşî Veli’yi temsil eder. Cemi yürütür. Alevilik inanç ve kültürü hakkında toplumu eğitir. Topluluktaki problemlerin çözülmesini sağlar.

Rehber: Dedenin yardımcısıdır.

Gözcü: Cemin bekçisidir. Cemin sessiz ve sakin geçmesini sağlar.

Süpürgeci (Seyyit Farraş): Süpürgeci Cemevi’nin temizliğinden sorumlu olmakla birlikte, batını anlamda gönüllerdeki kötülüklerden arınmayı temsil eder.

Meydancı (Postçu): Postları yerine dizer. Cemevi’nin temizlenmesinden, ritüel için hazırlanmasından sorumludur. Ceme gelenlerin ayakkabılarını düzeltir.

Çerağcı (Delilci): Cemevi’nde bulunan aydınlatma araçlarını ve Allah, Hz.

Muhammed ve Hz. Ali'yi temsil eden üç adet mumu yakmakla sorumludur. Bu işleme 'çerağ' ya da 'delil uyandırmak' denir. Cem boyunca mumların yanık kalmasını sağlamak onun görevidir.

İbrikçi (Elsuyu, Sakacı, Saki, Dolucu): Cem'de su, şerbet dağılımını sağlayarak, dedenin ve ceme katılanların tarikat abdesti almalarını sağlar. Erkek ibrikçi bayan da havluyu tutar. Dedenin ve en öndeki sırada oturanlar da ellerini yıkarlar. Fakat bu yıkama simgesel bir yıkamadır. Ellerin tamamı değil başparmaklar yıkanır.

Kapıcı (Bekçi) : Cem'e gelenlerin evlerini gözetler. Cem esnasında dışarıdan gelecek tehlikeye karşı insanları korur.

Peyikçi (Davetçi): Cem'in yapılacağını önceden bütün topluluğa haber verir. Günümüzde iletişimin telefon ve internet aracılığıyla sağlandığı modern kent yaşamında peyikçinin rolü ortadan kalkmıştır.

Zakir (Aşık): Cem'deki Oniki hizmet görevlerinden en önemlisi kabul edilen zakirdir. Alevi inancında "Telli Kuran" olarak adlandırılan bağlamayı çalarak deyiş, düvaz imam, tevhit, mersiye, miraçlama, semah seslendirir ve dönülen semaha eşlik eder. İbadetin müzikle yapıldığı cemlerde, müziğe atfedilen kutsallık sebebiyle müziksel akışın kesintiye uğramaması için, dedeler ceme giriş ve çıkışlara acil durumlar dışında izin vermez.

Lokmacı: Cem'e getirilen lokmaların, kesilen kurbanın hazırlanıp, dağıtılmasından sorumludur.

Pervane (Semahçı): Cem'de semah yapmakla sorumludurlar.

Başlıca cem çeşitleri şunlardır: Görgü Cemi, İkrar Cemi, Musahiplik Cemi, Dardan İndirme Cemi, Abdal Musa Cemi, Nevruz Cemi, Birlik Cemi, Muharrem Cemi, Hızır Cemi.

İkrar Cemi:

İkrar vermek, söz vermek anlamına gelmektedir. Ergenlik çağına girmiş erkek çocuğunun yola girmek için eline, diline, beline sahip olacağına, görmediğini gördüm demeyeceğine, duymadığını duydum demeyeceğine, doğru ve dürüst bir insan olacağına dair söz vermesi için yapılan cemdir. (Ali Bektaş Dede ile Görüşme:9-1-2010)

Bazı durumlarda cem yapılmadan da ikrar verilebilir.

Musahiplik Cemi: Musahiplik kardeşlik anlamına gelir. İkrar verip, Alevilik yoluna girmiş evli iki çiftin dede tarafından görgüye alınarak sorgulanmasıyla musahiplik cemi yapılır. Dede musahip kardeş olmak isteyen çiftlere bir yıl süre verir. Bu süre içinde iyi ilişkiler içinde olduklarını kanıtlarlarsa kurban kesilerek musahiplikleri onaylanır. Bu ceme sadece evli ve müsahibi olanlar katılabilir. Musahiplik ve sorgu cemleri kış aylarında dedenin taliplerini ziyareti sırasında yapılır.

Muhabbet Cemi: Alevi kültür ve inançlarını cemaate, özellikle de gençlere öğretmek amacıyla, dedeler tarafından sohbet şeklinde yapılan bir cemdir. Bu cemde Oniki hizmet yerine getirilmeyebilir. İkrarlı olsun olmasın tüm cemaat bu cemlere katılabilir.

Görgü Cemi: Dedelerin genellikle kış aylarında, kendilerine bağlı olan taliplerini sorgulamak, bunun sonunda suçluları düşkün ilan etmek ya da düşkün olanları düşkünlüklerinden kurtarmak için yaptıkları cemdir. Düşkünlük, Alevi toplumu tarafından onaylanmayan davranışlar gösteren kişinin, dede tarafından toplumdan soyutlanarak cezalandırılmasıdır. Düşkünlüğü dede tarafından kaldırılan talip kurban keserek tekrar yola girebilir.

Dardan İndirme Cemi: Bu cem ölen kişinin işlediği günahlarının tanrı katında affedilmesi amacıyla, müsahibi tarafından dar kurbanı kesilmesiyle yapılan bir cemdir. Bir çeşit helallik almak anlamına gelir. Yapılan bu ritüele ‘dardan indirme’ denir.

Birlik Cemi: İkrarlı olma önkoşulu aranmaksızın her yaştan insanın ve birçok dedenin katılımıyla, birlik ve beraberliği pekiştirmek amacıyla yapılan cemlerdir. Günümüz modern kentlerinde en fazla tercih edilen ve gerçekleşme sıklığı en yoğun olan bu cemlerde genellikle ceme katılanların maddi destekleriyle birlik kurbanı da kesilir. Kesilen kurban pişirildikten sonra, cem bitiminde cemevinin yemekhanesinde topluluğa dağıtılır.

Abdal Musa Cemi: Hacı Bektaşî Veli'nin takipçilerinin başında gelen Abdal Musa, Alevi toplumu içinde medet beklenen, dostluğun, barışın, iyiliğin simgesi oluşuyla büyük önem taşıyan erenlerdendir. Abdal Musa cemleri de birlik ve beraberlik için, her yaş grubundan insanın girdiği ve kurbanların kesildiği cemdir. Bir çeşit birlik cemi olduğu söylenebilir.

Muharrem Cemi: Hz. Hüseyin ve yetmiş iki yandaşı, Miladi 10 Ekim 680, Hicri 10 Muharrem 61'de Kerbela Çölü'nde, Muaviye ve orduları tarafından susuz bırakılarak öldürülmüşlerdir. Aleviler için en büyük matem sebebi olan 'Kerbela Olayı' için, Muharrem ayının 1. ve 12. günleri arasında, hiç su içmeden muharrem orucu tutarlar ve cem yaparlar. Yılda bir kez yapılan bu ceme 'Muharrem cemi' denir. Orucun bittiği gün aşure yapılır. Bazen de muharrem kurbanı kesilir.

Nevruz Cemi: Her yıl Hz. Ali'nin doğumu olarak kabul edilen 21 Mart günü, baharın başlangıcı anlamına gelir. Ayrıca Nevruz, gece ile gündüzün eşitlendiği, eski İran takvimine göre de yılbaşı olarak kutlanır. Nevruz cemi de deyişlerin okunduğu, semahların döndüğü ve herkesin katılımıyla yapılan bir cemdir. Görkem (2000: 51) Nevruz cemlerinde yapılan farklı uygulamaları şöyle ifade eder:

Nevruz gülbangında bulunan "yeni yılınız hayırlı, uğurlu ola" dilekleri ile, Hz. Ali'den istendiği ifade edilen "dilde dileklerimizi, gönülde muratlarımızı vere; Hastalara şifa, dertlilere deva, borçlulara ede ihsan eyleye" ifadeleri dikkat çekicidir. Ayrıca cemde bir tas süt kaynatılarak bir tepsi üzerinde odaya getirilir; tepsinin içinde mevsim çiçekleri de bulunmaktadır....Süt, her yıl bugün (baharın ilk günü) insanların bunu içerek "manevi temizlik" ve "yenilenmesi" ne işaret etmektedir.

Hızır Cemi: Her yıl şubat ayının 13-14-15. günlerinde üç gün Hızır orucu tutulur. Son gün Hızır kurbanı kesilerek Hızır cemi yapılır ve Hızır Nebi kutlanır. Herkesin katıldığı bu cemde darda olanların, sıkıntıda olanları imdadına yetişen Hızır anılır, dedeler Hızır ile ilgili olaylar anlatarak cemin anlamını pekiştirir.

Cem Dışı Ritüeller: Alevi toplumu için en az cem kadar önem verdikleri, Alevi bilincinin, birlik ve beraberliğinin pekiştirildiği cem dışı ritüeller de söz konusudur. Aşağıda cem dışı ritüeller yer almaktadır.

Kutsal Yerlerin Ziyareti: Aleviler cemaatleriyle bir araya gelmek, eğlenmek, dilekte bulunmak ya da adaklarını kesmek için kutsal yerleri ziyaret ederler. Bu ziyaretler istenildiği zaman yapılabileceği gibi, her ziyaret yeri için belirlenmiş özel tarihler de vardır. Özellikle ‘Şenlik’ şekline dönüştürülmüş bu günlerde katılım çok fazla olur. Örneğin Ağustos ayının ikinci hafta sonu Nevşehir’de ‘Hacı Bektaşî Veli’, son hafta sonu Kemalpaşa’da ‘Hamza Baba’ vb. anma etkinlikleri düzenlenir. Tahtacılar Ağustos ayının ikinci hafta sonu Aydın’da Madran Baba Şenlikleri yaparak, pirlerinin türbelerine ziyarete giderler. Ayrıca Tahtacılar 2 Mayıs 2009’da ilk defa Ceyhan’daki pirleri Durhasan Dede’nin türbesini ziyaret ederek, türbenin önünde cem yapmış, konserler vermiş ve bir de panel düzenlemişlerdir. 2010 yılından itibaren eylül ayının ilk hafta sonu bu ziyaretlerini geleneksel hale getirip, ‘Durhasan Dede Şenliği’ adı altında ziyaretlerine süreklilik kazandırmaya başlamışlardır.

Alevilerin kutsal yerleri ziyaretleri türbenin eşiğinin öpülmesi, mezar taşının öpülmesi, mezara taş ya da para yapıştirilmesi, kurban kesip hayır lokması dağıtılması şeklinde olur. Ayrıca ziyaret yerlerinin olduğu yerlerde konserlerin verilmesi, cem yapılması, panellerin, şenliklerin düzenlenmesi de Alevi ibadetlerinin Sünni İslam’dan farkını ortaya koyar.

Evlilik-Sünnet Düğünleri: Geçmişte Alevi nikahları Alevi dedesi tarafından kıyılırdı. Düğünlerde de semahlar çalınarak deyişler okunurdu. Fakat günümüzde bu gelenek kentleşme ve modernleşme ile birlikte dinsel müzik dağarını ve semahları kutsal çerçevenin içinde görme eğilimleri yüzünden değişmeye yüz tutmuştur. Bunun nedeninin aynı zamanda, cem evlerindeki müzik ve semah (dans) birlikteliğinin kimi Sünni çevrelerce eğlence anlayışı altında değerlendirmelerinden kaynaklanan bir koruma güdüsüne yaslanmakta olduğunun belirtilmesi yerinde olacaktır. Bununla birlikte hala Anadolu’nun pek çok yöresinde evlilik ve sünnet törenlerinde bir kimlik kodu olarak Alevi semahları bu tür etkinliklere yerleştirilmektedir. Ayrıca sözgelimi Anadolu Alevilerine göre daha kapalı bir toplum olma özelliğini koruyan Tahtacılar da günümüzde modern anlayışa göre bir düğün yapılsa da, düğünden önce ‘dede nikahı’ dede tarafından kıyılır. Ayrıca Tahtacılar da gerek düğünlerde gerekse

sünnetlerde süregelen bir bayrak ‘dikme geleneği’ hala devam eder; düğün evine, düğün günü dede tarafından gülbanklar okunarak dikilen bayrak, düğünün bitmesiyle yine dede tarafından gülbanklar okunarak indirilir.

Nikahın ertesi günü de geline “değre” adı verilen geleneksel bir kostüm giydirilerek evlilik onaylanmış olur. Kaçarak evlenen geline değre giydirilmeyip, ancak bebeği olduğu zaman bu işlem yapılarak evliliği kabul edilir. (Merih Tamay’la Görüşme:28-1-2009)

Cenaze: Alevilikte ölüm için “Hakka yürümek” ifadesi kullanılır. Gelenekte, Hakka yürüyen kişi yıkandıktan sonra, dede musalla taşında cemaati karşısına alarak, Türkçe tekbirle duasını yaptıktan sonra aynı gece kul hakkıyla gitmemesi için ‘dardan indirme cemi’ yapardı. Günümüzde bu uygulama bazı bölgelerde hala varlığını sürdürmekle birlikte genelde unutulmaya yüz tutmaktadır. Düğün geleneklerinde olduğu gibi cenaze geleneklerinde de Tahtacı ritüelleri farklılıklar taşır. Bazı Tahtacı köylerinde akşam vaktinde ölen kişi evde bekletilir. Bu arada cenazenin başında beklenirken, zakir en az üç nefes çalar ve söyler. ‘Ölüm nefesi’ ya da ‘ölü nefesi’ adı verilen bu ezgilerin seslendirilmesiyle sabaha kadar beklenir. Okunan nefesler genellikle Kul Himmet’e, Hatayi’ye ve Pir Sultan’a aittir (Pekşen 2005:109).

Tahtacılar hakka yürüyen kişinin sevdiği kıyafetleri, eşyaları, sevdiklerinin resimleri, bağlaması, yastığı, yorganı gibi özel eşyalarıyla gömülür. Hakka yürüyen kişi kadınsa, düğünün ertesi günü, özel günlerde giydiği değresi ve üç eteği de ölünün üstüne örtülerek tabuta konur ve halı vb. sarılarak gömülür. Mezarın üstüne rengarenk kumaşlardan oluşan ‘yel bayrağı’ asılır. Uzundere Tahtacılarından Hüseyin Tamtürk yel bayrağı ile ilgili şu bilgileri aktarır:

Ölenin kadın olması halinde, yel bayrağındaki kumaşlar onun elbiselerinden oluşur. Yel bayrağı kuşların ve diğer hayvanların yaklaşıp zarar vermesini önlemek amacıyla asılır. Kırk gün boyunca bekletilen yel bayrağı, daha sonra çıkarılıp mezarının başında bekletilir. Mermer mezar yapılırken bu bayrak da mezara gömülür. (Görüşme:8-5-2010)

Bütün bu ritüellerin Tahtacıların Anadolu’ya göçerken etkilendikleri Şaman kültürünü hala devam ettirdiklerinin bir göstergesi olduğunu söylemek mümkündür.

İzmir’deki Tahtacı köylerinde yapılan görüşmelerde, Tahtacılar “*bizim ölümüz*

dirimizden daha önemlidir” diyerek ölülerine verdikleri önemi sıklıkla vurgularlar. Bu yüzden Nevruz, Hıdrellez, vb. gibi özel günlerden önce beyaza boyayarak temizledikleri aile mezarlarının başında çeşitli yiyecekler yerler, bağlama çalıp semah dönerler. Böylece baharın gelişini atalarıyla birlikte, bayram havasında kutlarlar.

Hıdrellez: Hıdrellez, ölümsüzlüğe erişmiş Hızır ve İlyas Peygamberin her yıl 6 Mayıs’ta bir gül ağacının altında buluşarak, hasret giderdiklerine inanılan bir gündür. Hızır ve İlyas’ın yardıma muhtaç kişilere yardımcı olduğu düşünülür. Aleviler, her yıl 6 Mayıs’ta Hıdrellez’i piknikler yaparak, hayır dağıtarak kutlarlar. Özellikle Tahtacılar Hıdrellez’ e büyük önem verirler. O gün sokaklarını temizleyip, kapılarına çiçekler asarlar. Köylerindeki yatırıları ziyaret edip, mezar başlarında yiyeceklerini yiyerek, eğlencelerle baharın gelişini kutlarlar.

1.3.2. Toplumsal Kurumlar

Aleviliğin en önemli toplumsal kurumu ocak ve ocağı temsil eden dedelerdir. Her Alevi mutlaka bir ocağa, dolayısıyla da bağlı olduğu ocağın dedesine bağlıdır. Musahiplik, düşkünlük ve dar gibi toplumsal kurumları sürdürerek, kendi ocağının toplumsal düzenini sağlamak dedenin en önemli görevidir. Aşağıda bu kurumlara kısaca değinilmektedir.

Ocak Kurumu ve Dedelik: Ocak kelimesinin Türkçe Sözlükte birçok anlamı bulunur. 1. Ateş yakmaya yarayan, pişirme, ısıtma, ısınma gibi amaçlarla kullanılan yer. 2. Aynı amaç ve düşünceyi paylaşanların kurdukları kuruluş veya toplandıkları, görev yaptıkları yer. 3.Ev, aile, soy (Türkçe sözlük II, 1998:1318). Ocağın kutsal sayılmasını sağlayan ateş, evin içindeki ateştir ve bu ateş ‘aile ocağı’ nı ve ailenin birlik ve bütünlüğünü temsil eder. Asker Ocağı, Yeniçeri Ocağı, Alevi Bektaşî Ocakları gibi.

“Ocak kelimesi başlangıçta evin içinde ateş yakılan yeri temsil ederken, daha

sonra kutsal ateşin yakıldığı evi, aileyi ve o aileden gelen soyu ifade etmiştir” (Ekici ve Öger 2007:1361). Alevilikteki ocak kavramı da dedelikle eş anlamlı olarak kullanılır. Her dede bir ocağa dahildir ve soyları atadan geçtiği ve Ehl-i Beyt’e dayandığı için dedelik kutsal bir kurumdur. Yaman (2000:2) Ocak kavramını şu şekilde ifade eder:

Alevi köylerinde cemaatin lideri dedelerdir. Böylece Dedeler sosyal hiyerarşinin en üst noktasında bulunurlar. Alevi Dedeleri, Türkiye’nin çeşitli yerlerinde bulunan “Ocak”lara bağlıdır. Bundan dolayı kendilerine Ocakzade de denilir.

Ocak ve dedelik kurumunun ortaya çıkışına ilişkin farklı yaklaşımlar vardır. Birdoğan (1999: 39) Horasan’dan kalkıp Batı illerine gelirken gidecekleri iklimlerde Müslümanlığın dışında kalmak istemeyen, bir yandan da eski dinlerini bırakmak istemeyen göçebe Oğuzların bu ikilemleri sonucunda Aleviliğin bugünkü biçimi ve dedelerin ortaya çıktığını savunur. Yaman (2000: 6) dedelik ve ocak kurumu ile ilgili yaklaşık 500 dede ile yapmış olduğu alan çalışmasında konu ile farklı yaklaşımları aktarır:

Alevi Ocakları Hacı Bektaşî Veli zamanında ortaya çıktı. Alevi Ocakları Hacı Bektaşî Veli’den önce vardı. Hz. Ali’nin soyundan gelen ailelerce oluşturuldu. Alevi Ocakları Şah İsmail’den sonra ortaya çıktı. Anadolu’ya gelen kabilelerin dinsel ve siyasal lideri Türkmen babaları Ocakzade dede ailelerini oluşturdular. Dedeler soylarını genel olarak Hz. Ali ve Hz. Muhammed’e kadar geri götürürler.

Melikoff (2007:115) cemle Şamancı törenlerin işlevi ile dedelerle Şamanlar arasındaki benzerliği vurgulayarak, Aleviliğin içindeki Şamancı öğelere dikkat çeker ve Alevi inanç biçimini “İslamlaşmış Şamancılık” (2007:17) olarak niteler. Erdoğan (2006:112) da Müslümanlıktan önce Türklerin yer, gök vb. gibi tanrılara tapınma törenlerinden ve bu törenlerin Baksı, Kam ve Şaman tarafından yönetildiğine dikkat çeker. Bozkurt ise dedelik ile Şamanlık arasındaki ilişkiyi vurgular: “Alevilikteki dedelik kurumu Şamanlığın özgün bir uzantısıdır kanımızca. Dedelerin yaşam biçimleri ve işlevleri ile Şamanlar arasında büyük koştuluk vardır” (1999:105). Şener de Anadolu’da dede ile Şaman arasındaki benzerlikleri önemle vurgular. Bu benzerlikleri maddeler halinde ortaya koymak mümkündür:

1. Alevilikte dedeliğin koşulu dede soyundan gelmektir. Şamanlıkta da şamanın şaman soyundan gelmesi gerekir.
2. Alevilikte dedeye hizmeti karşılığında ‘hakullah’ adı altında para veya mal verilirken, Şamanlıkta da hizmet karşılığı armağanlar verilir.
3. Alevilikte dede veya zakir cemde ‘Telli kuran’ adını vererek kutsal saydıkları bağlamayı çalarlarken, Şamanlıkta da ayinlerde kutsal sayılan. kopuz çalınır.
4. Alevilikte bazı bölgelerde yapılan cemlerde ‘dolu’ adı verilen rakı veya şarap gibi içkiler içilirken, Şaman ayinlerinde de kırmızı içilir.
5. Alevilikte her cemde kurban kesilir veya ‘kansız lokma’ adı verilen yiyecekler dağıtılırken, Şamanlarda da her törende kurban kesilir ve kurban kanının yere akıtılması Alevilikte olduğu gibi günah sayılır.
6. Alevi dedeleri kendi oğulları arasında dedeliğe en yatkın olanını yetiştirerek, kendinden sonraki dedeyi göreve hazırlar. Şamanlar da çocukları içinde Şamanlığa karşı en ilgili olanını seçer ve yetiştirir.
7. Anadolu’da bazı yörelerde Alevi dedeleri cemlerde Oniki İmamı simgeleyen on iki dilimli ‘Börk’ ya da taç giyerler. Şamanlar ayinlerinde kırmızı kumaştan hazırlanmış külahlar giyerler.
8. Alevilikte dedelerin kerametlerinin olduğuna ve dualarının kabul edileceğine inanılır. Dedelerin dualarına ‘gülbank’ adı verilir. Şamanların da ilahi güçleri olduğuna inanılır ve duaları vardır (Şener 2003:96-102).

Farklı bölgelerde bulunan ocakların Alevi inanç ve kültürünü yaşayışında ve esas aldıkları kurallarında da bazı farklılıklar söz konusudur. Alevi Tahtacılarının, biri İzmir Narlıdere köyünde Yanyatıroğulları, diğeri ise Aydın’ın Reşadiye ilçesindeki Emiroğulları olmak üzere iki ocakları vardır (Yetişen 2008:13). Yetişen’in Emiroğulları olarak adlandırdığı ocak günümüzde ‘Hacıemirli Ocağı’ olarak anılır. Anadolu’daki diğer ocaklardan bahsedecek olursak; Orta Toros Alevilerinin Abdal Musa Ocağı’na, Doğu Alevilerinin bir kısmının Baba Mansur Ocağı’na, Balkan Alevilerinin Kızıldeli Sultan Ocağı’na bağlı oldukları söylenebilir. Bütün bu farklı Alevi topluluklarının kültürel ve dini inançlarını yaşamada kendilerine özgü

uygulamalar bulunmaktadır.

Musahiplik: Evli bir çiftin kendisiyle benzer yaş ve sosyal statüdeki başka bir çiftle oluşturduğu kardeşlik bağına musahiplik denir. Musahip olmak isteyen çiftler dedelerine giderek, bu isteklerini söylerler. Dede tarafından verilen bir senelik deneme sürecinin sonunda yola alınmak için musahiplik cemine girilir. Yapılan cem kardeşlik ve dayanışma duygularını pekiştirir ve bu kardeşlik ömür boyu sürer. Musahipler maddi, manevi açıdan her konuda birbirlerini desteklemek ve kollamak zorundadırlar. Musahiplerden biri öldüğü zaman diğeri onun eşine, çocuklarına bakmakla yükümlüdür. Ayrıca ölen müsahibi için ‘dar kurbanı’ da kesmesi gerekir. Musahiplerin çocukları birbirleriyle evlenemezler.

Anadolu Aleviliğindeki musahiplik kurumu, Tahtacılar da daha farklı bir boyuttadır. İzmir Narlıdere’de Yukarı köy mevkiinde Tahtacılarla birlikte yaşayan ve Tahtacı toplumu tarafından büyük kabul ve saygı gören araştırmacı, yazar ve aynı zamanda Arzuman ocağı Bayat soyu dini liderlerinden Ali Bektaş Dede konuyla ilgili şu bilgileri aktarır:

Musahiplik Alevilerin olmazsa olmazıdır. Hz peygamber Mekke’den Medine’ye göç sonrasında göç eden muhacirlerin yoksulluk çekmemesi için Medine halkından kişilerin onlara destek olması için musahip kardeşliği önermiştir. 186 çifti musahip yapmıştır. Enfa suresi 72. ayete göre. Tahtacı Türkmenleri bu sosyal dayanışma ve örgütlenmeyi farklı bir boyuta taşıyarak bu işin aşinası da olsun demişler. Yani her musahip çift başka bir aileyle de ikrar verip aşına olsun demişlerdir. Aşinalık olayı inancın neresindedir dendiğinde , inancın tarikat kapısında vardır. Şeriatında musahiplik, Tarikatında ise aşinalık var. Marifetinde Peşinelik var. Sırrı hakikatinde de çiğildaşlık var. Musahiplikten sonra sırasıyla Aşinalık, Peşinelik ve Çiğildaşlık mertebeleri sadece Tahtacılar da görülür. Musahip olan iki çift musahiplikten bir kaç yıl sonra öz kurbanı keserek başka bir çiftle aşına olabilir. Aşinalıktan sonraki mertebeler, peşinelik ve çiğildaşlıktır. Bu şekilde ailelerin toplum içindeki sorumlulukları artarak sosyal dayanışma, birlik, beraberlik ve kalkınma sağlanmış olur. (Görüşme:9-1-2010)

Kirvelik: Daha çok doğudaki Alevilerde görülen, sünnet olacak çocuğun ailesiyle, o aileyle dostluk kurmuş aile arasında oluşturulmuş bir bağıdır. Bu bağ dedenin okuduğu gülbanklarla oluşturulur.

Dar ve Düşkünlük: Alevilik ahlaki değerlerinin, gelenek ve göreneklerinin dışındaki davranışların yapılması sonucu, toplumdan soyutlanmaya kadar varabilen

suçluluk durumuna ‘düşkünlük’ denir. ‘Dar’ ise birbirinden şikayetçi olan kişilerin ve suç işleyenlerin dedenin önünde yargılanması için kurulan halk mahkemesidir. ‘Dara durma’nın ortaya çıkışı Yamanlar Cemevi dedesi Hamza Dede tarafından şöyle anlatılır:

Hz. Muhammed torunlarından su ister. İmam Hasan’la İmam Hüseyin su getirmek için koşarlar. İmam Hüseyin ayağını taşa vurur. Dedesinden saklamak için de sol ayağını yarım ay şeklinde sağ ayağının üzerine kapatır. Böylece akan kanın görünmesini engeller. Bu duruş şekline ‘dara durmak’ denir. Kişinin karşısındakine bir nevi saygısını göstermesi anlamına gelir. Alevi toplumunda cemler sadece ibadet işleviyle kalmayıp, toplumsal sorunların çözümlendiği bir yer olduğu için, suç işleyen kişi dedenin önünde dara durur. Ceme katılanlar da halk mahkemesi olarak o kişinin alacağı ceza konusunda karara varır. Böylece dede ve diğer kişiler alacağı ceza konusunda ortak bir karar varırlar. (Görüşme:28-10-2010)

Dardaki kişi veya kişilerin sorgulaması yapıldıktan sonra gereken cezayı ödemesi ya da düşkün ilan edilmesiyle cezasını çekmesi sağlanır. Dedikodu yapmak, yalan yere yemin etmek, insanlara zarar vermek, hırsızlık yapmak vb. gibi suçlar düşkünlüğü gerektiren suçlardır. Bununla birlikte belli cezalar çekilerek, düşkün kişinin düşkünlüğü kaldırılabilir. Düşkünlük süresince toplumdaki kimse düşkün olanla iletişim kurmaz ve cezasının bitmesini bekler. Geçen süre sonucunda düşkün olan kişi düşkünlüğünü kaldırmak için kurban kestikten sonra toplum içine kabul edilir. Zina yapmak, adam öldürmek gibi suçlar ise sürekli düşkünlüğü gerektirir. Bunun dışında kalan kardeş kavgaları, eşinden ayrılma, küskünlük gibi durumlarda, o kişiler dede tarafından cezalandırılır. Her ocak kendi içinde düşkünlük kaldırabilir. “Ancak herkesin bildiği üzere düşkün ocağı olarak adlandırılan bir tek ocak Hıdır Abdal Ocağı’dır” (Yaman 2000:2).Tahtacılar da düşkünlük şu şekilde olur;

Tahtacılar da dede bir kadının veya erkeğin düşkün olduğunu, ‘Yüzün kara olsun’ demek suretiyle ilan etmiş olur. Düşkün ilan edilen bu kimse artık insan haklarından mahrum olmuş demektir. Hiçbir sohbete giremez ve herkes ona fena nazarıyla bakar. (Yörükan 2006:253)

1.3.3.Sayı Mistisizmi

Tarih boyunca bazı sayılar çeşitli kullanım ve işlevlerinden dolayı kutsal kabul edilmiştir. Parmak hesabı yaparken kullanılan beş, haftanın günlerini oluşturduğu için yedi, bir yıl içindeki ayların sayısı olarak on iki gibi sayılar kutsal kabul edilmiştir. Sayı mistisizminin birçok batını inanç sisteminde olduğu gibi, Alevilikte de büyük önemi vardır. Özellikle cemde okunan deyişlerde, nefeslerde ve gülbanklarda sayı mistisizmini görmek mümkündür. Alevi dedelerinin cemlerde okudukları gülbanklarda bu sayılar sıklıkla kullanılır; “Üçler, beşler, yediler, On İki İmamlar, Kerbela şehitleri, Ondört masum-u paklar, Onyediler kemerbestler, Kırklar, Evliyalar, Embiyalar, Veliler, Nebileler, 313 Mürseller, şehitler, gaziler, cümle erenler, yardımcımız ola.....” (Yamanlar Hızır Cemi:12-2-2011). Benzer bir gülbank da şöyledir: “Bismi Şah Allah , Allah, Üçlerin Himmetiyle, Beşlerin gayretiyle, Yedilerin eliyle, On ikilerin gözüyle, Onyedilerin temizliğiyle, Kırkların yardımıyla, Hünkarım Hacim Bektaş Kültürel Birikimiyle sen topluluğumuzu birlik eyle, dirlik eyle.....” (Yamanlar Hızır Cemi:12-2-2011).

Sayı mistisizmi, cem dışındaki gündelik yaşamda da devam eder: cenaze hayırları üçünde, yedisinde, kırkında, elli ikisinde ve senesinde yapılır.

Allah- Muhammed- Ya Ali Üçlemesi: Alevilikte sıklıkla dile getirilen bir üçlemedir. Bu üçlemenin benzerleri diğer inanç sistemlerinde de söz konusudur: Hristiyanlıktaki Baba, oğul, kutsal ruh teslisinde, Şamanizm’deki gök, güneş ve yer tanrılarında olduğu gibi. Alevilikte ikrarlarda ve gülbanklarda sıklıkla tekrarlanan Allah, Muhammed, Ya Ali söylemiyle, Allah, Muhammed ve Ali’nin bir bütün olduğu düşüncesi vurgulanır.

Beşler: Alevilikte beş sayısı “Pençe-i Ali Aba” olarak adlandırılan beşleri anlatmak için kullanılır. Bunlar Hz. Muhammed’in Ehl-i Beyt’i olan, Hz Muhammed’in kızı Hz. Fatma ve damadı Hz. Ali ve onların soyundan gelen torunlarını ifade eder. “Pençe-i Ali Aba” Hz Muhammed, kızı Hz. Fatma, damadı Hz. Ali, torunları Hz. Hasan ve Hüseyin’den oluşan pençi (beşliyi) kapsar. Peygamber

soyundan gelen bu kişilerin Hz. Muhammed'in hırkasının içinde toplanan, sevilmesi, sayılması ve korunması gereken Ehl-i Beyt'i tanımlar.

Yediler: Yedi sayısı da üzerine çeşitli anlamlar yüklenen diğer bir sayıdır.

Eski Anadolu'da, Yunanistan'da yedi bilge vardır. (Thales, Solon, Bias, Kleobulos, Pittokas, Priandros, Kilon). Gılgamış destanında Yedi gün-yedi gece, yedi ekmek; Roma'da yedi uyurlar (Yemliha, Mislina, Mürselina, Mernuş, Tebernuş, Sazenuş, Kefeştalayuş) vardır. (<http://aleviforum.com/showthread.php?t=48653>)

Alevilikte de Yedi Ulu Ozan vardır ki bunlar 'Yedi Ulular' olarak da anılırlar: Nesimi, Hatayi, Kul Himmet, Pir Sultan Abdal, Virani, Yemini, Fuzuli'dir. Yapılan cemlerde mutlaka Yedi Ulu Ozan'ın deyişleri ve düvaz imamları okunur.

Alevilerde yedi nitelik, yedi erkan (Pir, rehber, mürşit, iki musahip ve onların iki eşi). Yedi gök katı (Zühal, Müşteri, Merih, Güneş, Zühre, Utarit, Ay) astronomide geçerli bir kavramdır. Bektaşilerde yedi Hz. Ali'nin üstün özelliklerini belirtme sayısını ifade eder. Gaip erenlerden en önemli yedi kişi sayılır. Gökkuşağının yedi rengi vardır. Bu 'Fatma Ana'nın kuşağı' diye anılır. (<http://aleviforum.com/showthread.php?t=48653>).

On İki İmamlar, On İki Hizmet: On iki sayısı Miladi Takvimde on iki ayı, Hristiyanlık'ta ise on iki havariyi temsil eder. Alevilikte on iki sayısı ise Ehl-i Beyt soyundan gelen Oniki İmamı temsil eder; 1-İmam Aliy' el- Murteza 2-İmam Hasan 3-İmam Hüseyin 4-İmam Zeynel Abidin 5-İmam Muhammed Bakır 6-İmam Cafer-i Sadık 7-İmam Musa-i Kazım 8-İmam Ali Rıza 9-İmam Muhammed Taki 10 -İmam Aliy'ül Naki 11 -İmam Hasan-ül askeri 12-İmam Mehdi'dir.

Alevilikte Oniki İmama karşılık gelen Oniki hizmet vardır ki, bu hizmetler cem ritüelinin temeli ve vazgeçilmezidir: 1-Mürşit ya da Dede: Cemi yürüten kişidir. 2-Rehber: Dedenin yardımcısıdır. 3-Gözcü: Cemin düzenini sağlar. 4-Çerağcı ya da Delilci: Cemevi'nin aydınlanmasından sorumludur. 5-Bekçi: Cem'in güvenliğinden sorumludur. 6-Zakir: Cem'de dede bağlama çalmazsa, bağlama çalıp nefes ve deyişler okuyan müzisyendir. 7-Süpürgeci: Cemevi'nin temizliğinden sorumludur: Hem cemevini temizler, hem de cemde sembolik olarak yerleri süpürerek kötülüklerin cemevinden uzaklaştırılmasını sağlar. 8- Lokmacı ya da Kurbançı: Cemevi'nde kurbanların ve lokmaların dağıtılması ile ilgilenir. 9-Sakacı ya da

İbrikçi: Cemevi’nde su, şerbet ya da dolu dağıtılması işinden sorumludur. 10-Pervaneci: Cemevi’nde semah dönen kişidir. 11-Peyikçi ya da Haberci: Cemaate cem olacağını haber veren kişidir. 12-Meydancı: Cemevi’nin temizlenerek, cem için hazırlanmasından sorumludur.

Ondört Masum-u Pak: Oniki İmamların soyundan gelen Ondört küçük çocuk, büyüdüklerinde halifelğe talip olmamaları için öldürülmüştür. Bu çocukların masum-u pak olarak anılmalarının sebebi, çok küçük yaşta katledilen saf ve masum çocuklar olmalarıdır.

Onyedi Kemberbest: Hz. Muhammed, Hz. Ali ve Ehlibeyt’in izinde giden ve Kırklar Meclisi’nde bulunan Onyedi erkeği temsil eder. Bu kişilerin belindeki kemberbestler Hz. Ali tarafından bağlanmış ve Ehl-i Beyt uğruna şehit olmuşlardır. Günümüzde yapılan cemlerde bele bağlanan kemberbest, Kırklar Meclisi’nin temsili olarak canlandırılması anlamına gelir.

Dört Kapı Kırk Makam: Alevilikte kişinin insan-ı kamil (olgun insan) mertebesine ulaşması için geçirmesi gerektiği evreler olarak tanımlanır. Dört Kapı: Şeriat, Tarikat, Marifet ve Hakikat kapısıdır. Her kapı onar makamdan oluşur.

Üç Sünnet, Yedi Farz: Alevilerin kutsal kitaplarından ‘Buyruk’larda yazıldığına göre Alevi yolunun temeli üç sünnet, yedi farza dayanır. Bu temel esaslara uymak zorunludur. Üç sünnet şunlardır:

1. Dilini tevhit kelimesinden ayırmamak
2. Gönünden düşmanlığı gidermek, kimseye kin ve kibir tutmamak, kıskançlık etmemek
hırsına uyup şeytana gönül vermemek.
3. Sözü Hakkın kudreti olmak, kimseyle kavga etmemek, kimseye düşmanlık yapmamak.
(www.alevibektasi.org/inances5.htm)

Yedi Farz: Yedi farz şunlardır:

1. Sır saklamak
2. Talip bin bir ise, bir oturmak ve bir dilden söylemek
3. Hakkın terazisine itaat etmek, yaptığı bir günaha bin özür ve niyaz eylemek, kimsenin giybetini etmemek ve yalan yere and içmemek, yalan söylememek
4. Mürebbi hakkına itaat etmek, emrine uymak
5. Kuşak kuşanmak, halifeden el alıp, tövbe eylemek.
6. Musahibini hakikatte Hak cemiyetine erdirmek

7. Halife'den tac ve kisvet kabul eylemek. Özünü şeyhlere ulaştırmak. (www.alevibektasi.org/inances5.htm)

Kırklar Meclisi: Alevi inancının temelini oluşturan, Hz. Muhammed'in Miraç'tan dönerken rastladığı ve birlikte ibadet ettiğine inanılan meclistir. Bu inanışa göre Hz. Muhammed Cebrail'le birlikte Miraç'a çıkar. Miraç'tan dönerken Kırklara rastlar. Kırklar Muhammed'e kim olduğunu sorunca Hz. Muhammed peygamber olduğunu söyler. Kırklar Hz. Muhammed'e yine kim olduğunu sorar, o da peygamber olduğunu tekrar eder. Bunun üzerine Kırklar peygamberliğini kendi ümmetine yapmasını söyler. Tekrar kim olduğunu sorduklarında Hz. Muhammed "yetimim, fakirim, öksüzüm" deyince peygamberi içeriye alırlar. Bu defa Hz. Muhammed Kırklara kim olduğunu sorduğunda "*biz Kırklarız ve kırkımız biriz*" derler ve bunu kanıtlamak için Hz. Ali kolunu keser, aynı anda hepsinin kolu kanar. Hz. Muhammed onların otuz dokuz kişi olduklarını fark ederek nedenini sorar. Kırklar Selman'ın yiyecek getirmek için dışarıda olduğunu ve biraz sonra geleceğini söylerler. Tam bu sırada Selman kolu kanayarak içeri girer. Selman yalnız bir üzüm tanesi getirmiştir. Kırklar peygamberden bu üzüm tanesini hepsine bölüştürmesini isterler. O da üzüm tanesini eliyle bir kaseye sıkıp sulandırarak hepsine paylaştırır. İçtikleri üzüm suyundan hepsi kendilerinden geçerek semah dönmeye başlarlar. Hz. Muhammed'in başındaki poşu yere düşünce Kırklar onu kırk parçaya bölerek bellerine kemerbest olarak takarlar. Semah dönerken kırk kişi artık tek vücut olmuştur.

Melikoff (2007:178) cem ibadetini "Ayin-i cem, öte dünyadaki Kırklar Cemi'nin bir tekrarıdır" şeklinde tanımlar. Dedelerin cemlerde okudukları gülbanklarda "*yaptığımız cem Kırklar cemi ola, semahlarınız Kırklar Semahı olarak yazıla*" gibi söylemleri Melikoff'u doğrular niteliktedir.

1.4.Osmanlı Devleti'nde Aleviler

11.yy'dan itibaren Anadolu'ya göçleri artmaya başlayan Türkmen boyları Orta Asya'dan getirdikleri Şamanizm, Maniheizm, Budizm, Animizm gibi eski

inançlarının izleriyle, İslamiyet'e ait öğeleri birleştirerek sinkretik bir dini yapı oluştururlar. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan önce, Hristiyan Bizans'ının baskısına karşı koymuşlar ve İslamiyet'in Anadolu'da yayılmasında büyük katkılar sağlarlar. Anadolu topraklarına yerleşerek oluşturdukları sinkretik yapıları ile heteredoks olarak anılan bu gruplar, Alevi tarihçileri tarafından Alevi olarak tanımlanır ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşundaki katkıları önemle vurgulanır.

Osmanlı Devleti 1299 yılında Bilecik'te Osman Bey tarafından kurulur. Osmanlı Devleti ilk kurulduğu yıllarda koyu Sünni bir imparatorluk değildi. "İmparatorluğun ilk yıllarında azınlıklara ve başka dinden olanlara daha büyük bir hoşgörü ile baktığı kaynaklardan anlaşılmaktadır" (Şener 2010:123).

Osman Bey Osmanlı Devleti'ni kurduktan sonra Anadolu'nun önemli Alevi ve Ahi şeyhlerinden Şeyh Edebali'nin kızıyla evlenerek, ahilerin desteğini alır ve daha da güçlenir. Osman Bey döneminde Bursa'nın alınmasıyla birçok Alevi topluluğu ve ocağı Bizans egemenliğinden kurtularak Osmanlı Devleti'ne dahil olur. Fakat baskı altındaki en önemli ocak, Balkanlar ve Batı Anadolu Alevilerinin merkezi olan Dimetoka Ocağı'dır. On dördüncü yüzyılda Osman Bey'in oğlu Orhan Bey tarafından Dimetoka'nın alınmasıyla, bu ocağa bağlı birçok tekke de Osmanlı sınırlarına dahil olur ve Osmanlı Devleti'nin sınırları Balkanlara doğru genişler. Bu arada Osmanlı'nın Dimetoka'yı almasıyla birlikte, Dimetoka Ocağı, Kızıl Deli Ocağı olarak anılmaya başlanır ve halen de varlığını sürdürmektedir. Kızıl Deli Ocağı'nın yetiştirdiği en önemli kişilerden biri Bektaşî babası Balım Sultan'dır. 16.yy'ın başında bulunduğu ocaktan Hacı Bektaşî Veli Ocağı'na atanır. Böylece Kızıl Deli Ocağı ile Hacı Bektaşî Veli Ocağı arasında iletişim artar ve bu iki ocak çalışmalarını birlikte sürdürürler. Balım Sultan Kızıl Deli Ocağı'nın erkanını Hacı Bektaşî Veli erkanına taşınmasını ve Alevi-Bektaşî erkanının kurumlaşmasını ve belli bir standarda kavuşmasını sağlar.

Yıldırım Beyazıt dönemiyle birlikte Osmanlı Devleti'nde Fetret Dönemi başlar. 'Bunalım' anlamına gelen Fetret 1402-1413 yılları arasında yaşanır. Yıldırım Beyazıt Ankara Savaşı'nda Timur'a yenilerek esir düşer. Timur'un oğulları arasında

iktidar mücadeleleri başlar. 1402–1413 yılları arasında Osmanlı’da da, Yıldırım Beyazıt’ın oğulları, Süleyman Çelebi, İsa Çelebi, Mehmet Çelebi ve Musa Çelebi’nin taht kavgaları ile geçen sıkıntılı bir dönem yaşanır. Aleviler Musa Çelebi’yi, Hristiyanlar ise Mehmet Çelebi’yi desteklerler ve Mehmet Çelebi tahta geçer. I. Mehmet’ in tahta çıkmasıyla Osmanlı ile Aleviler arasındaki ayrılıklar ortaya çıkar ve büyük bir Alevi tasfiyesine gidilir. Osmanlı’ya karşı ilk Alevi isyanı 1416’da Musa Çelebi’nin kazaskeri ve Alevi mürşidi Şeyh Bedrettin’in, Musa Çelebi’nin ölümünden sonra sürgüne gönderildiği İznik’ten ayrılarak Rumeli’ye geçmesi ile başlar. Aynı zamanda Şeyh Bedrettin’in Manisa’daki müridi Torlak Kemal ve Aydın’daki müridi Börklüce Mustafa da bulundukları illerde ayaklanmalar başlatırlar. Bu ayaklanmalardan sonra Torlak Kemal, Börklüce Mustafa ve onların yanında yer alan bütün Aleviler kılıçtan geçirilirler ve kısa bir süre sonra Şeyh Bedrettin de idam edilir.

Osmanlı’da I. Mehmet döneminde filizlenen Alevilere karşı duyulan öfkenin en üst noktasına 1444 yılında Fatih Sultan Mehmet’in ilk saltanatında ulaşıldı. On iki yaşındaki çocuk padişah, bir Sırp prensesi olan annesi Despina’nın teşviki ve Ortodoks anne-babadan olma Vezir-i Azam Mahmut Paşa ve Acem müftü Fahrettin’in telkini ile Edirne’de binlerce Alevi’yi diri, diri ateşlerde yaktırdı. Despina, Padişah annesi olmasına rağmen inancından hiç ayrılmamış, Fatih’in kendisine tahsis ettiği bir Ortodoks manastırında yaşamını bir rahibe olarak sürdürmüş inançlı bir Ortodoks’tu. Osmanlı’yı kesin olarak Alevilerden koparma girişimleri onun ve Ortodoks anne-babadan olma Vezir-i Azam Mahmut Paşa eliyle başlatıldı. (<http://www.zohreanaforum.com/diger/25833-aleviler-ve-osmanli-imparatorlugu.html>)

Osmanlı Devleti’nin Alevi toplumuna yaşattığı en büyük kıyım Yavuz Sultan Selim döneminde yaşanmıştır. Yavuz babası II. Beyazıt’ı tahttan indirip, başa geçtikten sonra kendisi için en büyük tehlike olarak gördüğü, Anadolu’da birçok taraftarı olan Şah İsmail ve Safevi Devleti’ni ortadan kaldırmak için çalışmalara başlar. İran seferinden önce Şah İsmail’in yandaşı olup, Anadolu’da yaşayan Alevilerin katledilmesini emreder. 1514’te Çaldıran’da Şah İsmail’le yaptıkları Çaldıran Savaşı’nda Şah İsmail büyük bir bozguna uğratılır. Bu savaşta kırk bin Alevinin katledildiği söylenir. Şener (2010:81) bu katliamdan şöyle bahseder:

Yavuz’un İran öncesi Anadolu’da giriştiği bu katliamdan Bektaşî geleneğine göre yetiştirilen ve bir anlamda “Bektaşî” de denebilecek Yeniçeriler rahatsız olur. Yavuz bu kez farklı bir

siyaset izleyerek kendisinin, Şah İsmail'in adamlarına karşı olduğu Bektaşiliğe karşı olmadığı imajını vermeye çalışır. Hatta kulağını Bektaşî usulü deldirerek, Balım Sultan küpesi taktırır. Bu çabalarının sonucunda da Yeniçeri Bektaşîlerinin bir kısmını ikna eder.

Yavuz bu savaştan sonra Mısır'ı da fethedip hilafeti ele geçirir. Yaşadıkları bütün kıyımlardan sonra Aleviler yeni bir arayış içine girerek doğuya yönelirler. 1514'te Çaldıran Savaşı'ndaki kıyımla birlikte, Osmanlı ve Alevi ilişkilerinde çok büyük bir bölünme yaşanır, Aleviler merkezden uzaktaki en ücra köşelerde ve dağlarda yaşamlarını devam ettirmek zorunda bırakılırlar.

Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman'la birlikte en doruğa çıkan Osmanlı Devleti, 17. yy. da yerini duraklamaya bırakır. Osmanlı Devleti ile Aleviler arasındaki kopukluk bu dönemde de devam eder. 1826'da II. Mahmut kendinden önce III. Selim'in de çok istemesine rağmen kapatamadığı Yeniçeri Ocağı'nı kaldırır. "Devlet yeniçeri-Bektaşîlere ya da halkın çoğuna karşı girişeceği iç savaşa dinsizlere karşı girişilen bir cihat olarak bakar" (Çamuroğlu 2009:8). Binlerce Yeniçerinin ölümüyle sonuçlanan iç savaş sonucunda Anadolu'da yaşayan Bektaşîlere ve Bektaşî tekkelerine de büyük bir darbe vurulur. Bu olay tarihe Vaka-i Hayriyye olarak geçer.

Çamuroğlu (2009) konuyla ilgili yazdığı kitabında binlerce Bektaşî'nin ölümüne sebep olan bu olayı Vaka-i Hayriyye (Hayırlı Olay) yerine Vaka- i Şerriyye (Şer Olay) olarak kabul eder.¹

Nizam-ı Cedid'in kuruluşu (1793), Tanzimat Fermanı (1839), I. (1876) ve II. (1908) Meşrutiyet'in ilanı gibi Osmanlı'nın gerileme ve yıkılış süreci, Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet'in ilanı, Alevi ve Bektaşî toplumunun desteğiyle olmuştur.

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Reha Çamuroğlu, Yeniçerilerin Bektaşîliği ve Vaka-i Şerriyye, Kapı Yayınları, 2009.

1.5. Türkiye Cumhuriyeti'nde Aleviler

Osmanlı İmparatorluğu döneminde inançlarından dolayı zulme, iftiralara ve katliamlara maruz bırakılan Aleviler, laik ve demokratik bir devlet kurma çabaları içindeki Atatürk'ü bir kurtarıcı olarak görürler. Bu yüzden Kurtuluş Savaşı'nda ve Cumhuriyet'in ilanında Atatürk'ün yanında yer alarak ona ve askerlerine büyük destek verirler. 23 Aralık 1919'da Atatürk ve heyeti Hacı Bektaş Veli'nin postnişini Çelebi Cemalettin Efendi'nin ve cemaatinin desteğini istemek için Hacı Bektaş'a giderler. Selçuk bu olayı şöyle anlatır:

Dergahta Çelebi'nin oğlu Hamdullah Efendi'nin odasında cem ayini düzenleniyor: Dede postunda oturan Salih Niyazi Baba ziyaret ediliyor; burada yapılan ikrar töreni ile Mustafa Kemal'e kılıç kuşatılıyor ve yola kabul ediliyor. Çelebi Cemalettin Efendi, Salih Niyazi Baba ve öteki ileri gelenlerle bir toplantı yapılıyor. (Selçuk vd. 1991:149)

Atatürk, Cemalettin Çelebi ve Niyazi Baba ile yaptığı bu görüşme ile Kurtuluş Savaşı'nda Alevilerin desteğini alarak Hacı Bektaş'tan ayrılır. Böylece Alevi-Bektaşiler Kurtuluş Savaşı'nda Atatürk ve arkadaşlarının yanında yer alır. 23 Nisan 1920'de TBMM açıldığında Cemalettin Çelebi Kırşehir milletvekili olarak meclisteki yerini alır. Çelebi ile birlikte mecliste görev alan Aleviler Atatürk'ün ve onun kurduğu laik Türkiye Cumhuriyeti'nin büyük destekçisi olurlar.

Aleviler laik Türkiye devletinde Sünnilerle eşit haklara sahip olmalarına rağmen, onların baskısından ve ön yargılarından kurtulamazlar. Özellikle Atatürk'ün ölümünden sonra politik kutuplaşmalar artar ve Aleviler tek parti yönetiminin karşısında durarak 1950'de iktidara gelen Demokrat Parti'yi desteklemeye başlar. Fakat bu partinin camilerde Türkçe okunan ezanı yasaklayıp tekrar Arapçaya döndürmesi, Alevilerin tepkisini toplar ve desteklerini geri çekerler. Aleviler Cumhuriyet'in kuruluşuna kadar ülkenin en uzak dağ köylerinde, kendi kapalı ekonomileriyle yaşamak zorunda kalırlar. Ancak 1950'lerde başlayan endüstriyel gelişmeler ve hızla artan kentleşme şehir merkezlerine göçün ivme kazanmasını sağlar.

Aleviler 1960'lardan itibaren bölgedeki kasabalarına yerleşmek ya da batıdaki büyük şehirlere göç etmek için kalabalık gruplar halinde köylerini terk etmeye başlamışlardır. Aleviler kendi insanlarıyla birlikte yaşama eğilimi göstermiş ve böylece Türkiye'nin kentlerinde ayrı Alevi mahalleleri ortaya çıkmıştı. (Erol 2008b:152)

1960 Anayasası, sağladığı demokratik hak ve özgürlükler açısından Alevilerden büyük destek görmüştür. Özellikle düşünce ve din özgürlüğünün Anayasa'nın 19. maddesinde yer alarak anayasal bir hak haline gelmesi, Aleviler tarafından çok önemli bir gelişme olarak kabul edildi.

Gerçekten, başta Kemalist iktidarın sürdüğü kırk yıllık bir siyasi yaşam ve ardından oldukça katı tek partili dönemden dolayı Türkiye, 1960 Askeri darbesinden sonra çoğulcu demokrasi rejimine doğru yönelmişti. O zamana kadar gizli kalmış çeşitli düşünce akımları, önce çekingenlikle, sonra gittikçe cesaretlenerek kendilerini göstermeye başlamışlardı. (Dumont 1997:149)

1960'lı yıllar aynı zamanda eğitilmiş Alevi kesimin bürokrasi içinde yer almaya başladığı ve Türkiye'den Kanada, Almanya, Belçika, Hollanda gibi ülkelere işçi akınının başladığı yıllardır. 1960'larda yurtdışına giden Aleviler, 1970'lerde ülkeye dönerek yatırımlar yapmaya yönelerek, Sünnilere karşı kendi varlıklarını ispatlamaya başlar. Böylece artan Alevi Sünni gerginliği 1970'lerin sonunda patlak vererek kanlı çatışmalara neden olur. Bu çatışmalar Çorum, Kahramanmaraş ve Malatya'da yüzlerce Alevinin ölümüne sebep olur. 2 Temmuz 1993'te Sivas'taki bir festival sırasında Muhlis Akarsu, Arif Sağ, Nesimi Çimen gibi müzisyenlerin de bulunduğu Madımak Oteli Sünniler tarafından ateşe verilerek 37 kişi katledilir.

Alevilik ve Aleviler 1950'lerde başlayan göç, kentleşme ve sol hareketin etkisinden sonra, 1960'larda da köyden kente göçle ocaklarından kopmaya başlarlar. 1970'lerde siyasette sol ideolojinin yanında yer almaları ve aynı yılların sonlarında başlayıp 1990'lara kadar süren can kayıpları, 1980'lerin sonunda başlayan ve 1990'larda hız kazanan 'Alevi uyanışının (revival) oluşum sürecinin en önemli etkenleridir.

1.5.1.Türkiye’de Alevi Uyanışı

1980’lerin başına kadar Türkiye’deki etnik ve dinsel farklılıklar görmezden gelinen, hatta kamuoyunda söz edilmekten kaçınılan bir konuydu.

1980’lerin ikinci yarısında, bu konudaki söylemi kısıtlayan tabular yıkılmış ve Alevilik birden bire kamu gündeminde yerini almıştır. Aleviler ve Bektaşiler, bir zamanlar Batını olan ve bundan dolayı toplumdan dışlanmayla cezalandırılan inançlarının öğretilerini ve ritüellerini açıkça göstermeye başlamışlardır. (Vorhoff 1999:33)

‘Alevi uyanışı’ olarak adlandırılan bu toplumsal süreç, Alevilerin kültürel ve inançsal pratiklerinin belli bir dönem kesintiye uğradıktan sonra yeniden canlanması anlamına gelir. “1980’lerin sonundan itibaren cemaatin uyanışına yönelik çabalar kısa süre içinde kamuoyu tarafından tanındı ve böylece ‘Alevilik sorunu’ Türk mediasında en çok tartışılan konulardan biri oldu” (Çamuroğlu 1999:96). 1990’lı yıllardan itibaren yerli, yabancı birçok yazar ve araştırmacı Alevilerin kültür ve inanç sistemleri, ritüelleri hakkında araştırmalar yapar ve kitaplar yayınlamaya başlarlar. Bu kitapların bazıları Sünni yazarlar tarafından yazılırken, bazıları da kendi kültürlerini tanımlama çabası içindeki Alevi yazarlar tarafından yazılır.

Genellikle Türk-İslam Sentezi adı verilen ve Türklük ve İslam’ın yüzyıllardır ayrılmaz bir bütün oluşturduğunu savunan ideolojiye sempati duyan Sünni yazarlar genellikle Aleviliği, Anadolu’yu Müslümanlaştırmak ve Türkleştirmek için Orta Asya’dan gelmiş olan Türk göçebelerin kültürünün izlerini taşıyan bir inanç olarak tanıtmaktadır. (Vorhoff 1999:46)

1980’li yılların sonunda Alevi tarihi, ritüelleri ve inanç sistemine ait kitapların yayını günümüze kadar gelir. Böylece kültürünü sadece bağlı bulunduğu ocak dedelerinden ve aile büyüklerinden öğrenen Aleviler, artık istedikleri bilgiye yazılı kaynaklardan ulaşmaya başlarlar. Diğer bir deyişle, Alevi sözlü kültürü yazılı kültüre dönüşmeye başlar. Ayrıca Alevilikle ilgili birçok internet sitesi de aynı işlevi görmeye başlar. 1980’lerde başlayan Alevilikle ilgili yayınlanan birçok kitabın yanında benzer bir patlama da Alevi müziğine ilişkin birçok kaset ve cd’nin piyasaya sunulduğu müzik sektöründe yaşanmıştır. Böylece Türkiye’deki Alevi uyanışının Alevi müziğine yansması sonucu Arif Sağ, Sabahat Akkiraz, Musa Eroğlu gibi

uyanış önderleri de büyük roller üstlenmişlerdir. Alevi uyanışındaki ilk işaretlerinden biri de Türkiye'nin her yerinde ve diasporada birçok derneklerin kurulmuş olmasıdır. Türkiye'deki Alevi uyanışı bağlamında Alevi örgütleri de önemli bir rol üstlenirler. Bilici (2003:68-73), görüş farklılıklarından dolayı oluşmuş dört örgütlenmeden söz eder:

Pir Sultan Abdal İsmi Altında Örgütlenen Dernekler: Bu dernekler Aleviliği bir halk hareketi ve ezilmişlerin yanında yer alan bir ideoloji olarak tanımlayan 'Özgürlük Teolojisi' olarak kabul eder. Bu teolojinin bir sentez, bir mozaik olduğu noktasında buluşarak Kürt Alevileri de içinde barındıran derneklerdir.

Cem Vakfı İsmi Altında Örgütlenen Dernekler: Bu grup Aleviliği İmam Cafer-i Sadık Mezhebi' nin devamı olarak tanımlar. Dolayısıyla Aleviliğin Sünni İslam'dan bazı inanç ve ibadetlerinde, özellikle Kuran'ın yorumlanmasında ayrıldığını savunurlar.

Ehl- i Beyt Vakfı İsmi Altında Örgütlenen Dernekler: Bu grup kendilerini Oniki İmam ve İran Şia'sının takipçisi olduğunu savunur. Günümüzde Ehl-i Beyt Vakfı haricindeki diğer dernek ve vakıflar 'Avrupa Alevi Bektaşî Federasyonu' ve 'Alevi Vakıflar Federasyonu'na bağlıdırlar.

Hacı Bektaş Veli İsmi Altında Örgütlenen Dernekler: Bu grup Aleviliğin dinsel bağlanma ve tanrıya yönelme konusunda 'kişi' yi temel alır. Sevginin varoluşun 'temeli olduğunu kabul ederek heteredoks İslami görüşü benimser ve İslam'ı tasavvufî bir şekilde tanımlar.

Hacı Bektaş Veli ismi altında örgütlenen dernekler 2008'de 'Alevi Kültür Derneği' olarak isim değişikliğine gitmişlerdir. Dernek Genel Başkanı Tekin Özdil, Türkiye genelinde 86 şubesi bulunan Hacı Bektaş Veli Kültür ve Tanıtma Dernekleri'nin olağanüstü kongresini 7 Eylül 2008 günü topladı. Kongrede oybirliği ile derneğin adının "Alevi Kültür Derneği" olması kararlaştırıldı. (<http://www.aleviweb.com/forum/showthread.php?t=3069>).

2. BÖLÜM

ALEVİ KÜLTÜREL KİMLİĞİ VE KÜLTÜREL BELLEĞİNİN İFADE ARACI OLARAK ALEVİ MÜZİĞİ

2.1. Alevilikte ‘Yol Bir Sürek Bin Bir’ Deyişi ile Aleviliği Kavramsallaştırmak

“Yol bir, sürek bin bir”, Alevi inanç ve kültürel yaşamında Aleviler tarafından içselleştirilmiş, birlik ve farklılık ekseninde Aleviliği tanımlamak ve farklılıklarından duydukları memnuniyeti ifade etmek için kullandıkları bir deyiştir. Alevi toplulukları toplumsal yaşamlarını düzenlerken hem Hz. Ali sevgisinin etrafında toplanırlar, hem de Hz. Ali sevgisi üzerine kurulmuş çeşitli sosyo-kültürel, siyasi ya da inançsal pratikleri kendilerine göre anlamlandırıp, farklı pratikler haline getirebilirler (Erol 2005:62). Alevi kültürel kimliğinin bir ifadesi olan bu deyişi tanımlamak için kimlik ve kimliğe ilişkin kavramları tanımlamak ihtiyacı doğar.

2.1.1. Kimlik

Kimlik, tarihsel süreç içinde 1940’larda öncelikle psikoloji ve sosyal psikolojide kullanılmaya başlayan, 1980’lerde de sosyoloji ve antropolojinin kullanım alanına giren bir kavramdır.

Kimlik ile ilişkilendirilebilecek ve içeriği tanımlanabilecek dört terimden bahsetmek mümkündür: Ben = ego, Benlik = self, Kişilik = personality, Kimlik = identity. Bu kavramlar birçok sosyal bilim disiplininde kendini tanımaya, anlamaya, bilmeye çalışan insanoğlunun, toplumsal, kültürel ya da tarihsel kalıt (miras) olarak hazır bulduğu/ benimsediği bireysel, kişisel, dinsel/resmi (ulusal) aidiyet duygusunu tanımlamaya yönelik kavramlar olarak kullanılmaktadır (Çakır 2007:1483).

Kimlik, bireyin ‘ben kimim?’ sorusuna verdiği yanıtla ilgili olmakla birlikte, yaşadığı toplumdaki kişiler için ne ifade ettiği ve o topluma aidiyet hissini de vurgular. “Kavramın temel bileşenleri tanınma ve tanımlama ile aidiyettir” (Erol 2009b:212). İnsan, toplumsal bir varlıktır. Dolayısıyla bir gruba ya da topluluğa ait olmaksızın yaşamını sürdürmesi mümkün değildir. Ancak bir gruba dahil olması sonucunda sosyalleşir ve ortak bir toplumsal aidiyet bilinci oluşur. Bunun sonucunda içinde bulunduğu topluluğa ait güzel- çirkin, iyi- kötü vb. gibi değer yargılarının farkına vararak kendini ve içinde bulunduğu toplumu tanımlayarak ‘biz’ ve ‘öteki’ arasındaki farklılığı ve benzerliği ortaya koyar. Toplulukların ötekini sınırlamak için kullandıkları sınır koyucu yapılar vardır. Sınır koyucu yapı, diğerlerinden farklı olduğunu ve onlara dahil olmadığını vurgulamak için yapılan şeyleri kapsar; Dövmeler, takılar, etnik giysiler, mutfak, dans, hatta müzik. Böylece kendilerine özgü farklılıklarıyla ötekine sınır koyarak, egemen kültüre karşı ortaya çıkan karşı kimlikler oluştururlar (Assmann 2001:152). Hintlilerin etnik kıyafetleri ve makyajları, Rockçıların dövmeleri ve uzun saçları, Lazların Karadeniz kemençeleri ve horonları gibi, Alevilerin Hz. Ali’nin kılıcı figürlü kolyeleri, kısa saplı çöğür bağlamaları ve semahlarının da egemen Sünni toplumuna karşı geliştirdikleri sınır koyucu yapının ve oluşturdukları karşı kimliğin göstergesi olarak tanımlanabilir. Bu anlamda kimliğin, bazı insanlarla nelerinizin ortak olduğuna ve sizi başkalarıyla neyin farklılaştırdığına ilişkin bir ait olma sorunu olduğunu söylemek mümkündür (Erol 2009:216). Ancak bu şekilde bireyler ve topluluklar ‘kimsiniz, kimlersiniz?’ sorusuna yanıt verebilir. Bu anlamda kimlik hem kişisel hem de toplumsal olma özelliğini yapısında barındırır. Assmann kimliğin kişisel ve ortak iki boyutu arasındaki paradoksal ilişkiyi iki farklı tezle ifade eder:

1. Ben dışarıdan içeriye doğru oluşur. Her bireyde ait olduğu gruptaki etkileşim ve iletişim katılımı ve grubun kendisini algılayışını benimsediği oranda ortaya çıkar. Yani grubun biz-kimliği, ben-kimliğinden önce gelir ya da kimlik sosyal bir olgudur.
2. Ortak kimlik ya da biz kimliği, bu “biz” i kuran ve taşıyan bireylerin dışında yoktur. Sadece bireysel bilgi ve bilincin ürünüdür. (2001:131)

Birinci tezde bütün parçadan daha önemliyken, ikinci tezde parçanın bütünden daha önemli olduğunu savunur. Bunun sonucunda kimliği kişisel ve kültürel (kolektif) olmak üzere iki alt başlıkta tanımlama gerekliliği doğar.

2.1.2.Kişisel Kimlik

Kişisel kimlik ya da psikolojide kullanılan şekli ile benlik, kişinin kendi hakkında neye inandığı ve ne bildiğine dayanır. “O, kişinin kendi hakkındaki belirli görüşleri, duyguları, arzuları, yetenek ve sınırlılıkları, ilgi ve ilgisizlikleri ile hakim davranış biçimlerine ilişkin algılaması ve yorumudur” (Yıldız 2006:87-127).

Rogers’a göre, benlik, kişinin kendisi hakkında doğru ya da yanlış olan bir takım hipotezlerinden oluşur ve hiçbir zaman tamamlanmaz, sürekli değişir. Organizma ve benlik, kendini gerçekleştirmeye, genişletmeye, zenginleştirmeye yöneliktir.(Aktaran,Yıldız 2006:67-127)

Erol da kimliğin daima ucu açık bir arayış olduğunu ve bu arayışın “ben” ve “öteki” “biz” ve “onlar” arasındaki farklılık ve aynılık sürecinde yeniden inşa edildiğini savunur (Erol 2009b:216). “Biz” ve “ötekiler” arasında kurduğumuz ilişkiler aynı zamanda kendimizle kurduğumuz ilişkiyi yansıtır:

Kişisel kimlik, ancak etkileşim ve eylemlilik içinde ortaya çıkar.....Aynı zamanda başkalarına ilişkin bir bilinç olan öz bilinçtir: başkalarının beklentileri ve onların kişi üzerinde yarattığı sorumluluk ve yükümlülüktür. (Assmann 2001:135)

Bunun sonucunda kişisel kimliğin başka kimlikleri de içeren çoğul bir kavram olup, başkaları olmadan benliğin olamayacağını söylemek mümkün olacaktır.

Psikolojide kimliği tanımlamada kullanılan “benlik”(self) kavramı; bireyin “ben kimim?” sorusuna yanıt vermek için kullanılır. Self-representation, , self-image self-awareness, self-consciousness, self-presentation, gibi benliğe ilişkin birçok tanımlama söz konusudur. Bu kullanım kendi kimliklerini toplumunun kimliğinden ayırabilen topluluklarda daha geçerli olabileceğini söylemek mümkündür.

2.1.3. Kültürel Kimlik

Kişisel kimlik kişinin yer aldığı kültürel kimliklerin toplamıdır. Dolayısıyla kişisel kimlikle bağlantılı olan kültürel kimliğin ne olduğu tartışılmalıdır.

Kimlik kavramı birçok disiplinde farklı kullanımlarla başvurulmuş bir kavramdır. Psikoloji disiplindeki kullanımı kimliğin ‘kişisel’ yönüne dikkati çeker. Antropoloji ve sosyoloji çalışmalarında ise kimliğin ‘kolektif’, ‘kültürel’ ve ‘etnik’ gibi sıfatları söz konusudur. Antropoloji ve sosyoloji çalışmalarında ‘kolektif kimlik’ ve ‘kültürel kimlik’ kavramları ‘etnik kimlik’ kavramına karşılık olarak kullanılmaktadır.

Etnik Kimlik: Etnik (ethnic) terimi farklı bakış açılarından doğan tanımlamalar sonucu farklı anlamlar taşıyabilmektedir.

Etnik (ethnic veya ethnical) sıfatının türediği etni (ethnie), birtakım kültürel nitelikler bakımından ortak bir insan topluluğunun, özellikle de bir dil ve kültür komünitesini ifade etmekte ve daha ziyade anatomik niteliklere gönderen ırk teriminden farklılaştırılmaya çalışılmaktadır; ancak etnik teriminin dar kullanımında ırksal nitelikleri de kapsamaktadır. (Erol 2009b:220)

Etniklik bir başka kullanımda aynı dili paylaşan insan topluluklarını nitelemek için kullanılır. Buradan da diasporada yaşayan topluluk üyelerinin dillerini unutmalarıyla etnik kimliğini kaybedip kaybedemeyeceği sorusu akla gelir.

Smith, ‘etnik’ teriminin diğer insan topluluklarından ayrılan temel özelliklerini şöyle sıralar:

1-Kolektif İsim: Belirli bir isim etninin tanımlayıcı simgesidir. Özü hatırlatmaya yarayan isim topluluğun sürekliliğini ve varlığını garantiye almış gibi hissettirir. Kolektif isim, ortak isim veya soydan gelmeyi ön koşul olarak içermeyip, aynı bölge ya da kentten gelmeyi de kabul eder.

2- Ortak Soy (ata) Miti: Belli bir zaman ve mekanda ortak köken düşüncesini içeren mit (efsane). Bu mit gerçek soyla değil, ortak atalara ve kökenlere yüklenmiş anlamları içerir.

3- Ortak Tarih ya da Bellek: Ancak ortak bir tarihe ya da belleğe sahip olan topluluklar varlıklarını sürdürebilirler.

4- Özel Olarak Kültür: Diğer gruplarla aynı olan ama aynı zamanda ayırt edici kültürel özellikleri içerir. Din ve dil en belirgin iki unsur olmakla birlikte görenekler, folklor, sanat, giyim, beslenme de ayırt edici özellikler taşır.

5- Belli bir bölge, toprak parçası (teritoryal) ile özdeşleşme ya da bağlanma: Etninin her zaman “mülkiyetinde” gördüğü belli bir yer ya da toprak parçasıyla bağları vardır. Önemli olan orada ikamet etmek değil, sembolik de olsa bir “anavatana” sahip olmaktır.

6- Dayanışma duygusu: Bir etnik topluluğun varlığından söz etmek için sıkıntılı ve zor günlerde topluluk içinde güçlü bir aidiyet ve etkin bir dayanışma duygusu ortaya çıkmalıdır. (Aktaran, Sarı 2007:69-70)

Bunun sonucunda ortak soy miti, tarihi ya da kültürel belleği ve kültürleri ile dayanışma duygusu içinde, belli bir toprak parçası ile özdeşleşmiş insanlardan oluşan topluluğu etnik topluluk olarak tanımlarsak, bu topluluğa karşı hissedilen aidiyet duygusuna da etnik kimlik demek mümkündür.

Kültürel Kimlik ve Kolektif Kimlik: Kolektif kimlik, adından da anlaşılacağı üzere kişisel kimliğin bireyselliğinin aksine belli bir kolektiviteye atıfta bulunur. “Kolektif kimlik, bir grubun öteki gruplardan farklı olduğunu ortaya koyma ve bunu uygulama talebidir” (Erol 2009b:223). Kolektif kimlikler etkileşim ile oluşturulur ve yeniden üretilirler. Başka bir ifadeyle, kültürel topluluğun dili, ortak değerleri, ortak yaşantıları ve dünya görüşleri etkileşim aracılığıyla aktarılacak suretiyle kolektif kimlikler ortaya çıkar. Kolektif kimlikler bir gruba aidiyet duygusunu vurgulayan, grup içindeki kuralların benimsenip uygulanmasıyla bireylerin sosyalleşmesinde katkısı olan ve grubun ortak anlamlar üretmesini sağlayan bir yapıya sahiptirler. Assmann ortak anlamların inşası ve dolaşımının “ortak duygu”yu oluşturduğunu ve

bu duygu ile grubun önceliğinin vurgulandığını ifade eder. Bir toplulukta “ortak duygu” kimliği garanti eden bilgidir. “Bilgelik” ve “mit” (efsane) olmak üzere iki sistemi kapsar. Kimliği garanti eden bilginin iki işlevi vardır: “Bilgeliğe” gönderme yapan “normatif” ve mitlere gönderme yapan “formatif”. Normatif metinler “ne yapmalıyız?” sorusuna cevap verirler. Adaletin oluşmasına ve kararların alınmasına yardımcı olurlar. Formatif metinler (mitler, kahramanlık türküleri, soy ağaçları) ise “biz kimiz?” sorusuna cevap vererek ortak yaşananları tekrar ederler ve kültürel kimliğin motivasyonunu sağlarlar (Assmann 2001:140-142).

‘Kolektif kimlik’ ve ‘kültürel kimlik’ kavramları aynı anlamda kullanılan iki kavramdır. Konuya ilişkin kaynakların çoğunda kolektif kimlik söylemi tercih edilmekle birlikte bu çalışmada etnomüzikoloji disiplininin gereği olarak, bireyin eylemlerini gruplar için anlaşılır kılan, paylaşılan idealler, değerler ve davranış standartları olan kültür (Haviland 2002:65) inceleneceği için ‘kültürel kimlik’ kavramının kullanımı uygun görülmüştür.

Belli bir kültürel kimliğe sahip olan bireyin, ait olduğu topluluğun anlamlar ve değerler bütününe sahip çıkması gerekir. Bunu gerçekleştirirken de konservatif bir tavır sergilemesi gerekir ki, bu sayede kültürel kimliği oluşturan unsurların unutulması engellenerek yeni nesillere aktarılabilir. Birey kim olduğunu söylediğinde, neye inandığını, hangi kültürel değerlere sahip olduğunu da anlatmaya çalışır. Önemli olan bireyin kendi aidiyetini söylemsel olarak vurguladığı kültürel kimliğini eylemsel olarak da ortaya koymasıdır. Diğer bir deyişle, söylem-eylem birliğine sahip olması gerekir. Yahudi’yim diyen birinin Havraya gitmesi, Kırım Tatarı olduğunu söyleyen birinin Türkiye’de yapılan Kırım Tatar ritüeli² Tepreş’e katılması, kültürel kimliğin söylem-eylem birliğini ortaya koyar.

² Ayrıntılı bilgi için bkz: İlhan Ersoy, Kırım Tatar Ritüeli “Tepreş” Ekseninde Diaspora, Kimlik ve Müzik, İzmir, 2010.

2.1.4. Alevi Kültürel Kimliği

Alevilik daha önceki kesimlerde birçok farklı heteredoks gruptan oluşan, Animizm, Maniheizm, Şamanizm ve Şiiliğin unsurlarını içinde barındıran, Hz Ali'ye duyulan sevgi ve saygının merkezi figür olarak kabul edildiği sinkretik bir inanç sistemi olarak ifade edilmişti. Bununla birlikte yüzyıllardır farklı ortamlarda ve farklı şekillerde kimliklerini sürdürme çabası içinde olan Aleviler için tek ve değişmez bir Alevilikten söz etmemiz mümkün değildir. Stokes'un (1999) da vurguladığı gibi kimlikler asla kaynaşık bir bütünlük olmayıp ilk haliyle nasılsa öyle ve tarihin güçleri tarafından el sürülmemiş değildir. Aksine antropolojik etnisite kuramlarında vurgulandığı gibi bağlamsal, çoğul ve politik ve yasal baskıları tersine çevirebilen yaratıcı yanıtlardır (Aktaran, Erol 2009b:219). Bir Alevi topluluğundan bahsederken Hz. Ali'nin eşlik ettiği anlamlandırma süreci ile birlikte, batını hakikate ermek üzere ortak bir yol sürmeleri dolayısıyla hem 'birliğine', hem de atalarının üretim etkinliklerinden yola çıkarak parçalanma olarak düşünülmemesi gereken 'farklılığına' (Tahtacı, Nalcı) vurgu yapmak mümkündür. "Ölçeği ne olursa olsun 'bir' Alevi topluluğunu ötekilerden ayıran şeylerin 'ne' olduğuna ilişkin sorunun muhatabı, 'kendi' olma arzusu ile bir aidiyet bilinci geliştirmiş olan topluluktur" (Erol 2009a:101).

Görüldüğü üzere, Alevi kültürel kimliği 'birlik' ve 'farklılık' temelinde inşa edilir. Alevi inanç ve kültürü içinde sıklıkla tekrar edilen ve Aleviler tarafından içselleştirilmiş olan "Yol bir sürekin bin bir" deyişi de bu 'birlik' ve 'farklılığın' eş zamanlı inşasını vurgular niteliktedir. Aleviler Alevilikte sadece bir yol olduğunu, fakat süreğin çeşitli olduğunu, diğer bir deyişle ortak bir yolda farklı Alevi pratiklerinin ve anlamlandırmalarının söz konusu olduğunu kabul ederler.

Alevileri ortak bir 'biz' çatısı altında toplayan 'yol' ise Hz. Ali'ye olan sevgi ve bağlılıktır.

Bu çerçevede, Alevi kültürel kimliğinin iki türü öne çıkar: birincisi; olma olarak kimlik; ortaklık ve birlik bilinci sunar, ikincisi; oluşma olarak kimlik: Alevi kimliğinin biçimlenmesi sürecinde hoşnutsuzluğu gösteren özdeşleşme süreci olarak kimlik. Birlik olarak Alevi kimliği Hz. Ali sevgisi ile ilişkilidir. Bu Aleviliğin özüdür. Özdeşleşmenin hoşnutsuzluk noktası olarak kimlik, farklı Alevi algılamalarının ortaya çıkmasıyla ilgilidir. (Erol 2010a:42)

Özetle, Aleviler dendiğinde dil, din, etnik köken gibi birçok ögeyi içinde barındıran bir kültürel topluluğa gönderme yapılır. Dolayısıyla geniş ölçekli Alevi kolektivitesi içinde referans noktalarının farklılığı bu yüzdendir. Nalcı, Tahtacı, Çepni gibi tanımlamalar ‘kendi’ olma isteklerinden doğan daha güvenli bir aidiyet bilinci oluşturma isteğinden doğar. Hz. Ali’nin simgesel ve mitolojik kişiliği de ortak bir ‘biz’ in tahayyül edilmesini sağlayan bilincin çıkış noktasıdır (Erol 2010a:100).

Şimdiye kadar Aleviliğe ilişkin genel tanımlamalar yapılmakla birlikte, bu tanımlamaların tek ve somut olduğu söylenemez. Ancak bu odaklanmanın yukarıda çerçevesi çizilen kuramsal modelle doğru orantılı olduğunu söylemek mümkündür. Erol, Stuart Hall’un argümanlarından yola çıkarak, Alevi kimliğini, eşzamanlı işleyen, iki eksen ya da vektörle “çerçevelemiş” olarak düşünür: Benzerlik ve süreklilik vektörü, farklılık ve kopma vektörü. Alevi kimliği her zaman bu iki eksenin arasındaki diyaloga bağlı ilişki anlamında düşünülmelidir. Birincisi; Alevilere geçmişe dayalı bir temele, geçmişle olan sürekliliğe gönderme yapar. İkincisi; paylaştıkları şeyin tamamıyla büyük bir süreksizlik deneyimi olduğunu anımsatır. Alevi olmayı yeniden düşünmek benzerlik ve farklılığın ‘çift değerliliğinin’ ortaya çıkmasını deneyimlemek demektir (Erol 2010a:43).

Sonuç olarak, Aleviler dendiğinde ortak bir ‘biz’ çatısı altında toplanmakla birlikte farklılığını vurgulayarak ‘kendi’ olma çabasıyla bir aidiyet bilinci oluşturmuş bir topluluktan bahsetmemiz mümkündür. Gerçek bilgiye ulaşmanın yolu ise katılımcı gözlem (participant observation) ve görüşme (interview) yöntemiyle inceleme yapmak, yani antropoloji disiplininin yöntemi olan alan çalışmasıdır (field work). Bu çalışmada Yamanlarda yaşayan Alevi topluluğu ile ilgili alan çalışması yapılarak, bu topluluğun müziğine ilişkin bulgular etnomüzikolojinin metodolojisinden hareketle oluşturulmaya çalışılmıştır.

2.2. Kültürel Bellek

Bellek yaşananları, öğrenilen konuları, bunların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak zihinde saklama gücü, hafıza demektir (<http://sozluk.bilgiportal.com/nedir/bellek>). Belleğin nelerden oluştuğu, içindeki öğelerin nasıl organize olduğu, hafızada nasıl ve ne kadar süre korunacağını belirleyen etken, toplumsal ve kültürel çerçevedir. Assmann belleğin dört farklı dış boyutuna dikkat çeker:

1. Mimetik bellek (Taklit belleği): Günlük yaşamda birçok davranış taklit etme geleneğine bağlı alışkanlık ve kurallara dayanır.
2. Nesneler belleği: İnsan daima birçok eşya ile çevrilidir. Yatak, sandalye, giysi, evler, yollar, şehirler vb. İnsanı çevreleyen eşyalar onun yansımasıdır. Geçmişini, atalarını hatırlatır.
3. İletişimsel bellek: İnsanın dil yeteneği ve başkalarıyla anlaşma yeteneği, çevresindeki insanlarla iletişimi sayesinde olur.
4. Kültürel bellek (anlam aktarımı): Ortalama olarak üç bellek alanının birleşimini içerdiğini söylemek mümkündür.

Gelenekler, rutin taklidin dışına çıkılıp amaçtan çok anlama gönderme yaptığında taklitçi belleğin sınırının dışında kalır. Ayrıca nesneler belleğinin ögesi olan anıtlar, mezar taşları, tapınaklar, idoller gibi sadece amaca yönelik olmayan aynı zamanda bir anlam içeren semboller, ikonalar, nesneler belleğinin sınırlarını aşar. Dolayısıyla kültürel belleğin alanına girer (Assmann 2001:25-26).

Kültürel bellek, belli bir kültürel kimliğe sahip topluluk tarafından anlamlı kabul edilen ortak bellektir. Topluluklar ancak kültürel kimliklerini oluşturan tüm değerler, kurallar, yasaklar, ritüeller vb. gibi tüm unsurları gelecek nesillere aktardıkları sürece varlıklarını devam ettirebilirler. Bu aktarımı yaparken belleğin bir

unsuru olan ‘hatırlama kültürü’nden yararlanırlar. Hatırlama, geçmiş olayları birbirleriyle bağlantı kurmaksızın tek tek anımsamak değil, onlardan anlamlı bir anlatı dizisi oluşturabilmektir (Connerton 1999:46). Billig ise, hatırlamayı geçmiş olayların yeniden inşa edildiği bir süreç olarak tanımlar (1990:62). Toplumlar ancak geçmişi hatırlamak suretiyle, kültürel kimliklerini gelecek nesillere taşıyabilirler. Görüldüğü üzere, kültürel kimlik ve kültürel bellek birbirleri için vazgeçilmez iki kavramdır. Biri olmadan diğerrinin varlığı söz konusu değildir.

2.2.1. Alevi Kültürel Kimliğinin Sürekliliğinde Alevi Kültürel Belleğinin Rolü

Önceki bölmelerde de değinildiği üzere, kimliğin inşasında en temel öge tanınma ve tanımlama ile aidiyet duygusunun oluşmasıdır. Böylece birey ‘ben kimim?’ sorusuna cevap verebilir ve bir topluluğa ait olmanın verdiği güven hissini yaşar. Kültürel bellek ise bir grup ya da topluluk içinde anlam taşıyan her şeyi ifade eder. Dolayısıyla toplum için anlamlı kabul edilen unsurların hatırlanması büyük önem taşır. Kültürel belleğin en önemli olgusu “hatırlama kültürü”dür. Bireylerin kapasitesini geliştirmeye yönelik belleğin aksine, topluluk ruhu veren bellekle ilgili olan hatırlama kültürü bir gruba dayanır ve sosyal sorumluluğun devamını amaçlar. Vurgulanması gereken nokta ‘neyi unutmamamız gerekir?’ sorusudur (Assmann 2001:34). Max Weber(1947) ise hatırlamaya ilişkin şu düşünciyi vurgular:

Tüm etnik farklılıkların ardında seçilmiş halk olma düşüncesi yatıyor. ...kendini böyle gören ve diğer halklarla arasına mesafe koyan her halk, bir şekilde seçilmiş olduğuna inanır..... Hatırlamak eylemi seçilmiş olma ilkesine dayanıyor. Çünkü seçilmiş olmak hiçbir şekilde unutulmaması ve unutturulmaması gereken en yüksek düzeyde sorumluluklar kurumu anlamına geliyor. (Aktaran, Assmann 2001:35)

Toplumların tarihinde büyük önem taşıyan, hatta bazen de dönüm noktası olan ya da belli döngülerde tekrarlanan olaylar toplumun belleğinde yer ederek hatırlanırlar. Alevi Sünni kutuplaşmasının en belirgin sebebi, Aleviliğin temellerinin atıldığı ve Alevi toplumu için dönüm noktası olarak tanımlayabileceğimiz Kerbela Olayı’dır. Hz. Hüseyin’in Medine’ye gitmek üzere yola çıkışı, Kerbela’da Muaviye ve yandaşları tarafından susuz bırakılmaları ve Hz. Hüseyin ve Ehl-i Beyt soyundan

gelen yetmiş iki kişinin öldürülmesi ve ailesinin onlara esir düşmesi, Alevi kültürel belleğinin en önemli figürüdür. Dolayısıyla Alevi ibadetinde büyük önem taşıyan cemlerde dedenin sözlü anlatımıyla sürekli tekrarlanarak, Alevi toplumunun unutmaması ve unutturmaması gereken bir olay olarak hatırlatılır.

Belli döngülerde tekrarlanan olaylar da toplumsal belleğin hatırlama figürleri içinde yer tutar. Örneğin Aleviler Hz. Hüseyin ve Ehl-i Beyt üyelerinin Kerbela’da susuz kalarak öldürülüşlerini tekrar hatırlayarak anmak için, Muharrem ayında su içmeden oruç tutarak, dünyasal zevklerden ve ihtiyaçlardan uzak dururlar. Tutulan on iki günlük orucun sonunda yaptıkları aşure ile atalarını anarlar. Hatırlamaya ilişkin en önemli özelliklerden biri zamana bağlılıktır. Gözlemlendiği üzere Muharrem ayı ve Aşure günü de Alevi kültürel belleğinin sürekli hatırlanan bir zamanı olarak tekrarlanır. Böylece hatırlama yoluyla geçmişte yaşanan olay tekrar gündeme gelir ve gelecek yeniden inşa edilir.

Hatırlamaya ilişkin zaman ve geçmişe yönelik önemli tarihi olayların hatırlanmasının yanında, “belli bir ahlaki ve siyasi düzenin hiyerarşilerini de düzenleyen mekanlar” (Stokes 1998:125) da hatırlamanın diğer önemli figürleridir. Çünkü hatıralar yaşandığı mekana da dayanır. Dolayısıyla kendi varlığını sağlamlaştırmak isteyen her topluluk, sadece içsel iletişim biçimlerinin sahnesi olarak değil, aynı zamanda kimliklerinin sembolü ve hatıralarının dayanak noktası olarak belli mekanları yaratmak ve garanti altına almak ister. Çünkü belleğin mekana ihtiyacı vardır (Assmann 2001:43). Hristiyanların inanç ve ibadetlerini yaşadığı kiliseye gitmeleri gibi, Sünnilerin ibadet etmek için camiye girmeleri gibi, Aleviler de ibadetlerini yaşamak için cemevine giderler. Başka bir ifadeyle, Alevi toplumunun farklı düşünce çerçevelerinde gruplaşmış Alevi örgütlerine üye olması, bu örgütlerin öncülüğünde oluşturulan cem evlerinde ibadet etmeleri belleklerinin mekana ihtiyacından kaynaklanır. Bu şekilde kültürel kimliklerini ve belleklerini koruyarak, sürekliliğini sağlarlar. Dolayısıyla belleklerinde korudukları bilgiyi yeni nesillere aktarabilirler.

Hatırlamanın mekana ilişkin diğer bir görünümü de belli döngülere bağlı olarak yapılan kutsal liderleri anma günleri ve kutsal mekanların ziyaretleridir. Bu uygulama topluluğun atalarıyla birlikte yaşaması, onların isimlerini ve anılarını taze tutması, kendi kültürel kimliklerini korumaları anlamına gelir. Her yıl ağustos ayında yapılan ‘Hacı Bektaşî Veli Anma Etkinlikleri’, ‘Hamza Baba Anma Etkinlikleri ’ ve ‘Abdal Musa Anma Etkinlikleri’ vb. gibi etkinlikler, Alevi toplumunun dini liderlerinin türbelerini ziyaret ederek, kimliklerini onayladıkları ve kökenlerini hatırlayarak kültürel belleklerini oluşturdukları “bellek mekanları”dır. İzmir Tahtacıları da Hıdrellez ve Nevruz günlerinde daha önceden çevresini temizleyip, beyaza boyadıkları aile mezarlarının başında kaybettikleri aile büyüklerinin sevdiği yiyecekleri yiyerek ya da çevreye dağıtarak hayırlısını verirler. Böylece atalarını anarak kültürel kimliklerini onaylarlar.

Kültürel belleğin oluşumunda dinin etkisi büyüktür. Hatırlama figürlerinin dini anlamları vardır ve hatırlatmayı amaçlayan canlandırma biçimleri genellikle bir bayram niteliği taşır. Bu kutlama kökensel geçmişin canlandırılmasını sağlar. Böylece grup hem tarihini hatırlar, hem de kökenine ait hatırlama figürlerini belleğinde canlandırarak kimliğinden emin olur (Assmann 2001:56).

Katolik Hristiyanlar’da komünyon olarak da bilinen RAB’ın sofrası, İsa’nın çarmıha gerilmek üzere yakalanmadan önce öğrencileriyle yediği son akşam yemeğinden sonra kilisenin yaptığı bir törendir. Hristiyanlar ekmek böler ve şarap ile bu töreni kutlarlar. Her Hristiyan bir lokma ekmek ile bir yudum şarap yiyip içerek törene katılır. Bu tören ile Hristiyanlar İsa’nın günahının bedeli olarak bedenini ve kanını sunmasını kutlarlar. O kurban olmuştur. İşte Hristiyanlar bir araya geldiklerinde İsa’nın kendileri için ne yaptığını anımsar, O’na teşekkür ederler.(<http://www.frmartuklu.net/diger-dinler-inanclar/69097-hristiyanlik-nedir.html>)

Katoliklerin yaptıkları komünyon töreninde hatırlama figürleri İsa’nın çarmıha gerilmesidir. Bu olayı hatırlayarak, geçmişlerini hatırlayarak yeniden inşa ederler. Alevi toplumunda belli döngülerde yapılan cemleri de içerdiği Oniki hizmeti, zakirlerin okuduğu Alevi kültür ve yaşam felsefesini anlatan deyişleri, dönülen semahları, Kırklar Meclisi’nin canlandırılması, dedelerin sözlü anlatımları

ile kökensel geçmişin hatırlandığı, Alevi toplumunun aidiyet bilincini vurgulayan ritüeller olarak tanımlamak mümkündür.

2.2.2. Toplumsal Hatırlamanın İfade Aracı Olarak Alevi Cem Ritüeli

Bir toplumun kültürel kimliğinin varlığından söz edilebilmesi, o toplumun kültürel belleğinin kuşaklar boyunca canlı tutulabilmesi ile ilgilidir. Bu da kültürel anlamın saklanıp, korunması ve aktarılmasıyla olur ki, hatırlama, bayramlar ve ritüeller bu işlevi yerine getirir.

Toplumların kimlikleri açısından önemli buldukları görece ‘otantik’ dillerini, dinlerini, müziklerini, danslarını, yemeklerini, kostümelerini sergilemek ve topluluk olma hislerini tatmin etmek amacıyla düzenledikleri etkinliklere ritüel denir (Ersoy 2010:17). Ritüeller sıkça, yanlışlıkla sadece dinsel bir davranış ya da mistik öneme sahip bir kavram olarak tanımlanır. Dinsel ritüeller elbette önemli bir ritüel çeşidi olmakla birlikte tanımı dini törenler ile sınırlı değildir. Ritüel davranış dramatik bir komut dosyası ve dışarı hareket, formalite, ciddiyet, ve iç yoğunluğu ile yapılır (Erol 2009c:173). Belli bir yapının mümkün olduğunca değiştirilmeden yeniden tekrarlanmasıyla gerçekleştirilen ritüellerde, tekrar unsuru çok önemlidir. Çünkü ancak bu şekilde ritüelin kültürel kimliği koruma ve yeni nesle aktarma işlevi yerine getirilmiş olur. Ritüel tekrarlama, toplumsal belleğin önem verdiği bir anlamın canlandırılarak korunmasıdır.

Her ritüel uygulaması, bir önceki uygulamaya benzemekle birlikte işleyişinde bazı farklılıkları da barındırır. Rappaport ritüelde değişen ve değişmeyen iki mesaja dikkat çeker. Birincisi, ritüelin kuralının kesin sırayla ifade ettiği değişmez mesajların dış görünüşleridir. İkincisi, ritüelin izin verdiği ölçüde değişimi ortaya koyan mesajlardır. Bu mesajlar ritüelde görevli kişilerin o anki ilişkisi ve durumları, söyledikleri ve diğer şeylerle ilgilidir (2003:397). Dolayısıyla ritüellerde geçmişe ait önemli her öğenin saklanması ve hatırlanması çabasının dışında, zamana ve bağlama

bağlı olarak bazı davranış modellerinin yeniden inşasının söz konusu olduğunu söylemek mümkündür.

Ritüelin diğer bir işlevi de toplumsal düzeni sağlamasıdır; katılımcılarına toplumun manevi değerleri iletilerek grup içindeki iletişim, dayanışma ve işbirliği ritüelle pekiştirilir. Böylece ritüele katılanlar kimliklerine ilişkin bilgileri edinerek, kimliklerini ve aidiyet bilinçlerini oluştururlar, hatta kimliklerini yeniden üretme fırsatı bulurlar. Ritüel ortamında elde ettikleri kazanımlar sonucu, ritüel dışında da hayatlarına farklı anlamlar katmış olurlar.

Ritüelleri düzenledikleri zaman ve yapılış amaçlarına göre iki alt başlıkta değerlendirmek mümkündür; Takvimsel (döngüsel) ritüeller; topluluk tarafından organize edilen ve sosyo-ekonomik mevsimlerin çoğunlukla başında ya da sonunda yapılan ritüellerdir (Honko 2009:206). Burada bahsedilen takvim, yazılı olmaksızın toplumun ekonomik ilişkilerine ve sosyal etkileşimleriyle şekillenir. Ayrıca grubun ya da toplumun tarihsel süreç içinde yaşadığı önemli olayların anılması amacıyla yapılan ritüeller de takvimsel ritüeller başlığı altında incelenebilir. Çünkü bu ritüeller belli döngülerde yapılır. Gerçi Aleviler için de kutsal kabul edilse de, genel olarak Sünni Müslümanların Miraç kandilinde Hz. Muhammed'in doğuşunu anmak üzere camilerde okudukları Mevlitler gibi, Alevi toplumunda Muharrem ayının bitiminde yapılan Muharrem cemi, Aşure etkinliği, takvimsel ritüellere örnek teşkil eder.

Diğer bir ritüel şekli de giriş yada geçiş ritüelleridir. Kişinin bir statüden diğer statüye geçişinde toplum tarafından organize edilirler. Bu ritüellerde kişinin hayatında oluşan değişikliğin farkına varması sağlanarak, o kişinin konu hakkındaki bilgi ve yeterliliği test edilir (Honko 2009:206). Alevi toplumunda yapılan ikrar cemi, musahiplik cemi ve dardan indirme cemi geçiş ritüellerine örnek oluşturur.

Ritüelin Alevi toplumundaki görüntüsü de, dini ibadetlerini gerçekleştirdikleri cemlerdir. Alevi sözlü kültüründe önceki nesilden alınan bilginin, yeni nesle aktarılma işlevinin yerine getirildiği cem ritüelinde dede topluluğun önderi konumundadır. Bilgin (2009:98) kitle önderini, kitleyi örgütleyen, inançları

vurgulayan, topluluğun gözü, kulağı olarak tekrarladığı yapı sayesinde, iddialarını kitle üyelerinin zihinlerine yerleşmesini sağlayan kişi olarak tanımlar. Alevi dedesi de kitle önderinin sayılan özelliklerini taşıyan yapısıyla, her cemde Alevi inanç ve kültürünün bileşenlerini ve tarihsel süreçte yaşananları, Alevi öğretisini tekrarlama yoluyla, ritüelin toplumsal hatırlatma işlevini yerine getirir. Örneğin ‘Kerbela Olayı’ ve ‘Kırklar Meclisi Söylencesi’ dedeler tarafından her cemde tekrarlanarak hiçbir zaman önemini yitirmeyen ve güncelliğini koruyan Alevi mitleridir.

Dedenin topluluk içindeki huzuru ve barışı sağlamak amacıyla yaptığı sorgular ve ‘Halk mahkemesi’ adı verilen topluluğun kendi kendini yargılamasını sağlayan yapı ile toplumsal düzenin sağlandığı cem ritüelinde bulunan insanlar, topluluğun içindeki konumlarına göre ve herkesçe kabul edilebilen şekilde davranışlarda bulunmayı öğrenirler (Erol 2009a:108). Böylece cemin bireylerin aidiyet bilincini oluşturarak, cem dışında da kimliklerinin yeniden inşasını sağlamaya yarayan işlevi ortaya çıkar.

Cemler aynı zamanda Hz. Muhammed’in Miraçtan dönüşte Kırklar Meclisine uğrayarak orada yaşadığı olayların canlandırıldığı, Oniki hizmetin yerine getirildiği, bağlama çalınarak, deyiş, düvaz imam, mersiye ve tevhitlerin okunduğu, semahların dönüldüğü dini bir ritüeldir. Diğer bir deyişle cemler Alevi inancının en önemli söylencesi olan Kırklar Meclisi’nin tekrarlanarak, dede, zakir ve ozanların sözlü geleneği aktarımlarıyla, Alevi kültürel belleğinin hatırlama yoluyla korunması ve aktarılması işlevinin yerine getirildiği ritüellerdir. Genel bir cem akışı aşağıda yer almaktadır:

- GÖZCÜNÜN DEDEYİ ÇAĞIRMASI
- DEDENİN YERDEN VE POSTTAN NİYAZ ALMASI KENDİNİ DARA ÇEKMESİ
- DEDENİN TOPLULUKTAN RAZILIK İSTEMESİ
- DEDENİN TOPLULUKTAN RAZILIK ALDIKTAN SONRA GÜLBANK OKUMASI
- TOPLULUĞUN BİRBİRİNDEN RAZILIK ALMASI VE DEDENİN GÜLBANK OKUMASI
- ZAKİRLERİN ON İKİ HİZMETLİLERİ DEYİŞ İLE ÇAĞIRMASI
- DEDENİN ON İKİ HİZMETLİLER İÇİN TOPLULUKTAN RAZILIK ALMASI
- DEDENİN ON İKİ HİZMETLİLERE GÜLBANK OKUMASI

- HİZMET SAHİPLERİNİN DEDEYE NİYAZ ETMESİNDEN SONRA ONLARA GÜLBANK OKUMASI
- SÜPÜRGEÇİLERİN YERİ SÜPÜRMESİ VE SÜPÜRGEÇİ DUASINI OKUMALARI
- DEDENİN SÜPÜRGEÇİLERE GÜLBANK OKUMASI
- DEDENİN ÖNÜNDE ELİNDE SECCADE İLE DURAN MEYDANCININ SECCADE DUASINI OKUMASI
- DEDENİN MEYDANCIYA GÜLBANK OKUMASI
- DELİLCİNİN ELİNDE DELİL İE GELİP DELİLCİ DUASINI OKUMASI
- DELİLCİNİN DELİLİ YAKTIKTAN SONRA ON İKİ İMAMLARIN ADLARINI RESİTATİF BİR ŞEKİLDE SESLENDİRMESİ
- DEDENİN DELİLCİYE GÜLBANK OKUMASI
- ELİNDE DELİL BULUNAN DELİLCİNİN DEDENİN ÖNÜNE OTURARAK ZAKİRİN SESLENDİRDİĞİ DELİLCİ DÜVAZ İMAMINI DİNLEMESİ
- DEDENİN ZAKİRLERE GÜLBANK OKUMASI
- DELİLCİNİN DELİLCİ DUASINI OKUMASI
- DEDENİN DELİLCİYE GÜLBANK OKUMASI
- ZAKİRLERİN DEYİŞLER VE DÜVAZ İMAMLAR SÖYLEMESİ
- DEDENİN ZAKİRLERE GÜLBANK OKUMASI
- İBRİKÇİLERİN DEDEYE VE ÖNDE OTURANLARA TARİKAT ABDESTİ ALDIRMASI
- İBRİKÇİLERİN DEDENİN ÖNÜNDE DURARAK DUA OKUMALARI VE DEDENİN DE ONLARA GÜLBANK OKUMASI.
- SÜPÜRGEÇİLERİN YERİ SÜPÜRMESİ VE SÜPÜRGEÇİ DUASINI OKUMALARI
- DEDENİN SÜPÜRGEÇİLERE GÜLBANK OKUMASI
- DEDENİN CEM MÜHÜRLEMESİ İÇİN OKUDUĞU GÜLBANK (12 İMAMLARIN İSİMLERİNİN GEÇTİĞİ GÜLBANK)
- LOKMACILARIN ELLERİNDE KURBAN ETİYLE VE DİĞER KİŞİLERİN LOKMALARIYLA GELMESİ VE DEDENİN GÜLBANK OKUMASI
- ZAKİRLERİN DEYİŞ VE DÜVAZ İMAMLAR SÖYLEMESİ
- DEDENİN ZAKİRLERE GÜLBANK OKUMASI
- ZAKİRLERİN DEYİŞLER VE DÜVAZ İMAM SÖYLEMELERİ
- DEDENİN ZAKİRLERE GÜLBANK OKUMASI
- SÜPÜRGEÇİLERİN YERİ SÜPÜRMESİ VE SÜPÜRGEÇİ DUASINI OKUMALARI
- DEDENİN SÜPÜRGEÇİLERE GÜLBANK OKUMASI
- SAKACILARIN DEDENİN ÖNÜNDE DURARAK KERBELA MERSİYESİNİ RESİTATİF BİR ŞEKİLDE OKUMASI VE DEDEYE SU VERMELERİ
- DEDENİN SUYU İÇMEDEN TOPLULUKTAN RAZILIK İSTEMESİ VE ONLARIN DA RAZILIK VERMESİ
- DEDENİN SAKACI GÜLBANKINI OKUMASI VE CANLARA SU DAĞITILMASI
- SAKACININ DÜVAZ İMAM OKUYARAK HERKESE SU SERPMESİ

- DEDENİN SAKACI GÜLBANKINI OKUMASI
- SAKACILARIN DEDEYE NİYAZ ETMESİ VE DEDENİN SAKACILARA GÜLBANK OKUMASI
- ZAKİRLERİN DEYİŞ VE MİRACLAMA OKUMALARI
- MİRACLAMAYLA DÖRT GENCİN SEMAH DÖNMESİ
- DEDENİN SEMAH YAPANLARA GÜLBANK OKUMASI
- SEMAH YAPANLARIN DEDENİN ÖNÜNDE OTURUP ZAKİRLERDEN TEVHİT DİNLEMESİ VE ÇALINAN SEMAH İLE SEMAH YAPANLARIN SEMAH DÖNMESİ
- DEDENİN SEMAH YAPANLARA GÜLBANK OKUMASI
- SEMAH YAPANLARIN OTURUP ZAKİRLERİN OKUDUKLARI DÜVAZ İMAMI DİNLEDİKTEN SONRA SEMAH DÖNMELERİ
- DEDENİN SEMAH YAPANLARA GÜLBANK OKUMASI
- DEDENİN BAĞLAMASIYLA MERSİYE SÖYLEMESİ
- DEDENİN MERSİYE GÜLBANKINI OKUMASI
- ELİNDE BAĞLAMASI BULUNAN ZAKİR İLE SEMAH YAPAN KIZLARDAN BİRİNİN DEDENİN ÖNÜNDE DURMASI VE ZAKİRİN DEDEYE DUA OKUMASI
- DEDENİN ONLARA GÜLBANK OKUMASI
- ZAKİRİN YERİNE GEÇERKEN BAĞLAMASINI YANINDAKİ KIZA VERMESİ
- KIZIN ELİNDE BAĞLAMAYLA DEDEYE DUA OKUMASI
- DEDENİN BAĞLAMAYA GÜLBANK OKUMASI
- SÜPÜRGEÇİLERİN YERİ SÜPÜRMESİ VE SÜPÜRGEÇİ DUASINI OKUMALARI
- DEDENİN SÜPÜRGEÇİLERE GÜLBANK OKUMASI
- LOKMACILARIN ELLERİNDE LOKMAYLA GELİP LOKMA DUASI OKUMASI
- DEDENİN LOKMACILARA ON İKİ İMAMLARIN ADLARININ GEÇTİĞİ GÜLBANK OKUMASI
- DEDENİN ŞAH LOKMASINI İHTİYACI OLANA VERMESİ
- LOKMACININ DUA OKUMASI
- DEDENİN LOKMACIYA GÜLBANK OKUMASI
- DELİLCİNİN DELİLİ YERİNDEN ALARAK DEDEYE DUA OKUMASI
- DEDENİN DELİLCİYE GÜLBANK OKUMASI
- ON İKİ HİZMETLİLERİN MEYDANA GELEREK DARA DURMASI VE DEDENİN ON İKİ HİZMETLİ GÜLBANKINI OKUMASI
- ON İKİ HİZMETLİLERİN NİYAZINDAN SONRA DEDENİN GÜLBANK OKUMASI
- SÜPÜRGEÇİLERİN YERİ SÜPÜRMESİ VE SÜPÜRGEÇİ DUASINI OKUMALARI
- DEDENİN SÜPÜRGEÇİLERE GÜLBANK OKUMASI
- CEMİN DAĞILMASI İÇİN DEDENİN SON GÜLBANKINI OKUMASI
- BAZI KİŞİLERİN DEDEYE TEŞEKKÜR EDEREK DEDEYE NİYAZ ETMELERİ
- TOPLULUĞUN LOKMASINI ALMAK ÜZERE YEMEKHANEYE GİTMELERİ

Yukarıda genel hatlarıyla gösterilen cemdeki işleyiş ve uygulamalar yöresel farklılıklar gösterebilir. Ayrıca cemler kategorilerine göre daha kısa ya da daha uzun olabilir. Farklı cem akışlarını içeren tablolar tezin ekler bölümünde yer almaktadır (Bkz. EKLER, Tablo 1- Tablo 2).

2.2.3. Alevi Kültürel Belleğinin Oluşumunda Sözlü Kültür Bağlamında Alevi Müziği: Dede, Zakir, Ozan

Sözlü ve Yazılı Kültür: İnsanlar çok farklı yollarla iletişim kurar ve bunu yaparken de el kol hareketleri, mimikler gibi birçok iletişim yöntemlerini de kullanırlar. Fakat esas olarak iletişime hakim olan dil ve dili duyuran tane tane seslerdir (Ong 2007:19). Dolayısıyla toplumun sözlü ya da yazılı kültürle iletişim kuruyor olması, o toplumdaki iletişim şeklini ortaya koyar. Ong iletişimin sadece konuşma dilinden oluştuğu kültürleri “birincil sözlü kültür” olarak tanımlarken, günümüz teknolojik gelişmeleri sonucu hayatımıza giren radyo, televizyon vb. araçların sözlü nitelikleri, üretimi ve işlevi öncelikle yazı ve metinden çıkıp daha sonra konuşma diline dönüşen kültürleri “ikincil sözlü kültür ” olarak niteler (2007:23-24). Günümüzde her kültürün kendine özgü bir yazı kavramı olabileceği düşünülürse, birincil kültürün varlığından söz etmemiz mümkün olmadığı gibi, bir kültürün sadece sözlü kültürü ifade aracı olarak kullandığını söylemek de mümkün değildir.

Söz bireyin düşüncelerini karşısındakine iletmeye yarayan anlamlı sesler bütünüdür. Yazı ise sözlerin anlamlı işaretlerle iletilmesidir. Tabii ki çizilen her çizgi ya da sembolün yazı olarak kabul edilmesi söz konusu değildir. Yazı, okuyan kişinin yazarın istediği kelimeleri aynen çıkarabileceği, görsel işaretlerden oluşan bir düzgü sistemidir (Ong 2007:104). Bir toplumun kültürel belleğinin oluşumunda ve aktarılmasında yazılı kültüre mi, sözlü kültüre mi ihtiyaç duyduğunu anlamak için o toplumun iletişim biçimini gözden geçirmek gerekir.

1980’li yılların sonunda başlayan Alevi uyanışına kadar Alevi toplumunun iletişimlerinin sözlü kültüre dayandığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte o zamana kadar Alevilerin toplumsal düzenlerinin oluşturulmasında ve inançlarının sürdürülmesinde referans olarak başvurdukları yayınlar da vardır. Hem Aleviler hem de Nusayriler tarafından sözlü kültürün yazıya geçirildiği metinler 16. yy’dan kalan Türkçe Buyruk ilmi halleri ve 18. yy’da Arapça yazılmış Nusayri ilmi halleri elimizdeki en eski yazılı kaynaklardır (Ollson 1999:262).

Bektaşî tarikatının 1826’da lağv edilmesi ve 1925’te tüm tarikatlerin kapatılmasından sonra birçok dini liderin soyundan gelen ocakzadelerine Alevi Buyruklarının nüshalarını ilettiği, Alevi uyanışı ile ortaya çıkmıştır. Sözü geçen Buyruklarda Kızılbaşların 18. ve 19. yy’daki durumlarına ilişkin bilgileri edinmek mümkündür (Vorhoff 1999:35). Ayrıca Hz. Ali’nin yazdığı ‘Nechül Belaga’ Hacı Bektaşî Veli’nin ‘Vilayetname’ ve ‘Makalat’ı da Alevi inanç ve kültüründe başvurulan yazılı kaynaklardandır. Aringberg- Laanatza, el yazmalarının içerikleri ve özellikleri hakkında şu bilgileri aktarır:

Alevi inanç ve kültürüne ilişkin Avrupa, Suriye ve Türkiye kütüphanelerinde gözden geçirilmemiş el yazmaları, birer nüsha olarak bulunmaktadır. Bu metinler tarikata kabulde ya da doktrin eserlerinin bireysel olarak çalışması gibi bir çeşit özel öğretimle belli bir miktar gizli bilginin daha önceden aktarıldığını varsaydıkları için, genellikle içine konuşma dili ve diyalekt elemanları serpiştirilmiş belli bir jargon kullanırlar. Massignon, bu üslubu çok haklı olarak, “lehçe özellikleri” içeren bir “taşra edebiyatı” olarak tanımlamıştır....bu yazmalar, batını içeriklerin damgasını taşımaktadır. Alevilerin öğretiyi ve ritüele ilişkin batını sözlü geleneklerinden alınmış belli anahtar kelimeler ve jestler, salıklar arasında birbirini tanımayaya yarayan şifreler gibi kullanılmaktadır. (1999:218)

Yazıldıkları dönemin kültürel ve inançsal yapısını aktaran bu el yazmaları, Alevi kültürel kimliği ve belleğinin korunup yeni nesillere aktarılması açısından büyük önem taşır. Kutlu, sözlü kültürün yanında, yazılı kültürün de Alevi-Bektaşî inancının yaşatılmasındaki öneminden bahseder:

Kızılbaşlık ve Bektaşilik, Şeyh Safi ve Hacı Bektaş Veli öncülüğünde oluşturulmuş yazılı kaynaklar yoluyla kurumsallaştırılmıştır. Yazılı olarak dedelerin elinde bulunan Kızılbaş Buyrukları ve yazılı olarak dedelerin elinde bulunan Makalat ve Erkannameler olmaksızın, sözlü kültüre dayalı bir Kızılbaşlık ve Bektaşiliğin varlığını sürdürebilmesi mümkün değildir. (Kutlu 2007:1063)

Kutlu, Alevilik ve Bektaşiliğe ait yazılı kaynakların ancak bilimsel tahkik yöntemiyle gün yüzüne çıkarılabileceğini savunurken, tarihsel süreçte bu metinlerin üzerinde oynandığını, eserlerin çevirisi sırasında müdahalelere maruz bırakıldığını, eserin sahibinin düşüncelerinin, dini kimliğinin ve düşünce sisteminin çeviriyi yapanın mezhebine uydurulduğunu öne sürer. Ayrıca Safevi Devleti'nin Alevileri Şiileştirmek ve Şii fikirleri aşılamaaya çalışmak üzere eserler hazırlattığını da vurgular (Kutlu 2007:1064-1065). Günümüze kadar gelen bu yazılı kaynakların Alevi toplumunda ne kadar okunduğu ve işlevini yerine getirdiği belirsizdir. Alevi toplumunda okuryazar bir kitlenin varlığı söz konusu olmakla birlikte, çoğunlukla sözlü kültüre dayanan bir gelenek yüzyıllardır sürdürülmektedir. Alevi toplumunun lideri olan dedeler, Alevi inanç ve kültürünü, kültürel belleğinin sözlü olarak günümüze kadar taşınmasında en önemli görevi üstlenmişlerdir. Ayrıca zakir ya da aşık olarak anılan Alevi ozanlarının okuduğu deyişler ve nefesler de Alevi sözlü kültürünün en önemli aktarıcılarıdır. Böylece dede ve zakirler Alevi kültürel kimliğinin sürdürülmesi ve kültürel belleğin hatırlanarak korunması işlevini yerine getirirler.

Aleviler, yüzyıllar boyunca merkezden uzak ücra köylerde yaşayarak, gerek toplumsal yaşamlarını, gerekse ibadetlerini gizli yaşamak zorunda kalmışlardır. Bunu yaparken de kendi inançlarından olanlarla evlenmeleri (endogami), kültürlerini sözlü olarak aktarıp yazılı kaynaklarını saklamaları ya da gerekli bilgileri hafızalarına aldıktan sonra ortadan kaldırmaları, cem ritüelleri sırasında gözcü bulundurmaları, ceme sadece tanıdıklarını almaları, dedelerin Ehl-i Beyt soyundan gelmesi Alevi toplumunun gizlilik ilkesine bağlı kalarak kapalı bir toplum hayatı sürdürmelerinden kaynaklanır.

Alevilikte iletişimin sözlü kültürle aktarılmasında gizlilik ilkesinin payı çok büyüktür. İbadetlerini ve ritüellerini gizli bir şekilde yapan Aleviler için yazı somut bir delil niteliği taşımakta, yazılı kaynaklar tehdit unsuru olarak kabul edilmekteydi. Tehdit unsurunu ortadan kaldırmak için çeşitli çözüm yolları aranmıştır. Ollson Suriye'de yaptığı alan çalışmasında bu konudaki gözlemini şöyle aktarır:

Suriyeli Aleviler olarak da anılan Nusayrilerin yola giriş metinleri, her bir şeyhin yazarak talibine verdiği, şeyh ile talip arasındaki diyaloglardan oluşuyordu. Talip bu metni kendi başına çalışıyor ve şeyh talibin metni ezberlediğinden emin olunca, gizliğin korunması amacıyla metin yakılıyordu. (1999:263)

Aleviliğin sözlü kültürle aktarılmasındaki diğer bir etken de, göçebe olarak yaşadıkları için yerleşik hayatın gerektirdiği kurallara uyamamaları, dolayısıyla okulda eğitim alamamalarıydı. Dolayısıyla, yerleşik düzende yaşayan Bektaşilerde eğitim yolu ile kazanılan dedeliğin, Alevilerde soydan gelme geleneğine bağlı olarak sürmesi bu sebeptendir. Alevi sözlü kültürü, geçmiş kuşaktan aldığı bilgiyi anımsama, koruma ve gelecek kuşaklara aktarma yolları geliştirdiği için yüzyıllarca varlığını sürdürebilmiştir (Erol 2005:63). Sözlü aktarımlarıyla kültürel belleği hatırlatma ve aktarma görevi, Alevi dini lideri olarak dedeye aittir. Dedelik kurumunun en belirleyici özelliği babadan oğula geçerek sürekliliğini korumasıdır. Dedenin birikimlerini oğluyla paylaşması sonucunda kültürel mirasın korunarak, yeni nesillere aktarılma işlevi yerine getirilir. “Sözlü anlatımları farklı kılan ilk şey, olaylardan çok onların anlamları hakkında bize bilgi vermesidir” (Portelli 2009:282). Böylece sözlü anlatım, olayların topluluk için anlamını ve kültürel yaşamlarının bilinmeyen yönlerini de ortaya koyar. Öztürk sözlü geleneğin farklı bakış açılarını da ortaya çıkardığını tarihten örneklerle açıklar:

Heredot, Heredot Tarihi’ni mümkün olduğunca fazla anı toplayarak yazdı. Gittiği yerlerde insanlarla yaptığı görüşmeleri eserinin temel malzemeleri olarak kullandı. Heredot’un çağdaşı Thukydides de Pelopenneses Savaşlarıyla ilgili eserini seyahat ederek, askerlerle ve savaşı yaşayan diğer insanlarla görüşerek hazırladı. Thukydides farklı noktalardan bakan tanıkların belleklerinde aynı olayın farklı şekilde anlatıldığını söylemiştir. (<http://www.millifolklor.com/en/sayfalar/87/02.Pdf>.)

Bu sebeptendir ki, sözlü tarih aktarımlarının aynı toplum içinde farklı bireyler arasındaki anlam farkını da ortaya koyduğu söylenebilir. Yaşadıkları baskı ve itilmişliğe rağmen kültürlerini yaşatma ve koruma istekleriyle mevcut sisteme direnç gösteren Alevi toplumu, dedenin kökenlerine ait öykü ve mitleri içeren sözlü anlatımlarıyla geçmişini hatırlayarak bir direniş biçimi geliştirirler. Böylece sözlü kültür yardımıyla geçmişin hatırlanıp hiçbir zaman unutulmaması sağlanmış olur. Böylece Öklid (Euklides)’in hatırlama teoremi doğrulanmış olur: “Anımsayabildiğini bilirsin” (Ong 2007:37).

Dedeler geçmişi hatırlatmaya yönelik anlattığı mitler ve öyküler dışında, Alevi deyiş ve atasözlerini aktararak da Alevi inanç ve kültürünün en önemli mesajını iletirler. “Eline, beline, diline sahip ol” deyişi Alevi inancının merkezinde yer alan ve tüm Alevilerin içselleştirdiğı bir deyiştir. Bu deyiş Bektaşiler için de aynı önemi taşır. Alevilik ve Bektaşiliğın özünü anlatan bu düşünce biçiminin deyiş şeklinde kullanılmasının sebebi ise, belleğey yardımcı olarak hatırlama kolaylığı sağlamasındandır. Diğey bir deyişle, düşüncelerin kendi içinde belli bir ritmi olan atasözü ya da deyişler şeklinde ifade edilmesi daha kolay hatırlanmasını sağlar. “Kulaktan kulağay ve ağızdan ağızay dolaşan hazır deyişler niteliğıyle kalıplar, söyleme ritim katmanının yanı sıra belleğey de destek olurlar. Kalıplaşmış deyişlerden oluşmayan hiçbir düşünce uzayıp gidemez. Çünkü deyişler düşüncenin özüdür” (Ong 2007:50). Yasalarının bile atasözleri ve deyişler şeklinde yürütüldüğü birçok sözlü kültür gibi, Alevilik de düşüncenin atasözleri ve deyişlerle anımsanarak korunması ve aktarılması işlevini yerine getirerek varlığını sürdürmektedir. Dedelerin cem ritüellerinde okuduğı gülbankların kelimesi kelimesine olmasay da, aynı içerik ve benzer kalıplarlay tekrarlanması da sözün Alevi toplumundaki bağlayıcı yapısını ortaya koyar.

Yazı kültürüney sahip olmayan toplumlar da belli deyişleri ya da kalıpları belli ezgilerle bir araya getirerek kendi tarihsel geçmişlerini yansıtan eserleri ortaya koymuşlardır. Homeros’un yazdığı İlyada ve Odysseia da bu şekilde oluşturulmuştur. Yapılan araştırmalar sonucu okuma yazması olmayan ve sözlü kültürey sahip birçok topluluğun, müzik aracılığıyla ezberleme yöntemini kullanarak geçmişi hatırlama işlevini yerine getirdikleri kanıtlanmıştır. Lamine Konte (1985) bu durumu şöyle açıklar:

Afrika’da pratikte yazının olmadığı zamanda geçmişi hatırlama ve aktarmanın işlevi topluluk içinde özel bir gruba verilir. Geçmişin başarılı bir şekilde aktarılması için ayrıca müziğın etkili olduğuna inanılırdı. Bu nedenle sözel geçmiş anlatımı görevi griot olarak adlandırılan irticalen müzik yapan müzisyenler sınıfına verilir. Bu kişiler Afrika halklarının ortak anılarının koruyucusu oldular. Griotlar aynı zamanda sahne sanatlarının tümünü kullanan şair, dansi, mim sanatçısı idiler. (Aktaran, Assmann 2001: 57)

Afrika’da yazının olmadığı dönemlerde yerine getirilen bu gelenek, günümüzde Alevilikte hala geçerliğini korumaktadır. Alevi toplumunun en önemli ritüeli olan cemlerde, dede Oniki hizmeti sürdürürken mit ve öyküleri anlatarak, ‘gülbank’ adı verilen Türkçe duaları okuyarak, zakir ise okuduğu deyiş, düvaz imam vb. gibi farklı müziksel türlerle, Alevi kültürel belleğinin en önemli taşıyıcı ve koruyuculuğunu üstlenirler. “Müzik, iletişimi güçlendirme yoluyla çoğu zaman grup kimliği oluşturma ve sürdürmenin bir şekli olur” (Kaemmer 1993:101). Cemde okunan deyişler de benzer işleve sahiptir. Müzik sayesinde grubun kimliği ‘öteki’nden ayrılır ve grup içindeki dayanışma güçlenir.

Alevi ritüellerinde bazı dedelerin zakirlik de yaptığı gözlenmektedir. Clarke 1994-1996 yılları arasında Orta ve Doğu Anadolu’da ocak dedeleri ile yaptığı alan çalışmasında şu sonuçlara varmıştır: Müzik her ocak için önemli bir rol oynamaz. Dedeleri müzikle uğraşan ocaklarda müziksel soyun ölçütü en az üç kuşaktır bağlama çalıyor olmaktır. Bununla ilgili 24 ocaktan 43 dede ile yapılan görüşme sonucu müzikal devamın soydan soya aktarımının % 58;33 olduğu görülmüştür (Clarke 2001:133). Alanında yapılmış en kapsamlı çalışmalardan biri olarak bu da müziğin dedelik kurumunun sürdürülmesinde önemini koruduğunun göstergesidir.

Alevilikte ‘ozanlık’ kurumu çok büyük önem taşır. Dedeliğin aksine zakirlik ve ozanlık soydan gelmeyip, kişisel yeteneklerinin sonucudur. Alevilikte Nesimi, Hatayi, Kul Himmet, Pir Sultan Abdal, Virani, Yemini, Fuzuli ‘yedi ozan’ ya da ‘Yedi ulular’ olarak da anılırlar. Gerek cem içi, gerekse cemin dışındaki ortamlarda yapılan müziklerde onların dizeleri seslendirilir. Her ozanın yazdığı dizelerin sonunda mahlası (adı) yer alır. Ozanların yaratılarında Aleviliğin düşünce yapısını, inanç ve kültürel yapısını, tarihsel geçmişini görmek mümkündür. Ozanlar aynı zamanda içinde yaşadıkları toplumun siyasi, ekonomik, toplumsal sorunlarını dile getiren ideolojik bir kimliğe sahiptirler. Diğer bir deyişle, ozanlar herkesin düşünüp ancak ifade edemediklerini, hem geçmişe hem de yaşantılanan uğrağa ilişkin olarak uygun ve özlü bir biçimde ifade edebilirler (Erol 2009a:108). Bazı yörelerde aşık, güvender, sazandar olarak da anılan zakir ise ozanın dizelerini müzikle seslendiren kişidir. Dolayısıyla cem ritüelinin vazgeçilmez unsurudur. Ozanla zakir arasındaki

farklılığı ortaya koymak istersek, ozanın kendine ait dizelerin sonunda mahlasını kullanan, yani yaratan, zakirin ise yaratılan ezgiyi seslendiren kişi olduğunu söylemek mümkündür. Cemde deyiş, düvaz imam vb. türleri seslendiren zakir, dizelerde simgeleştirilmiş acıların hatırlanmasını sağlayarak, kültürel belleğin harekete geçirilmesine yol açar. Böylece taliplere hayallerinde olabildiğince geniş bir mekana ve sınırları Hz. Ali'den başlayarak günümüze kadar uzanan zamana ait haksızlıkları, cemaatin acılarını konu edinen olaylar zinciri sunar (Engin 2000:188). Bir kişi hem ozan olup, hem de yeteneği doğrultusunda zakir olabilir. Böylece dedelerin kültürel ve tarihsel aktarımlarıyla, sözlü kültürle, ozanların dizeleri ve zakirlerin müzikleriyle Alevi toplumunun anımsadığı geleneksel bilgi, yine onları yansıtan anlatım kalıplarıyla tekrarlanarak aktarılmaya devam eder.

2.3. Alevi Müziği

Alevi toplulukları kendi birlik ve farklılıklarının eş zamanlı inşasını kabul ederek, farklılıklarını eksiklik ya da yanlışlık olarak görmediklerine göre, bu farklılıklardan ortaya çıkan farklı müzikler de var mıdır? Erol (2005:62) bu soruya şöyle açıklık getirir. Hz. Ali'nin tarihsel ve mitolojik önemi gibi bir unsur varsa ve kendi içinde tanımlanabiliyorsa, bir Alevi müziğinden söz edebiliriz demektir. Hz. Ali'nin taşıdığı simgesel anlam bütün Alevi inançlarını nasıl tek bir çatı altında buluşturuyorsa, Alevi inanç ve kültürünün aktarılmasında en önemli birleştirici öge de sözdür. Çünkü Alevi müziği ile Alevi inanç ve kültürü arasında önemli bir bağ vardır. Diğer bir deyişle, Alevi müziğini oluşturan sözler Alevi inanç ve kültürünün en güçlü taşıyıcısıdır.

Ong' a göre, söz söyleme, söyleneni dinleme, onları tekrarlama ve yeniden oluşturmaya hakim olma, ya da kalıplaşmış deyişlerle özgün deyişler oluşturma, ortak geçmişe tek vücut olarak bakıp katılma sözlü kültürlerdeki en etkin öğrenme yöntemidir (2007:21). Alevi toplumu sözlü kültürü aktarma yolu olarak müziği kullanarak, duygu ve düşüncelerini dile getirir, böylece kültürel aidiyetini pekiştirir. Zakirlerin cemde seslendirdikleri nefes, deyiş, düvaz imam vb. gibi müziksel türlerde

sözler Alevi topluluğunun inanç ve kültürünü anlatmaya ve aktarmaya yarayan en etkili araç olarak kullanılmıştır. Nefes, deyiş, düvaz imam vb. gibi türlerde en çok tekrarlanan Hz. Ali'nin ismidir. Ayrıca Oniki İmamlar ve Alevi öğretisine ilişkin olaylar da sözlerin oluşturulmasında büyük önem taşır. Böylece zakirler Alevi topluluğunun inanç ve kültürünü, seslendirdikleri ezgilerle anımsayarak, anımsatarak koruma ve bu bilgiyi gelecek kuşaklara taşıma görevini yerine getirirler. Dolayısıyla Alevi kültürel kimliğinin sürekliliğinde büyük rol oynarlar.

Alevi müziğinde yeni bir deyişin ortaya çıkışında izlenen yol, Alevi ozanlarının daha önceden oluşturduğu sözlerin alınarak, farklı ezgi ve ritimlerle söylenmesi şeklindedir. Bu söylem zakirlerin yeni sözler yazmadığı anlamına gelmemelidir. Fakat ezgi oluşturmada daha çok tercih edilen yöntem, Alevi ozanlarının sözlerinin kullanılması şeklinde olmaktadır. Alevi müziklerinde kullanılan ortak sözler, Alevi topluluklarına müziksel farklılıkları aşabilecekleri ortak bir dil sağlar. Çünkü Alevi öğretisini yansıtan benzer sözler farklı ezgilerle Türkiye'nin farklı bölgelerindeki Alevi toplulukları tarafından paylaşılır (Erol 2007:304). Dolayısıyla Alevi müziğindeki birlik ve farklılık dengesini sağlayan en önemli unsur olarak yöresel müzik öğeleri dikkat çeker. Örneğin Ege ve Akdeniz yöresinde yaşayan Tahtacıların birlik düşüncesine hizmet eden aynı sözler, farklı çalgı, ezgi ve ritimsel öğelerle Orta ve Doğu Anadolu Alevileri için farklılığa işaret eder. Böylece birlik ve farklılığın eşzamanlı inşası ortaya çıkar. Bu arada hatırlatmak gerekirse, ortak sözlerin farklı ezgilerde kullanılmasına ilişkin örnekler çalışmanın üçüncü bölümünde ayrıntılarıyla ele alınacaktır.

Alevi müziğinde kullanılan dile bakıldığında, Sünni Müslümanların dualarını Arapça yaparken, Alevilerin gerek 'gülbank' adı verdikleri dualarında, gerekse şiirlerinde hece vezni ile Türkçe'yi tercih ettikleri dikkat çeker. Alevi toplulukların içinde Kürt ve Türk etnik gruplar söz konusu olsa bile Alevi müziğinde ortak dil Türkçe'dir.

Başka bir deyişle, kendilerini etnik olarak Kürt, dinsel kimlik açısından ise Alevi olarak tanımlayan Kırmançı ya da Zazaca konuşan topluluklar, cem ritüellerinde tarih boyunca neredeyse tamamıyla Türkçe kullanmışlardır. (Erol 2009a:134)

Deyişlerde 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 zamanlı ölçüler çoğunlukla kullanılmaktadır (Duygulu 1997:27). Sözler ister ezgilenmiş olarak gelecek kuşaklara aktarılın, isterse başka bir ozan tarafından yeniden ezgilendirilsin sözün sahibi, yani mahlası değişmez (Erol 2009a:121). Bu mahlasın adının geçtiği yerde cemdekiler sağ ellerini önce dudaklarına sonra kalplerinin üstüne götürmeleri, ozana saygılarının bir ifadesidir.

Alevi inancının en güçlü simgesi, Dede Korkut hikayelerinde kopuz olarak anılan bağlamadır. Alevilerin grup kimliklerinin ve inançlarının bir simgesi olarak kabul edilen bağlama aynı zamanda Hz. Ali'nin ve onun ilkelerinin maddi bir temsilidir: "Tınlama kutusu Hz. Ali'nin gövdesini, sapı kılıcı Zülfikar'ı, 12 teli (kimi zaman on iki perdesi) 12 imamı ve tellerin en düşük sesli olanının (bam) da Hz. Muhammed'i temsil ettiği söylenir" (Erol 2007:303). Bağlamanın 'Telli Kuran' olarak anılması, eğlence için değil, ibadet için çalındığının göstergesidir (Zelyut 2009:229). Bu da bağlamanın bir ibadet aracı olarak kutsallığının ifadesidir. Bu yüzden zakir cemde bağlamayı çalmadan önce dedenin önünde dara durur. Dede, zakir gülbankını okuduktan sonra zakir yerini alır ve 'Allah- Muhammed- ya Ali' diyerek üç kez bağlamayı öptükten sonra ibadete başlar. Cem sonunda semah yapan kızlardan biri ile zakir, ellerinde bağlama ile yan yana dara durarak dedenin okuduğu zakir gülbankını dinlerler ve cem son bulur. Bu da bağlamanın kutsallığını ve Alevi müziğindeki önemini bir kez daha vurgular. Ayrıca bağlama zakir için kendisiyle özdeşleştirdiği bir dost anlamını taşır. Bunun yanında bağlama turnaya, bebeğe de benzetilir. Zakir çalgısını sevmek için dizlerine yatırır, bebek gibi kollarında sallır.

Alevi topluluklarında cem ritüelinin vazgeçilmez çalgısı olan büyük meydan sazı ve on iki telli bağlama, Oniki İmam ile ilişkilendirilir. Bağlama ailesinden geçmişten günümüze tambura, kopuz, çöğür, divan, cura vb. gibi farklı adlarla anılan sazın (bağlama), Yunus Emre'den beri kullanıldığı tam aydınlatılamamışsa da, 'Sarı Tamburası' ile söyleşen Pir Sultan Abdal'dan (16.yy.) beri Alevi-Bektaşî geleneğinin en önemli çalgısı olduğu kabul edilir. Bununla birlikte Amasya ve yakınındaki Alevi topluluklarında bağlama ile birlikte ya da tek başına keman kullanılır. Antalya

Tahtacılarında ise çoğunlukla kabak kemane (gırbız kemane) kullanılır (Erol 2009a:117).

Alevi ibadetinin vazgeçilmez bir aracı olan bağlama, Sünni Müslümanlar tarafından sadece folklorik bir çalgı olarak kabul edilmekle birlikte, 1940’larda devletin oluşturduğu ‘Türk Halk Müziği’ topluluklarının da çekirdeğini teşkil eder. Dolayısıyla Türk Halk Müziği’nin de bir ikonu olarak kabul edilir. Fakat kutsal kabul edilen bir çalgı olarak, Alevi cem ritüelinde Alevi kültürünün korunmasında, yaşatılmasında, aktarılmasında, toplumun birlik ve aidiyet bilincinin onaylanmasındaki simgesel anlamı ile daha farklı bir konumdadır. Ayrıca ritüel dışındaki müzik pratiklerinin de vazgeçilmez unsurudur.

Görüldüğü gibi Türk Halk Müziği kategorisinde yer alan, bölgesel, yerel, etnik birçok farklı müziksel öğeleri barındıran Alevi müziğinin tek ve benzersiz olmadığı açıktır. Müziğin öğrenilmesi ve tanınmasının da bir öğrenme süreci sonucu ortaya çıktığı düşünüldüğünde, Alevi olan ya da olmayan kişilerin toplumsal ve kültürel çevresi içinde duyduğu, kitle iletişim araçları yoluyla dinlediği müziğin ne olduğuna ilişkin bir yorumda bulunması doğaldır. Bu kimi zaman bir ezgide tekrarlanan ve o topluluğun öteki topluluklarla hem sınırlarını belirleyen hem de benzerliklerine vurgu yapan ve sadece iki ölçüden oluşan karakteristik bir motif olabilir. Bazen de Alevi topluluklarında sıklıkla kullanılan bir bağlama düzeni (tuning), seslendirme tavrı (manner), özellikle semahların bölümleri arasındaki geçkiler ya da bir ezginin birbirine koşut olarak birden fazla sesle seslendirilmesi bu anlamlandırmayı sağlar (Erol 2009a:116).

2.4. Alevi Müziğinin Seslendirilme Ortamları

Alevi inanç ve kültüründe Tanrı ile bütünleşmenin yolu ve dini bir ibadet olarak müzik önemli bir yer tutar. Müzik ve dansı onaylamayan Sünni İslam’ın aksine Aleviler müzik ve dans üzerine kurulmuş bir ibadet şekli geliştirmiştir. Kimlik konusunda da değinildiği gibi, toplumlar kendilerini ‘öteki’nden ayırmak ve

farklılığını vurgulamak için kendilerine ait olduklarını düşündükleri özgün bir kültür geliştirmeye çalışırlar. Alevi müziğinin sadece cem ritüelinde seslendirilmekle kalınmayıp, cem dışında da Alevi kültürel kimliğinin ifadesi olarak kullanıldığını da belirtmek yerinde olur. Dolayısıyla Alevi müziğini seslendirildiği ortamlara ve inançsal ya da dünyasal oluşlarına göre iki farklı başlıkta değerlendirmek doğru olacaktır. Alevi kültürel kimliğinin sürdürülmesinde merkezi bir öneme sahip olan cem ritüelinde Alevi müziğinin inançsal boyutu, cem dışında ise dünyasal boyutu sergilenir. Dolayısıyla Alevi müziğini bu özelliklerinden dolayı 1) Ritüel (cem) içi müzikleri 2) Ritüel (cem) dışı müzik pratikleri olarak alt başlıklarda değerlendirmek olasıdır.

2.4.1. Ritüel İçi Müzik Pratikleri

Alevi toplulukları tarihsel süreç içinde 16. yy'dan sonra varlığını ortaya koymaya başlamış, sosyal, politik ve coğrafi olarak marjinalleşerek kendi kurallarını biçimlendirmiş ve merkezi otoriteden ayrılarak yaşamlarını sürdürmeye başlamışlardır (Erol 2005:65). Bu süre içinde Alevi inanç ve kültürünün aktarılmasıyla birlikte, toplumsal düzenin de sağlanması işlevini yerine getiren ve dedeler tarafından yönetilen cemler, Alevilerin en önemli ritüeli olarak karşımıza çıkar. Dolayısıyla, cemde seslendirilen deyiş, düvaz imam, tevhit, semah vb. gibi müzikal türlerin yanında, cemde yapılan semahlar da Alevilerin ritüel içi müzik pratiklerinin içeriğini oluşturur.

Alevi inanç ve kültürünün odak noktası olan cemlerde seslendirilen müzikler ve dönülen semahlar ibadetin bir parçası olarak büyük önem taşır. Oniki hizmetin içinde vazgeçilmez unsur zakirdir. Zakir olmazsa cemin devamı mümkün olamayacağı için zakirlik cemin en önemli hizmetlerinden biridir. Zakir Alevilikte 'Telli Kuran' olarak adlandırılan bağlama eşliğinde kendi toplumunun müziğini seslendirmekle yükümlüdür ve belli bir deneyime sahip olması gerekir. Cemler bütün topluluğun bir araya geldiği özel durumlardan biridir. Dolayısıyla bu ibadet içinde yapılan müzik ve dans da birleştirici bir unsur taşır. "Yani belli toplumlarda müzik

ve dans, geniş cemaatin kendisini cemaat olarak görmesini sağlayan yegane araçtır” (Stokes 1998:134). Cemlerde seslendirilen türler deyiş, düvaz imamlar, miraçlama, tevhit, methiye ve mersiyelelerdir. Bu türlerde genelde Hz. Muhammed, Hz. Ali ve Ehl-i Beyt, Oniki İmamlar ve Alevilik öğretisine ilişkin konular işlenir.

2.4.1.1.Cemde Seslendirilen Müzik Türleri

Cem ritüelinin en önemli bölümü zakir tarafından seslendirilen ve bir ibadet olarak kabul edilen müziktir. Cemde seslendirilen müzik konularına, ezgi yapılarına ve cemdeki işlevine göre düvaz imam, mersiye, deyiş, methiye, miraçlama ve semah olarak adlandırılırlar. Alevi toplumunun inanç ve kültürüne ait deneyimi bu formlarda görmek mümkündür.

Deyiş: Öğretici, eğitici, öğüt verici konuların yanında daha çok Alevi-Bektaşî müziği ve edebiyatında, dini, tasavvufî inancı ve tarikat ilkelerini anlatan şiirin genel adıdır (Duygulu 1997:8). Bununla birlikte deyiş, Alevi inanç ve kültüründe büyük önem taşıyan, toplumsal, felsefî ya da tasavvufî konuları içeren müzikal bir türü de ifade eder. Deyişlerin sonunda ozanların mahlasları yer alır. Anadolu Aleviliği ve köy Bektaşiliğinde ‘deyiş’ terimi yaygın olarak kullanılmakla birlikte, şehir Bektaşiliği ve Batı Anadolu ve Trakya Bektaşilerinde ‘deyiş’ yerine ‘nefes’ terimi kullanılmaktadır (Duygulu 1997:8).

Cemde Oniki hizmetin yerine getirilmesinde zakir tarafından okunan deyişlerin sözleri Alevilik öğretisini, Kerbela ve Kırklar Meclisi gibi Alevi inancında büyük yer tutan olayları anlatır. Gölpınarlı (1992:167) konuyla ilişkili olarak şu örneği verir:

Selman geldi şeyhullahın istedi
Ali Muhammed’i gördü dost dedi
Bu engür Kırklara olur has dedi
Engür ezilip de bal olmadı mı? (Kul Himmet)

Bazı deyişler de dünyaya, feleğe sitem eden sözlerden oluşur (Duygulu 1997:52):

Yürü bire yalan dünya
Yalan dünya değil misin?
Hasan ile Hüseyin'i
Alan dünya değil misin? (Pir Sultan Abdal)

Ayrıca deyişlerin en önemli özellikleri Alevi inanç ve düşüncesini anlatmasıdır.

Dört kapı kırk makam yetmiş iki kat
Muhabbet denilen tecelli-i zat
Mümine Müslim'e hayır hasenat
Muhabbetten geçen Hak'tan da geçer (Hatayi)

Düvaz imam: Düvaz kelimesi Farsça' da on iki anlamındadır. Oniki İmam ve Oniki hizmete istinaden kullanılan on iki sayısı, düvaz anlamıyla sadece Oniki İmama övgü veya bu imamların isimlerinin sırasıyla zikredildiği nefesler için kullanılır (Yaltırık 2005:136). Oniki İmamlar Hz. Ali ve Ehl-i Beyt soyundan gelen imamlardır. Dolayısıyla Alevi dedeleri de Oniki İmamların soyunun devamıdır. Cemde seslendirilen bazı tevhit ve semahların sözlerinde de Oniki İmamların ismi okunur. Bundan dolayı bu türler de düvaz imam olarak adlandırılabilir. Bazı yörelerde 'dövaz', 'dövazdeh imam', ya da 'dövazdeh ' olarak da kullanılırlar. Cemlerde dua yerine de geçen dövaz imamlar cemlerde genellikle üç tane ard arda olarak okunur. Yamanlar Cemevi'nde okunan dövaz imamlardan biri şöyledir:

Hatalar etmişim noksandır işim
Tövbe günahımıza estağfirullah
Muhammed-Ali'ye bağlıdır başım
Tövbe günahımıza estağfirullah

Hasan, Hüseyin balkıyan nur ise
İmam Zeynel sır içinde sır ise
Özümüzde kibir, benlik var ise
Tövbe günahımıza estağfirullah

Muhammed Bakır'ın izinden çıkma
Yükün Cafer'den tut, gayriye bakma
Hatıra dokunup gönüller yıkma
Tövbe günahımıza estağfirullah

Musa-yı Kazım'a daim niyazım
İmam-ı Rıza'ya bağlıdır özüm
Eksiklik, noksanlık, hep kusur bizim
Tövbe günahımıza estağfirullah

Taki ile Naki benziyor aya
Ali emeklerimizi vermeye zaya
Ettiğimiz kem işlere kötü bed huya
Tövbe günahımıza estağfirullah

Hasan Askeri'nin gülleri bite
Mehdi gönlümüzün gamını ata
Ettiğimiz yalan, koğu gıybete
Tövbe günahımıza estağfirullah

Can Hatayi' m der Bağdat, Basıra
Böyle güne kaldık, böyle asıra
Sen Kerem kanisin kalma kusura
Tövbe günahımıza estağfirullah

Bazı yörelerde düvaz imam okunurken cemde bulunan kadınlar darda durarak dinlerken, erkekler de edep erkan şeklinde, dizlerinin üstünde, oturarak dinlerler. Bu

davranış modelleri Oniki İmamlara saygılarının göstergesidir. Bazı dedeler kadınların ayakta düvaz imam dinlemelerini, Fatma Ana'ya duyulan saygının ifadesi olarak değerlendirir.

Miraçlama: Hz Muhammed'in miraçtan dönerken Kırklar Meclisi'ne uğraması ve orada Hz. Ali ile görüştüktan sonra miraçtan dönüşünü anlatır. Miraçlamanın son kıtasından hemen sonra semaha geçilir. Yamanlar Cemevi'nde sıklıkla okunan Hatayi' nin miraçlamasının ilk mısraları şöyledir:

Geldi Cebrail buyurdu
Hak Muhammed Mustafa

Hak seni Miraca okudu
Davete kadir Hüda

Evvel emanet budur ki
Piri rehber tutasın

Gadim erkana yatuben
Tariki müştakıma (Şah Hatayi)

Semah: Cemde kadın erkek birlikte olmak üzere, bağlama eşliğinde dönerek yapılan ve Oniki hizmetten biri olup, ibadet niteliği taşıyan ritüel dansıdır. Arapça 'sema' köküne dayanan semah 'ışitmek', 'duymak' anlamına gelir (Bozkurt 1990:15). Kelimenin 'Sema' ve 'Semah' olmak üzere iki kullanımı söz konusudur. Sema Mevlevi ve diğer Sünni tarikatlerde kullanılırken, semah Alevi ve Bektaşilerin dinsel danslarına verilen addır (Ayışit 2007; Bozkurt 1990).

Erol Alevi inanç ve kültüründe büyük önem taşıyan semahın Mevlevi semasının bir versiyonu olmadığını vurgulayarak, Mevlevi seması ile Alevi semahının farklılıklarını şöyle açıklar:

1. Mevlevilik şehirlerde yaygın olup, Divan Edebiyatına ve Geleneksel Türk Sanat Müziği'ne dayanır. Bektaşilik ise şehir oluşumudur, ritüelleri de Divan Edebiyatına ve Geleneksel Türk Sanat Müziği'ne dayanır. Fakat Bektaşi toplulukları Balkanların heteredoks topluluklarından oluşur.
2. Mevlevi şiirleri aruz vezniyle yazılıp, Geleneksel Türk Sanat Müziği çalgılarıyla seslendirilmekle birlikte, Alevi müziği ve semahları Türk Halk Müziği çalgılarıyla, özellikle bağlama ile seslendirilir.
3. Mevlevi seması ile Alevi semahı arasında hiçbir benzerlik yoktur. Alevi semahının birçok bölgesel varyantı olmasına rağmen, Mevlevi seması çok disiplinli hareketlerle sunulur: Baş hafif sağa yatık bir şekilde, sağ el yukarıya bakar, sol el aşağıya bakar. Ellerin bu duruşu tanrıdan alıp insana vermek anlamındadır (2010b:379-380).

Tasavvuf Müziği'nde sufiler ibadetlerinde önemli yer tutan dans ve müziğin eğlence olarak algılanmaması için 'dini müzik' yerine 'sema' tanımlamasını kullanırlar (Güray 2009:119). Alevilik inancında da semah dans olarak değil, bir ibadet şekli olarak kabul edilir. Erol bu durumu şöyle vurgular:

Kadınlar ve erkekler tarafından bağlama eşliğinde yapılan semah, cem ritüelinin ayrılmaz bir parçasıdır. Böylece 'semah' cemde özel bir hareket sistemi olarak algılanır. Fakat hala 'ritüel hareket sistemi'dir, ayrı bir dans olayı değildir. (Erol 2010b:378-379)

Ayışıt da konuyla ilgili benzer görüşleri savunur: Cem ibadetinin ayrılmaz bir parçası olan semahlar, yapısında ezgi ve ritmik hareketler taşımasına rağmen, figürleri dans olarak değil, namaz kılmak gibi bir ibadet olarak değerlendirilir. Bu yüzden 'semah oynamak' yerine 'semah dönmek' tanımlaması kullanılır (2007:69).

Mustan (2008:59) ise, Alevilerin semahın dans olarak anılmasına tepki göstermelerini ritüellerdeki müziğin ve dansın varlığının inkar edilmesi anlamına gelen anıştırma/ gölgeleme (adumbration) kavramıyla ilişkilendirir. Dolayısıyla cem

içindeki anıştırmadan doğan bazı terimler söz konusudur: Cem ritüelinde yapılan müzik ‘müzik’ adıyla değil, ‘semah’, ‘deyiş’ gibi adlarla anılarak anıştırılır. Ayrıca cem dışındaki müzik pratiklerinde müzik ‘çalınır’ ‘söylenir’ olarak tanımlanırken, cem içinde ‘okunur’ ifadesinin tercih edilmesi ya da dansın cem dışında ‘edilir’, ‘oynanır’ tanımlamasına karşılık olarak cem içinde semahın dans olmadığı için ‘dönülür’ olarak ifade edilerek alkışlanmaması da anıştırma bağlamında açıklanabilir. Bununla birlikte İzmir’de yaşayan Tahtacılar bu konuda farklı bir tavır sergilerler; ritüel dışı müzik pratiklerinde yaptıkları semahlarda, Hz. Ali isminin geçtiği yerlerde ezginin ritmine göre alkışla tempo tutarlar. Bu davranışı Hz. Ali’ye saygının gereği olarak yaptıklarını savunurlar. Ayrıca kendi aidiyetlerini ve farklılıklarını vurgulamak amacıyla ‘semah dönmek’ yerine ‘semah oynamak’ ifadesini kullanırlar.

Cemdeki Oniki hizmetten biri olan semahın Kırklar Meclisi’nde ortaya çıktığı kabul edilir. Birinci bölümde ayrıntılı bir şekilde ele alınmış olmakla birlikte, Kırklar Meclisi ile ilgili şu hatırlatmayı yapmak yararlı olabilir: İnaniş’a göre Hz. Muhammed Cebail’le birlikte Miraç’a çıktığında Kırklara rastlar. Kırklar’ın meclisine girdiğinde Kırklar peygamberden üzüm tanesini hepsine bölüştürmesini isterler. O da üzüm tanesini eliyle bir kaseye sıkıp sulandırarak hepsine paylaştırır. Üzüm suyunu içen Kırkların içtikleri üzüm tanesiyle sarhoş olarak semah dönmeye başlarlar. Melikoff Alevilerin yaptıkları cem ibadetini “Ayin-i cem, öte dünyadaki Kırklar Cemi’nin bir tekrarı” (2007:178) olarak tanımlar. Dolayısıyla cemde yapılan semah da Kırklar’ın yaptığı semahla ilişkilendirilir ve bu semah ‘Kırklar semahı’ olarak adlandırılır.

Semahın ortaya çıkışına ilişkin diğer bir inaniş’a göre, Hacı Bektaşî Veli Hırka dağına çıktığında yanındakilerden ateş yakmasını ister. Ateş yakıldıktan sonra Hacı Bektaşî Veli ve yanındaki abdallar ateşin etrafında semah dönerler. Hacı Bektaşî Veli hırkasını ateşin üzerine atarak, küllerin düştüğü yerde odun bitmesinin diler ve o zamandan sonra dağda birçok ağaç çıkar. Dağa da ‘Hırka dağı’ adı verilir(Bozkurt 1990; Melikoff 2007).

Semahın kökenine ilişkin diğer bir düşünce de, Şaman ayinleri ile Alevi-Bektaşî cemlerinin benzer olduğu, semahın da Şaman ayinlerindeki dansla ilişkili olduğudur. Şaman ayinlerinin de cemler gibi gece yapılması, içki içilmesi, kadın erkek birlikte dans edilmesi, cem ile Şaman ayinlerinin benzer figürleridir (Şener 2003:102). Şener'in bu sözlerine, Bozkurt da benzer bir söylem geliştirerek, semaha ilişkin söylencelerin doğrulanmasının olanaksız olup, semahların İç Asya kökenli bir ibadet şekli olduğunu, sema ya da semahın İslam'a dayandırılışının bir 'yasallaştırma, bir kılıklama' olduğunu savunur (Bozkurt 1990:40- 41).

Semahların müzikal yapısından söz etmek gerekirse, semahlar genelde 'ağırlama', 'yürütme' ve 'yeldirme' olmak üzere üç bölümden oluşurlar. Üçüncü bölüm 'çark' 'pervaz' olarak da adlandırılır (Ayışit 2007:77). Trakya semahlarının bir bölümlü yapısının aksine Anadolu'da iki, üç, dört ve daha fazla bölüm içeren semahlara da rastlanır. Altınay (2005:37) Anadolu'da Alevi-Bektaşî inançları açısından üç rakamının işlevinden dolayı üç bölümlü semahların daha yaygın olduğuna dikkat çeker. Semahların ritmik yapısı ağırdan hızlıya doğru değişir. Ağır lama, semah dönecek olanların 'Allah, Muhammed, ya Ali' diyerek semaha başladığı bölümdür. Yürütme, ağır bir ritimle daire şeklini alarak el, kol ve ayak hareketleriyle dansın başladığı bölümdür. Semahın ritminin en hızlı olduğu bölüm ise yeldirme bölümüdür. Bu bölüm ritmin artması ile hareketlerin de hızlandığı ve semah yapanların en coşkulu şekilde dönüşler yaparak dans ettikleri bölümdür.

Semah dede postuna sırt çevrilmeden dönülür ki bu da dedelik makamına saygı anlamına gelir. Yeldirmenin başlangıç ve bitişi semah yapanlar arasında en deneyimli olanın 'hü' komutunu vererek zakirle iletişim kurması sonucu oluşur. Semahın bitiminde semah yapanlar dara dururlar ve dede onların hizmeti için gülbank okur. Kırsal kesimde semahların belli hareket modelleri olmamakla birlikte, her birinin farklı müzikal nitelikleri vardır. Bunlar bölgesel, yerel müzikal yapıya göre farklı şekillerde icra edilirler. Akdeniz ve Ege Bölgesindeki Aleviler 9/8 ve 7/8'lik ritimlerin farklı varyasyonlarını kullanırlar. Orta Anadolu Alevi ve Bektaşîleri semahlarında 3/8 ve 6/8' lik ritim kalıplarını kullanırlar (Erol 2010b:380). Bozkurt'a (1990) göre semahlar genellikle bağlama ailesi eşliğinde çalınır. Kırsal cemlerin

aksine günümüzde bağlamada şelpe, pençe teknikleri kullanılır. Vurma çalgılar kesinlikle kullanılmaz, böylece hem gizlilik ilkesine bağlı kalınır, hem de semahın kutsallığı korunmuş olur (Aktaran, Ayışıt 2007:77).

Semahların sözlerinde Alevi inancına ilişkin öğütler, Oniki İmamların isimleri, Dost, Erenler, Hak, Şah, Turna gibi Alevi inancında önemli yer tutan sözcükler sıklıkla tekrarlanır. Semahlar içinde Kırklar Semahından sonra en yaygın ve en önemli semah ‘Turnalar Semahı’dır. Orta Asya ve Uzak Doğu’da kutsal sayılan bir kuş olan turna, göçer toplulukların, aynı zamanda ebedi yaşamın ve ebedi dönüşün simgesidir. “Alevilerin semahı, turnanın uçuşunun yansılanmasıdır” (Melikoff 2007:18). ‘Turna Semahı’ turna kuşunun hareketlerine dayanır. Kuşun kanat vuruşu, uçuşu ve duruşu bu semahta canlandırılır. Birçok ozan Ali ile turna ilişkisini gösteren motifleri şiirlerinde kullanır (Bozkurt 1990:58).

Yemen ellerinden beri gelirken
Turnalar Ali’mi görmediniz mi?
Havanın yüzünde semah dönerken
Turnalar Ali’mi görmediniz mi? (Şah Hatayi)

Bazı semahlar oynandıkları yörelere göre isimler alırlar; Erzincan Semahı, Tahtacı Semahı, Kısas Semahı gibi. Bazıları ise dönülme nedenleri ve temsil ettikleri kişi ya da olaylara göre adlandırılırlar; Kırklar Semahı, Turnalar Semahı, Hacı Bektaş Semahı, Erkan Semahı, Gönüller Semahı (Ayışıt 2007:72). Kadın ve erkeğin Alevi toplumundaki eşitliği semah ritüelinde de göze çarpar. Semah kadın ve erkeğin birlikte katıldığı bir ibadet olmakla birlikte, kadın erkeği niyaz alarak semaha kaldırabilir, erkek kadını semaha kaldıramaz. Bu da Alevilerde kadına verilen önemin göstergesidir. Bununla birlikte sadece kadınlar veya erkekler tarafından dönülen semahlar da vardır. Geleneksel ve kırsal cemlerde semaha isteyen herkes katılabilirken, günümüzde kentlerde yapılan cemlerde cemevinde semah eğitimi almış gençlerden oluşan semah grupları semah dönerler.

“Ritüellerdeki müzik ve danslar belli bir bağlam dahilinde anlaşılması gereken durağan simgesel nesneler değildir. Müzik ve dansın bizzat kendileri, içinde başka şeylerin de gerçekleştiği, kalıpları olan bir bağlam oluşturur.” (Stokes 1998:127) Cemlerdeki müzik ve semahlar, ibadet bağlamında kabul edilir. Semahların ritim ve ezgilerle uyumlu davranışların sergilendiği etkinlikler olmasının yanında, Alevi topluluklarında alışılmış yaşamı yaşamak, belli bir ritüeli yaşatmak amacıyla yinelemek ve görsel niteliği sağlamlaştırmak ve müzik aracılığıyla hafızaya yerleştirmek gibi bir amaca hizmet ettiğini söylemek mümkündür (Kaplan 2008:151). Bu şekilde hatırlanan ve hafızalara kaydedilen kültürel kimliğe ait öğeler, yeni nesillere aktararak Alevi kültürel belleğinin sürekliliğini sağlar.

Tevhit: “Allah'ın varlığını, birliğini, tüm yetkin niteliklerin kendisinde toplandığını, eşi ve benzeri bulunmadığını bilmek ve buna inanmak” (http://www.sevde.de/islam_Ans_ans.htm) . Cemde yer alan müzikal türlerden biri olarak ‘tevhit’, anlamı gereği ‘birleme’ olarak da anılır. Alevi-Bektaşî inancına göre yaratan ile yaratılan birdir. İnsan Allahın bir suretidir. Tevhit Allahın birliği anlamına geldiğine göre ‘La ilahe illallah: Tanrı birdir’ söylemi de bunu ifade eder. Tasavvuf inancı tanrının birliğinin dışında, tanrının bütünlüğünü de içerir. ‘Hallac-ı Mansur da Enel Hak: Ben tanrıyım’ sözleriyle aslında bu felsefeyi dile getirmiş, bedelini canıyla ödemiş bir Alevi ozanıdır.

Alevi inancının temelini oluşturan bu düşünce şekli cemde ‘tevhit’ seslendirilmesinin temel nedenidir. Cemde okunan tevhidin en önemli özelliği, Tanrının birliğini vurgulayan ‘La ilahe illallah’ ya da ‘Allah Allah’ sözleridir. Ritmik bir yapıya sahip oldukları için tevhitler semah olarak da dönülürler. Ayrıca bazı tevhitler sözel yapı olarak içinde Oniki İmamların isimlerini de barındırırlar. Bu tevhitler aynı zamanda düvaz imam olarak da tanımlanırlar. Bir sonraki sayfada hem ‘tevhit’ hem de ‘dövaz imam’ özelliği taşıyan metnin iki kıtası yer almaktadır:

Ali ismi dört kitapta okunur,
La ilahe illallah yazılı
Bir ismi de Azrail'den sakınır
La ilahe illallah yazılı

İmam Hasan bahçede gül açıldı
Hüseyin de tazelendi seçildi
Cennetten Ali'ye hülle biçildi
La ilahe illallah yazılı (Yetişen 2008:194).

Yamanlar Cemevi'nde yapılan cemlerde okunan tevhitin ilk kıtası da şöyledir:

Şu aleme nur doğdu
La ilahe illallah
Muhammed doğduğu gece
La ilahe illallah

Tevhitin okunuşu sırasında bütün cemaat ellerini dizlerine vurarak müziğin ritmine eşlik eder. Bazı kadınlar da sağ ellerini sol göğüslerine vurarak tempo tutarak, sağa sola sallanarak aynı duyguları paylaşırlar.

Methiye(Övgü): Hz. Muhammed, Hz. Ali ve Oniki İmamlar ve onların soyundan gelen Ehl-i Beyt'i övmek için okunur. Methiyeler içeriklerinden dolayı aynı zamanda 'düvaz imam' ya da 'tevhit' olarak da kabul edilir. Çünkü her iki türde de Hz. Muhammed, Hz. Ali ve Ehl-i Beyt'i öven sözler bulunur. Aynı zamanda tevhit olarak da anılmasının sebebi, içinde 'La ilahe illallah' sözlerinin olmasıdır.

Mersiye(Ağıt): Cemde okunan mersiyeler, Kerbela'da susuz bırakılarak öldürülen Hz. Hüseyin ve Ehl-i Beyt soyundan gelen 72 kişi için okunur. Kerbela olayı Muharrem ayında gerçekleştiği için Muharrem Cemlerinde ağıtlar büyük önem taşır. Yamanlar Cemevi'nde Muharrem ayı boyunca on iki gün süreyle, Muharrem sohbetleri yapılır. Oniki hizmetlerin bazılarının gerçekleştirildiği, kısa bir cem

niteliği taşıyan sohbetlerde dedenin okuduğu semahlarla semah dönülür ve son olarak ‘Bugün Matem günü geldi, Ah Hüseyin’im Vah Hüseyin’im’ adlı Kerbela Mersiyesi ile toplantı son bulur. Topluluk, dedenin okuduğu mersiye ile Hüseyin ve yandaşlarının çektiği acıları paylaşarak gözyaşları içinde mersiyeyle eşlik ederler.

Gülbank: Cemde dedenin Oniki hizmetlinin yerine getirdiği hizmetler sonucu okuduğu dualara gülbank denir. Bazı yörelerde Oniki hizmetlinin kendi hizmetinden sonra okuduğu dualara da gülbank denmekle birlikte, Yamanlar Cemevi’nde bunlar ‘dua’ olarak adlandırılırlar. Gülbankların metinleri belli kalıplarda ‘resitatif’ olarak seslendirildiği ve belli bir entonasyonla seslendirildiği için cem içinde müzikal bir tür olarak değerlendirilmelidir. Her dede yöresel farklılıklardan dolayı farklı entonasyonla gülbank okur. Fakat her dedenin kendine ait kalıplaşmış, sabit gülbankları bulunur.

2.4.2. Ritüel Dışı Müzik Pratikleri

Alevilerin dinsel ritüelleri olan cem içinde yaptıkları müzik ‘ritüel içi müzik pratikleri’ olarak tanımlanırken, cem dışındaki ortamlarda yaptıkları müzikler de ‘ritüel dışı müzik pratikleri’ olarak tanımlanabilir.

Dinsel olmayan Alevi dağarı çoğunlukla hisli, ancak insan aşkıyla tanrı aşkı arasındaki sınırları bulanıklaştıran muğlak şiirsel kinayelerle dolu şarkıları içerir. Bu şarkılarda yer alan sözlerin simgesel olarak algılanan muhalif yapısı tüm Aleviler için hem anlam hem de cazibe taşır. (Erol 2009a:136)

Kentlerde yaşayan Alevi toplulukları farklı biçimlerde ritüel dışı müzik pratiklerini şekillendirirler: Bir yandan popüler müziğin sunduğu çeşitlilik içinde beğenilerinin inşasını yeniden kurarken, bir yandan da geleneksel Alevi müziğinin bileşenlerini içeren sanatçıların popüler dağarıyla buluşurlar. Diğer bir deyişle cem dışında üretilen müzik anlayışını keşfetmeye çalışırlar. Böylece dinledikleri müzikle kendi kimliklerinin ilişkisini kurarak, müziği kendi aidiyetlerini pekiştirecek bir araç olarak kullanmanın yollarını ararlar. Alevilerin ritüel dışı pratiklerinde Aleviliğe ait inanç figürlerini (turna, Ali, Hüseyin, şah...), ozanların mahlaslarını içeren sözel

yapıyı görmek mümkündür. Ayrıca Aleviler yalnızca Alevi inanç ve kültürünü ifade etmekle kalmayıp, yüzyıllardır yaşadıkları baskıları, zulümleri, katliamları da müziklerinin sözlerinde dile getirerek, merkezi otoriteye karşı protest bir duruş da sergilerler. Ayrıca Alevilerin simgesi haline gelen kısa saplı çöğür bağlamayı tercih etmeleri de kendi kültürel kimliklerinin bir ifadesi olarak kabul edilebilir. Erol Alevilerin ritüel dışı müzik pratiklerini iki şekilde inceler:

- 1.Endüstriyel boyut (medya ve müzik endüstrisinde üretilen ve izler kitleyle buluşan ürünler: cd, kaset, radyo programı, müzik videosu vb. ile kentli Alevilerin dinleyici olarak ilişkilmesi).
- 2.Endüstriyel olmayan boyut (ev içi etkinlikler (muhabbetler), kutlamalar (düğün, nişan vb), konserler ile son on yılda büyük kentlerde yaygınlaşan ‘Türkü Bar’ vb yerlerde, dolayısıyla müziğin üretildiği ve tüketildiği mekanlarda yapılan icralarla buluşma; özel dersane ve cem evlerinde verilen müzik kurslarında müzik yapma. (Erol 2005:67)

Kentlerde yaşamlarını sürdüren Aleviler, kültürel kimliklerini yansıtan sanatçıların kaset ve cd’lerini alarak, kültürel kimliklerini hatırlamak, onaylamak, ve pekiştirmek işlevini yerine getirirler. Çünkü cd, kaset vb. satın almak da kültürel bir davranıştır. Modernleşmenin sonucu olarak cem içindeki müziksel türlerin endüstriyel ve endüstriyel olmayan ortamlarda seslendirilmesi ile müziğin ritüel ortamından ve bağlamından çıkması söz konusu olur. Alevi toplumunun 1990’lardaki kültürel uyanışı ya da kültürel seferberliğinin bir parçası olduğu için ve endüstriyel olmayan müzik pratikleriyle Alevilerin hem dinleyici hem de müzik yapıcı olarak ilişkilmesini sağlayacağı için, ‘müzik uyanışı’ kavramı önemli bir analitik yardımcı olacaktır (Erol 2005:68).

2.5. Müzik Uyanışı (Music Revival)

‘Revival’ teriminin Oxford sözlüğündeki Türkçe karşılığı; var olan bir şeyin tekrar popüler hale gelmesi olarak tanımlanır (1993:532). ‘Revival’ sözcüğüne karşılık olarak ‘uyanış’ terimi kullanan Erol, müzik uyanışını ise, kaybolmakta olduğuna inanılan ya da çağdaş yaşam yararına /gereği tamamıyla geçmişe indirgenen, yani geçmişe ait olduğu düşünülen, bir müzik dizgesini eski haline getirmeye çabalayan toplumsal hareket olarak tanımlar (2009a:73).

Etnomüzikologların son 15-20 yıldır gerçek şeylerin taklidi olarak görmeyip, etnografik gerçeklikler olarak kabul ederek üzerinde çalışılmaya değer görmeye başladıkları ‘revival’ kelimesini ‘dirilme’ olarak kabul etmek mümkün değildir. Ölmüş olan bir kültürün dirilmesi söz konusu olamayacağı için, canlılığını yitirmiş bir kültürün ‘yeniden canlanması’ olarak kabul etmek daha doğru olacaktır. Kullanım kolaylığından dolayı ‘yeniden canlanma’ yerine ‘uyaniş’ kelimesi tercih edilmektedir. Tamara E. Livingston müzik uyanışı ile ilgili bir model oluşturmuştur. Konu ile ilgili yaptığı çalışmada müzik uyanışının genel özelliklerini şöyle irdeler:

1. Çekirdek uyanışçılar
2. Uyanış kaynak kişileri ve orijinal kaynaklar
3. Uyanışçı ideoloji ve söylem
4. Uyanışçı topluluğun takipçileri
5. Uyanışçı etkinlikler(Organizasyonlar, etkinlikler, yarışmalar)
6. Ticari olan ve olmayan uyanışçı pazar (1999:69).

Yukarıda tanımlanan müzik uyanışı modeli, çalışmanın bu bölümünde Alevi müzik uyanışı bağlamına uyarlanacak. Livingston (1999:66)’un “yok olmakta olduğuna inanılan ya da tamamen geçmişe ait olduğu düşünülen bir müzik geleneğini yeniden eski haline getirme ve koruma amacı taşıyan herhangi bir toplumsal hareket” olarak tanımladığı müzik uyanışı, bu çalışmada belli bir sınıfa değil, sınıfı da içeren kültürel kimliğe dayalı olarak düşünülecektir. Çünkü bu çalışma Yamanlar Alevi göçmenlerinin geçmişe ait olduğu düşünülen bir müzik geleneğini, yeniden eski haline getirmeye çalışırken kendi kültürel kimliklerini yeniden inşa ettikleri düşüncesiyle yürütülmektedir.

2.6. Alevi Müzik Uyanışı

Türkiye Cumhuriyeti’nin 1923’te kurulmasıyla birlikte Türk ulusunun gerçek müziğinin “Türk Halk Müziği” olduğu düşüncesi belirmiş, Alevi müzikleri de bu türün içinde kabul edilmiştir. Anadolu’da yapılan derlemelerle birçok yaratının yanında, Alevilere ait semah ve deyişler de Türk Halk Müziği’ne ait türler olarak değerlendirilmiştir. 1940’lardan itibaren devlet denetimindeki radyo, televizyon yayınları ve müzik endüstrisindeki gelişmeler sonucu cem ritüelinin en önemli öğesi olan Alevi müziği, ritüel içinden ritüel dışı etkinliklere taşınmaya başlanmıştır.

1960'lara kadar Anadolu'daki kırsal bölgelerde içine kapalı olarak yaşayan Aleviler, 1980'lerin sonlarında inançlarını ve öğretilerini açıkça yapmaya başlarlar. O yıllara kadar birçok Alevi müzisyen Alevi dağarına ait birçok deyiş, semah ve nefesi TRT'de seslendirerek THM sanatçısı olarak anılmaya başlar. Ayrıca farklı etnisitelerin şarkılarını da seslendirerek, Türk halkının gözündeki saygınlıklarını korumaya çalışırlar. 1940'lardan beri Arif Sağ, Ali Ekber Çiçek, Musa Eroğlu gibi Alevi müzisyenlerinin seslendirdiği deyişler ve semahlar TRT icraları yanında, plak, kaset gibi kaydedilmiş ürünler sayesinde Alevi olmayan kitleler tarafından da biliniyordu.

Erol 'Alevi uyanışı'nı, 1980 sonlarında Alevi inanç ve kültürüne ait pratiklerin belli bir dönem kesintiye uğradıktan sonra yeniden canlanması olarak tanımlar (2009a:141). Aynı yıllarda müzik endüstrisinin gelişmesi sonucunda Alevi müziğinin Alevi kültürel kimliğinin ifade aracı olarak kabul edilmeye başlaması da Alevi müzik uyanışının sonucudur. Alevi müziğinin Ali Ekber Çiçek, Arif Sağ, Yavuz Top vb. gibi uyanış önderleri, kırsalda türeyen ezgileri yeniden gündeme getirdikten sonra kendi bestelerini oluşturdular. Caz ve popüler müzikte kompozisyon yapan performans sanatçıları ile işbirliği yaptılar (Markoff 2005:50). Diğer bir deyişle bu müziği yeniden canlandırmaya çalışarak bu müziksel öğelerin tarihini ve anlamını yeniden inşa etmeye başladılar.

Alevi müziğinin uyanış önderleri Alevi müziğinin yeniden gündeme gelmesinde kullandıkları çalgılarla, aşitlerle, ezgi ve üslupların gerçek ve doğru olarak yani otantik olarak seslendirildiğini savunurlar. Buna karşılık Alevi müziklerinin geleneksel çalgılarla değil de, popüler müziğin bileşenleriyle oluşturulmasına karşı olanlar 'inotantik' yani otantik olmayan olarak nitelerler (Erol 2005:70). Dolayısıyla kültür incelemelerinde sıklıkla kullanılan otantisite kavramının ne olduğunu sorgulamak gerekir.

Otantisite geçmişe ait olduğu kadar, geçmişin bugünde somutlanması, belli biçimler alması, korunması, canlandırılması ile bugünle ilgili bir durumdur. Kültür içinde kişi, topluluk, pratikler zamanla değişime uğramayla ya da bozulmayla karşı karşıyadır. Bu durum karşısında değişime direnen ve korunan kültür otantik, korunamayan kültür de inotantiktir (Erol 2005:70-71).

Alevi müzik uyanışına katkıda bulunan uyanış önderlerinden en önemlileri Arif Sağ, Sabahat Akkiraz, Yavuz Top, Erdal Erzincan ve Musa Eroğlu' dur. Örneğin Arif Sağ bağlamada edindiği çalım tekniklerini dershanesinde yaygınlaştırmıştır. Erdal Erzincan kısa saplı (çöğür) bağlamayı ve şelpe tekniğini yeniden gündeme getirerek deyiş ve semahlar seslendirir. Çöğürün ve şelpe tekniğinin son yıllarda sıklıkla tercih edilmesi Alevi uyanışı ve Alevi uyanışçıların katkılarıyla oluşmuştur. Alevi müzik uyanışında diğer önemli rol de kaynak kişilere ve ozanlara aittir. Belirli bir müzik geleneği ozanlar tarafından yaratılır, kaynak kişi tarafından bellekte tutulur ve "otantik bir biçimde" seslendirilir. Uyanış önderleri tarafından da derlenir, arşivlenir, transforme edilir, medya ve müzik pazarına sunulur ve yeni nesle eğitim yoluyla aktarılır (Mustan 2008:81).

Alevi müzik uyanışında uyanış önderleri ve ozanlar kadar uyanış yaşayan Alevi topluluğunun takipçileri de büyük rol oynamışlardır. Bir toplumu destekleyen grup ve oluşumlar olmaksızın uyanışın yaşanması söz konusu olamaz. Takipçiler Alevi müziğini ve bağlamayı öğrenmek için açılan çeşitli kurslara katılarak, geleceğin uyanış kitlesini oluştururlar. Bu arada yurt dışında yaşayan birçok Alevi (Kürt, Türk) gibi bir etnik kimlik ya da dinsel kimlik iddiası taşımayan gruplar bir araya gelerek, Alevi örgütlenmelerinin içinde yer almaya başlarlar. Alevi diasporasında yaşayan Alevilerin dernek örgütlenmeleri Türkiye'den daha önce başladığı için, kimliklerini yeniden inşa etme fırsatını bulan diasporik Alevi topluluklarının anavatanlarındaki Alevi uyanışının başlamasını desteklediklerini söyleyebiliriz. Erol bu toplulukların kendilerini tanımlamada müziği nasıl kullandıklarını şöyle vurgular:

Gerek dinsel gerekse dünyasal olsun, müzik ve dans gibi ifade kültürü pratikleri, diaspora toplulukları ile bu toplulukların anavatanları arasındaki ilişkilerin analiz edilmesinde önemli bir mercektir. Çünkü diasporadaki pek çok topluluğun müzik ve dans pratikleri, kimliği inşa

etmenin bir aracı olarak değerlendirilmektedir. Bazı göçmen toplulukları, kültürel kimliği sürdürmenin önemli bir aracı olduğu için, müziği 'içe-dönük' (inner-directed) bir tarzda kullanır. Ancak pek çok durumda müzik, bir grubun kimliğini ötekilerin gözlerinde ve kulaklarında yerleşik kılmanın bir yolu olarak, geniş bir topluluğa seslenmek için de kullanılmaktadır. Bu durumda müzik 'dışa-dönük'tür (Baily ve Collyer 2006:175). Toronto Alevi göçmenleri müziği her iki tarzda da kullanmaktalar. Yabancı bir yaşam alanında, ancak bununla birlikte diğer Aleviler ile ulusötesi bağlarla birbirlerine bağlı olan Toronto'nun Alevi göçmenleri, şu andaki Alevilik algılamalarını kimi zaman çatışmalı dünya görüşleriyle müzakere ederken, topluluk bağlılığına yardımcı olması ve Alevi geçmişleriyle ilişkilerini yansıtmaları için müziksel icralara özel önem verirler. Gerçi birkaç kuşak geçtikten sonra çoğu Alevi gündelik yaşamında Türkçe ya da Kürtçe'yi çok sınırlı bir biçimde kullanabiliyorsa da, geleneksel Alevi değerlerini müzik ve dans icraları ile sürdürmeye çalışırlar. (Erol 2010a:46)

Diasporadaki Alevi dernekleri açtıkları semah ve bağlama kurslarıyla da gençlere ve çocuklara kültürü aktararak onlara sosyalleşme olanağı sunarlar. Alevi müziğinin örnekleri uluslararası müzik endüstrisi ve internet teknolojisi sayesinde dünyanın her yerine ulaştığı için, Alevi müzik uyanışı takipçilerinin de arttığını ve bunların tek bir etnisiteye bağlı olmadığını vurgulamak gerekir. Fakat yine de müzik uyanışının oluşması için, anavatan kavramının yani belli coğrafi sınırların esas teşkil ettiği görmezden gelinemez.

Türkiye'de yaşayan Alevi gruplara baktığımızda ortak mekanlarının inançsal: cem evleri ve dünyasal: türkü barlar, cafeler, müzik dershaneleri, konserler olduğunu görürüz. Bu gruplar cem evlerinde inançsal müzik türleri olan deyiş, düvaz imam, semah gibi türleri seslendirirken, türkü bar, cafe gibi mekanlarda Alevi inancının merkezinde yer alan, toplumsal baskıyı ve zulümleri konu alan ideolojik deyişleri seslendirirler. Dünyasal alanda yapılan en önemli müzik etkinlikleri, Alevi dini liderlerini anma etkinlikleri, festival ve konserlerdir. Özellikle tanınmış Alevi uyanış önderlerinin katıldığı konser ve anma etkinlikleri uyanışçı kitlenin bir araya gelerek Alevi aidiyetlerini pekiştirdikleri alanlardır.

Alevi uyanış önderlerinin verdiği konserler dışında, Alevi deyişlerinin seslendirildiği türkü bar ve cafeler de, bu uyanışı destekleyen mekanlar olarak nitelendirilebilir. Erol, türkü barları ve müzisyen profilini şöyle tanımlar: türkü barları THM uyanışına konu olan müzik türlerinin seslendirildiği mekanlardır. Burada müzik yapan gruplar uyanış dağarını seslendirirler. Bu müzisyenlerin büyük bölümü (% 80-90) kendilerini Alevi, Kürt-Alevi, Kürt olarak tanımlarlar. Geri kalan (% 10-20) ise politik yelpazenin solunda yer alan kişilerden oluşur (2009a:86-89).

Genellikle Alevi dağarının seslendirildiği türkü barlarda müşterilerin çoğunluğu genç Alevilerden oluşmaktadır. Müzisyenler türkü barlardaki dağarlarını özenle seçerler. Özellikle cemlerde söylenen ‘semah’, ‘miraçlama’, ‘tevhit’ gibi inançsal türleri, içkili bir ortam olan türkü barlarda okumaktan kaçınarak ve semahı bu mekanlarda sergilemeyerek korumacı bir davranış geliştirirler. Türkü barlarda müzik yapan müzisyenlerin dağarları, uyanış önderlerinin cd vb. gibi kayıtlarından oluşur. Dolayısıyla bu ürünlerin satışının ve dağıtımının da artmasını sağlayarak Alevi uyanışına hizmet ettiklerini söylemek mümkündür.

Alevi uyanışına hizmet eden diğer bir faktör de iletişim araçları ve medyadır. Medya, yapılan tartışma programlarıyla topluluğun bilinçlenmesi, cemevi açılışları, anma etkinlikleri, konserler gibi kültürel ve müziksel etkinliklerin duyurulması açısından Alevi uyanışını büyük ölçüde destekler. Yol TV, Su TV, Cem TV gibi televizyon kanalları, Aleviliğe ait yayın yapan televizyon kanallarından sayılabilir. Ayrıca Alevi inancı ve kültürel yapısının bileşenlerini içeren web siteleri de bilginin yaygınlaşması ve toplumsal bilincin yükselmesini sağlayan iletişim araçlarından sayılabilir.

Kentsel ortamlarda Alevi derneklerinin ve vakıflarının gençlere verdiği bağlama ve semah kursları da uyanışa etki eden diğer bir faktördür. Bu kurslar Alevi uyanışının ticari olmayan etkinlikleri olarak nitelendirilmelidir. Bununla birlikte özel dershanelerde verilen eğitimler göz ardı edilmemelidir. Özellikle Alevi inancında büyük önem taşıyan bağlama kursları, Alevi müzik uyanışının pekiştirildiği mekanlar olarak nitelendirilebilir. Bağlama kurslarında sözlü geleneğe bağlı olan usta-çırak ilişkisi, kentleşme sonucunda yerini okullaşmaya bırakmakla birlikte, usta-çırak ilişkisi tamamen bitmese de farklı bir boyut kazanmıştır. Bunda öğrencilerin istedikleri kayıtlara, eğitim cd’lerine, nota ve solfej kitaplarına piyasadan kolayca ulaşmasının rolü büyüktür. Uyanış önderlerinin açtığı özel müzik dershaneleri de uyanışa büyük katkısı olan ticari örgütlenmelerdir. Bu dershanelerdeki eğitim uyanış önderlerinin ya da onların öğrencileri tarafından verilir. Dolayısıyla bu dershaneler uyanış önderlerinin ortamına yakın olması sebebiyle uyanışa ivme kazandıran niteliktedir.

2.7. Alevi Müzik Uyanışı Bağlamında Cem Ritüeli

Aleviler 16.yy'dan beri dinsel ve kültürel olarak marjinalleşmiş ve merkezi otoriteden uzak bir şekilde yaşayan kapalı bir toplum özelliği gösterirler. Anadolu'yu 1960'ların sonundan ve 1970'lerin başından beri süpürüp geçen sanayileşme ve modernleşme dalgasının ortaya çıkmasına kadar büyük oranda kırsal kesimde yaşamaya devam ettiler (Shankland 1999:22). 1980'lerde kente göçlerin başlamasıyla etnik ve dinsel farklılıkları görmezden gelinen Aleviler, 1990'larda yaşanan Alevi uyanışının hareket noktasını oluşturmuşlardır. Diğer bir deyişle Aleviler artık geçmişteki içe kapalı toplumsal yapılarından sıyrılarak kamusal alanda varlıklarını ortaya koymaya başlamışlardır. O yıllara kadar inanç ve kültürlerini kırsal alanda sözlü gelenek sayesinde aktaran Aleviler, kentleşme ile yazılı kültüre dönüşme sürecine girmiştir. Bu dönüşme süreci içinde artık Alevi olmayanların da katılabildiği cem ritüeli de, kentsel ortamdaki örgütlenmeye paralel olarak değişim süreci yaşamaya başlamıştır (Erol 2005:65). Alevi inancında merkezi öneme sahip olan cem, dede, zakir ve ozanların sözlü anlatımlarıyla, Oniki hizmetiyle, semahlarıyla Alevi kültürel kimliğinin ve belleğinin korunduğu, yeni nesle aktarıldığı ve böylece aidiyet bilincinin oluşturularak toplumsal dayanışma ve toplumsal düzenin sağlandığı bir ritüeldir. Kentleşme sürecinde Aleviler, yaşamlarındaki belli bir anlayışı karakterize eden tekniklerin, değer ve simgelerin aktarımını yani kültürlenmelerini kent yaşamında değiştirmeye başlarlar (Ergun ve İyit 2007:26). Diğer bir deyişle, kentli Aleviler bu ritüellerinden vazgeçmeyip, değişen koşullara göre yeniden inşa ederler. Tabii ki bu değişim ritüellerdeki müziğe de yansır. Bu değişim sonucunda geleneksel/kırsal cemlerle, modern/kentsel ortamlardaki cemler arasındaki farklılıklar şu şekilde açıklanabilir:

- 1-Kırsal ortamda cemin ne zaman ve ne için yapılacağı yerel gereksinime göre düzenlenir. Kentte cemin ne zaman ve ne için yapılacağını dernek merkezi ya da cemevi belirler.
2. Kırsal ortamda ceme sadece Aleviler katılır. Kent ortamında ceme Alevi olmayanlar da katılabilir.
- 3.Kırsal ortamda cemin yapılacağı yer ve zaman Oniki hizmetlilerden peyik

tarafından gizlice ve sözlü olarak söylenir. Kentte internetle, telefonla ve yazılı duyurularla duyurulur.

4. Kırsal ortamda cemin yapılacağı yer dede tarafından belirlenen geniş bir evdir. Kentsel ortamda cemin yapılacağı yer cemevidir.

5. Kırsal ortamda zakir Aleviliğin söz mirasını doğaçlama olarak seslendirir. Kentte zakir ünlü Alevi müzisyenlerin dağarını seslendirir.

6. Kırsal ortamda zakirin müziksel becerisi önemsizdir. Kentte zakirin müziksel becerisi önemlidir.

7. Kırsal ortamda sadece erkekler zakirlik yapar, deyiş seslendirir. Kent ortamında erkek zakirlere kadın zakirler de eşlik eder.

8. Kırsal ortamda isteyen herkes semah dönebilir. Kentsel ortamda cemevinin eğitilmiş gençlerinden oluşan semah grupları semah döner.

9. Kırsal ortamda semah dönenler içinden geldiği gibi semah ederler. Kentte semah grupları belli bir koreografi eşliğinde semah dönerler.

10. Kırsal ortamda semah dönenler gündelik kıyafetleriyle semaha katılırlar. Kent ortamında semah dönenlerin özel kıyafetleri vardır.

11. Kentsel ortamda cemevi girişinde derneğe yardım amacıyla cd ya da takvimler satılır.

12. Kırsal ortamda cem başladıktan sonra, ibadet süresince kapılar kapalıdır. Kentsel ortamda Oniki hizmetin yapıldığı ve özellikle deyişlerin söylendiği zamanların dışında kapılar açılabilir.

13. Kırsal ortamda herkes kendi dedesinin yürüttüğü ceme katılır.

Kent ortamında ise herkes, kendi yöresinden olsun ya da olmasın, gittiği cemevinin dedesinin yürüttüğü ceme katılır. Bununla birlikte, bazı hemşeriler bir araya gelerek, kendi yörelerine ait dedelerini bulundukları kente çağırarak, onların yürüttüğü ‘Yöre cemi’ olarak adlandırılan cemlere katılırlar.

14. Kırsal ortamda cemlerde taliplerin ‘rıza lokması’ olarak getirdikleri yiyecek ve içecekler cem bitiminde paylaşılır. Kentsel cemlerde bu lokmalar cemevinin yemekhanesinde paylaştırılarak yenir.

15. Kırsal cemlerde dede rıza lokması getirenlere ‘lokma gülbankı’ okur. Kentsel cemlerde lokmaları getirenlerin çoğu lokmasını girişte hizmetliye bırakır. Getirilen yiyeceklerden birkaçı ve bir tabak pişirilen kurban sembolik

olarak getirtilerek ‘lokma gülbankı’ okunur.

16. Kentlerde cem büyük cem evlerinde yapıldığı için dedenin ve zakirin sesinin daha iyi duyulması ve için amfi ve mikrofon ses sistemleri kullanılır.

Alevi toplulukları benzerliklerinin yanında, gerek cem ritüelinin işleyişindeki, gerekse cemlerindeki farklı deyiş ve semah figürleri ile farklılıklarını inşa ederek bu farklılıkları zenginlik olarak kabul ederler. Erol (2005:67) bu durumu şöyle sorgular:

Anadolu’nun farklı bölgelerinden kente göç eden Alevi topluluklarının farklı semahları, deyişleri kentsel ortamda yapılan cemlerde nasıl seslendirilecek? Hangisi tercih edilecek? Ya da semah ve deyişler ‘tek tip’ hale mi dönüştürülecek? Böyle bir tek tipleştirme söz konusu olursa topluluklar buna razı gelecek mi?

Görüldüğü üzere kentleşme ve modernleşmenin sonucunda Alevi ritüellerinin geleneksel mirası ne kadar koruyacağı ve yeni nesle nasıl aktaracağı gibi önemli bir sorun ortaya çıkar. Günümüzde yapılan cemleri irdelediğimizde cemin en temel ögesinin dedelik, zakirlik, semahlar ve uyanış koşullarında kadının cemlerdeki rolü olduğunu söylemek mümkündür.

2.7.1. Alevi Müzik Uyanışı Bağlamında Dedelik ve Zakirlik

Günümüzde modernleşme ve kentleşme sonucunda dedelerin Alevi toplumu içindeki sosyo-dinsel liderliği, yerini sadece dinsel liderliğe bırakmaktadır. Hatta bazı cem evlerinde dedenin Alevi inancına yönelik eğitimleri bile, politik nedenlerden dolayı tepkiyle karşılanmaktadır. Dolayısıyla dedelik kurumu yalnızca dini liderliğe ilişkin bir görev alanına sıkışıp kalmaktadır. Modernleşme ve kentleşme sonucunda cemlerde dedenin ‘Halk Mahkemesi’ni yöneterek, toplumsal düzeni sağlama işlevinin yok olmaya başlaması bunun en güzel örneğidir. Ayrıca dedenin yerine getirdiği nikah memurluğu görevi de, modern yaşamın gereği olan medeni hukuk sayesinde ortadan kalkmaya başlamıştır. Bununla birlikte Tahtacılar da çok önemsenen ‘dede nikahı’ kent ortamında bile hala devam etmektedir. Anadolu Alevilerinde de bu gelenek bazı ailelerde sürmektedir.

Günümüzde dedeliğin ‘soydan gelme’ koşulu geçerliliğini korumaktadır. Alevi sivil toplum örgütleri dedeleri ‘maaşa bağlama’ gibi projelerle dedelerin maddi imkanlarını yükselterek dedelik kurumunun kentsel koşullara adaptasyonunu sağlamayı amaçlar.

Kırsal ortamda dedeler aynı etnisiteden ve akrabalık bağı olan kişilerin yaşadığı kırsal alanlarda, aynı ocaktan gelen kişilere dedelik yaparken, kentleşme sonucunda dedeler farklı etnisite ve ocaklardan gelen kişilere dedelik yapar. Bu da dedelik kurumunun kent koşullarında yaşadığı değişimin göstergesidir. Dedeler geleneksel cemlerde Alevi inancını sözlü kültür sayesinde aktarma ve hatırlatma işlevine sahipken, uyanış koşullarında yazılı kültür de bu yöneme eklenmiştir. Kitaplardan ya da web sitelerinden edindikleri yazılı metinler, dedelerin cemlerde ve Muharrem ayı boyunca yaptıkları sohbetlerde sıklıkla başvurdukları kaynaklardır. Böylece kentsel ortamda eğitimini tamamlayan, kitap okuyan, web sitelerinden araştırmaları takip eden, geleneksel birikimlerinin yanında yazıyı da kullanan modern bir dede profili ortaya çıkar.

Günümüzde dedelere din adamı hüviyeti kazandırmak için gerek diasporada gerekse Türkiye’deki Alevi örgütlerinin çalışmaları devam etmektedir. Son 3-4 yılda Aleviliğin Milli Eğitim ders programında yer almasına ilişkin girişimler olumlu sonuç vermiş, bu inancın ders kitaplarında yer almasına karar verilmiştir. Dedelerin Aleviliğin ve Alevi inancının meşrulaşmasına ilişkin diğer bir arzuları da, cem evlerinin kültür merkezleri olarak değil, ibadethane olarak tanınması ve kendilerinin de din adamı statüsünde kabul edilmeleridir.

Alevi müzik uyanışı ile birlikte zakirin müzik pratiklerinde de farklılıklar göze çarpar. Kırsal ortamda Alevi sözlü kültürünü doğaçlama yoluyla aktaran zakir farklı tonal ve ritmik kalıpları kullanırken, 1990’lara gelindiğinde uyanış ikliminde yeniden formüle edilen cemler, yerel Alevi müziksel deneyimleriyle uyumlu bir müziksel çeşitliliğe dayandırılır. Yerel Alevi topluluklarının cem törenlerindeki müziksel pratikleri, giderek artan bir biçimde uyanışçı bir popüler dağarla yer değiştirmeye başlar (Erol 2010a:54).

Cemdeki Oniki hizmet içinde vazgeçilmez bir öneme sahip olan zakir, Alevi inanç ve kültürünü aktarmakla yükümlüdür. Bu görevi yerine getirirken okuduğu düvaz imamlarda Oniki İmamları, miraçlamada Hz. Muhammed'i, tevhitte Allahın birliğini, deyişlerde Alevilikteki ulu ozanları anarak cemdeki ibadetin en önemli bölümünü yerine getirmiş olur. Zakirin bu ibadeti yerine getirirken sesinin yanında kullandığı en önemli araç bağlamasıdır. Alevi ibadetinde kutsallık atfedilen bağlama günümüz cemlerinde de eski önemini korumaktadır. Bununla birlikte zakirlik farklı bir görünüme bürünmüştür. Kırsal bölgelerde sadece cem ibadetini sürdürmek amacıyla bağlama çalan zakirin profesyonel bir performans sergilemesi beklenmezken, kentsel ortamda durum değişmiştir. Sözlü kültürden yazılı kültüre geçilmiş olan uyanış koşullarında, usta-çırak ilişkisine dayanan öğrenme yöntemine yazılı kaynaklar da eklenmiştir. Zakir çalgı tekniklerini bağlama kurslarına giderek öğrenir. Ayrıca internet, TV, çalgı metotları yoluyla çalgı becerisini ve kapasitesini geliştirme yöntemlerini kullanır. Dolayısıyla edindiği nota bilgisini cem içinde ve cem dışındaki performanslarında kullanır. Ayrıca açtıkları müzik dershanelerinde, zakirlik yaptıkları cemevindeki taliplerin çocuklarına bağlama kursu vererek kendilerine maddi destek sağlarlar.

Zakirin müzikal becerilerini geliştirmesi sonucu cemde ibadeti sürdürmesi işlevine cem dışında kendisine geçim kaynağı sağlamak amacıyla profesyonel müzisyenlik yapması da eklenir. Kent ortamında THM müzik dağarının yanında Alevi deyiş ve semahlarının da seslendirildiği türkü barlar, zakirlerin cem dışı müzik etkinliklerini sürdürdükleri mekanlardır. Ayrıca çeşitli Alevi etkinlikleri ve konserlerde yer alarak profesyonel müzisyenliklerini devam ettirirler.

Yukarıda ifade edildiği gibi günümüz zakirleri usta-çırak ilişkisine dayanan eğitim yöntemlerinin dışında yazılı kültürün ve iletişim araçlarının zenginliğinden faydalanarak müziksel becerilerini geliştirme imkanına sahiptir. Böylece gündemdeki uyanış önderlerinin dağarını, farklı yörelerin müzikal türlerini, 'şelpe', 'çekme', 'tarama' gibi bağlama çalım tekniklerini öğrenerek kendi müzikal alt yapısını geliştirebilmektedir.

2.7.2. Alevi Müzik Uyanışı Bağlamında Ritüel İçi ve Ritüel Dışı Semah Pratikleri

Semah cemde bağlama eşliğinde erkekler ve kadınlar tarafından birlikte yapılan ve toplumsal dayanışma ve birlik fikrinin vurgulandığı, cemdeki ibadetlerin vazgeçilmez bir bölümüdür. Alevi topluluklarında hayatın her alanında söz konusu olan kadın erkek eşitliği, dinsel ritüellerde de söz konusudur. Cemde semah dönmek isteyen kadın, dedeye niyaz ettikten sonra semah dönmek istediği kişiye de niyaz ederek, onu semaha kaldırır. Dede postu Hz. Ali'yi sembolize eder ve ona duyulan saygıdan dolayı semahçılar dedeye sırtlarını dönmeksizin semah dönerler.

Kırsal kesimde ibadetin içinde yer alarak öğrenilen semah, 1990'larda Alevi uyanışı koşullarında kent ortamında cem evlerinin ve Alevi derneklerinin açtığı semah kurslarında öğretilmeye başlanmıştır. Dolayısıyla isteyen herkesin gözcünün izniyle katılabildiği ve herhangi bir koreografiye uyulmaksızın dönülen kırsal semahların aksine, günümüzde kentlerde cemevinin uzman eğitimcilerinden kurs alınarak oluşturulan 'semah grupları', belli koreografiler eşliğinde semah yaparlar. Böylece 'semah grubu' ya da 'semahçı' gibi kavramların kır Aleviliğinde geçerli olmayıp, kentleşme sonucunda ortaya çıktığı sonucuna varmak mümkündür. Kırsalda taliplerin günlük kıyafetleriyle katıldıkları semahın aksine, kent ortamında semah grupları özel kostümlerle semah dönerler. Semahın cemevinin kurslarında öğretilmesi, beraberinde bazı yöresel semahların zaman içinde unutulmasına da sebep olur. Şöyle ki: farklı kırsal alanlardan gelerek kentte yaşayan Aleviler, kendi bölgelerindeki cem evlerine giderek semah öğrenmeye başlarlar. Cem evlerine katılan topluluğun sayısal çoğunluğu doğrultusunda kursta o yöreye ait semahlar öğretilir. Çorumluların çoğunlukta olduğu bölgede Çorum semahı, Tuncelilerin çoğunlukta olduğu bölgede Tunceli semahı öğretilmesi gibi. Dolayısıyla o bölgede yaşayan kırsaldan gelen azınlık, kendi yöresine ait semahı dönemez ve zaman içinde unutulur. Ya da onların kentte dünyaya gelen çocukları onlara hangi semah öğretilirse onu öğrenir.

Aleviliğin bir inanç sistemi ve toplumsal örgütlenmenin şekli olarak, sosyo-dini topluluklar olduğu iddia edilebilir. 1990’larda birbirinden ayrılması pek de kolay olmayan Alevi dinsel kimliği ve etno-politik kimliği birbirleriyle yarışmaya başlamıştır. Gerçekten de, 1970’lerin sonlarında bir sosyal kontrol aracı olarak Alevi dini kimliğinin verimliliği gerilemeye başlamış, ancak Alevilik siyasi-etnik bir kimlik olarak uyanış sürecinde büyük ölçüde artmaya başlamıştır. 1990’larda kurulan cem evleri ile Alevilik gizlilik ilkesinde uzaklaşmış, modernleşme sonucunda dini kimlik yerini etno-politik kimliğe bırakmaya başlamıştır. Alevi uyanışının en önemli özelliği, Aleviler tarafından algılanan ifade kültürel pratiklerindeki değişimdir. Bu değişim sonucunda kentte yaşayan Aleviler için ritüel uygulamalar etno-politik kimliğinin bir ifadesi olarak uygulanmaya başlanmıştır (Erol 2010b:382). Böylece gelenekte sadece Alevilerin katıldığı cemlerde dönülen semahlar, günümüzde isteyen herkesin katılabildiği cemlerde ve cem dışındaki etkinliklerde cemevinin semah grubu tarafından dönülmektedir. Özellikle Alevi dini önderlerini anmak üzere yapılan etkinlik ve festivallerde, semahlar kamusal alanda yer almakla birlikte, semahlardan sonra alkışlanmaması için yapılan uyarılar semahların bir gösteri niteliğinden çok dini niteliğinin korunma çabasıdır.

Aleviler belki de ritüellerindeki bu değişimin sosyo-dinsel karakterden “folklorlaşmaya” doğru gittiğinin farkında oldukları için, *cem* ritüelinin en önemli bileşenlerinden biri olan ve ritüel dışı ortamlarda da icra edilen semahı korumaya çalışıyorlar. (Erol 2010a:55)

Diğer bir deyişle, Aleviler döndükleri semahları eğlence olarak değil, ibadetlerinin bir parçası olarak kabul ederler. Bu sebeptendir ki semahçılar ‘semah oynamak’ ya da ‘semah yapmak’ yerine ‘semah dönmek’ deyişini tercih ederek, semaha yükledikleri dinsel anlamı vurgularlar.

Alevi topluluklarında semahların düğün salonları, türkü bar gibi eğlence yerlerinde, ritüel dışı ortamlarda, dönülmesi uygun bulunmaz. Çünkü Aleviler müziklerinin ve semahlarının Alevi olmayanlar tarafından eğlence olarak algılanması kaygısını taşırlar. Semahların dinsel yönünü ve kutsallığını vurgularken, düğünlerin ise dünyasal olduğunu, bu sebeple düğünlerde semah dönülmemesi gerektiğini savunurlar. Özellikle cem içindeki kutsal kabul ettikleri tevhitlerin, düvaz imamların, mersiyelerin ve semahların inançsal olduğu ve sadece cem ritüelinde ibadet amacıyla

yer alması gerekliliğini vurgularlar. Bununla birlikte, uyanış koşullarında türkü barlarda izler kitlenin seslendirilen deyişlerde semah döndükleri ve bazı düğünlerde klavye eşliğinde semah dönüldüğü de görmezden gelinemez. Öyle görünüyor ki semahın ve dinsel dağarın kamusal alanlarda sahnelenmesi, Türkiye’de ve diasporada yeniden inşa edilen Alevi kültürel kimliğinin etno-politik yönüdür. Dolayısıyla şunu söyleyebiliriz ki: Aleviler semahı bazen geçmişteki sosyo-dinsel kimliklerinin bir yönü olarak kabul ederken, diğer zamanlarda ise semahı mevcut etno-politik kimliğinin bir göstergesi olarak kabul ederler (Erol 2010b:386).

Günümüzde kapalı toplum olma özelliğini hala koruyan, cemlerine Alevi olmayı değil, ikrarı olmayan Alevi’yi bile ceme almayan Tahtacılar, ritüel dışı pratiklerde semah geleneği yaşlı kişiler tarafından sürdürülmektedir. Semahı kendi cemlerinde öğrenen yaşlı Tahtacılar, mutlaka geleneksel kostümleriyle semah dönerler. Yaşlıların semahından sonra yine semah figürlerine benzeyen hareketlerle, daha ritmik ezgi kalıplarıyla genç, yaşlı, çocuk olmak üzere hep birlikte ‘mengi’ olarak adlandırdıkları semahı dönerler. Bu sırada Hz. Ali isminin geçtiği yerlerde ritimle birlikte alkış yaparak, Hz. Ali’ye olan saygılarını ifade ederler. ‘Mengi’ Tahtacı düğün ve şenliklerinin vazgeçilmez bir dansıdır. Böylece üretim etkinliklerinden dolayı ‘Tahtacı’ olarak anılan bu topluluk, Alevilik inancı altında birliklerini, ibadet ve ritüellerindeki çeşitlilik dolayısıyla da farklılıklarının eş zamanlı inşasını vurgularlar.

2.7.3. Uyanış Koşullarında Toplumsal Cinsiyet

Alevi inancı ve kültürel yaşamında kadın ve erkek her alanda eşittir. Kadın erkek birlikte yapılan cemde Oniki hizmetin çoğunda kadınlar yer alır. Cemde zakirliğe gelince, kadının zakirlik yapması yasak olmamakla birlikte, yine de kaçınılan bir durumdu. Günümüzde ise kadının toplum içinde her alanda varlığını göstermesi ile cemde de zakirlik yapmasına daha ılımlı yaklaşılmaya başlandı.

Ayrıca cemde bazı durumlarda kadın ile erkekten beklenen farklı davranış modelleri söz konusudur. Cemde düvaz imam, miraçlama ve tevhit okunurken dedenin uyarısıyla erkekler rahat oturma şeklinden edep erkan şekline, dizlerinin üzerinde oturma durumuna geçerken, kadınlar da ayağa kalkarak, müzik süresince ayakta beklerler. Dedeler bu farklı uygulamada kadınların Hz. Fatma'ya saygıdan dolayı ayağa kalktıklarını vurgularlar.

Alevilikte kadına verilen önemin sıklıkla vurgulanmasına rağmen Türkiye ve Almanya başta olmak üzere birçok ülkede Alevi örgütlerinde kadın başkan yoktur. Erol, Toronto'da Alevi göçmenlerinin müzik pratikleri ile ilgili yaptığı çalışmasında Kanada Alevi Kültür Derneği Başkanı ve sekreterinin eğitimli bir kadın olduğunu vurgularken, modern yaşamda eğitim düzeyi ve yabancı dil bilgisinin kadınların üstlendikleri rollerde büyük rol oynadığını vurgular (Erol 2010a:46). Yamanlar Cemevi'nde de eğitim faktörünün dernek işleyişinde rol oynadığını söylemek yerinde olur. Üniversite mezunu olan dernek sekreterleri Fatma Elma ve Suzan Kasar derneğin etkinliklerinin düzenlenmesinde, kurs programlarının hazırlanmasında ve mali işlemlerin yerine getirilmesinde aktif rol alarak, büyük destek sağlamaktadırlar.

3. BÖLÜM

İZMİR YAMANLAR ALEVİLERİ VE MÜZİK PRATİKLERİ

1960 ve 1970’ler ekonomik ve politik nedenlerden dolayı kırsal kesimden kentlere yoğun göçlerin yaşandığı yıllardır. Bu yıllarda birçok etnik grup gibi Aleviler de yaşam standartlarını yükseltmek ve terörün olumsuz etkilerinden uzaklaşma isteğiyle kentlere göç etmek zorunda kalmışlardır. Yüzyıllardır ülkenin ücra kırsal bölgelerinde yaşamak zorunda kalan Aleviler, göçle birlikte kentsel oluşumlar içinde yer almaya başlamışlardır. Dini inanç ve kültürel yapılarıyla Sünni Müslümanlardan önemli ölçüde ayrılan Aleviler, farklı bölgelerden göç etmiş olsalar bile, kentte aynı mahallelerde yaşayarak inançlarını sürdürür, kültürel kimliklerini yeniden inşa ederler.

Türkiye’nin en çok göç alan şehirlerinden biri olan İzmir’de Narlıdere, Cennetçeşme, Limontepe, Yurtoğlu, Çiğli, Doğançay, Eskiizmir gibi mahalle ve semtlerde Alevi mahalleleri yer alır. Bu mahallelerden biri de ortalama % 50’sini Alevilerin oluşturduğu Yamanlar Mahallesi’dir.

Yamanlar Mahallesi’nde Kahramanmaraş, Malatya, Çorum, Tokat, Erzurum, Bingöl, Tunceli ve Amasya gibi birçok farklı bölgeden göç eden Aleviler yaşar. Mahallede Kürt Aleviler çoğunlukta olmakla birlikte, Kürt ve Türk Aleviler bir arada yaşamaktadır. Dolayısıyla iki farklı etnik yapı Alevilik çatısında buluşarak Alevi kültür, inanç ve müzik uyanışının bileşenlerini oluştururlar.

Alevi uyanışının en önemli ögesi olan Alevi müzik uyanışında, kentleşmenin payı çok büyüktür. Bu çalışmada son 20 yıldır Alevilerin yoğun olarak yaşadığı Yamanlar Mahallesi’ndeki ‘Alevi müzik uyanışı’nın bölge müzik pratiklerine etkileri, etnomüzikoloji metodolojisine bağlı olarak ele alınmıştır. Yamanlar Cemevini diğer ‘Alevi Kültür Dernekleri’nden ayrı kılan en önemli özellik, derneğin dedesinin dışında farklı yörelere ait dedelerin kendi hemşerilerine ‘Yöre cemi’

yapıyor olmasıdır. Dolayısıyla Yamanlar Cemevi zakirleri ile diğer yörelerin zakirlerinin müzik pratikleri, söz-ezgi birlikteliği açısından birlik ve farklılık ekseninde incelenmiştir. Yüzyıllardır kırsalda ocak ve dedelik kurumuna bağlı olarak toplumsal yapılarını oluşturan Aleviler, kentleşme ile ‘dernek’ ve ‘vakıf’ gibi farklı örgütlenmeler içinde yer almaya başlamışlardır. Yamanlar Mahallesi’nde yaşayan Aleviler de 1993 yılında kurulan Hacı Bektaş Veli Kültür ve Dayanışma Derneği Karşıyaka Şubesi olarak açılan, 2008’de ‘Alevi Kültür Dernekleri Karşıyaka Şubesi (Yamanlar Cemevi)’ (Bkz. EKLER, Fotoğraf No:1), olarak isim değiştiren dernekte örgütlenmişlerdir. Derneğin ismi yerel kullanımda ‘Yamanlar Cemevi’ olarak anılmaktadır. Bu çalışmada da çoğunlukla bu isim kullanılacaktır.

3.1. ‘Alevi Kültür Dernekleri İzmir Karşıyaka Şubesi (Yamanlar Cemevi)’nin Genel Profili ve Örgütlenmesi

Bölgenin Coğrafi Konumu ve Demografik Yapısı: Yamanlar Cemevi’nin bulunduğu Yamanlar Mahallesi İzmir’in Bayraklı İlçesine bağlıdır. Kuzeyinde İzmir çevre yolu ve Onur Mahallesi, güneyinde Emek Mahallesi, batısında Girne Bulvarı ve doğusunda Orgeneral Nafiz Gürman Mahallesi yer alır (Bkz. EKLER, Yamanlar Mahallesi haritası). Yamanlar Mahallesi’nin kuzey doğusunda İzmir Tahtacılarının yaşadığı Doğançay Mahallesi bulunmaktadır. Anadolu Alevilerine göre daha kapalı bir toplum olarak inanç ve kültürlerini kendi içlerinde yaşayan Tahtacılar ile Yamanlar Alevi göçmenleri arasında belirgin bir iletişim söz konusu değildir. Dolayısıyla Yamanlar Cemevi’ndeki kurslarda ve ibadetlerde Tahtacıları görmek pek olası değildir.

İzmir’in yoğun göç alan bölgelerinden biri olan Yamanlar Mahallesi’nde gecekondularla birlikte, apartmanların ve hatta yeni yapılan gökdelenlerin de bir arada olması bölgenin kozmopolit yapısını ortaya koyar. Yamanlar Mahallesi muhtarı Ali Uçar’la yapılan görüşmeye göre mahallenin ortalama % 50’si Alevilerden oluşur. Bölgedeki Alevi nüfusunun çoğu Orta ve Doğu Anadolu’dan göç etmişlerdir. Kahramanmaraş, Malatya, Çorum, Tokat, Erzurum, Bingöl, Tunceli ve

Amasya gibi birçok farklı bölgeden göç eden Aleviler yaşar. Mahallenin geri kalan % 50'si ise Sünni Müslüman'dır. Uçar, Yamanlara Türkiye'nin bütün illerinden göç edenler olmakla birlikte, Bitlis, Mardin, Şanlıurfa, Malatya, Diyarbakır ve Muş'tan göç edenlerin sayısının çoğunlukta olduğu bilgisini verir. Aynı ilden gelen hem Sünni, hem de Alevi vatandaşların aynı mahallede yaşadığından söz eder.

Mahallede yaşayanlarla yapılan görüşmelerde, ibadetlerini 1993 yılından bu yana Yamanlar Cemevi'nde yapan Yamanlar Alevilerinin dernek kurulmadan önce takvimsel bir sürekliliği olmamakla birlikte, bazen büyük evlerde, bazen de kiraladıkları kahvehane ve düğün salonu gibi mekanlarda cem yaptıkları belirlendi. Bu cemlerde adak ve kurbanlar evlerde kesilip pişirilirdi. Dolayısıyla bölgedeki Alevilerin Yamanlar Cemevi ve derneği kurulmadan önce de kendi inanç ve kültürlerini yaşayarak, kültürel kimliklerini sürdürdüklerini söylemek mümkündür.

Alevi Kültür Dernekleri İzmir Karşıyaka Şubesi Fiziki Yapısı: Çevre, Bina, İç Mimari: Dernek ve Cemevi Yamanlar Mahallesi 7323/6 sok, no:9'da ortalama 1000 metre karelik bir alanda yer almaktadır. Dernek apartmanların ve birkaç katlı gece konduların ortasında yer alır. Derneğin karşısında Bayraklı Belediyesi'nin işletmesini dernek yönetimine verdiği bir düğün salonu bulunur. Dernek gençlik örgütü üyeleri burada çalışarak hem kendilerine hem de derneğe kazanç sağlarlar. Dernek binası 150 metre karelik bir avlunun sağında ve solundaki binalardan oluşur (Bkz. EKLER, Fotoğraf No:14). Avlunun girişinde tam karşıda küçük bir çay ocağı ve sağında cemevi bulunur. Tek katlı olan cemevi iki kat yüksekliğindedir. Avlunun solu iki katlıdır. Birinci katta yemekhane+ mutfak (Bkz. EKLER, Fotoğraf No:15), güvenlik elemanlarının bürosu, morg+cenaze kaldırma yeri+musalla taşı (Bkz. EKLER, Fotoğraf No: 16) ve wc bulunmaktadır. Üst katta merdivenin karşısında kütüphane (Bkz. EKLER, Fotoğraf No:17), solunda ise konferans salonu (Bkz. EKLER, Fotoğraf No:18), yer alır. Sağ tarafta koridor üzerinde kabul odası, yönetim bürosu (Bkz. EKLER, Fotoğraf No: 19), çay ocağı, bilgisayar odası (Bkz. EKLER, Fotoğraf No:20) ve bir derslik bulunur. Cemevi 215 metrekare, yemekhane ve mutfak 100 metrekare, morg+cenaze kaldırma yeri 120 metrekare, kütüphane 40 metrekare, konferans salonu ise 230 metrekare, bilgisayar odası 65 metrekaredir.

Derneğin Duvar Resimleri ve Yazıları: Derneğin yönetim ve sekreter odasından, koridorlarına ve cemevine kadar bütün mekanları Alevi kimliğini yansıtan birçok yazı ve resimle kaplıdır. Cemevi'nin duvarlarında Hz. Ali ve Oniki İmamlar, Atatürk, Hacı Bektaş Veli, Pir Sultan Abdal'ın resimleri bulunur. Cemevi'nin duvarları ve derneğin koridorlarında ise Hacı Bektaş Veli, Hz. Ali ve Yunus Emre gibi Alevi inanç önderlerinin Alevi öğretilerine ilişkin sözleri yer alır. Dernek başkanının odası ve kütüphanede de aynı görsel semboller yer alır. Ayrıca derneğin kabul odasında ek olarak Sivas katliamında can veren insanların resimlerine de yer verilmesi, yaşanan acı olayların sürekli hatırlanması, kültürel belleğin korunması işlevini yerine getirir. Ayrıca dernek girişindeki panolarda yapılacak cemlerin, hayırların ve organizasyonların duyurulmasına yönelik duyuru yazılarıyla birlikte, dernek üyelerini bilgilendirmek amacıyla Alevilikle ilgili güncel gazete haberleri de yer alır.

Derneğin Kurumsal Yapısı: 'Alevi Kültür Dernekleri İzmir Karşıyaka Şubesi (Yamanlar Cemevi)', 1993'te 'Hacı Bektaş Veli Kültür ve Dayanışma Derneği Karşıyaka Şubesi' olarak açılmıştır. 7 Eylül 2008'de Hacı Bektaş Veli Kültür ve Tanıtma Dernekleri'nin olağanüstü kongresinde oybirliği ile derneğin adının "Alevi Kültür Derneği" olması kararlaştırılmıştır. Bunun sonucunda derneğin ismi 'Alevi Kültür Dernekleri İzmir Karşıyaka Şubesi' olarak değiştirilmiştir. İzmir'de Buca, Menderes, Aliaga, Urla ve Karşıyaka'da olmak üzere beş Alevi Kültür Derneği bulunmaktadır. Yamanlar Cemevi'nde farklı yörelere ait cemler de yapıldığı için İzmir'in en aktif şubesi olduğu söylenebilir. Dernek sabah 9.00'da açılıp, özel bir toplantı olmadığı sürece 18.00'e kadar açıktır. Herhangi bir toplantı ya da faaliyet olduğu zaman dernek geç saatlere kadar açık kalır. Dernek cumartesi ve pazar günleri kurslar dolayısıyla açıktır. Cem yapılan günler derneğin kapanış saati 23.30-24.00'ü bulur. Hızır ve Muharrem gibi belli döngülerde yapılan cemlerin dışında ortalama ayda bir defa da Birlik cemi yapılır. Ayrıca taliplerin istekleri doğrultusunda kendi dedeleri ile yapılan yöre cemleri de vardır. Dernek, diğer Alevi Kültür Dernekleri ile ortak bir dernekler yönetmeliğine bağlıdır. Bu yönetmeliğe göre derneğin merkez organları şunlardır:

1.Genel Merkez Organları

- a) Genel Kurul
 - b) Genel Yönetim Kurulu
 - c) Merkez Denetleme Kurulu
 - d) Merkez Disiplin Kurulu
2. Şube Organları
- a) Şube Genel Kurulu
 - b) Şube Yönetim Kurulu
 - c) Şube Denetleme Kurulu
 - d) Şube Disiplin Kurulu

Genel Yönetim Kurulu derneğin yürütme organıdır. Yirmi bir üyeden oluşan bu kurul ilk toplantısında genel başkan, genel başkan yardımcısı, genel sayman, genel sekreter, eğitim ve kültür sekreteri, örgütlenme sekreteri, basın-yayın ve halkla ilişkiler sekreteri, örgütler arası eşgüdüm sekreteri ve hukuk sekreteri olmak üzere dokuz kişilik Merkez Yürütme Kurulunu seçer. Kurulun görevleri belirlendikten sonra dernek faaliyetleri bu kurul tarafından yürütülür.

Dernekte gençlik kolları komisyonu 2008’de kurulmuştur. Derneğin gençlik kolları genel başkanı Hüseyin Dede gençlik komisyonu ile ilgili şu bilgileri verir;

Dernek gençleri 1994’ten beri derneğin birçok görevinde gönüllü olarak çalışmıştır. Resmi olarak 2003’te gençlik kolları oluşmuş, 2008’de ise gençlik komisyonu yönetimi oluşmuş ve 2010’da yedi kişiden oluşan bir grupta paneller ve eğitimler düzenleyerek faaliyetlerine farklı boyutlar kazandırmıştır (Görüşme:10-6-2011).

Gençlik kolları komisyonu derneğe ait tüm özel gün ve organizasyonların düzenlenmesinde, cemde Oniki hizmetli olarak görev alma, semah ve bağlama kurslarına katılma, Alevi kültür ve inançlarının öğrenilmesi ve öğretilmesinde etkin olarak çalışırlar. Kadın kolları yeni kurulmuş olup, dernek yararına organizasyonlar düzenlemek amacıyla çalışmalarına başlamışlardır.

Derneğin Başkanı ve Dedesi: Ağustos 2010 ile Haziran 2011 tarihleri arasında yapılan alan çalışmasında dernek başkanları ve dedelerinde bazı değişiklikler söz konusu olmuştur. Yaz tatili süresince ara verilen cemler Eylül

ayında yapılmaya başlandığı için, 2010 Eylül ayında yapılan ilk cem Elvan Çelen dede tarafından yürütülmüştür. Derneğin 1993'te kuruluşundan beri başkanlık ve dedelik görevini birlikte yürüten Elvan dede bu cemden sonra, dernek yönetimindeki bazı görevlerini gerektiği gibi yerine getiremediği için görevinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Elvan dedenin görevinin son bir yılında derneğin dedelik görevini paylaştığı Hamza Takmaz dede derneğin yeni dedesi olmuştur. On beş yıldır dedelik yapan 1961 Tunceli Dersim doğumlu Hamza Dede, Kureyşan Ocağı'na bağlıdır. Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü'nde muhasebe bölümünden sonra Onkoloji Bölümü'nde çalışmış ve aynı bölümden emekli olmuştur.

Elvan Dede'nin görevden ayrılması ile dernek yönetim kurulu olağanüstü bir toplantı yaparak dernek başkanlığına Mehmet Aydın'ı seçmiştir. Dedelik görevi de Hamza Dede'ye verilmiştir, Hamza Dede ve gençlik kolları başkanı Hüseyin Dede Muharrem ayı için düzenledikleri eğitimle, gençlerin de aktif katılımlarını sağlayarak Alevi öğretisinin gençlere aktarılması konusunda önemli adımlar atmışlardır. Yıl içinde Muharrem, Hızır ve çeşitli birlik cemlerini de aynı bilinç ve özveri ile gerçekleştirmişlerdir. Nisan ayında Hamza Dede'nin çocuklara verdiği Alevilik eğitimine dernek yönetimi tarafından son verilmesi ile birlikte, Hamza Dede dernekteki görevinden ayrılmaya karar vermiştir. Görüldüğü üzere Elvan dedenin görevden alınarak Hamza Dedenin göreve getirilmesi, fakat dernek başkanı olarak Mehmet Aydın'ın seçilmesiyle, Alevi dedelerinin toplumun sosyo-dinsel liderliğini ortadan kaldırır. Başka bir deyişle, dedelerin sadece dini liderliğine izin verilmeye başlanır. Dedenin görevinden ayrılması ile gençlik kollarında çeşitli görevlerde yer alan gençler de hem bu görevlerinden hem de Oniki hizmet görevlerinden ayrılmışlardır. Bu görev için dernek yönetimi tarafından farklı gençleri içeren, yeni bir grup oluşturulmuştur. Dernekte 2011 Nisan ayından beri derneğe ait bir dedenin yoksunluğundan dolayı cem yapılamamakta, sadece yöre cemlerinde farklı dedelerin yürüttüğü cemler yapılmaktadır.

Derneğin Etkinlikleri: Yamanlar Cemevi, yapılan cem ritüelleriyle, cenaze hizmetleriyle, hayır ve bayram ritüelleriyle, gençlik kollarının düzenlediği panel, eğitim ve organizasyonlarla birçok ihtiyacı giderebilecek, çok yönlü bir komplekstir.

Dernek gençlik kollarının düzenlediği eğitim, panel ve diğer etkinlikler Aliağa ve Buca şubelerinin de katılımı ile düzenlenmektedir. Birçok derneği çatısında buluşturan etkinliklerle, Karşıyaka şubesinin diğer Alevi Kültür Dernekleri arasında en aktif olarak çalışanı olduğunu söylemek mümkündür.

Cem: Yamanlar Mahallesi'nde yapılan cemler daha önceden belli bir takvime bağlı olarak yapılmamakla birlikte, ortalama her ay Birlik cemi yapılır. Bunun dışında Hızır cemi ve Muharrem cemi mutlaka yapılır. En çok katılımın olduğu cemler bu cemlerdir (Bkz. EKLER, Fotoğraf No.2). Bunun dışında çocuklarının askerden gelişini kutlamak ve kurbanını kesmek vb. gibi sebeplerden dolayı ailelerin isteği üzerine cemevinde yapılan cemler de söz konusudur.

Ayrıca iki yıldır Muharrem ayı içinde Ehl-i Beyt ve Oniki İmamları anmak üzere yapılan Muharrem sohbetleri de bu ay içinde yapılan etkinliklerdendir. Bu sohbetlerin vurgulanması gereken en önemli özelliği, gençlik komisyonu üyelerinin dedenin denetiminde topluluğun bilinç düzeyini yükseltmek amacıyla Alevilikle ilgili yaptıkları sunumlardır. Bu sohbetlerin diğer bir özelliği de deyişlerin okunarak semahların dönülmesi ve Oniki hizmetin bazılarını içeren mini bir cem şeklinde Ehl-i Beyt ve Oniki İmamların anılmasıdır.

Cenaze ve Bayram Namazı: Yamanlar Mahallesi'ndeki cenaze ritüelleri, Anadolu'daki diğer Alevi topluluklarında olduğu gibi Sünni İslam'ın etkisi altındadır. Dolayısıyla Sünni İslam'la benzerlik gösterir. Hakka yürüyen kişi Alevi kökenli cemevi hocası tarafından defnedilir. Hamza Dede cenaze ve defin işlemleri ile ilgili şu bilgileri aktarır:

Cenaze Sünni öğretisi ile bağdaştırıldığı için dede yerine hoca denir. Aslında cenazeyi kaldıran Alevi dedeleridir. Dede zina yapan, adam öldüren kişi yol düşkünü sayıldığı için cenazesini helallik almadan kaldırır. Alevi ritüellerine göre kaldırmaz. Cenazenin ardından yapılması gereken ritüeller de yol düşkünü olduğu için yapılmaz. Aleviliğin kendine ait özgün içeriği, Sünnilikten öylesine etkilenebilir ki, bin yıldır Alevi edep ve erkanlarına göre yapılan törenler, tamamen Arapça okunan dualarla, çekilen tekbirlerle bu yüce inancın o güzelim özünü tersine dönüştürmüş ve gerici bir duruma sokmuş. Bu durum her geçen gün daha da kötüye gidiyor. Alevi dedelerinin bir kısmı cami imamı gibi İslami şeriat usullerine göre törenler yapıyor. Bu da bizim inanç ve ritüellerimizin kaybolup gitmesine sebep oluyor. Aleviler her taraftan Sünni-İslam şeriatıyla kuşatılmış olduklarından ve baskı altında yaşadıklarından bir türlü korku çemberini kırıp kendi inanç ve ibadetlerinin gereği olan

geleneklerini özgürce yaşayamıyorlar. Alevi örgütlenmesi bunun için vardır. İnanc örgütlenmesi bunun için oluştu. Federasyonlar ve Konfederasyon bunun için kuruldu. Alevilerin örgütlenerek kendi ibadet ve ritüellerine sahip çıkmaları gerekir (Görüşme:10-4-2011).

Yamanlar Mahallesi'nde dernek kurulduğundan beri kurban bayramlarında çok nadiren kılınan bayram namazı, yeni yönetimin isteği üzerine geçen yıl kılınmıştır. Hamza Dede hayatında ilk kez böyle bir ritüele katıldığını ve bir daha da asla böyle bir ritüele katılmayacağını dile getirerek, bayram namazının Sünni İslam'ın gereği olduğunu savunur. Yapılan bayram namazında katılan kişilerin Arapça dualar okunması beklentisi üzerine, Hamza Dede Alevi namazının gülbanklarla ve deyişlerle olabileceğini dile getirmiş, bu şekilde bir namazın Alevi ritüellerinde yer almadığını topluluğa anlatmaya çalışmıştır. Hamza Dede kurban bayramlarında akşamları cemlerin düzenlenerek halk mahkemesi kurularak, küskünlüklerin kaldırılması ve kurban bayramıyla ilgili konuşmalar yapılması gerektiğini vurgular. Fakat Sünni İslam'ın etkisiyle bu ritüellerin derneklerinde yapılmamasından dolayı duyduğu üzüntüyü de dile getirir.

Hayır Ritüeli: Yamanlar Alevi göçmenleri lokma adını verdikleri bütün hayırlarını, cemlerden sonra yenen yemeklerini, derneğin yemekhanesinde yaparak dağıtırlar. Hayır verecek kişilere yardımcı olmak için kurulan yemekhanede kesilen kurbanlar pişirilir. Alevilerin kentsel yaşama adaptasyonunun göstergesi olan yemekhanede lokmalar tabldotlarla sunularak yemekhanede yenilir. Ayrıca cenazenin gömüldüğü gün, üçüncü ve kırkıncı gün ve senesinde kesilen kurbanlar da yemekhanede verilir.

Kurslar: Dernekte takı tasarım, İngilizce, bilgisayarlı muhasebe, bağlama ve semah kursları verilmektedir. Kurslar ücretsiz olmakla birlikte, sadece Halk Eğitim hocalarının verdiği kurslarda katılımcılara verilecek sertifika için bir miktar para alınmaktadır. İngilizce ve bilgisayarlı muhasebe kursları daha çok ilköğretim ve lise öğrencilerinin eğitimlerine destek amacıyla katıldıkları kurslardır. Takı tasarımı da Alevi kadınlarının üretkenliğini desteklemek amacıyla verilir. Bağlama ve semah kursları ise Alevi kültür ve inancının genç nesle aktarılması, yaygınlaştırılması ve kültürel belleğin korunmasını hedefler. Ayrıca 2010-2011 eğitim yılı boyunca her

pazar “Her ne arar isen sendedir” adlı eğitim, İzmir Alevi Kültür Dernekleri Gençlik Hareketi Platformu tarafından düzenlenmiştir. Aliağa ve Buca şubelerinden gençlerin de katılımı ile düzenlenen bu eğitimlerde grafik tasarım, diksiyon ve felsefe dersleri gönüllü  niversite  ğretim elemanları tarafından verilmiştir. Bu kurslar sözlü kültüre bağlı olan Alevi geleneğinin, yazılı kültüre adaptasyonunun bir göstergesidir.

Bağlama Kursu: Bağlama deyiş ve nefeslerle, tevhitlerle, mira lamalarla Alevi inanç ve kültürünün aktarılmasında büyük önem taşır. Dolayısıyla Aleviliğin simgesi olarak kabul edilir. Bu nedenle aileler çocuklarının bağlama öğrenmesine büyük destek verirler. Dernekte hafta sonları ücretsiz olarak verilen bağlama kursuna genellikle erkek çocukların ve gençlerin katılımı söz konusudur. Kursta nota ve bağlama (  ğ r) metoduyla verildiği için, bu derste solfej ve nota bilgisi de verilir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde Yamanlardaki müzik eğitimine ilişkin daha ayrıntılı bilgiler verilecektir.

Semah Kursu: Bu kurs herkese açık olmakla birlikte, katılımcılar çoğunlukla Yamanlar Mahallesi’nin gençleri, özellikle kızları ve çocuklarıdır. Cumartesi günleri 14.30 ile 17.00 arası çocuklar için, Pazar günleri 14.00-16.00 arası gençler için olmak üzere iki farklı semah kursu düzenlenmektedir. Kurslarda semah hocalığı derneğin yetenekli semah ılarından seçilmekte ve her yıl farklı gençlere görev verilmektedir. Böylece dernekteki kurslarda eğitim olarak belli bir seviyeye gelmiş gençlere eğitmenlik fırsatı verilmektedir.

Gençlerin semah kursuna katılmalarının amacı cemdeki semah ekibine girerek, cemde semah d nebilmektir. Böylece derneğin düzenlediği semah kurslarının bu amaca hizmet ettiğini söylemek mümkündür. Ayrıca aileleri tarafından desteklenen çocukların da semah kurslarına rağbet etmesi, kültürel kimliğin yaşatılmasında ve aktarılmasında bu kursların önemini ortaya koyar.

Özel Günler ve Organizasyonlar: Yamanlar Mahallesi’nde Alevi inanç önderlerinden belirgin olanların ölüm yıldönümlerinde anma törenleri yapılır. Ayrıca Alevilere karşı yapılan Maraş, Sivas,  orum gibi katliamları hatırlamak, hayatını

kaybedenleri anmak ve birlik duygusunu vurgulamak için anma törenleri yapılır. Yaz aylarında düzenlenen ‘Abdal Musa’yı Anma’ ve ‘Hacı Bektaşî Veli’yi Anma’, ‘Sivas Katliamını Anma’, ‘Hamza Baba Şenlikleri’ gibi organizasyonlara katılım için otobüsler kaldırılır. Bu etkinliklerde Aleviler inanç önderlerinin türbelerini ziyaret ederler. Hatırlamanın mekana ilişkin bir görünümü olarak belli döngülere bağlı olarak yapılan kutsal liderleri anma ve kutsal mekanların ziyaretleri, topluluğun atalarıyla birlikte yaşayarak, onların isimlerini ve anılarını taze tutması, kendi kültürel kimliklerini korumaları anlamına gelir. Diğer bir deyişle, dini liderlerinin türbeleri, Alevi toplumunun kimliklerini onayladıkları ve kökenlerini hatırlayarak kültürel belleklerini oluşturdukları “bellek mekanları”dır. Alevi topluluklarının katıldığı diğer organizasyonlar da, onlar için büyük önem taşıyan ve kültürel belleklerinde sürekli canlı tutmak istedikleri Sivas ve Maraş gibi katliamları kınamak için yapılan yürüyüşlerdir. Böylece kültürel kökenlerini hatırlayarak kimliklerini onaylarlar ve toplumsal belleklerini korurlar.

İzmir Tahtacıları da Hıdrellez ve Nevruz günlerinde daha önceden çevresini temizleyip, beyaza boyadıkları aile mezarlarının başında kaybettikleri aile büyüklerinin sevdiği yiyecekleri yiyerek ve çevreye dağıtarak hayırlısını verirler. Böylece atalarını anarak kültürel kimliklerini onaylarlar.

Alevi Kültür Dernekleri İzmir Karşıyaka Şubesi (Yamanlar Cemevi) 2010-2011 Etkinlik Döngüsü: ‘Cemler ve Organizasyonlar’:

25-9-2010 Görgü cemi

2-12-2010 Birlik cemi

16-12-2010 Muharrem cemi

23-12-2010 Birlik cemi

26-12-2010 Maraş Katliamı Anma Etkinliği

9-1-2011 Aşure Etkinliği

12-2-2011 Hızır cemi

19-2-2011 Erzurum Hızır cemi

10-4-2010 Alevi ve Bektaşiliğin İslam Öncesi Kökenleri Paneli

10-4-2010 Çorum Yöre cemi
26-4-2011 Tokat Yöre cemi
17-5-2011 Aşık Mahsuni' yi Anma Etkinliği
16-6-2011 Malatya Yöre cemi
19-6-2011 Hamza Baba'ya Ziyaret
24-6-2011 Abdal Musa'ya Ziyaret
1-8-2011 Karşıyaka Çarşısında Sivas Katliamını Kınama Yürüyüşü
1-8-2011 Sivas Katliamını Kınama için Sivas'a Ziyaret
28-8-2011 Hamza Baba Şenlikleri

3.2. 'Alevi Müzik Uyanışı'nın Ritüel Dışı Müzik Ortamlarındaki Yansımaları

Bu bölümde Alevi Müzik Uyanışı'nın Yamanlar Mahallesi'ndeki cem dışı müzik pratiklerinde ne şekilde yer aldığı ele alınacak. Cem dışı müzik pratikleri ile birlikte endüstriyel müzik pratikleri de bu bölümde incelenecektir.

3.2.1. Çekirdek Uyanış Önderlerinin 'Alevi Müzik Uyanışı'ndaki Rolü

İkinci bölümde de sözünü ettiğimiz gibi çekirdek uyanış önderleri bütün müzik uyanışlarında olduğu gibi Alevi müziğinin canlandırılarak, yeniden inşa edilmesinde de büyük rol oynarlar. Çekirdek uyanış önderleri, Alevi toplumunun kültürel belleğinin aktarımını müzik aracılığıyla gerçekleştirerek uyanışa büyük bir ivme kazandırır. Bununla birlikte farklı çalgılama, üslup ve performanslarıyla büyük bir kitleye önderlik ederler. Bu çalışmada görüşme yapılan cemevi zakirlerinin söylemleri de bunu destekler. Hepsinin ortak ifadesi, şelpe tekniğinin Arif Sağ'a ait olduğu fakat Erdal Erzincan'ın ondan çok daha iyi bu tekniği kullandığıdır. Bu yaklaşım sonucunda, Alevi uyanış önderlerinin farklı teknikleri kullanması ile bağlama icrasındaki yeni yönelimlerin ve dönüşümün, Yamanlarda da kabul gördüğünü söylemek mümkündür. Dolayısıyla amatör müzisyenler Erdal Erzincan'ı

cd'lerinden dinleyerek, internetten izleyerek onun çalım tekniğini taklit yoluyla kazanmaya çalışırlar. Kültürel belleğin taşıyıcısı olan uyanış önderlerinin taklit edilmesiyle, Alevi kültürel kimliğinin yeniden inşası söz konusu olur. İkinci bölümde Assman'ın bellek tanımlamalarından biri olarak sözü edilen mimetik bellek (taklit belleği), amatör müzisyenlerin uyanış önderlerini taklidinde kullanılan bir bellek çeşidi olarak dikkati çeker.

Çekirdek uyanış önderlerinin dışında, çöğür tekniğini öğretmeye yönelik olarak açılan kurs ve müzik dershaneleri de Alevi müzik uyanışına büyük katkıda bulunurlar. Birçok amatör müzisyen bu kurslara katılarak, Alevi kültürel kimliğinin simgesi olarak kabul edilen çöğürü çalmayı öğrenir. İnsanı çevreleyen eşyalar onun yansımasıdır. Dolayısıyla onun geçmişini, atalarını hatırlatır. Bu da o kişinin nesneler belleğini oluşturur. Dolayısıyla Aleviler de kültürel yaşamlarında, hayatlarının içinde sıklıkla yer alan bağlamayı kullanarak belleklerini taze tutar, geçmişlerini ve atalarını hatırlarlar.

Arif Sağ, Erdal Erzincan, Musa Eroğlu, Sabahat Akkiraz gibi Alevi çekirdek uyanışçılarının çıkardıkları albümleri kültürlerine büyük bir katkı olarak algılayan Yamanlar Alevi göçmenleri "*Kültürümüze bizler sahip çıkmalıyız*" söylemlerini, uyanış önderlerine ait cd'leri alarak, eyleme çevirirler. Bunu yaparken de Alevi müzik geleneğinin yeniden üretilmesi, kültürel belleğin yaşatılması ve genç nesle aktarılması görevinin bilincindedirler.

Yamanlar Cemevi'nde yapılan görüşmelerde bölgede Alevi müziğine ve bağlamaya olan yoğun ilgi, farklı çalım teknikleri ve uyanış önderlerinin dağarlarını uygulama konusundaki hassasiyetleri dikkat çekmiştir. Ayrıca Aşık Mahsuni Şerif'i ölüm yıldönümü olan 17 Mayıs 2011 akşamı andıkları gibi, diğer Alevi ozanlarına da saygılarını her fırsatta yinelerler. Cemlerde Alevi ozanların adlarını geçtiği anda ellerini dudaklarına götürdükten sonra kalplerine koymaları ve deyişlerde onların isimlerini duydukları anda rahat oturuştan, dizlerinin üstünde daha derli toplu bir oturuş şekline geçerek, edep erkan şeklinde oturmaları da onlara karşı sevgi ve

saygılarının göstergesidir. Kısacası tüm topluluk Alevi müziğini hayatlarının vazgeçilmez bir ögesi olarak görür.

3.2.2. Yamanlarda Otantisite Söylemleri

“Otantisite söylemi, geçmişin/kültürün korunması ve temsil edilmesi gerektiği fikrine dayanır” (Erol 2009a:206). Dolayısıyla geçmişe ait olmakla birlikte geçmişin farklı şekiller alması, korunması, canlandırılması fikirlerini de içerdiği için bugünle de ilgili bir durumdur. Kültür içinde kişi, topluluk, gelenekler, müzik pratikleri zamanla değişime uğramayla ya da bozulmayla karşı karşıyadır. Bundan dolayı otantisite söylemi kültürün geçmişini, özünü ‘öteki’ karşısında koruma çabaları ve iddialarının yanında, gerekli olan durumlarda kültürün yeniden inşasına yönelik söylem ve eylem içindedir (Erol 2009a:206). Yeniden inşa, kökene bağlı kalma ve bunu devam ettirme çabasını içinde barındırır. Müzikte otantisite ise toplumları diğerlerinde ayıran müziğin, iyi müziğin ne olduğuna ilişkindir.

Yamanlar Alevi göçmenleri arasında Alevilik öğretisi, ritüelleri, müzik pratikleri ile ilgili konularda otantisiteye ilişkin söylemler söz konusudur; Semah dans mıdır? Kamusal alanlarda semah dönmek doğru mudur? Semah dönenler özel bir kostüm giymeli midir? Düğünlerde semah dönmek doğru mudur? Cemlerde hangi deyişler okunmalıdır? Cenaze ritüelleri nasıl yapılmalıdır? vb.gibi.

Yamanlar Cemevi’ndeki cem içi müzik pratiklerinin en önemli odak noktası bağlamadır. Alevi müzik uyanışında, uyanış önderlerinin çöğürü kullanmaya başlaması, Alevi müziği ile birlikte çöğürün de gündeme gelmesini sağlamıştır. Dolayısıyla birçok müzisyen kullanım ve çalım kolaylığı nedeniyle çöğürü tercih etmektedir. Yamanlar Cemevi’nin dedesi Hamza Takmaz da babasından öğrendiği çöğürü çaldığı gibi, cemevinde çalan bütün zakirler de çöğürü tercih eder. Bu tercihin sebebi, çöğürü kendi kimliklerini tanımlamada kullandıkları bir araç olarak görmeleridir.

Yamanlarda otantisiteye ilişkin söylemlerin çoğu semahlarla ilgilidir. Semahların müziği, kıyafetleri, figürleri ve kamusal alanda dönölüp dönülemeyeceği ile ilgili olan tartışmalar, kırsaldan göçle birlikte kente adaptasyon süreci sonucunda ortaya çıkar. Yamanlar Alevi göçmenleri ve birçok Alevi yazar semahın ‘dans’ ya da ‘oyun’ olarak algılanmasına büyük tepki gösterirler. Bu kavramların eğlenceyi temsil ettiğini, oysa semahın onlar için bir ibadet şekli olduğunu savunurlar. Bu durum ikinci bölümde bahsedildiği üzere ‘anıştırma’ kavramını tanımlar. Derneğin semah hocası Özcan Gülem konuyla ilgili şu ifadeleri kullanır; “*Semaha oyun demek doğru olmaz. Çünkü semah bizim ibadetimizdir. Semah yaparken kişi kendinden geçer, Hak için ibadet eder*” (Görüşme:18-12-2010).

Yamanlardaki semah ekibi kostüm giyerek semah dönerler (Bkz. EKLER, Fotoğraf No:3). Semahlar, dernekdeki semah kursunda eğitim almış gençler tarafından dönülmektedir. Dolayısıyla belli bir eğitim sonucunda, provalarla semah dönmeyi öğrenenlerin bir ‘ekip’ olduklarını ifade eden standart bir semah kıyafeti oluşmuştur. Hamza Dede Muharrem sohbetleri boyunca çaldığı semahlara bütün katılanları davet etmiş ve semah dönenler gündelik kıyafetleriyle semah dönmüşlerdir. Hamza Dede bu konuda kostümün zorunlu olmadığını, ama cemlerde folklorik olarak kostüm giyildiğini, semahın gelenekte günlük kıyafetle dönüldüğünü ifade etmiştir. Cemevi’nin üyeleriyle yapılan görüşmelerde kırmızının Alevilerin öz rengi olduğu, yeşilin türbelerde yatan yatırların rengi olduğu için anlamlı olduğu ifade edilir. Semah dönenlerin başlarına taktıkları kırmızı bant da, Kızılbaşlığın ifadesi olarak kullanılır. Dolayısıyla semah ekibinin kostüm giyip giymeyeceği konusu Yamanlar’ ın semahla ilgili otantisite tartışmalarını oluşturur.

Yamanlarda ritüel içi ve ritüel dışında dönülen semahların farklılığı da otantisiteye ilişkin ayrı bir yorumdur. Cemevi zakiri Ali Aşan konuyla ilgili şu ifadeleri kullanır:

Cemde dönülen semahla cem dışında dönülen semahlar birbirinden farklıdır. Müzikleri, ritimleri aynı olabilir ama sözleri ve hareketleri farklıdır. Cemde şekle bağlı değildir ve sadece ‘Kırklar Semahı’ yapılır. Herkes içinden geldiği gibi elini kolunu hareket ettirir. Aşure günlerinde, dernek açılışlarında gösteri semahı yapılır. Mesela dört erkekle dört bacı birlikte semah yaparlar. İzleyene güzel görünsün diye hepsi aynı kol hareketlerini yaparlar (Görüşme: 25-11-2010).

Semahların kamusal alanda görünürlüğü başka bir otantisite tartışmasıdır. Bazı kesimlerin semahın bir ibadet olup sadece cemde dönülmesi gerekliliğine ilişkin ifadelerine karşılık, semahın alkışlanmadan ve içkili ortamlarda dönülmemesi şartıyla kamusal alanda dönülebileceğine ilişkin farklı bir görüş de söz konusudur. Kamusal alanlarda semah dönülmesini kesinlikle kabul etmeyen dernek yönetimi ve dedeler, sadece dernek açılışları ve aşure etkinlikleri gibi uyanışçı aktivitelerde bu uygulamaya izin verirler. Dolayısıyla dernek gençleri tarafından hazırlanan en önemli etkinliklerden biri olan aşure etkinliklerinde deyişler söylenerek, semahlar dönülür.

Yamanlar Cemevi'nde yapılan aşure etkinlikleri de bu söylemi doğrular niteliktedir. Muharrem ayı sonunda dernek binasının önündeki sokağa kurulan bir platformda yapılan aşure etkinliği zakirlerin seslendirdikleri deyişlerle başladı. Daha sonra dernek semah kursu katılımcısı gençlerden ve çocuklardan oluşan semah grupları, zakirlerin okuduğu semahlar eşliğinde semah döndüler (Bkz. EKLER, Fotoğraf No.5). Semah bitiminde Hamza Dedenin gülbank okuması ile semahlar son buldu. On iki gün boyunca tutulan Muharrem orucu sonucunda yapılan aşure etkinlikleri bu ibadetin devamı niteliğindeydi. Dolayısıyla inançsal müziğin kamusal alanda sergilenmesi, semahların dönülmesi, ibadetin bir parçası olarak kabul edildiği için yalnızca bu etkinliklerde söz konusudur.

Yamanlar Cemevi'nde düzenlenen Muharrem orucu sohbetlerinde ve Muharrem ceminde zakirlerin Alevi uyanış önderlerinin seslendirdikleri güncel deyiş ve semahları seslendirmelerinden sonra, Hamza Takmaz dede bağlamasını alarak kendi yöresine ait deyiş ve semahları seslendirmiştir (Bkz. EKLER, Fotoğraf No.4). Kendisinin seçtiği dağarla ilgili olarak, zakirlerin folklorik olarak müzik yaptığını, kendisinin yöresel semah ve deyişleri seslendirdiğini ifade eder. Dedenin bu söylemi kendi kültürel belleğini sürdürme konusunda çabasının göstergesi olarak otantisite konusuna farklı bir yorum getirir. Otantisite ile ilgili diğer bir tartışma da cenaze ritüellerine ilişkindir. Hamza Dede konuyla ilgili şunları ifade eder:

Hakka yürüyen kişinin ardından aynı günün akşamı bir kurban tıglanır ve cem yapılır. Bu ceme dardan indirme cemi denir. Ama o kişinin kul hakkıyla gitmemesi için dardan indirme cemi yapılır. Müsahibin en son görevi de budur zaten. Dara duran kişi hakka yürüyenle

musahiptir ve o kişinin size borcu varsa, onun kul hakkıyla gitmemesi için onun borcunun ödemeleri yapılır. Diyelim ki o gün kimse alacaklı çıkmadı, üçünde yemek verilir ve kırkında da aynı cem yapılarak herkesten rızalık alınıp, kişinin kul hakkıyla gitmemesi sağlanır. Tunceli’de aynı cem üçü, kırkı ve. elli ikisinde de yapılır. Böylece uzaktan gelen akrabası varsa ona da borcu olup olmadığı sorulmuş olunur. Fakat şimdi böyle bir cem yapılmıyor. Çünkü maalesef Sünni öğretisiyle karşı karşıyayız (Görüşme:25-3-2011).

Yamanlardaki diğer bir otantisite tartışması, işletmesi Yamanlar Cemevi’ne ait olan Candost Düğün Salonu’nda yapılan müziğe ilişkindir. Dernek zakirleri Ali Aşan ve Sadık Haydar Akgül ile yapılan görüşmede, Tokatlılar dışındaki Alevilerin düğünlerde semah dönmekten özellikle kaçındıkları ifade edilmiştir. Bunun sebebi semahın eğlence değil, ibadet olduğu, dolayısıyla düğünlerde ve içkili yerlerde dönülmemesi gerektiğini düşünmeleridir. Tokatlılar ise davul ve zurna eşliğinde semah figürleri ve ezgileriyle semah döndükleri halde, bunun semah olmadığını savunurlar. Bu söylemleri Sünnilerin de bulunabileceği ortamlarda Alevi inanç ve kültürüne saygısızlık etmek istemedikleri fikrini uyandırır. Hamza Dede konuyla ilgili yapılan görüşmede, gelenekte Tunceli’de böyle bir uygulama olmadığını, eğlenceler bittikten sonra gelinle damadın da katıldığı bir cem düzenlendiğini, bu cemde deyiş ve düvaz imamlar okunup, semahlar döndüğünü anlatır. Dolayısıyla düğünlerde davullu, zurnalı semah dönmeleri bölgede yaşayan diğer Alevi göçmenleri tarafından yadırganır ve uygunsuz karşılanır. ‘Uyanışçı Organizasyonlar’ başlığının düğünler alt başlığında bu konu daha ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

Görüldüğü üzere Yamanlar Alevi göçmenleri geçmişi koruma çabası içinde farklı davranış modelleri geliştirmekle birlikte, gerek Alevi öğretilerine ilişkin ritüeller, gerek müzik pratikleri ve üzerine birçok açıdan farklı otantisite söylemi yapılan semah ritüeli değişim ve dönüşüm geçirmektedir. Dolayısıyla modernleşme koşullarında Alevi kültürünün yeniden inşa edildiğini söylemek kaçınılmazdır.

3.2.3. Uyanışçı Organizasyonlardaki Canlı Performanslar

Bölgesel Uyanışçı Organizasyonlar: Çalışmanın ikinci bölümünde değinilen ‘Hacı Bektaşî Veli’, Abdal Musa’, ‘Hamza Dede’ gibi her yıl belli döngülerde düzenlenen organizasyonlara Türkiye’deki diğer birçok Alevi topluluğunun katıldığı

gibi, Yamanlar Mahallesi'nde de katılımı yoğun olur. Bu etkinliklere özel olarak kaldırılan otobüslerle gidilerek oradaki türbeler ziyaret edilir, kurbanlar kesilir. Böylece Aleviliğin temelini oluşturan erenler anılarak, Alevi kültürel kimliğinin pekiştirilerek yeni nesle aktarılması sağlanır. Alevi uyanışından sonra bu organizasyonlara katılım daha da artmış ve bu ziyaretler, Aleviler için bir hac ziyareti gibi önemsenmeye başlanmıştır.

Yamanlar Cemevi Organizasyonları: Yamanlar Cemevi'nde dernek gençleri tarafından düzenlenen organizasyonlar oldukça etkindir. Maraş ve Madımak katliamında ölenleri anmanın yanında, Mahsuni Şerif gibi Alevi ozanlar ölüm yıldönümlerinde anılır. Gençler tarafından düzenlenen organizasyonlara Yamanlar da yaşayan müzisyenlerinin katılımının yanında farklı bölge ya da derneklerden gelen müzisyenlerin katılımı ve gösterileri ile canlı performanslar sergilenmektedir (Bkz. EKLER, Fotoğraf No.21).

İzmir'deki Alevi müziğinin seslendirildiği ortamlar ele alındığında, türküler ve düğünler de bu kategoride değerlendirilebilir.

Türkü Bar ve Türkü Cafeler: Cem dışı müzik pratiklerinin seslendirildiği mekanlar arasında en yaygın olanı 'türkü bar ve türkü cafeler' dir. Erol (2010a:85-88). bu mekanları şöyle tanımlar: Türkü bar, içerde ağırlıkla canlı olarak THM dağıtı seslendirilen bir icra grubunun bulunduğu ve müşterilerinin bu müzik grubunu ya da türünü dinlemek için geldiği içkili mekandır. Türkü cafe ise, türkülerin fiziksel koşullarına çok benzeyen, müzisyenlerin canlı performanslarını çoğunlukla ses sistemi olmadan yaptığı, genellikle öğrencilerin gittiği içkili ya da içkisiz mekandır. Bu mekanların en belirgin özelliği çoğunlukla Alevilerin rağbet ettiği mekanlar olmasıdır. Dolayısıyla Alevi nüfus yoğunluğunun fazla olduğu bölgelerde daha çok türküler bar ve cafeye rastlamak mümkündür. İzmir'in Urla ilçesine bağlı 'Bademler' köyü Tahtacı Alevilerin yaşadığı bir köydür. Bu köyün en önemli özelliği Türkiye'de türküler barı olan ilk Alevi köyü olmasıdır. İzmir'de Konak, Buca, Bornova, Karşıyaka ve Alsancak'taki türküler bar ve cafeler ise farklı inanç ve düşünceyi savunan insanların gittikleri mekanlardır. Yamanlar Mahallesi gençlerinin gittikleri mekanlar ise türküler

barların daha küçük prototipi olan, Karşıyaka'daki 'Diyar' ve 'Mesken' adlı türkü cafelerdir.

Yamanlar Cemevi zakirleri türkü bar ve cafelerde müzisyenlik yaparak, bunu bir geçim kaynağı olarak görme fikrine karşı farklı tutum sergilerler. Sadık Haydar Akgül müzisyen arkadaşları ile bir grup kurma aşamasında olup, türkü bar ve cafelerde çalışma fikrine olumlu bakarken, Ali Aşan ise bu mekanlarda çalışmaya pek sıcak bakmaz. Fakat ikisinin de hemfikir oldukları konu tevhit, düvaz, mersiye ve semahların türkü bar ve cafelerde seslendirilmemesi, bu ortamlarda semah dönülmemesidir. Yamanlar bölge halkı ve Hamza Dede de bu konuda zakirlerle aynı görüşü paylaşırlar. Dolayısıyla türkü bar ve cafelerdeki dağarın hangi türleri içermesi gerektiğine yönelik bir 'otantisite' tartışması ortaya çıkar. Konu ile ilgili şu sonuca varmak mümkündür: Günümüzde türkü bar ve cafeler eğlence ortamları olarak görülüp daha seküler türlerin, halayların ve protest türkülerin seslendirildiği mekanlardır. Dolayısıyla düvaz imam, tevhit, mersiye gibi türler ise sadece ibadet amacıyla cemlerde seslendirilmektedir.

Düğünler: Kent yaşamına adaptasyonun sonucu olarak, Yamanlar Mahallesi'nde de düğünler değişime uğramıştır. Bölgede yaşayan Alevi göçmenleri düğünlerin köylerde üç gün, üç gece sürdüğünü, kent yaşamında ise kına gecesi ve düğün olmak üzere iki günde sona erdiğini ifade ederler. Bunun önemli sebebi köy düğünlerinde içkili ve yemekli olarak günlerce süren düğünün, kentteki mahalle ve sosyal çevrenin yoğunluğunun fazla olması dolayısıyla maddi açıdan büyük yük olmasıdır. Ayrıca çalışma koşullarının uzun süreli eğlencelere katılımı mümkün kılmaması da düğünlerdeki değişime neden olan diğer faktördür.

Daha önceki bölümlerde de bahsedildiği gibi, Bayraklı Belediyesi Yamanlar Cemevi ile aynı sokakta bir düğün salonu yapmış ve işletmesini cemevi yönetimine vermiştir. Gençlik Komisyonu gençlerinin çalıştığı 'Candost Düğün Salonu'nda, Alevi göçmenlerle birlikte, Sünni göçmenler de düğünlerini yapmaktadırlar. Düğün salonunda müzik elektro bağlama, sintısayzır ve davul ile yapılmaktadır. Otantisite tartışmalarında ele alındığı üzere, Tokatlıların düğünleri haricinde cem içinde

seslendirilen türlerin hiçbiri düğün salonlarında seslendirilmez. Düğünde düğün sahibinin yöresine ait şarkılarla birlikte popüler müziğe ait şarkılar ve Roman havaları da çalınır. Böylece düğün salonlarını, düğün sahibinin yöresel kültürünün yanında, popüler kültürün de varlığını gösterdiği eğlence mekanları olarak kabul etmek mümkün olacaktır.

Düğünlerle ilişkilendirilebilecek diğer bir konu ise, kentli yaşam tarzını birçok konuda benimsemiş olan Yamanlar Alevi göçmenlerinin Alevilikte çok benimsenen iç evlilik kuralından ödün vermemeleridir. Bölgede yaşayan Alevilerle yapılan görüşmelerde ailelerin Alevi olmayan bir kızı kendilerine gelin olarak kabul edebileceklerini, fakat kendi kızlarını gelin olarak vermek istemediklerini dile getirirler. Bunun sebebi olarak kendilerine gelin olarak gelecek kızı ibadetlerinde özgür bırakabildiklerini, fakat kendi kızlarının Sünni bir erkekle evlenmesi sonucu Aleviliğe ilişkin ritüellerini yerine getirmede rahat bırakılmadığını dile getirirler. Bu durum benzer bir şekilde Sünniler için de geçerliliğini pek çok toplulukta hala korumaktadır. Hamza Dede de bu konuyla ilgili benzer ifadeleri kullanır:

İnsanın duruşu, özü, ahlaki davranışları her şeyden önemlidir. Herkes ailesine bağlıdır. Herkesin anasına, babasına, bacısına bağlı olması gerekir. Böyle evliliklerde bizim gençlerimiz çok zor durumlarda kalıyorlar. Sünni bir aileye girdiğinde ben camiye gitmiyorum, namaz kılmıyorum dediğinde evlendiğin kişinin ailesiyle de muhatap oluyorsun. Bayramda o ailenin elini öpmeye gittiğinde onlar senin çocuğunu camiye götürmek istiyor. Bizde bu tip zorlamalar olmaz. Bizim evlerimize Sünni başı örtülü biri gelince kimse başındaki örtüyü çıkar diyemez. Evlendiğin kişiyi Alevi yapacağım diye de zorlamak olamaz. Bu sebeplerden dolayı Alevi ile Sünni iki gencin evlenmesini doğru bulmuyorum (Görüşme:28-10-2010).

3.2.4. Yamanlarda Sözlü Kültürden Yazılı Kültüre Geçişin Belirtileri

Aleviler Sünni İslam'ın baskısı altında yaşamış heteredoks bir azınlık oldukları için, yüzyıllarca inançlarını saklamak ve kendi içlerinde sürdürmek zorunda kalmışlardır. Bu sebeptendir ki inanç ve kültürlerini sözlü gelenek yoluyla aktararak varlıklarını sürdürebilmişlerdir. Aleviliğin üzerindeki baskının kalkması sonucunda sözlü kültürün yazılı kültüre dönüşüm süreci başlamıştır.

Yamanlar Cemevi'nde üyeleri bilgilendirme amacıyla yapılan duyurular sözlü kültürden yazılı kültüre adaptasyonun bir göstergesidir. Hamza Dedenin her cemden önce cemaati bilgilendirmek amacıyla Alevi inanç ve kültürüne ilişkin konuları yazılı kaynaklardan faydalanarak hazırlaması, iyi bir internet kullanıcısı olması, cemaati kitap okumaları ve çocuklarına iyi eğitim aldirmaları konusunda uyarması yazılı kültüre geçişin belirtilerindendir. Ayrıca dernek kütüphanesinde yer alan yayın sayısının sürekli artırılmasına yönelik çalışmalar ve dernek girişinde Alevilik öğretisine yönelik kitapların satılması sadece Hamza Dedenin değil, Yamanlar Cemevi'nin de sözlü kültürden yazılı kültüre geçme isteğinde olduğunu gösterir. Ayrıca dernek etkinlikleri, hayır ve kurbanlar, anma günleri ve aşure günü gibi dernek etkinliklerinin, kursların günlerini, yerini, saatini içeren duyuruların dernek ilan panosunda yer alması da modernleşme sürecinde yazılı kültürün kullanılmasının sonucudur. Buna ek olarak, gelenekte Oniki hizmetlilerden biri olarak 'peyikçi' nin cem yapılacak günü gizli bir şekilde cemaate haber vermesi şeklindeki sözlü iletişim, kent ortamında günümüzde geçerliliğini yitirmekte, onun yerine yazılı kültürden faydalanılmaktadır. Yamanlar Cemevi de cemaati bilgilendirme amacıyla duyuruların yanında, cep telefonları ile gönderdikleri SMS'ler yoluyla sözlü kültürden yazılı kültüre geçmeye başlamıştır. Bu değişim, müziği ve notayı öğrenme sürecine de yansımıştır.

Yazılı Kültür Ürünü Notanın Müzikte Kullanımı: Günümüze kadar sözlü olarak devamını sağlamış bir kültürde, müziği öğrenmenin en iyi yolu yine sözlü kültüre ve performansa dayalı idi. Usta çırak ilişkisine dayalı olarak müzik öğrenme ve öğretme yöntemi, nota kullanımına rağmen hala geçerliliğini korumaktadır. Yamanlar Cemevi zakirlerinden Sadık Haydar Akgül de Çiğli Belediyesi'nin açtığı "Egebam" adlı bağlama kursunda eğitim aldığı hocası Ali Kemal Özkaya'dan çok faydalandığını, kendine onu örnek aldığını ifade etmiştir. Zakirlerin de vurguladığı gibi, öğrenci taklide dayanan taklit belleğini, mimetik belleğini, kullanarak öğretmenini taklit eder. Bu şekilde çalgı öğrenmeyi öğrenen öğrencinin öğretmeniyle iletişimi sırasında kullandığı iletişimsel bellek de sözlü kültürün sonucudur. Görülüyor ki sözlü kültürlenme ve performans, müziği öğrenmede hala geçerliliğini korumaktadır. Bununla birlikte modernleşme ile müzik pratiklerinde oluşan

değişimler de gözden kaçmamalıdır. Her ne kadar sözlü kültürün önemi müzik pratiklerinde önemli ise de, günümüzde nota müzik eğitiminde de yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Bu sebeptendir ki, Yamanlar Cemevi'nde hafta sonları bağlama ve semah kursları verilmekte, bağlama kursunda çalgı eğitimi nota ile birlikte verilmektedir. Sonuç olarak, Yamanlar Cemevi'ndeki müzik pratiklerinde nota kullanımı, sözlü kültürden yazılı kültüre adaptasyonun göstergesi olarak kabul edilebilir.

3.2.5. Uyanışçı Pazar ve Kitle Medyasının Yamanlardaki Etkileri

Alevi uyanışında iletişim araçları ve medyanın da etkisi büyüktür. Kent yaşamı ve çalışma koşulları sebebiyle görüşme fırsatı bulamayan topluluk üyeleri, medya sayesinde birbirlerinden haberdar olurlar. Medya endüstrisi sadece uyanışçı öğreti ve pratiklerin sürekliliğini sağlamakla kalmaz, aynı zamanda paylaşılan ilgi ve tüketim kalıplarına dayalı olarak birbirine sıkı sıkıya bağlanmış bir toplumun oluşması ve sürekliliğinin sağlanmasına önemli katkılar yapar (Livingston 1999:79).

Yamanlar Mahallesi, Türkiye'nin birçok ilinden göç eden Alevilerin bir arada yaşayarak Alevi kimliğini sürdürdükleri, korudukları ve yeni nesle aktardıkları bir bölgedir. Her ne kadar bir arada yaşasalar da, onlar sınırları belli bir coğrafi bölgenin dışında da varlığını sürdüren geniş bir Alevi kolektivitesine aittir. Bu durumda Alevi uyanış önderleri tarafından hazırlanmış plak ve cd gibi Alevi müziğine ilişkin kaydedilmiş müzikleri dinlemek, memleketinden ayrılıp kente göçen Alevilerin sınırlarını ortadan kaldırarak, aidiyetlerini pekiştirir. Özellikle internet ortamında birçok Alevi uyanış önderlerinin müzik, görüntü ve çalım tekniklerine ait videolarına kolayca ulaşmak, coğrafi sınırlarla birbirinden ayrılmış Alevileri bir araya getirmeye yardımcı olarak, kimliklerini pekiştirmede etkili olur. Bölgede yapılan görüşmelerden Yamanlar Cemevi zakirlerinin ve genç kuşağının deyişlerin sözlerini, müziklerini internet ortamından edinerek, birbirleriyle paylaştıkları saptanmıştır.

Yamanlarda yaşıyan Alevi göçmenlerinin aidiyetlerini pekiştirerek, coğrafi sınırları ortadan kaldırmaya yarayacak medya araçları TV ve radyolardır. Alevi müzisyenlerinin TV ve radyodaki canlı yayınlarda yer alması bu amaca hizmet eder. Bölgedeki Alevi göçmenleri ile yapılan görüşmeler sonucunda Yol TV, Cem TV gibi Alevilik öğretilerine ve ibadetlerine yönelik kanalların izlendiği dile getirilmiştir. Özellikle Alevi ibadetinin merkezinde yer alan cem görüntülerinin ailece izlenmesiyle, kültürel belleklerinin canlı tutularak yeni nesle aktarılması sağlanmış olur.

İzmir’de yayın yapan bazı yerel radyolar da, Aleviler arasındaki bölgesel iletişimi sağlamada ve yerel Alevi müzisyenlerin varlıklarını sürdürmelerinde katkıda bulunan diğer medya araçlarıdır. Dolayısıyla bu özellikleriyle Alevi uyanışına hizmet ederler. İzmir’de Alevi topluluklarına yönelik yayın yapan radyolar: Batı Radyo, Can Radyo ve Demokrat Radyo’ dur. Alevilik ve sol ideolojiye yakın söylemlere sahip bu radyolar, İzmir’deki Alevi dedelerini, mahalli müzisyenleri, ozanları ve zakirleri programlarına davet ederler. Böylece Alevi öğretilerine ait sohbetler ve Alevi müziğinden örneklerle Alevi izler kitlesinin nabzını tutarak, Alevi kültürel kimliğinin sürekliliğine hizmet ederler. Yamanlar bölgesi Alevi göçmenleri de bu radyoların yaptıkları programları takip ettiklerini dile getirirler. İzmir’deki yerel radyoların diğer bir özelliği de, İzmir’deki şenlik ve konserlerin, türkü bar ve cafelerin canlı performanslarının duyurusunu yaparak, İzmir’deki uyanış hareketini desteklemeleridir. Dolayısıyla uyanışın medya bileşenleri ile canlı icralar arasında simbiyotik bir ilişki, yani birbirlerini destekleyen ve besleyen karşılıklı bir fayda ilişkisi vardır.

3.3.‘Alevi Müzik Uyanışı’nın Ritüel İçi Müzik Pratiklerine Etkileri

Çalışmanın ikinci bölümünde irdelenen cem ve cem müzikleri, bu bölümde Yamanlar özelinde ele alınacaktır. Öncelikle Yamanlar Cemevi ve cem ritüellerinde kentleşme sonucunda ortaya çıkan değişimler, Yamanlar Cemevi’nde yapılan alan çalışması ve gözlemler sonucunda değerlendirilecektir. Daha sonra genel bir cem

akışına yer verilerek, Alevi müzik uyanışının bölgedeki cemlerdeki müziğe ne şekilde etki ettiği ele alınacaktır. Daha önce de belirtildiği üzere Yamanlarda cemevinin dedesinin belli döngülerde yaptığı cemlerin dışında, farklı bölgelerden gelen dedelerin kendi hemşerilerine yaptığı cemler de söz konusudur. Dolayısıyla Yamanlar Cemevi'nin zakirleri ile misafir olarak gelen zakirlerin müzik pratiklerinin, özellikle söz-ezgi birlikteliğine ilişkin farklı durumları baz alınacaktır. Böylece farklı yörelere ait müzik pratikleri birlik ve farklılık ekseninde incelenerek, Alevi müzik uyanışının ritüel içi pratiklere nasıl yansıdığı ele alınacaktır.

3.3.1. Yamanlar Cemevi ve Cem Ritüellerinde Değişim

Kırsaldan kente göç, kentleşme ve modernleşme sonucunda Alevi cem ritüellerinde zorunlu değişiklikler söz konusu olmuştur. Bu değişimleri Yamanlarda da görmek mümkündür. Yüzyıllardır ibadetlerini büyük bir gizlilik içinde yaşayan Aleviler kente göçle birlikte, Türkiye'nin büyük çoğunluğunu oluşturan Sünni Müslümanlarla yoğun iletişim haline geçmişlerdir. Dolayısıyla bu çoğunluğun inanç ve ibadetleri ile karşılaştırıldığında marjinal kabul edilen inanç pratiklerinde revizyonlar yaparak, geleneklerini yeniden inşa etme yoluna gitmişlerdir. Benzer bir yeniden yapılanma Yamanlar Cemevi, dolayısıyla cem ritüelleri için de söz konusudur. Kent ortamına adaptasyon şu şekilde maddelenebilir:

-Kırsalda ibadetlerini evlerinde ve büyük bir gizlilik içinde yapan Aleviler, kentsel ortamda artık cem evlerinde ibadet eder olmuşlardır. Dolayısıyla büyük metropollerde cemevi'ne giren farklı kişilerin denetlenmesi söz konusu olamayacağı için, cem evleri de her topluluktan insanının girebildiği mekanlar haline gelmiştir. Bunun diğer bir sebebi de, Alevilerin cem ibadetlerindeki gizlilik ilkesi sonucunda ortaya çıkan yanlış imajın ortadan kalkması içindir. Yamanlar Cemevi'nde farklı dedelerin yürüttüğü cemlere katılmak ve görüntü almak üzere dedelerle yapılan görüşmelerde, bu yanlış anlaşılmaya açıklık getirilmesi için, Sünni Müslümanların da cemlere katılması gerektiği özellikle vurgulanmıştır. Yamanlar Alevi göçmenleri ile

yapılan görüşmelerde hepsinin ortak isteği, Alevilere karşı oluşmuş bu önyargıdan vazgeçilmesidir.

-Alevi geleneğinin yeniden inşasına yönelik diğer bir uygulama, Sünni İslam'da, Kabe ve kutsal yerlerde, türbelerin çevresinde içki içmenin yasak olması gibi, Alevi-Bektaşî Federasyonu'nun aldığı kararla yatırların etrafında içki içilmesinin yasaklanmasıdır. Ayrıca gelenekte Türkiye'nin belli bölgelerinde cemlerde 'dolu' adı verilen içki içilirken, bu gelenek hızla terk edilmeye başlanmıştır. Cemde içki içilmesi Yamanlar Cemevi dedesi Hamza Dede ve görüşme yapılan Alevi göçmenleri tarafından da kesinlikle onaylanmaz.

-Yamanlarda Alevi kültürel belleğini yeni nesle aktarabilmek için semah ve bağlama kursları verilir. Ayrıca okul çağındaki çocukların eğitime destek amacıyla bilgisayar ve muhasebe dersleri verilir. Hafta sonları da gençlere kişisel gelişimlerine katkıda bulunacak diksiyon, grafik tasarım vb. gibi dersler verilir. Ayrıca derneklerdeki takı kursları da Alevi kadınların çalışma hayatına aktif bir şekilde katılmaları içindir.

-Cemevi'nin kütüphanesindeki Alevi öğretisiyle ilgili birçok kitap bölge halkının hizmetindedir. İsteyen herkes bu kitaplardan faydalanır. Bu, sözlü kültürün yerini yazılı kültürün aldığına belirtisidir.

-Dernek yönetimi ve üyeler arasında iletişim telefon ve SMS' ler yoluyla olur. Önemli etkinlikler, cem ve hayır yemekleri bu şekilde duyurulur. Dolayısıyla Oniki hizmetliden biri olup, kırsal bölgelerde cemin yapılacağını haber veren peyikçinin görevi ortadan kalkmıştır.

-Derneğin gerek 'Aşure' gibi yıllık döngülerdeki dinsel etkinlikleri ve aşure etkinliği, 'Maraş katliamını anma günü' gibi yıllık döngülerde yapılan dünyasal toplantılar her yıl farklı bir güne rastlamasına rağmen, pazar günleri

kutlanarak daha fazla katılım sağlanmıştır. Bu durum Alevilerin seküler yaşama uyum sağladığının bir göstergesidir.

-Kırsal cemlerde ibadet başladıktan sonra, kimsenin içeri alınmaması kuralı, kalabalık kent cemlerinde artık geçerliliğini kaybetmiştir. Kent ortamında insanların işten çıkıp ceme yetişme çabası, uzak semtlerden gelen kişilerin olması ve cem sırasında insanların ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için dedeler bu konuda daha esnek davranırlar. Cemevi'nde cem yürüten bütün dedeler, Oniki hizmet görevleri yerine getirilirken, sadece deyiş ve düvaz imam okunurken, cemevi'ne giriş çıkışın yasaklanması konusunda kapıcıyı uyarırlar. Bunun dışında acil ihtiyaçları olanların dışarı çıkabileceklerini söylerler.

-Hamza Dede cemlerinde ve Muharrem orucu sohbetlerinde, topluluğun ihtiyaçlarını gidermesi için 15, 20 dakika gibi bir süre ceme ara verir. Ayrıca Çorum ve Tokat cemlerinde de kısa bir süre ara verilmiştir.

-Cemevi'nde iki büyük kabin, amplifikatör, dede ve zakirin kullanımı için iki mikrofon vardır. Böylece kalabalık cem ortamında herkesin yapılan ibadetleri duyması sağlanır.

-Cemevi'nin içinde cem yapılan salona açılan bir dede odası ve semahçıların giyinmeleri ve Oniki hizmet gereçlerinin bulunduğu bir oda bulunur.

-Zakirler kendi yöresel müziklerinin yanında, Alevi uyanış önderlerinin popülerleştirdiği türleri de dağarlarına alarak Alevi müzik uyanışına hizmet ederler.

-Kırsal bölgelerde cemlerde isteyen herkes gündelik kıyafetleriyle semah dönebilirken, Cemevi'nde eğitimli semah ekibi üyeleri özel semah kıyafetleri ile semah dönerler.

-Alevi geleneğinin yeniden inşasına ilişkin diğer bir değişim de semahların ritüel dışı ortamlarda da dönülmesidir. Gelenekte sadece cem içinde dönülen semahlar, günümüzde dernek açılışları, anma şenlikleri, aşure günü gibi Alevi inancına yönelik etkinliklerde, kamusal alanlarda dönülmektedir. Semahlar her ne kadar kamusal alanda dönülse de, eğlence amaçlı olmadığı, ibadetin bir parçası olduğu vurgulanarak, dönülen semahlardan sonra alkışlanmaması konusunda katılımcılar uyarılır. Yamanlar bölgesinde de bu durum söz konusudur.

-Kent ortamında insanların bir an önce evlerine gidebilmesi için lokmanın cemde dağıtılma geleneği kaldırılmıştır. Katılımın yoğunluğu nedeni ile cemevi'ne getirilen lokmalar cem sonunda yemekhanede dağıtılır.

3.3.2. Yamanlar Cemevi'ndeki Cem Türleri ve İçerikleri

Bölgedeki cemlerin isimleri ile çalışmanın '1.3.1. Ritüeller' alt başlığında ele alınan cemlerin isimleri benzerlik taşımaktadır. Daha önceki bölümlerde Yamanlar Cemevi'nde derneğin dedesi Hamza Dedenin dışında, farklı dedelerin hemşerileriyle cem yaptıkları ifade edilmişti. Dolayısıyla dedenin hemşerileri ile kendi yöre geleneklerine göre yaptıkları cemler 'Birlik cemi' niteliğinde olmakla birlikte, bölgede bu ceme 'Yöre cemi' adı verilir. Yamanlarda 2010-2011 yılları arasında cemevi dedesinin yaptığı cemler; Görgü, Birlik, Muharrem ve Hızır cemleridir. Ayrıca Erzurum Yöre cemi Nesimi Akyüz Dede, Çorum Yöre cemi Rıza Erdem Dede, Tokat Yöre cemi Mehdi Kocakaya Dede (Bkz. Ekler, fotoğraf No.22) ve Malatya Yöre cemi ise Ali Can Polat Dede tarafından yürütülmüştür (Bkz. Ekler, fotoğraf No.23).

Yamanlar Cemevi'nde yapılan cemlerin tablolar şeklinde gösterilmesi ile gerek aynı dedenin yaptığı cemlerin, gerekse farklı yörelere ait farklı dedelerin yaptığı cemlerin birlik ve farklılık ekseninde değerlendirilmesi daha mümkün olacaktır. Tablo.1 Cemevi dedesi Hamza Dedenin farklı günlerde, farklı amaçlarla

yürüttüğü cemleri gösterir (Bkz. Ekler, Tablo.1). 25-9-2010 tarihli Görgü cemi, Cemevi'nin eski dedesi Elvan dede ile Hamza Dedenin birlikte yürüttükleri cemdir. Tablo.1 cemlerin başlangıcından bitişine kadar Oniki hizmetlilerin ibadetlerinin akışının hepsini içerir. Tablo.2 ise kendi hemşerilerine cem yapmak amacıyla Yamanlar Cemevi'ne gelen dedelerin yürüttükleri cemlerin genel akışını içerir (Bkz. Ekler, Tablo.2). Tablolarda Oniki hizmetlilerin görevlerini içeren bölümler, onların hizmetlerine dikkat çekmek amacıyla koyu (**bold**) yazılmıştır.

3.3.3. Yamanlarda Bir Cem Ritüeli

Daha önceki bölümlerde de belirtildiği üzere, çalışma süresince Yamanlar Cemevi'nin dedeleri tarafından yürütülen cemler Görgü, Birlik, Muharrem ve Hızır Cemleri'dir. Muharrem ve Hızır cemleri Aleviler için büyük önem taşıdığından dolayı birlik cemlerine göre katılımcı sayısı daha fazladır. Özellikle 2010 yılında yapılan Muharrem cemi gözlemlenen en kalabalık cemdir.

Çalışmanın ikinci bölümünde 'Ritüel İçi Müzik Pratikleri' alt başlığında Oniki hizmetin yer aldığı Birlik ceminin akışı genel hatlarıyla belirtilmişti. Bu bölümde Muharrem ceminin akışı ayrıntılarıyla ele alınacaktır:

16 Aralık 2010 akşamı Muharrem cemi için gelen topluluk 19.00 gibi cemevini doldurmaya başlar. Cemevi her zaman olduğundan daha kalabalıktır. Hamza Takmaz dede 20.00 gibi cemi başlatır. Gözcü:

-“Marifete Hü”

der. Dede:

-“Allah, Muhammed, ya Ali”

der ve meydanın yerine niyaz eder. Aynı niyazı dede postunun önünde olan ve dede oturunca dedenin ayağını bastığı yere ve dede postuna da yaptıktan sonra, yüzü kendi postuna dönük, topluluğa sırtı dönük bir şekilde durur ve mikrofonu eline alarak herkesten rızalık ister:

-“Canlar hepiniz her ne niyetle geldiyseniz hoş geldiniz. Hızır yardımcınız olsun. Biliyorsunuz bu yol çok ince bir yoldur. Dedelerin de hatası kusuru olabilir. Bizim size görevlerimizde eksik noksan var mı? Biz bunu sormadan bu posta oturamayız. Bu post İmam Hüseyin postudur. Bu posta oturmamız için bize rızalık veriyor musunuz? Bize rızalık veriyor musunuz? Bize rızalık veriyor musunuz?”

Dedenin üç kere rızalık istemesinden sonra topluluk:

-“Allah eyvallah”

der. Dede:

-“Himmet edin”

der. Topluluk:

“Himmet Allah’tan”

der. Dede gülbank okur. Gülbank şöyledir:

-“Allah Allah, Allah Allah, özüm darda, yüzüm yerde. Hak huzurundayım. Erlerin, pirlerin nüfuzunu üzerimden eksik eyleme. Doğruluktan, dürüstlükten ayırma. Eksiğimi, noksanlığımı affeyle. Eda edeceğim bu ağır ve kutsal görevde yardımını benden esirgeme. Yapacağım bu hizmetimi Aliy’el- Mürteza’ nın, Hüseyin-i Kerbela’nın dergahına kaydeyle. Nefes benden, himmet Hünkar Hacı Bektaşî Veli’den ola. Allah, Muhammed, ya Ali, Allah, Muhammed, Ya Ali.”

Topluluk:

-“Allah Allah”

diyerek cevap verir. Dede:

-“Herkes postuna otursun”

der. Hastalara ve yaşlılara sandalye verilmesini istedikten sonra konuşmasına devam eder:

-“Canlar sizler bize razılık verdiniz, sağ olun, var olun, Hızır yardımcınız olsun. Peki siz birbirinizden razı mısınız? Bizim bu yolumuz ince bir yoldur. Ağır bir yoldur. Kini, kibiri içinizden atmalısınız.”

der. Topluluk:

-“Allah Eyvallah”

der. Dede devam eder:

-“Peki öyleyse Hızır da sizin yardımcınız olsun Oniki İmamlar yardımcınız olsun. Himmet edin”

der. Herkes niyaz eder pozisyona geçerek dedenin gülbankını dinler:

-“Bismi Şah Allah Allah, yaman noksan göstermeye, destimiz iman, yardımcımız Oniki İmam. Allah sizi Oniki İmamların katarından, didarından ayırmasın. Hızır yardımcınız olsun. Yolunuzu pirsiz yolsuza uğratmasın. Oniki İmamlar ne kadar acı, keder varsa üstünüzden alsın. Allah, Muhammed ya Ali, Allah, Muhammed, ya Ali.” Dede gülbanktan sonra Muharrem ayı boyunca yaptıkları Muharrem sohbetlerinden bahsederek gelenlere teşekkür eder. Yapılan cemlere, sohbet toplantılarına gelmeyenleri de orada görmek istediğini, insanların gönüllü olarak cemevine gelmeleri gerektiğini, bu işin zorla olamayacağını, insanların yollarına sahip çıkmazlarsa, asimile olacaklarını söyler. Cemevi’nin herkese ait olduğunu ve özellikle çocukların buraya getirilerek yollarını öğrenmeleri gerektiğini vurgular. Daha sonra dedenin baş işaretiyle zakir Ali Aşan Oniki hizmetlileri çağırarak üzere şu deyişi okur.

-Haktan bize nida geldi pirim sana haber olsun.

Bu sırada deyişte adı geçen hizmetliler; pir, rehber, kapıcı, gözcü, kurbanacı, lokmacı, ibrikçi, delilci, süpürgeci, sakacı, semahçı, meydancı meydana gelir ve dedenin önünde dara dururlar. O akşam Ali Aşan, Ali Sertan Özen, Uğur Bozbıyık ve Ayşe Yakar zakirlik yaparlar. Deyişin bitiminde dede şu konuşmayı yapar: -“Canlar Oniki hizmeti yürüten canlarımızın davranışları sadece cemde değil, okullarında da, işyerlerinde de, dışarıda da çok önemlidir. Sadece burada görevlerini yaptıkları için rızalık alınmaz. Özellikle de onları tanımanızı isterim. Sizler bu canlarımızdan razı mısınız? Sizler bu canlarımızdan razı mısınız? Sizler bu canlarımızdan razı mısınız?”

Topluluktakiler de:

-“Allah eyvallah”

der. Dede Oniki hizmetli gülbankını okur:

-“Allah Allah. Gönlü yerde, özü darda, Yüzü yerde, Muhammed Ali’nin tevella, teberrasına inanarak, hizmet için bu irfan meydanına gelen canların, yerleri, gökleri var eden yüce Allah, dilden dileklerini, gönülden muratlarını versin. Dileklerinizi Hak-Muhammed-Ali versin. Emekleriniz boşa gitmesin. Erenlerin aydın yüzlerine aşk olsun. On sekiz bin alemle birlikte, cümle bacı ve kardeşlerimizi Hak-Muhammed-Ali yolundan mahrum eylemesin. Görünür, görünmez kazadan beladan

korusun. Hizmetini gördüğünüz pirlere himmetleri üzerinizde olsun. Saklasın, beklesin. Sizler bu toplumun ibadetini hizmetini ediyorsunuz; Hak- Muhammed-Ali de sizlere yardımcı olsun. Bu cemde Ehl-i Beyt' in katarından, didarından sizleri ayırmasın. Geldiğiniz yerde, durduğunuz darda iyilikler göresiniz. Dil bizdense nutuk Hazreti pirden ola. Gerçeğe Hü, mümine ya Ali. Allah, Muhammed, ya Ali, Allah, Muhammed, ya Ali. Hü.” Hizmet sahipleri meydana niyaz edip ikinci kez dara dururlar. Dede daha sonra tekrar bir gülbank okur:

-“Allah Allah. Tevella teberranız Hakk’a yazıla, tevellanız temiz, yüzünüz ak ola. Belinize bağlanan tevella nişanesi olan kemerleriniz, Cebrail Aleyhiselam’ ın Hz. Muhammed’in beline bağladığı ikrar kemeri ola. Hz. Muhammed’in Kırklar Cemi’nde, kırk parçaya bölünen imamesinden bağlanan kemerler ola. Hizmetiniz boşa gitmesin, hizmetinizden şefaata bulasınız. Gerçeğe Hüü, mümine ya Ali. Allah, Muhammed, ya Ali, Allah, Muhammed, ya Ali.”

Oniki hizmetliler dedeye niyaz ettikten sonra görevlerinin başına gider. Daha sonra zakir Ali Sertan Özen elinde bağlamasıyla meydana çıkarak, dedenin önünde dara durur ve dede şu gülbankı okur:

-“Bismi Şah, zakirdir cemin dili, hoş seda geldiniz halkımızın teli, halkımızın dili. Siz olmayınca cem olmaz, siz olmayınca semah olmaz, siz olmayınca gönül fitili yanmaz, nefesleriniz, düvazlarınız yolumuzun güzelliğini söyler. Bilimsel, çağdaş, insanı yaratır. Sizden mahrum olmak insanlıktan mahrum olmaktır, dil, tel sizden olsun nutuk Hz. Pirden olsun. Himmet edin canlar. Allah Allah. Hizmetleriniz kabul ola. Muradlarınız hasıl ola. Muhammed Ali, Ehl-i Beyt katarlarından, didarlarından ayırmaya. Adlarını zikrettiğiniz Oniki İmamların himmeti üzerinizde ola. Diliniz dert görmeye. Hak erenler cümlemizi delili Şah-ı Merdan’ dan ayırmaya. Dil bizden nefes Hazret-i Pir Hacı Bektaş-i Veli’den ola. Gerçek erenler demine Hüü. Allah, Muhammed, ya Ali, Allah, Muhammed, ya Ali. Hü.” Zakir Ali yerine oturduktan sonra üç süpürgeci bacı gelirler. Ortadaki bacıda süpürge vardır. Elindeki süpürgeyle sağdan sola doğru üç kez sembolik olarak süpürme işlemini tekrarlarlarken, diğer ikisi de ellerinde süpürge varmışçasına onu taklit ederler (Bkz. Ekler, fotoğraf NO.6). Süpürgeyi her çevirişlerinde “Allah, Muhammed, Ya Ali ” derler. Yeri süpürdükten sonra süpürgeci duasını okurlar:

-“Ya Allah, Ya Muhammed, Ya Ali, Hamdürillah pirimiz ol Hacı Bektaş idi, Kırklar ceminde üstadımız Seyyid-i Ferraş idi, Ercemal-i Muhammed pir kemal-i Hasan Hüseyin, Muhammed Ali’nin gül cemaline verelim Salavat.” Dede süpürgeci gülbankını okur:

-“Allah Allah, Bismi Şah hizmetiniz kabul ola, muradınız hasıl ola, Şeyit Ferraş Efendimizin Hüsnü himmet ve hidayeti üzerimizde hazır ola, hizmet sahipleri hizmetinde şefaath bula, Dil bizden nutuk Hazreti pirden ola. Gerçeğe Hüü, mümine ya Ali. Allah, Muhammed, ya Ali, Allah, Muhammed, ya Ali.” Daha sonra meydancı elinde seccadeyle gelip dedenin önünde gözcüyle birlikte durarak seccade gülbankını okur:

-“Destur pirim. Bismi Şah Allah Allah. Seccademi aldım elime, Hak- Muhammed-Ali geldi dilime, seccadeyi Kırklar Cem’ine seren Cebrailim, Allah eyvallah pirim. Dede de meydancıya gülbank okur:

-“Bismi Şah Allah Allah. Bu Post Hak- Muhammed-Ali’nin, Hünkar Hacı Bektaş Veli’nin, Oniki İmamların postudur. Bu post Kamber Ali Sultan’ın sermiş olduğu postu ola. Post kadim ola. Hayıra gelmiş, hayıra serilmiş ola. Kırklar Meydanına serilen bu kutsal seccadenin üzerinde sorgulanan canların didarı cennet ola. Günahları af ola. Seccaden temiz, yüzün ak ola. Hak, Muhammed yolunda, erenler meydanında, pir divanında serilen bu Hak postunun üzerinde hizmet görenler, hizmetlerinde şefaath bulsunlar. Bu meydanda yargılanıp sorgulananları, tekrar İmam Hüseyin’in postunda yargılanıp sorgulanmasın. İnandığımız o yüce Allah dilden dileklerini gönülden muratlarını versin. Hak- Muhammed-Ali, Fatıma, Ehl-i Beyt, Oniki İmamların Hüsnü himmetleri üzerinizde hazır ve nazır ola. Hizmet sahibinin hizmeti kabul, muradı hasıl ola. Dil bizden nefes pirimiz Hacı Bektaş Veli’den ola. Gerçeğe Hü, mümine ya Ali. Allah Muhammed ya Ali, Allah, Muhammed, ya Ali.” Dedenin gülbankından sonra darda duran meydancı, seccadesini dedenin önüne serer. Daha sonra delilci üzerinde üç mum olan delille gelir ve gözcüyle birlikte dedenin önünde oturarak delilci duasını okur (Bkz. Ekler, fotoğraf NO.7):

-“Destur Pirim. Bismi Şah. Allah Allah. Göklerin ve yeryüzünün nuru Allah’ dır. Sanki minber üzerine konmuş bir çerağdır. Billur bir kandil içinde yıldız gibi parlamaktadır. O çerağın yağı mübarek bir ağaçtan çıkar. O mübarek ağaç, öyle bir zeytin ağacıdır ki; ne doğuda ne de batıda bulunmaz. O çerağın yağına ateş

dokunmasa bile kendi kendine uyanıp saçar. Çünkü, o nurların üstünde bir nurdur. Tanrı, insanları o nur ile doğru yola iletir. İşte Tanrı, insanlara böyle örnekler getirir. Tanrı, gizli açık her şeyi bilir.” Ardından eğilip çerağı uyandırır (üç mumu Allah, Muhammed, Ali diyerek yakar) ve şu sözleri söyler:

-“Allah, Muhammed ya Ali.” Çerağın sağına, soluna ve önüne üç defa niyaz edip ayağa kalkarak elinde delil varken, meydanın orta yerinde dara durup içinde Oniki İmamların adlarının geçtiği dizeleri resitatif bir şekilde seslendirir:

Çün çerağ-ı Fahr uyandırdık Hüda' nın aşkına
Seyide 'l-Kevneyn Muhammed Mustafa'nın aşkına

Saki-i Kevser Aliye'l Mürteza' nın aşkına
Hem Hatice Fatıma Hayrünnisa' nın aşkına

Şah Hasan Hulki Rıza hem Şah Hüseyin-i Kerbela
Ol İmam-ı etkiye Zeynel Aba'nın aşkına

Hem Muhammed Bakır ol kim Nesl-i Paki Mürteza
Cafer-üs Sadık imam-ı Rehnüma' nın aşkına

Musa-i Kazım İmam-ı serfiraz-ı ehl-i Hak
Hem İmam-ı Ali Rıza Sabira'nın aşkına

Şah Taki ve Ba Naki hem Hasan-ül Askeri
Ol Muhammed Mehdi-i Sahib Liva' nın aşkına

Pirimiz Üstadımız Bektaşî Veli' nin aşkına
Haşre dek yanan yakılan aşıkânın aşkına

Ber Cemali Muhammed Pir Kemali Hasan Hüseyin
Muhammed Ali'nin gül cemaline verelim salavat.

Daha sonra şu dede delilci gülbankını okur:

-“Yaman noksan göstermeye, dilden dile, gönülden gönüle. Destimiz iman yardımcımız Oniki İmam, Oniki İmam darından, didarından ayırmasın, yolunuzu yolsuza pirsizle uğratmasın. Hızır yardımcınız ola. Yolunuz aydınlık olsun. Karanlığa uğratmasın. Gerçeğe Hü, mümine ya Ali. Allah, Muhammed, ya Ali, Allah, Muhammed, ya Ali.” Delilci elinde delille dedenin önünde dizleri üstüne oturur. Zakirler düvaz imam söylerler (Bkz. Ekler, fotoğraf NO.8):

-Hata ettim Hüda yaktı delili. Dede zakir için bir gülbank okur:

-“Allah Allah. Akşamlar hayır ola, hayırlar fetih ola, şerler def ola. Münkirler mat, münafıklar berbat ola. Meydanlar aydın, gönüller şad ola. Cabir Ensari efendimizin Hüsnü himmet ve hidayeti üzerimizde hazır ola. Hak erenler cümlemize birlik, dirlik, düzen ihsan eyleye. Nur-ı Nebi, Kerem-i Ali, Pirimiz Hacı Bektaşî Veli, gerçek erenlerin demine Hüü. Allah, Muhammed, ya Ali, Allah, Muhammed, ya Ali.”

Delilci delili dedenin sağına koyduktan sonra dedeye niyaz edip, meydandan ayrılır. Gülbanktan sonra ibrikçi elinde sürahi ile yanında da elinde havlu olan bir bayanla birlikte meydana gelir. İlk olarak dedelerin eline su verdikten sonra bayan da havluyla dedenin ellerini siler. Aynı şeyi en ön sıradaki herkes için tekrarlayarak, onlara tarikat abdesti aldırırlar. Daha sonra kadın ve erkek ellerinde sürahiyle dedenin önünde dara durarak şu duayı okurlar:

-“Ber cemalet-i Muhammed, pir kemal-i Hasan Hüseyin. Muhammed Ali’nin gül cemaletine verelim salavat.” Daha sonra dede onlar için bir gülbank okur:

-“Allah, Allah. Hizmetiniz kabul ola. Muradınız hasıl ola. Elinize, belinize, dilinize sahip olasınız. Abdestiniz devamlı ola. Yardımcınız Selman-ı Pak ola. Efendimizin Hüsnü himmeti, hidayeti üzerinizde hazır ola. Hizmet sahipleri hizmetlerinden şefaatt bula, dil bizden nefes Hünkar Hacı Bektaşî Veli’den ola, gerçeğe hü mümine ya Ali. Allah, Muhammed, ya Ali, Allah, Muhammed, ya Ali.”

İbrikçiler dedeye niyaz ettikten sonra ayrılırlar. Dede daha sonra kısaca Oniki hizmetlilerin görevlerinden bahseder. Zakirin Oniki hizmet içindeki yerinin anlatırken özellikle zakirin cemlerde çok önemli olduğunu, deyişleri, düvaz imamları, semahları ve mersiyelele seslendirdiklerini, onlar olmazsa cemin olamayacağını, zakirliğin hakikat kapısına ermek kadar kutsal bir görev olduğunu anlatır. Ehl-i Beyt’i zikretmenin çok önemli olduğunu ve bunu da zakirin yaptığını söyledikten sonra, dedeye cem sırasında aniden bir şey olsa, zakirin cemi yürütecek kadar donanımlı olması gerekliliğinden bahseder. Daha sonra toplumun birliğı, dirliğı için cemin mühürlemesini yapacağını, toplulukta dargınlar varsa bütün açık yüreklilikle söylemeleri gerektiğini söyler. Herkes “Allah eyvallah”

diyerek birbirlerinden razı olduğunu söyledikten sonra dede cemin mühürlemesine başlar:

-“Artık birlik olmanın zamanı, kenetlenme zamanı. Çevrenizdekilere elinizi uzatın. Eğer siz elinizi çekerseniz hem onlar kaybolur, hem siz kaybolursunuz. Sivaslar

oldu. Maraşlar oldu. Şimdi sözlerle, gizli katliamlar yapılmaktadır. İslami sentez vardır. Yavaş yavaş bizleri Sünnileştirmek için uğraşıyorlar. Biz Muharrem sohbetlerimizde de işledik. ‘Rıza Şehri’ diye bir şey vardır. Ona göre bütün dinlere bir nazarla bakacaksınız. Senin dinin sana, benim dinim bana. Hz Muhammed’in isteğiyle Hz Ali tarafında oluşturulan bu Rıza Şehri Hz. Muhammed’in ölümünden sonra yerle bir edildi. Bütün her şey ayaklar altına alındı. Rıza Şehrini fesh ettiler. Kendi istediklerini yürürlüğe koydular. Peki himmet edin. Eğer aranızda küs, dargın yoksa bu yolun uğruna Hızır yardımcınız olsun. Cemimizi mühürledik. Allah’ın emriyle bir hisar yaptık. Cebrail’in mührü ile mühürledim. Hasan, Hüseyin’in kilidi ile kilitledim. Ya Ali, bu cemaati sana ısmarladım. Verelim Muhammed Mustafa’ya candan salavat. Hz. Muhammed Mustafa yüzü suyu hürmetine bağışlayasın tüm canlarımızı, Aliy’el-Mürteza yüzü suyu hürmetine bağışlayasın, Hasan-ül-Mücteba yüzü suyu hürmetine bağışla canlarımızı, dostlarımızı, Hüseyin-i Kerbela yüzü suyu hürmetine bağışlayasın. Zeynel-Aba yüzü suyu hürmetine bağışlayasın. Bakır Baha yüzü suyu hürmetine bağışla, Cafer Rehnüma yüzü suyu hürmetine bağışlayasın canlarımızı. Musa Kazım yüzü suyu hürmetine bağışlayasın tüm dostlarımızı, İmam Rıza yüzü suyu hürmetine bağışlayasın yarabbim, Muhammed Taki yüzü suyu hürmetine bağışlayasın, Ali Naki yüzü suyu hürmetine bağışlayasın, Hasan-ül-Askeri yüzü suyu hürmetine bağışlayasın tüm canlarımızı, Muhammed Mehdi yüzü suyu hürmetine bağışlayasın yarabbim, erenler, evliyalar yüzü suyu hürmetine bağışlayasın yarabbim. Bismi Şah Allah Allah. Akşamlar hayır ola, hayırlar feth ola, şerler def ola, müminler şad ola, meydanlar abad ola, sırlar zahir ola, gönüller ruşen ola, kismetimiz gani ola, muradımız hasıl ola, Hak-Muhammed-Ali yardımcımız ola, ibadetlerimiz kabul ola, demler kaim ola, cemler daim ola, münkirler mat ola, münafıklar berbat ola. Üçler, Beşler, Yediler, On İki İmamlar, Kerbela şehitleri, Ondört masum-u paklar, Onyeddi kemer-bestler, Kırklar, Evliyalar, Embiyalar, Veliler, Nebiler, Üç Yüz On Üç Mürseller, şehitler, gaziler, cümle erenler, yardımcımız ola. İmam Ali, katarından, didarından ayırmaya. Pirimiz Üstadımız Hünkar Hacı Bektaşî Veli Efendimizin hayır ve himmetleri üzerimizde hazır ve nazır ola. Şeytanın şerrinden, negah kadadan, kuru bühtandan emin eyleye. İki cihanda korktuğumuz yere uğratma. Dertlilerimize deva, hastalarımıza şifa, gönüllerimize iman ihsan eyleye. Niyazlarımızı, lokmalarımızı kabul eyleye. Dil bizden, nefes

Hünkar Hacı Bektaşî Veli Efendimizden ola. Nur-u Nebi, Kerem-i Ali, Gülbeng-i Hünkar Hacı Bektaşî Veli. Pir Kemali evliya. Gerçekler demine Hü. Allah, Muhammed, ya Ali, Allah, Muhammed, ya Ali. Hü.”

Dedenin gülbankı sırasında topluluktakiler de cümle sonlarında Allah Allah derler. Gülbank bitince herkes posta niyaz eder. Daha sonra zakirler deyişlere başlar. İlk olarak Ali Aşan bağlama çalarak, Ayşe ile birlikte iki deyiş söylerler:

-Nereyi eylesem mekan her yanı toz ile duman, erenler cemine her can giremez edep ile erkan yol olmayınca. Daha sonra Uğur Bozbıyık ve Ali Aşan iki düvaz imam seslendirdiler:

-Hatalar etmişim noksandır işim tövbe günahıma estağfurullah ve İnsan-ı kamilden ayırma bizi. Dede de onlar söylerken şu sözleri tekrarlar:

-“Ya İmam Hüseyin, yetiş ya İmam Hüseyin. ” Zakirlerden sonra dede gülbank okur:

-“Bismi Şah Allah Allah. Yaman noksan göstermeye, dilden dile gönülden murada destimiz iman, yardımcımız Oniki İmam. Allah sizi Oniki İmamların katarından didarından ayırmaz. Hızır yardımcınız olsun. Yolunuzu pirsiz yolsuza uğratmasın. Oniki İmamlar ne kadar acı, keder varsa üstünüzden alsın. Allah, Muhammed, ya Ali, Allah, Muhammed, ya Ali. Hü.”

Daha sonra üç süpürgeci yerleri süpürerek şu duayı okur:

-“Allah, Muhammed, ya Ali, Hamdürillah pirimiz ol Hacı Bektaş idi, Kırklar ceminde üstadımız Seyyid-i Ferraş idi, bercemal-i Muhammed pir kemal-i Hasan Hüseyin, Muhammed-Ali’nin gül cemaline verelim Salavat.” Bu hizmetten sonra dede süpürgeci gülbankını okur:

-“Allah Allah Selmanı Pak efendimizin Hüsnü himmet hidayeti üzerinizde hazır ola. Hizmet sahipleri hizmetlerinden şefaath bula Dil bizden nefes Hünkar Hacı Bektaşî Veli’den ola, gerçeğe Hü mümine ya Ali. Allah, Muhammed, ya Ali, Allah Muhammed, ya Ali.” Süpürgeciler dedeye niyaz edip dedenin önünden ayrıldıktan sonra bir bayan bir erkekten oluşan sakacılar meydana geldi. Erkeğin elinde bir kase su vardı. Erkek Hüseyin’in Kerbela’da susuz kalışını anlatan dizeleri resitativ bir şekilde okur:

-“Ya ilahi ver muradımız Mustafa’nın aşkına, Şaki-i kevser Aliy’el-Mürteza’nın aşkına, Hem Hatice Kibriya, Fatıma Hayrû nisa, İmam Hasan, Şah Hüseyin-i Kerbela’nın aşkına, İmam-ı Zeynel Aba, Muhammed Bakır Düca, İmam Cafer, Musa

Kazım, Ali Rıza'nın aşkına, İmam Taki, Ali Naki, Hem Hasan-ül Askeri, İmam Muhammed Mehdi Sahip Liva'nın aşkına, İki gönülü bir eden Şah-ı Merdan-ı Ali, Pirimiz Üstadımız Bektaşî Veli'nin aşkına, Ber Cemal-i Muhammed, Kemal-i İmam, Hasan Şah, Hüseyin Ali Ra Bülend-e salavat Allah Allah.”

Bu arada bazı kadınlar ağlıyorlardı, diğer cemlerde dedeye bir bardak su verilir, dede de topluluktan rızalık isteyerek suyu içer. Dede Muharrem ayı olduğu için cemin başında su içmeyeceğini özellikle belirtir. Dolayısıyla sakacı suyu her zaman olduğu gibi bardaklarla dağıtmayıp, insanların üzerine serpmeye başlar. Dede şu gülbankı okur:

-“Hüseyin-i Kerbela tüm şehitlerimizin hakkına. Bu su, Kerbela şehitlerinin suyudur. O mazlum ve masumlar gibi alnınız ak, gönlünüz pak ola. Allah'ın selamı üzerine olsun Ya Hüseyin. Muhammed Mustafa aşkına, Aliy'el-Mürteza aşkına. Kerbela şehitleri aşkına. İmam Hüseyin ve onun yolunu sürenler aşkına. Su...su... diye şehit olan masumların aşkına. Kerbela şehitlerinin yüz suyu hürmetine, özümüzü, gönüllerimizi tertemiz eyle Ya Hüseyin. Darda bırakma Ya İmam Hüseyin.” Dede bu gülbankı okurken sakacılar da darda durarak onun gülbankını dinlerler. Dedenin sözleri bitince sakacı şu duayı okur:

-“Bercemal-i Muhammed, pir kemal-i Hasan Hüseyin, Muhammed Ali'nin gül cemaline verelim salavat.” Dede de sakacı gülbankını okur:

-“Allah, Allah. Ya ilahi secdeye inen canları katar-ı Ehl-i Beyt'ten guruh-u Naci zümresinden ayırmaya, saki-i Kevser Aliy'el-Mürteza, yapılan hizmetleri hak makbul, Divan-ı Dergahına kayıt eyleye, hizmet sahipleri hizmetinden şefaath bula. Dil bizden nefes Şah-ı Şehid-i Kerbela'dan ola. Gerçek erenlerin demine Hüü. Aç olanlara yardım et. Şah Hüseyin, Şefaath eyle damlası düşene Ya Hüseyin. Yardım eyle Allah Allah çağrısına Ya Hüseyin” sakacılar dedeye niyaz ederler. Dede Muharrem orucu ve Kerbela ile ilgili bir konuşma yapar:

-“Muharrem ayı ve matem oruçlarınızı hangi niyetle tuttuysanız kabul olsun. Muharrem orucu diğer tüm dini kitaplarda da, Kuran'da da bahsi geçen ve on gün tutulan oruçtur. İmam Hüseyin katledildikten sonra biz Muharrem oruçlarımızı onun için tutarız. Kurbanımızı da İmam Zeynel Abidin'in kurtuluşu için keseriz. Aşuremizi yaparız. Adem atanın tövbesinin kabul edildiği gün, Nuh Peygamber' in gemisinin karayı bulduğu gün. İbrahim Peygamber'in Nemrut'un ateşinden

kurtulduğu gün. Musa Peygamber'in Firavun'un şerrinden kurtulduğu gün. Yunus Peygamberin balığın karnından kurtulduğu gün. Eyüp Peygamber'in dertlerine şifa bulduğu gün içindir. Nuh Peygamber'in kurtuluş çorbası pişirip fakir fukaraya dağıttığı gündür. Temennimiz odur ki insan katliamlarına son verilsin. Dünyada savaşlar olmasın. Hızır yardımcınız olsun. Yolunuzdan ayrılmayın canlar. Matem Farsça'dan gelen bir kelimedir. Türkçe anlamı çok sevilen değerli bir varlığı veya yakını kaybedildiğinde insanın günlük yaşamını etkiler, insan kederlenir, üzülür, ağlar ve uzun bir zaman üstünden atamaz eğlenemez gülemez, neşelenmek istemez. Günlerini hep üzüntüyle geçirdiği zaman dilimine yas ve matem tutmak demektir. Hz. Muhammed'in ölümünden kırk sekiz sene sonra tüm peygamberlerin kutsal kabul ettikleri, oruç tuttukları Hicri 10 muharrem Cuma günü, miladi 10 Ekim 680 tarihinde Kerbela denilen Fırat nehrinin kenarında, kurda kuşa sebil olan Fırat suyunu, Hz. Muhammed'in torunlarına Ehl-i Beyt'ten tek kalan canları Hz. Hüseyin'e bir damla bile vermediler. Hz. Hüseyin ve Ehl-i Beyt'i Kerbela'da Yezid'e biat etmeyerek canlarını ortaya koydular. Bizim amacımız katliamları gündeme getirip bir yerlere dayatmak değil. Ama öyle masum-u paklar var ki çok feci bir şekilde katledildiler. Yezid'e biat etmedikleri için canlarından oldular. Ben de Türkiye'deki dedelerin de hiç kimseye biat etmeyeceklerini söylüyorum. Alevilik yol erkanı hiçbir hatayı kabul etmez. Toplumun içinde herkese bir nazarla bakmayı kabul ederler. Biz de devletin kadrolarında çalışmışız. Ekmeğini yemişiz. Eyvallah. Ama bugün çocuklarımıza verilen din derslerinden onları muaf edemiyoruz. Kendi yolumuzu enjekte edemiyoruz. İşte Kerbela'yı o yüzden anlatıyoruz. Geçmişinden ders almayan geleceğini sağlam temeller üzerine kuramaz. Geleceğinizi aklınız, fikriniz ve mantığınızla oluşturursunuz. İzmir gibi yerde bir oturma eyleminde birkaç yüz kişi bulunuyorsa siz çocuğunuza sahip çıkmıyorsunuz demektir. Bir daha aynı şeyleri yaşamamalıyız. Komşunuz hasta olduğu zaman yardımınızı esirgemeyin. Bizim derdimiz sistemledir. Türkiye'nin dört bir yanında yaşanan katliamlardan ders almak zorundayız. Alevilik okyanustur. Biz onun içinde küçük bir taşız. Biz Aleviliği, yolumuzu öğrenerek binlerce kum tanesi olmalıyız. Bizi asimile etmelerine izin vermemeliyiz. Allahın korkusundan önce Allahın sevgisiyle yola çıkmalıyız. Hakka yürüyen kişimizi bile kul hakkıyla gitmesine izin vermemeliyiz. Bizim ilk şartımız kul hakkı yememektir. Bizim üzerimizden dozerle geçerek bizim yolumuzu

unutturdular. Bir rant var, bir sermaye var, büyük bir baskı var. İşte Alevilik böyle yok olup gitti. Artık dur demenin zamanı geldi. Kimseye göz yummayalım. Komşunuzun çocuğunu hata yaptığını gördüğünüzde uyarın. Boş vermeyin. Birbirinize sahip çıkın. Bize dokunmayan yılan bin yaşasın devri geçti artık. Yılan herkese dokunuyor. Siz talipler olmazsa ben de olmam. Ben olmasam siz de olmazsınız. Yolumuza sahip çıkın. Eksiklerini onarmayı öğrenmek gerekir. Çocuklarınıza da sahip olun. Herkes beni sevmek zorunda değil. Ama herkesin dedelerden öğreneceği bir şeyler var. Dedelerin de taliplerinden öğreneceği şeyler var. Ben sizlerden çok şey öğrendim. Kendimi geliştirdim.”

Dede konuşmasını bitirdikten sonra 15, 20 dakika ihtiyaçların karşılanması için ceme ara verir. Cem aradan sonra zakirlerle devam eder. Ali Sertan Özen ve Ali Aşan şu deyişleri seslendirirler:

-“Ben de bu yayladan şaha giderim, Faydası olmaya bahardan yazdan. Şu aleme nur doğdu Muhammed doğduğu gece, La ilahe illallah.”

Daha sonra düvaz imamları seslendirirler: Hü, Hü medet Allah bizi dergahından mahrum eyleme, Muhammed’i candan sev ki Ali’ye Selman olasın. Daha sonra bir tevhit okunur:

-Medet ya Allahım medet gel dertlere derman eyle. Onlar düvaz imamları ve deyişleri okurken herkes dinleyenlerin bazıları dizlerini döverken, bazıları da ellerini göğüslerinin üzerinde tutup sallanarak zakirlere eşlik ederler. Dede zakirler için gülbank okur:

-“Bismi Şah Allah Allah. Yaman noksan göstermeye, dilden dile gönülden murada, destimiz iman, yardımcımız Oniki İmam. Allah sizi Oniki İmamların katarından didarından ayırmasın. Hızır yardımcınız olsun. Yolumuzu pirsiz yolsuza uğratmasın. Oniki İmamlar ne kadar acı, keder varsa üstünüzden alsın. Allah, Muhammed, ya Ali, Allah, Muhammed, ya Ali. Hü.” Dede gülbanktan sonra Kerbela Olayı ile ilgili konuşmaya devam eder:

-“Evet canlar Kerbela Olayı’ndan çıkartacağımız dersler vardır. Hz. Hüseyin ve yetmiş üç kişinin başına geleni kimse unutmadı, dünya unutmadı. Alevi Sünni ayırt etmeksizin onlar için ağlayan çok insan vardır. Bugün neden Hz. Hüseyin’in kurban edildiğini düşünmek lazım. Buradan çıkaracak çok sonuçlar vardır. Sizin anladığınız siyaset hangisidir bilmiyorum ama İmam Hüseyin’in duruşu devletin sistemine karşı

tam bir tavırdır. Kimsenin kulu olmadı. Hepsine bir nazarla baktı. Ama o yola bedenini koydu. Herkese bir nazarla bakalım güzel de, karşımızdaki bize bir nazarla bakıyor mu? Sorun burada. İmam Hüseyin bunu talipleri için yaptı. Bizler gelecek kuşakların Kerbela'dan ders almasını sağlamazsak bizde bir sorun var demektir. Eskiden görgüsü olmayanı da çocuklarını da ceme almazlardı. Çocuklarımızın görgüsü olması için, Onyediy yaşına gelene kadar çok geç kalıyoruz. İşte çocuklarımız bir mürşitle yedi yaşından on sekiz yaşına kadar bilimle teknolojiyle yetiştirilmelidir. Bizim Muharrem sohbetlerimizin on birinci günü bugündü. Cem olduğu için yarın son sohbetimizi yapacağız. Bu sohbetler o gençlerin sayesinde ortaya çıktı. Biz çocuklarımıza bir şeyler verirse onlar çok iyi alırlar. O yüzden Hızır yardımcınız olsun. Cemlerde Oniki hizmeti yaptığımız zaman konular kısa kısa gidiyor. Sizden ricam çocuklarınızı buraya yönlendirmeniz. On İki İmamlar yardımcınız olsun. Her ne niyetle geldiyseniz Hak kabul etsin.” Dedenin işaretiyle zakirler çalmaya başlarlar:

-Medet ya Ali, yetiş ya Ali ve Ol Kırkların ceminde. Zakirler iki düvaz imamdan sonra miraçlamayla devam ederler:

-Geldi Cebrail buyurdu. Miraçlamanın pervaz bölümünde semahçı dört genç semah yapmaya başlar. Semah bitince dara dururlar. Dede onlara gülbank okur:

-“Bismi Şah Allah Allah Akşamlar hayrola, hayırlar fetih ola, şerler defola, münkirler mat ola, münafıklar berbat ola, gönüller mesrur ola, Gönlü yüce fukara mamur ola, El Hak Muhammed Ali yardımcımız ola. Oniki İmam, Ondört Masum-u pak, Onyediy kemerbest katarlarından didarlarından sizi ayırmaya, Pirimiz üstadımız Hünkar Hacı Bektaşî Veli dert, keder acı göstermeye. Niyazınız, semahınız kabul ola. Allah, Muhammed, ya Ali, Allah, Muhammed, ya Ali. Hü.” Dört genç dedeye niyaz ettikten sonra zakirleri dinlemek üzere otururlar. Zakir Ali'nin işaretiyle kalkıp ‘ Hata ettim Hüda girdi semaha’ adlı semahı dönmeye başlarlar. Semah sonunda dede darda duran semahçılara gülbank okur:

-“Bismi Şah Allah Allah. Akşamlar hayrola, hayırlar fetih ola, şerler defola, münkirler mat ola, münafıklar berbat ola, gönüller mesrur ola, Gönlü yüce fukara mamur ola, El Hak- Muhammed-Ali yardımcımız ola. Oniki İmam, Ondört Masum-u pak, Onyediy kemerbest katarlarından didarlarından sizi ayırmaya, Pirimiz üstadımız Hünkar Hacı Bektaşî Veli üçlerin, beşlerin, yedilerin, kırkların yanında yerimiz ola,

Onların gözleri üzerimizde ola, Erenler münkir münafık şerrinden bizleri koruya. Dertlerimize derman, gönüllerimize iman, hastalarımıza şifa, gökten hayırlı rahmetler, ellerimizde yaratıcı, çalışan ve ola ki tuttuğunu koparan güç ola, namerde değil merde bile muhtaç etmeye, ilimden yana, demokrasiden yana, insanlıktan yana bize akıl ihsan eyleye, çocuklarımızı anlamaya, eşlerimizi dinlemeye, elimizi, belimizi, dilimizi, insanlık uğruna çaba için görevlendire. Bu dem, Aliy’el-Mürteza demidir. Bu yol, Şah-ı Şehidi İmam Hüseyin yoludur. Bu bilim, Hünkar Hacı Bektaşî Veli bilimidir. Bu aşk, Yunus aşkıdır. Bu başkaldırı, Pir Sultan Abdal başkaldırısıdır. Kerem-i evliya gerçek erenler demine Hü diyelim. Allah, Muhammed, ya Ali, Allah, Muhammed, ya Ali. Hü.” Dedenin gülbankından sonra dört genç dedeye niyaz ederek önüne otururlar. Bu defa dede bağlamasını alarak deyiş ve düvaz imam seslendirir.

-Çeke çeke ben bu dertten ölürüm, Serima bir sevda düştü Muhammed Ali’den beri. Son olarak mersiye okur:

-Bugün matem günü geldi. Mersiye okurken onunla birlikte bütün topluluk ağlayarak, Yezid’ e lanet okuyarak dedeyi dinlerler. Daha sonra dede gülbank okur:

-“Bismi Şah. Allah Allah. Üçlerin, Beşlerin, Yedilerin, Kırkların hürmetine. Oniki İmam, Ondört Masum-u Pak, Onyedî Kemerbestlerin hürmetine. Erenlerin, evliyaların, aşıkların ve sadıkların hürmetine, Hak erenler yapılan hizmetleri divanı dergahına kaydeyleye. Cemimiz Kırklar cemi, semahlarımız Kırklar semahı ola, eksiklerimizi Hak erenler tamama yaza, taklidimizi tevhide kaydeyleye. Nur-u Nebi, Kerem-i Ali gerçek erenlerin demine Hü Allah, Muhammed, ya Ali, Allah, Muhammed, ya Ali. Allah hizmetlerinizi kabul ede. Her ne niyetle geldiyseniz niyetleriniz kabul ola, Hızır yardımcınız ola.” Gülbanktan sonra dede önünde oturan gençleri kaldırarak semah gülbankını verir.

-“Bismişah Allah Allah yaman noksan göstermeye, dilden dile gönülden murada, destimiz iman, yardımcımız Oniki İmam. Allah sizi Oniki İmamların katarından didarından ayırmasın. Hızır yardımcınız olsun. Yolunuzu pirsiz, yolsuza uğratmasın. Oniki İmamlar ne kadar acı, keder varsa üstünüzden alsın. Allah, Muhammed ya Ali, Allah, Muhammed, ya Ali. Hü.” Darda duran semahçılar meydandan ayrıldıktan sonra zakirlerin en küçüğü olan Uğur Bozbıyık elinde

bağlamayla meydana gelir. Semah yapan kızlardan biri ile yanlarında gözcüyle birlikte dara dururlar. Uğur şu duayı okur:

-“Bercemal-i Muhammed, pir kemal-i Hasan Hüseyin, Muhammed Ali’nin gül cemaline verelim Salavat” dedikten sonra dede zakir gülbankını verir:

-“Bismi Şah Allah Allah. Yaman noksan göstermeye, destimiz iman, yardımcımız Oniki İmam. Allah sizi Oniki İmamların katarından didarından ayırmasın. Dilden gönüle, gönülden murada, Hızır yardımcınız olsun. Yolunuzu pirsiz yolsuza uğratmasın. Oniki İmamlar ne kadar acı, keder varsa üstünüzden alsın. Zihniniz bütün imamların, enbiyaların sözleriyle dert görmeye. Allah, Muhammed, ya Ali, Allah, Muhammed, ya Ali. Hü.” Zakir Uğur Bozbıyık dedeye niyaz edip yerine oturmadan önce bağlamasını semah yapan genç kıza vererek yerine oturur. Kız elinde bağlamayla şu duayı yapar:

-“Destur pirim. Nur-u Hüda, Muhammed Mustafa, Aliy’el-Mürteza, Haticeyi Fatıma, Kübrayı Zeynep, Ümmü Gülsüm, Hatice anamızın, Fadime anamızın gül cemalina verelim salavat.” Dede de bunun üzerine gülbank okur:

-“Bismi Şah. Allah Allah. Yaman noksan göstermeye, Dilden gönüle, gönülden murada, destimiz iman, yardımcımız Oniki İmam. Allah sizi Oniki İmamların katarından didarından ayırmasın. Hızır yardımcınız olsun. Yolunuzu pirsiz yolsuza uğratmasın. Oniki İmamlar ne kadar acı, keder varsa üstünüzden alsın. Zihniniz bütün imamların, enbiyaların sözleriyle dert görmeye. Söylediğiniz deyişler Hak-Muhammed- Ali’ye yazıla. Allah, Muhammed, ya Ali, Allah, Muhammed, ya Ali.” Daha sonra genç kız elindeki bağlamayı öpüp zakirlere vererek dedeye niyaz ederek meydandan ayrılır. Daha sonra delilci delili yerinden alarak dedenin önünde dara durarak şu duayı okur:

-“Bercemal-i Muhammed, pir kemal-i Hasan Hüseyin, Muhammed Ali’nin gül cemaline verelim salavat.” Dede ona gülbank okur:

-“Bismi Şah Allah Allah. Akşamlar hayır ola, hayırlar fetih ola, şerler def ola. Münkirler mat, münafıklar berbat ola. Meydan aydın, gönüller şad ola. Cabir Ensari efendimizin Hüsnü himmet hidayeti üzerimizde hazır ola. Hak erenler cemi cümlemize birlik, dirlik, düzen ihsan eyleye, her zaman cemlerimiz aydınlık ola.

Nur-u Nebi, Kerem-i Ali, Pirimiz Hacı Bektaş Veli. Gerçek erenlerin demine Hü. Allah, Muhammed, ya Ali, Allah, Muhammed, ya Ali. Hü.” Gülbanktan sonra

lokmacıların birkaç lokma getirmesini ister (Bkz. Ekler, fotoğraf NO.25). Lokmacı elinde lokmayla lokma duasını yapar:

-“Evvel Allah diyelim kadim Allah diyelim, geldi Ali sofrası, Şah versin biz yiyelim, demine Hü diyelim. Sofra aldım destime Haktan hidayet isterim, cümle cem erenlerinden nasip nusrat isterim, Allah ulu, sofrada dolu, Pirimiz Hacı Bektaş Veli Allah, Muhammed, ya Ali, Allah, Muhammed, ya Ali.” Lokmacı darda dururken dede de onlara lokmacı gülbankını okur:

-“Bismi Şah Allah Allah. Nur-u Hüda, Muhammed Mustafa, İmam Aliy’el –Mürteza hürmetine erişe lokmalarınız. Haticet’ül Kübra, Fatima Zehra hürmetine erişe lokmalarınız. Nur-u İmam, Hasan Hulki Rıza, Şah Hüseyin Kerbela hürmetine erişe lokmalarınız. İmam Zeynel-i Aba, İmam Bakır-ı Düca hürmetine erişe lokmalarınız. Nur-u Cafer-i Sadık rehnüma, İmam Musa-i Kazım hürmetine erişe lokmalarınız. İmam Ali Rıza Şah-ı Şehidi Horasan hürmetine erişe lokmalarınız. Nur-u İmam, Muhammed Taki, İmam Aliy’el-Naki, İmam Hasan-ül Askeri hürmetine erişe lokmalarınız. İmam Muhammed Mehdi-i Sahi Liva hürmetine erişe hürmetine erişe lokmalarınız, Allah Allah. Lokmalarınız kabul, muratlarınız hasıl ola, yiyene helal yedirene delil ola, Nur-u Nebi, Kerem-i Ali, Pirimiz Hacı Bektaş Veli, Divan-ı Dergahında kabul eyleye. Dil bizden nutuk Hazreti Pirden ola. Gerçekler demine Hü. Allah, Muhammed ya Ali. Allah, Muhammed, ya Ali. Hü.” Lokmacı elindeki lokmanın bir bölümünü dedenin yanına koyar. Daha sonra meydancı gelip yerdeki seccadeyi kaldırarak dedenin önünde dara durur ve duasını okur:

-“Bercemal-i Muhammed pir kemal-i Hasan Hüseyin, Muhammed Ali’nin gül cemaline verelim salavat.”

der. Dede de gülbank okur:

-“Bismi Şah. Allah Allah. Bu Post Hak- Muhammed-Ali’nin, Hünkar Hacı Bektaş Veli’nin, Oniki İmamların postudur. Kamber Ali Sultanın sermiş olduğu postu serdik, görevimizi icra ettik. Hayıra gelmiş ve canları birlik bütünlüğüne tanık oldu. Hayıra serildi, canlara yolun inceliğini hakikati anlattık. Oniki hizmeti anlattık. Bu kutsal seccadenin üzerinde sorgulanan canların didarı cennet ola. Günahları af ola. Hak- Muhammed-Ali yolunda, erenler meydanında, pir divanında serilen bu Hak postunun üzerinde hizmet gören Alevileri yol erkanından ayırmayasın, Oniki hizmeti yapanlar hizmetlerinden şefaata bulsunlar. Bu meydanda yargılanıp sorgulananları,

tekrar İmam Hüseyin'in postunda yargılanıp sorgulanmasın. İnandığımız o yüce Allah dilden dileklerini gönülden muratlarını versin. Hak Muhammed, Ali, Fatıma, Ehl-i Beyt Oniki İmamların Hüsnü himmetleri üzerinizde hazır ve nazır ola. Allah, Muhammed, ya Ali. Allah, Muhammed, ya Ali.” Sonra üç süpürgeci:

-“Ya Allah Ya Muhammed Ya Ali ”

diyerek yerleri süpürürler ve dedenin önünde dara durarak şu gülbankı okurlar:

-“Hamdürillah pirimiz ol Hacı Bektaş idi, Kırklar ceminde üstadımız Seyyid-i Ferraş idi, Bercemal-i Muhammed, pir kemal-i Hasan Hüseyin, Muhammed Ali'nin gül cemaline verelim Salavat.” Daha sonra dede süpürgeci gülbankını okur:

-“Allah Allah Seyit Ferraş efendimizin Hüsnü himmet hidayeti üzerinizde hazır ola. Hizmet sahipleri hizmetlerinden şefaath bula. Dil bizden nefes Hünkar Hacı Bektaş Veli'den ola, gerçeğe Hü mümine ya Ali. Allah, Muhammed ya Ali, Allah Muhammed, ya Ali.” Süpürgeciler niyaz edip meydana ayrıldıktan sonra dede Oniki hizmetlileri çağırır. Gözcü elinde asasıyla gelip başta durur, Oniki hizmetliler de gelip yanına dizilerek dara dururlar (Bkz. Ekler, fotoğraf No.24). Dede Oniki hizmetlilerin gülbankını verir:

-“Allah Allah. Allah Allah. Hizmetleriniz kabul ola, muratlarınız hasıl ola, hazır-gaip, zahir-batın, ayin-i cem erenlerinin nur cemallerine aşk ola. On sekiz bin alemle birlikte cümle bacı ve kardeşlerimizi Muhammed Ali gülbenginden mahrum eylemeye. Hak cümlemizi didarı Ehl-i Beyt'e, meşrebi Hüseyin'e nail eyleye. Allah, Muhammed, ya Ali. Allah, Muhammed, ya Ali.” Oniki hizmetliler dedeye niyaz ettikten sonra kalkarlar. Dede bir gülbank daha okur:

-“Allah Allah yaman noksan göstermeye, dilden dile, gönülden gönüle, destimiz iman, yardımcımız Oniki İmam. Allah sizi Oniki İmamların katarından, didarından ayırmasın. Hızır yardımcınız olsun. Yolunuzu pirsiz, yolsuza uğratmasın. Allah, Muhammed, ya Ali. Allah, Muhammed, ya Ali. Hü.” Oniki hizmetliler niyaz edip yerlerine geçtikten sonra dede cem mühürlemesine geçer: “Tecella, Tevella hakka yazıla. Tecellanız temiz, yüzünüz ak ola. Allah Allah dedik, gülbank çektik. Hasan ve Hüseyin'i kilit ettik. Muhammed Mustafa, Aliyy-el Murtaza'nın mühürünü bastık Oturan, duran, Pir, Civan, Arife, nazar, gerçeğe Hü Sırrı sır edip, evine varıp, kavgasız sevgi dolu yastığa baş koyan canların demine Hü Hü dedik erenler, aşk olsun gidenlere, sefa verelim oturanlara. Allah, Muhammed, ya Ali. Allah,

Muhammed, ya Ali. Hü.” Her ne niyetle geldiyseniz niyetleriniz kabul olsun. Dede hastası olana şah lokmasını verir. Ceme katılan birçok kişi dedenin elini öperek, niyaz almak için sıraya girer. Dışarı çıkanlar yemekhanede pişirilen lokmalarını yemek üzere sıraya girerler. Yemekhanede lokmaların yenmesiyle cem son bulur.

3.3.4. Alevi Müzik Uyanışı Bağlamında Yamanlar Cemlerinin Dağar ve İcra Üslubu

Zakirlik cemdeki Oniki hizmet içinde en çok önemsenen hizmetlerden biridir. Cemde zakirlik görevini yapacak kişinin her şeyden önce iyi bir ahlaka sahip olması, topluluğa örnek olacak davranışlarda bulunması, kısacası ‘düşkün olmaması’ gerekmektedir. Hamza Dede zakirlik için şunları söyler:

Oniki hizmet içinde özellikle zakirler çok önemlidir. Onlar olmazsa cem olmaz. Onlar Aleviliğin öğretisini sazlarıyla anlatırlar. Bu yüzden görevleri büyüktür. Zakirlik hakikat kapısına ermek kadar kutsal bir görevdir. Bu yüzden zakirler duruşuyla, konuşmasıyla, ahlakıyla topluma örnek olmalıdırlar. Bana cem sırasında aniden bir şey olsa zakirler benim yerime cemi yürütecek kadar donanımlı olmalıdırlar (Görüşme:28-10-2010).

Değişim koşullarındaki zakirler de sorumluluklarının bilincindedirler. Görevlerini gereği gibi yerine getirmeye çalışırlar. Çalışmanın önceki bölümlerinde değinildiği gibi, Alevi topluluklarında dedeler cemlerde zakirlik de yaparlar. Böylece Alevi inanç ve kültürünü müzik yoluyla aktararak, bu geleneğin yeni nesle aktarılmasını ve yaşatılmasını sağlarlar. Yamanlar Cemevi dedesi Hamza Takmaz dede de yürüttüğü bazı cemlerde zakirlik de yapar. Dede Tunceli Dersim’lidir. Dolayısıyla cemde dedenin seslendirdiği deyiş ve düvaz imamlar, söz ve ezgi yapılarıyla kendi yöresinin özelliklerini taşır. Cemevi’nin genç zakirleri cem boyunca deyiş, düvaz imam ve semahları seslendirdikten sonra, Hamza Dede bağlamasını alarak kendi yöresine ait deyiş ve düvaz imamları seslendirir. Cemin sonunda da Kerbela Mersiyesini kendi yöresine ait ezgi ve serbest ritimle seslendirdikten sonra cem son bulur. Alevi çekirdek uyanış önderlerinin yeniden gündeme getirdiği kısa saplı (çöğür) bağlamanın çalış tekniğini babasından öğrenmiş

olan Hamza Dede, yine babasından öğrendiği müziksel tavırla, yöresel bir dağarla cemi yürütür. Cemde çalan genç zakirlerin icralarını ve dağarlarını beğenmekle birlikte yaptıkları müzikleri folklorik bulur, dolayısıyla kendi kültürel belleğini yaşatma isteğiyle müziksel yeniliklere pek ilgi göstermez.

Cemevi'nin genç zakirleri ise, modern koşullara eski kuşağa göre daha kolay adapte olmuşlardır. Dolayısıyla Alevi müzik uyanışıyla ortaya çıkan müzikal değişimler Yamanlardaki müzik pratiklerine de yansımıştır. Bu adaptasyon şu başlıklardadeğerlendirilebilir:

1.Genç zakirler kentte doğup büyüdüleri için yöresel bir bağımlılıkları yoktur. Böylece farklı yörelere ait türleri de rahatlıkla seslendirirler. Oysaki Hamza Dedenin gerek icrası gerekse dağarı kendi yöresini yansıtır. Ayrıca gençler bir deyişin sözlerini değiştirmeksizin, medyadan duydukları farklı ezgiler ile ya da kendi yarattıkları ezgiler ile de seslendirebilirler. Yeni duydukları deyiş, düvaz imam ve semahları da cemde seslendirirler. Bu da Alevi müzik uyanışının Yamanlardaki cemlere yansımalarına bir örnektir.

2.Genç zakirler ihtiyaç hissettikleri zaman internetten nota indirerek, görüntüler izleyerek performanslarında kullanırlar. Hamza Dede ise interneti performansına destek amacıyla değil, Alevilik öğretilerine ilişkin konularda kullanmayı tercih eder.

3.Günümüzde cem içinde erkeklerle birlikte kadınlara da zakirlik hakkı tanınmaktadır.

4.Genç zakirler farklı çalgılara ait çalım tekniklerini kullanmada daha esnektir. Örneğin gitar çalım tekniğinde kullanılan 'arpej', cemlerde kullanılan bir yeniliktir.

5.Genç zakirlerin müzisyenliği bir geçim kaynağı olarak algılayıp, cafe ve bar müzisyenliği ya da çalgı icracısı olma fikrine karşı farklı tutumları söz

konusudur. Sadık Haydar Akgöl bu düşünceyi olumlu karşılarken, Yamanlar Cemevi'nin en deneyimli zakiri Ali Aşan, müzisyenliği para kazanılacak bir iş olarak değil, ibadet olarak algılar, türkü barlarda çalışmaya pek sıcak bakmaz. Çok kesin bir ifade ile bu düşünceyi reddetmese de, Alevi müziğinin özünden uzaklaşıp yozlaşacağı kaygısını taşır. Çünkü türkü barlarda düvaz imamların okunup semahların dönülmesini doğru bulmaz. Aslında Sadık da bu konuda Ali ile hemfikirdir. Sadece Alevi deyişlerinin kamusal ortamlarda seslendirilmesini tercih ederler.

Yamanlar Cemevi'nde sürekli zakirlik yapan Ali Aşan ve Sadık Haydar Akgöl'ün cemevindeki deneyimlerine bakıldığında, Ali Aşan'ın bölgenin en deneyimli zakiri olduğu söylenebilir. Cemde seslendirdiği türlerin büyük bir bölümünü kendinden önce zakirlik yapıp işi gereği oradan ayrılmak zorunda kalan zakirden öğrenmiş, geri kalanını ise farklı müzisyenlerden ve internet ortamından edinmiştir. Sadık Haydar ise cemde seslendirdiği her şeyi Ali Aşan'dan öğrendiğini ifade eder. Ayrıca Uğur Bozbıyık ve Ali Sertan Özen'i de Ali Aşan yetiştirmiştir. Fakat Uğur ve Ali Sertan Özen öğrenci oldukları için derslerinden vakit buldukları zaman cemlere katılabilirler. Görüldüğü gibi her ne kadar internet ortamından her türlü nota, video ya da cd'ye ulaşılsa bile, Alevilikteki geleneksel müzik öğrenme pratiği olan usta-çırak ilişkisi hala devam etmektedir. Yamanlar Cemevi de bunun en güzel örneğidir.

Hangi zakirin hangi cemde çalışacağı, zakirlerin iş ve ders durumuna göre belirlenir. Fakat cemlerde mutlaka deneyimli bir zakir bulunur. Özellikle Hızır cemi, Muharrem cemi gibi fazla katılımın olduğu cemlerde mutlaka deneyimli zakirler görev alır. Böylece kamuya açık olarak yapılan cemlerin niteliği korunarak, ortaya çıkabilecek aksaklıklar engellenmiş olur. Alevilikte gelenekselliğin korunduğu diğer bir müzik pratiği de yaratıcılığa ilişkindir. Alevi müziğinin en önemli ögesi, Alevi öğretisini anlatması ve yeni nesle aktarmasında kullanılan metindir. Bu yüzden Alevilikteki ozanların yazdığı sözler kutsal kabul edildiği için, sözlerde yapılacak en küçük bir değişiklik bile kabul edilemez. Ozanlardan devralınan sözler ister ezgilenmiş olarak genç kuşaklara aktarılsın, isterse sözler başka bir ozan tarafından

yeniden ezgilendirilsin, sözün sahibi, yani mahlası değişmez. Diğer bir deyişle, Pir Sultan Abdal’a ait dizeler, farklı müzikal bileşenlerle, farklı ozanların ezgileriyle kullanılsa da Pir Sultan Abdal mahlası kullanılır (Erol 2010a:121). Yamanlar zakirleri de Alevi müzik ve metin geleneğine ait bu kurala uygun davranırlar. Diğer bir deyişle ozanların sözlerinde ve mahlaslarında hiçbir değişiklik yapmadan yeni ezgiler yaratma yoluna giderler.

Günümüz ozanları Alevi öğretisinin temeli olan semah ve düvaz imamların metnini oluşturmaktan özellikle kaçınıp, daha çok deyişler konusunda yaratıcılıklarını kullanırlar. Yamanlar Cemevi zakiri Ali Aşan’la yapılan görüşmede, kendisinin deyişler yarattığı bilgisi alınmıştır. Yaratıcılığını kullandığı bu deyişleri Yamanlardaki cemlerde çalmakta bile temkinli olması, Alevi öğretilerinde ozanlara ve yaratılarına verilen değeri ne kadar önemseydiğinin, bu yüzden kendi yarattığı deyişleri cemde çalmayı ozanlara saygısızlık olarak kabul ettiğinin göstergesidir.

Bölgedeki cemlerde zakirlik görevi İzmir’de doğmuş ya da çocukluk döneminde İzmir’e göç etmiş genç zakirler tarafından yürütülmektedir. Cemevi’nin dedesi Hamza Takmaz dede bazen cemlerde zakirlik yapmakla birlikte, cemdeki zakirlik görevi çoğunlukla gençlere aittir. Hamza Dede kendi yöresel çalım tekniğini, ezgisel ve ritim kalıplarını kullanırken, kendi yörelerinin müzik geleneğinden uzak yaşayan genç zakirlerin müzik pratiklerinde kitle medyasının etkisi göze çarpar. Medyada gördükleri farklı çalım tekniklerini öğrenerek, kendi performanslarına dahil etmeye çalışırlar. Ayrıca medya sayesinde uyanış önderlerinin popüler dağarlarından öğrendikleri yeni deyiş, düvaz imam ve semahları da cemde seslendirirler.

Doğaçlamanın kural olduğu kırsal kesim Alevi müzisyenlerin pratiklerinde, zakir çok çeşitli tonal ve ritmik modeller yaratmada geniş bir etkinlik alanına sahiptir. 1990’lara gelindiğinde uyanış ikliminde yeniden formüle edilen cemler, yerel Alevi müziksel deneyimleriyle uyumlu bir müziksel çeşitliliğe dayandırılmıştır. Yerel Alevi topluluklarının cem törenlerindeki müziksel pratikleri, giderek artan bir biçimde uyanışçı bir popüler dağarla yer değiştirmeye başlamıştır (Erol 2010a:54). Yamanlar Cemevi’nde de aynı durum söz konusudur. Alevilere ait kitle medyasından

Alevi izler kitlenin edindiği popüler dağar, Yamanlar Cemevi cemlerinde de seslendirilmektedir. Cemlerin vazgeçilmez türleri deyiş, düvaz imam ve semahlardır. Bazıları şunlardır:

- 1- Deyiş: “Karşıdan Görünen Ne Güzel Yayla” Pir Sultan Abdal mahlaslı olan deyiş Tolga Sağ, Erdal Erzincan, Musa Eroğlu ve Aşık Mahsuni Şerif tarafından seslendirilmiştir.
- 2- Deyiş: “Su Getirdim Gözlerimle Şah Sana Geldim” Seyit Hamza mahlaslı bu deyiş Sabahat Akkiraz tarafından seslendirilmiştir.
- 3- Deyiş: “Erenler cemime gireyim dersin” Dertli Divani, Erdal Erzincan, Sabahat Akkiraz tarafından seslendirilmiştir.
- 4- Deyiş: “Erenler cemine her can giremez” Şah Hatayi mahlaslı bu deyiş Tolga Sağ ve Erdal Erzincan tarafından seslendirilmiştir.
- 5- Duvaz imam: “Hata Ettim Hüda Yaktı Delili”, Şah Hatayi mahlaslı bu deyiş Erdem Şimşek ve ‘Bin Yılın Türküsü’ adlı projede farklı ezgilerle seslendirilmekle birlikte, Yamanlar zakirlerinin seslendirdiği ezgi “Ağıttan Umuda” projesinde seslendirilen ezgi ile aynıdır.
- 6- Duvaz imam: “Muhammed’i Candan Sev ki Ali’ye Selman Olasın”, Şah Hatayi mahlaslı bu deyiş Arif Sağ ve Tolga Sağ tarafından seslendirilmiştir.
- 7- Duvaz imam: “Hü, Hü Medet Allah” Derviş Muhammed’e ait bu düvaz imam Dertli Divani tarafından seslendirilmiştir.
- 8- Duvaz imam: “Ol Kırkların Ceminde” adlı ‘Alevilikte cem’ adlı grup tarafından seslendirilmiştir. Ayrıca zakir Ercan Kılıç’ın sanal cd’sinde de yer almaktadır.
- 9- Mersiye: “Bugün Matem Günü Geldi” (Yamanlar zakirlerinin okuduğu şekli), Şah Hatayi mahlaslı bu mersiye Arif Sağ, Erdal Erzincan ve Sabahat Akkiraz tarafından seslendirilmiştir.
- 10- Semah: “Alçakta Yüksekte Yatan Erenler” Pir Sultan Abdal mahlaslı bu semah Arif Sağ’ın kayıt ve canlı icralarıyla popüler olmuştur.

Yukarıda adı geçen türler Yamanlar Cemevi’nde seslendirilenlerin yalnızca bazılarıdır. Hepsinin ortak özelliği Arif Sağ, Erdal Erzincan ve Sabahat Akkiraz gibi

çekirdek uyanış önderleri tarafından popülerize edildikten sonra Yamanlarda da seslendirilmeye başlamasıdır.

3.3.5. Birlik ve Farklılık Ekseninde Yamanlar Cemevi Müzik Pratikleri

Alevi müzik uyanışının Yamanlardaki cemlere en önemli etkisi, uyanış önderleri tarafından popülerleştirilmiş ezgilerin cemevindeki müzik pratiklerine yansımış olmasıdır. Çoğunlukla İzmir’de doğmuş ya da küçükken İzmir’e gelmiş genç zakirler, müziksel pratiklerini Alevi uyanışının popüler dağarına göre düzenlemekle birlikte, ozanların sözlerini kendi yarattıkları ezgilere de uyarlamışlardır. Bununla birlikte ezgilerini kendi yöresel müziksel özelliklere göre, ritimli ya da serbest ritimli olarak seslendiren Yamanlar dedesi Hamza Takmaz dede ve Tokatlı zakir Rıza Yılmaz genç zakirlerin seslendirdikleri deyişleri folklorik bularak, kendi yörelerinin “otantik” ezgilerini koruma çabasıyla yöresel ezgilerinden vazgeçmemişlerdir. Aşağıda Yamanlar Cemevi’nde gerek cemevi zakirlerinin, gerekse misafir zakirlerin seslendirdiği deyiş, mersiye, semah ve düvaz imamların ezgisel analizi yer almaktadır. Bu analiz yapılırken göz önünde bulundurulacak ölçüt, her ezginin ilk beyitinin analizinin değerlendirilmesi şeklinde olmuştur. Sadece nota örneği 3,6 ve 7’deki ezgisel çeşitliliğe dikkat çekmek amacıyla ikinci beyit de analize dahil edilmiştir. Söz-ezgi birlikteliği açısından birlik ve farklılık ekseninde analizi yapılan ezgiler, E. Ü. Devlet Türk Musikisi Konservatuarı Ses Eğitimi Bölümü Öğretim Görevlisi Zeynel Demir tarafından, zakirlerin seslendirdikleri ezgi ve ritimlere bağlı kalınarak seslendirilmiştir (Bkz. EKLER, CD).

Çalışmanın ikinci bölümünde Alevi müziğini tanımlamaya çalışırken, Anadolu’nun farklı yörelerinde yaşayan Alevilerin yerel müzik kültürüyle etkileşimi sonucunda, Alevi müziğindeki çeşitliliğin ortaya çıktığı belirtilmişti. Alevi müziğinde sözler topluluğun inanç ve kültürünü, kültürel kimliğini korumadaki ve yeni nesillere aktarmadaki en önemli araçtır. Alevi müziğinde söz-ezgi birlikteliği açısından ortaya çıkan farklı durumlar söz konusudur. 1-Ezgi aynı kalır, sözler değişir; Farklı ozanların sözleri aynı ezgi ile oluşturulur. 2-Sözler değişmez, ezgi

değişir (Erol 2010a:111). Diğer bir deyişle bir Alevi ozanına ait aynı sözler, farklı ezgilerle karşımıza çıkar. Aşağıda aynı sözün farklı iki ezgiyle seslendirildiği ‘Kerbela Mersiyesi’ bu durum için verilebilecek örneklerden biridir.

Yamanlar Cemevi müzik pratikleri incelendiğinde, cemevinin genç zakirleri Şah Hatayi mahlaslı Kerbela Mersiyesi’ni, uyanış önderlerinin seslendirdiği şekliyle seslendirirken, Hamza Dedenin aynı mersiyei babasından öğrendiği şekliyle, serbest ritimli bir şekilde, seslendirdiği dikkati çeker. Kerbela Mersiyesi’nin birinci versiyonu (Nota Örneği 1), Hamza Dedenin seslendirdiği yöresel ezgiyi, ikinci versiyonu (Nota Örneği 2) ise uyanış önderlerinden Arif Sağ tarafından seslendirilmiş olup, Yamanlar Cemevi’nin genç zakirleri tarafından tercih edilen ezgiyi yansıtır. Hamza Dedenin serbest ritimli olarak ve uşşak dörtlüsüne benzer bir ezgi kalıbıyla seslendirdiği mersiye, Arif Sağ tarafından hüseyini makamı dizisi kullanılarak seslendirilmiştir.

Nota Örneği 1* (Kerbela Mersiyesi 1. Versiyon)

Bu gün ma tem gü nü gel di Ah Hü sey nim vah Hü sey nim

Se nin der din bağ rım del di se nin der din bağ rım del di

Ah Hü sey nim vah Hü sey nim

* Kaynak:16-12-2010 tarihli Yamanlar Cem evi Muharrem cemi, Hamza Takmaz dedenin performans kaydı. Notaya alan: Serap Akdeniz.

Nota Örneği 2* (Kerbela Mersiyesi 2. Versiyon)

The musical notation is presented in four staves, each with a treble clef and a key signature of one flat (B-flat). The time signature is 4/4. The lyrics are written below the notes.

Staff 1: Bu gün ma tem gü nü gel di Ah Hü sey nim

Staff 2: vah Hü sey nim Se nin der din bağ rım del di

Staff 3: Se nin der din bağ rım del di

Staff 4: Ah Hü sey nim vah Hü sey nim

Yamanlar Cemevi'nde yapılan farklı yöre cemlerinde aynı sözlerin farklı ezgilerle seslendirildiği gözlemlenmiştir. Sözlerin aynı kalıp, ezginin değiştiği benzer bir durum da Şah Hatayi mahlaslı 'Hata Ettim Hüda Yaktı Delili' adlı delilci düvaz imamında söz konusudur. 'Hata Ettim Hüda Yaktı Delili' düvaz imamının, Cemevi'nde farklı yörelerin zakirleri tarafından seslendirilmiş üç versiyonu bulunmaktadır. Birinci versiyon (Nota Örneği 3), Yamanlar Cemevi zakiri Ali Aşan'ın nota örneği 6 ve 7'de yer alan ezgileri bu sözlerle uyarlayarak oluşturduğu bir ezgidir. Aşan bu ezgiyi hicaz dörtlüsünün ezgi kalıplarını kullanarak seslendirmiştir. Nota örneği 3,6,7'de ikinci mısranın farklı ezgi ile seslendirilmesinden doğan çeşitlemeye dikkat çekmek için, adı geçen deyiş ve düvaz imamların ikişer beyiti ezgisel analize dahil edilmiştir.

* Kaynak: <http://www.youtube.com/watch?v=Ne08iwXcpq4>. Bugün Matem Günü Geldi – Alevi slayt. Notaya alan: Serap Akdeniz.

‘Hata Ettim Hüda Yaktı Delili’ düvaz imamının İkinci versiyonu (Nota Örneği 4), Erzurum Yöre ceminde Erzurumlu zakirlerin okuduğu şeklidir. Do üzerindeki buselik dörtlüsüne benzer bir ezgi kalıbına sahip bu versiyon, genç Alevi müzisyenlerden Erdem Şimşek tarafından da TV programlarında seslendirilmiştir. Tokat Yöre ceminde seslendirilen serbest ritimli ve uşşak dizisine benzer bir ezgi ile seslendirilmiş şekli ise, aynı düvaz imamın üçüncü versiyonudur (Nota Örneği 5).

Nota Örneği 3* (Hata Ettim Hüda Yaktı Delili/Düvaz İmam 1. Versiyon)

Ha ta et tim hü da yak tı de li li
Sa fi nes li cü neyt Hay da rın oğ lu
Mu ham med Mus ta fa yak tı de li li
A li yel Mür te za yak tı de li li

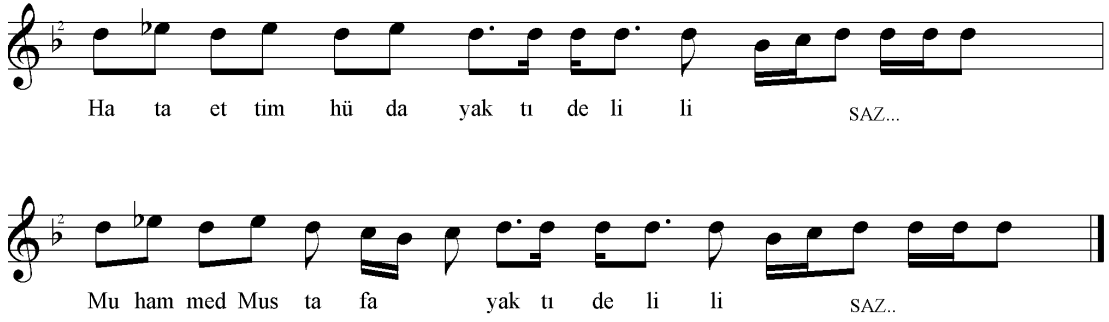
Nota Örneği 4** (Hata Ettim Hüda Yaktı Delili/Düvaz İmam 2. Versiyon)

Ha ta et tim Hü da SAZ
Mu ham med Mus ta fa SAZ
Yak tı de li li
Yak tı de li li SAZ

* Kaynak: 25-09-2010 tarihli Yamanlar Cem evi Görgü cemi, zakir Ali Aşan'ın performans kaydı. Notaya alan: Serap Akdeniz.

** Kaynak: 24-5-2011 tarihli Yamanlar Cem evi Erzurum Yöre cemi, zakir Ali Ergün'ün performans kaydı. Notaya alan: Serap Akdeniz.

Nota Örneği 5* (Hata Ettim Hüda Yaktı Delili/ Düvaz İmam 3. Versiyon)

Alevi inanç ve kültürünü saklama, koruma ve yeni nesle aktarma işlevini yerine getiren deyiş ve düvaz imamların aynı ya da benzer ezgilerinin, farklı sözlerle seslendirilmesi de, Alevi müziğindeki çeşitliliği ortaya koyar. Bu duruma, Yamanlar zakirleri tarafından cemlerde seslendirilen ‘Gece Gündüz Hayalinle Yanarım’ (Nota Örneği 6), deyişi ile ‘İnsan-ı Kamilden Ayırma Bizi’ (Nota Örneği 7) düvaz imamını örnek verebiliriz. Bu deyiş ve düvaz imamın ezgileri, ‘Hata Ettim Hüda Yaktı Delili’ (Nota Örneği 3) ile aynı ezgilere sahip olup, hicaz dörtlüsüyle seslendirilmiştir. ‘Gece Gündüz Hayalinle Yanarım’ (Nota Örneği 6), deyişinin diğer iki örneğe göre küçük farklılıklar taşıyan bazı ezgi kalıpları, sözlerin hece yapısı ile ilgilidir. Daha önce de belirtildiği üzere, ikinci mısranın farklı ezgi ile çeşitlemesini içerdiği için bu üç ezginin ikiyeşer beyiti incelemeye tabii tutulmuştur.

* Kaynak: 26-4-2011 tarihli Yamanlar Cem evi Tokat Yöre cemi, zakir Rıza Yılmaz’ın performans kaydı. Notaya alan: Serap Akdeniz.

Nota Örneği 6* (Gece Gündüz Hayalinle Yanarım/Deyiş 1. Versiyon)

Ge ce gün düz ha ya lin le ya na rım
Gü nah ka rım gü na hım dan be ze rım

1
2
Bir ge ce rü ya ma gir Ha cı Bek taş
Ö züm da ra çek tim sor Ha cı Bek taş

Ö züm da ra çek tim sor Ha cı Bek taş

Nota Örneği 7 (İnsan-ı Kamilden Ayırma Bizi/Düvaz İmam 2. Versiyon)**

İ la hi Mus ta fa Mür te za hak kı
Yü zi yir mi dört bin en bi ya hak kı

İn sa nı ka mil den a yır ma bi zi
in sa nı ka mil den a yır ma bi zi

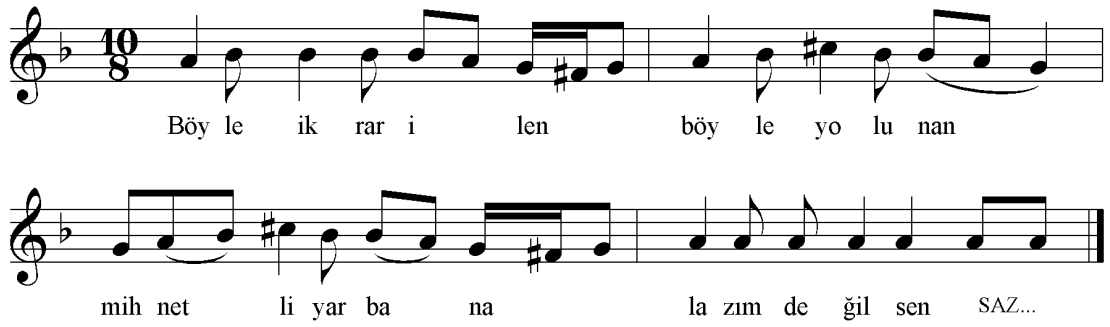
İn sa nı ka mil den a yır ma bi zi

* Kaynak: 9-12-2010 tarihli Yamanlar Cem evi Muharrem sohbetleri, zakir Sadık Haydar Akgül'ün performans kaydı. Notaya alan: Serap Akdeniz.

** Kaynak: 2-12-2010 tarihli Yamanlar Cem evi Birlik cemi, zakir Ali Aşan'ın performans kaydı. Notaya alan: Serap Akdeniz.

Bir önceki sayfada analizi yapılan ‘Gece Gündüz Hayalinle Yanarım’ (Nota Örneği 6), deyişi ile ‘İnsan-ı Kamilden Ayırma Bizi’(Nota Örneği 7) düvaz imamı, Nida Tüfekçi’nin Ali Ekber Çiçek’ten 1964 yılında derlediği, TRT Repertuarı 1564 no’da yer alan ‘Böyle İkrar İle’(Nota Örneği 8), deyişinin küçük ezgisel farklılıklarla birbirinden ayrılan çeşitlemesidir. ‘Böyle İkrar İle’ adlı bu deyiş Ali Ekber Çiçek, İlkay Akkaya gibi müzisyenler tarafından seslendirilmiştir.

Nota Örneği 8 *(Böyle İkrar İle/Deyiş 3. Versiyon)

* Kaynak: TRT Repertuarı No: 1564.

TRT Repertuarında Karacaoğlan’a ait ‘Turnalar Semahı’ olarak bilinen ‘Gine Dertli Dertli’(Nota Örneği 9), adı ile 1603 no’da kayıtlı olan semah da küçük ezgisel çeşitlemelerle, Yamanlar Cemevi’nde Şah Hatayi’nin ‘Hata Ettim Hüda Girdi Semaha’ (Nota Örneği 10), sözleriyle semah olarak seslendirilir ve semah ekibi tarafından semah dönülür. Hüseyini makamında seslendirilen iki semah, aşağıda aynı ezginin farklı sözler ile seslendirilmesine örnek oluşturur.

Nota Örneği 9* (Gine Dertli Dertli /Turnalar Semahı 1. Versiyon)

Gi ne dert li dert li SAZ i ni li yor sun SAZ

Sa rı dur nam si nem SAZ Ya ra lan dı mı SAZ

Nota Örneği 10 (Hata Ettim Hüda Girdi Semaha/Semah 2. Versiyon)**

Ha ta et tim Hü da SAZ Gir di se ma ha SAZ

Mu ham med Mus ta fa SAZ Gir di se ma ha SAZ

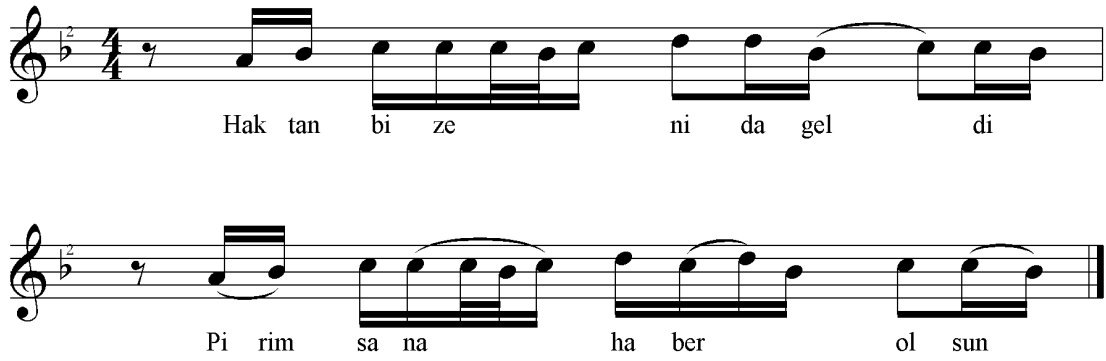
* Kaynak: TRT Repertuarı No:1603

** Kaynak: 12-2-2011 tarihli Yamanlar Cem evi Hızır cemi, zakir Ali Aşan’ın performans kaydı.

Notaya alan: Serap Akdeniz.

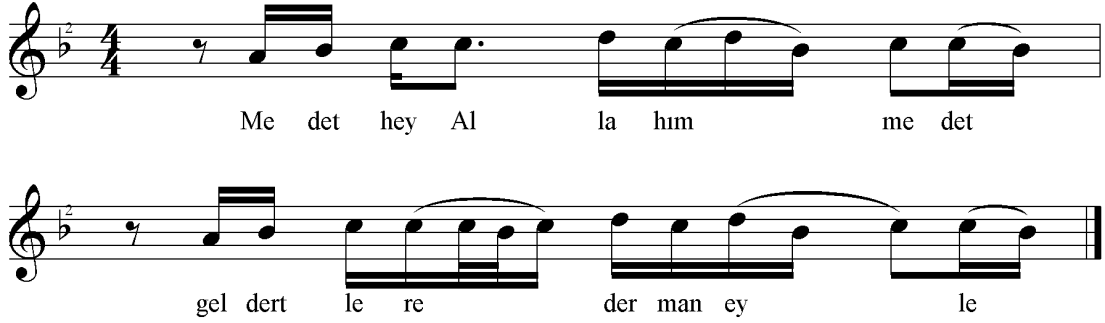
Yamanlar Cemevi zakirleri tarafından sıklıkla seslendirilen Şah Hatayi'nin 'Haktan Bize Nida Geldi' (Nota Örneği 11), adlı Oniki hizmet deyişi ile Dedemoğlu'na ait 'Medet Hey Allahım Medet'(Nota Örneği 12) adlı tevhit, ezgilerin benzer, sözlerin farklı olduğu duruma diğer bir örnektir. Cemevi'nin zakirleri tarafından uşşak dörtlüsünde seslendirilen iki ezgi, birbirinin çeşitlemesi olarak kabul edilebilecek küçük ezgisel farklılıklar içerir.

Nota Örneği 11* (Haktan Bize Nida Geldi/Deyiş 1. Versiyon)

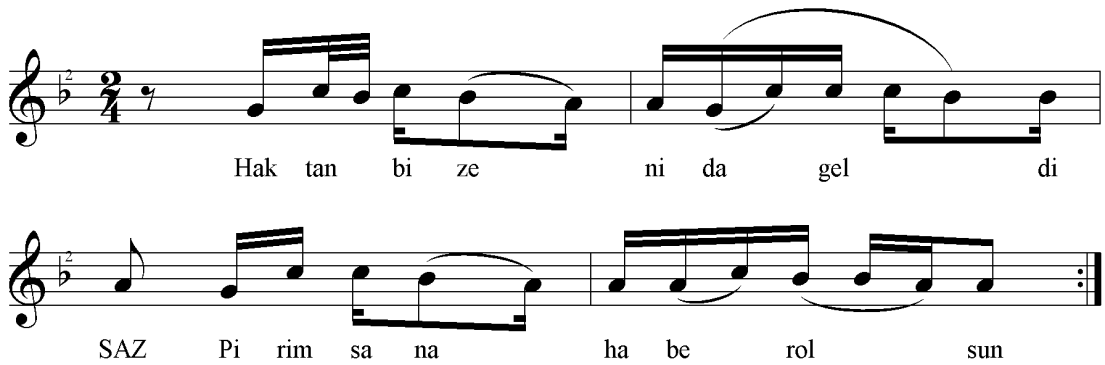
* Kaynak: 23-12-2010 tarihli Yamanlar Cem evi Birlik cemi, zakir Ali Aşan'ın performans kaydı.
Notaya alan: Serap Akdeniz.

Nota Örneği 12* (Medet Hey Allahım Medet/Tevhit 2.Versiyon)

Yamanlar zakirleri tarafından uşşak dörtlüsünde seslendirilen ‘Haktan Bize Nida Geldi’ (Nota Örneği 11) adlı Oniki hizmet deyişi, Erzurum Yöre ceminde sözleri aynı kalmak koşulu ile uşşak dörtlüsüne benzer bir ezgiyle seslendirilmiştir. Bu iki ezgi benzer dörtlülere sahip olmakla birlikte, ezgisel açıdan farklılıklar taşımaktadır. ‘Haktan Bize Nida Geldi’ (Nota Örneği 13), adlı deyişin ikinci versiyonu aşağıda yer almaktadır:

Nota Örneği 13** (Haktan Bize Nida Geldi/Deyiş 2. Versiyon)

* Kaynak: 16-12-2010 tarihli Yamanlar Cemevi Muharrem cemi, zakir Ali Aşan’ın performans kaydı.
Notaya alan: Serap Akdeniz.

** Kaynak: 19-2-2011 tarihli Yamanlar Cemevi Erzurum yöre cemi, Ali Ergün’ün performans kaydı.
Notaya alan: Serap Akdeniz.

Bu bölümde yapılan ezgisel analizler sonucunda şu değerlendirmeler yapılabilir: Cemevi'nin genç zakirleri uyanış önderlerinin gündeme getirdiği yeni dağarı takip ederek, uyanış hareketine dahil olmaktadır; gitarda kullanılan arpej, akor gibi teknikleri, bağlamada şelpe, tarama, çekme gibi teknikleri uyanış önderlerini takip ederek icralarında kullanmaya çalışırlar. Ozanların sözlerine ve mahlasına sadık kalmak koşulu ile farklı ezgiler yaratırlar. Ayrıca yarattıkları ezgileri ozanların farklı sözlerine de uyarlarlar. Cemevi dedesi Hamza Dede ise Tunceli yöresi ezgilerinin “otantik” yapısını koruyarak yaşatma, dolayısıyla kültürel belleğini sürdürme çabası ile daha çok kendi yöresel ezgilerini seslendirmeyi tercih eder.

Bu bölümde Yamanlar Cemevi'ndeki yöre cemlerinin zakirlerinin icraları ve dağarları incelendiğinde, onların da Alevi uyanış önderlerinin ezgilerini kullandıkları göze çarpar. Tokat ceminde zakirlik yapan altmışlı yaşlardaki zakir Rıza Yılmaz'ın ise, Hamza Dede gibi yöresel ezgileri tercih ettiği dikkati çeker. Gerek yöre cemlerinin, gerekse Yamanlar zakirlerinin dağarları söz-ezgi birlikteliği açısından analiz edildiğinde, aynı sözlerin yöresel farklılıklardan dolayı ya da zakirlerin kendi beğenileri doğrultusunda yarattıkları ezgilerden dolayı, farklı ezgi ve ritim kalıpları ile seslendirilmesi farklılığın eş zamanlı inşasını ortaya koyar. Bu da Alevi müziğindeki çeşitliliğin bir göstergesidir. Dolayısıyla gerek benzer/aynı sözlerin, yani koşukların/dizelerin gerekse benzer/aynı ezgi kalıplarının, birlik ve çeşitlilik dengesini sağlayan önemli araçlar olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca bu birlik ve farklılık dengesinin benzer/aynı sözler ya da benzer/aynı ezgi havuzundan sağlanması meselesinin Alevilikte önemli bir deyiş olan ‘yol bir süre bin bir’e de karşılık geldiği gözden uzak tutulmamalıdır.

3.3.6.Yamanlarda Semahların Değişimi ve Dönüşümü

Çalışmanın ikinci bölümünde ‘Alevi Müzik Uyanışı’ başlığında, Alevi cemlerinde ibadetin en önemli ögesi olan semahların, kırsal ve kentsel ortamda geçirdiği değişimden bahsedilmiştir. Bu bölümde semahın uyanış koşullarında geçirdiği değişim, Yamanlar Cemevi örneğinde ele alınmaktadır.

Yüzyıllarca kapalı toplum olarak yaşamlarını sürdürmüş olan Alevi toplulukları, ibadetlerini de gizli bir şekilde yapmışlardır. Dolayısıyla ibadetin diğer öğeleri gibi cemdeki semahlar da yalnız Aleviler tarafından görülürdü. Kırsal alanda geleneğin ve ibadetin içinde yaşayarak öğrenilen semahlar kentsel ortamda kurslarda öğrenilmeye başlanmıştır. Yamanlar bölgesi Alevi göçmenleri de semahları Yamanlar Cemevi'nin semah kurslarında öğrenirler. "Kırsaldan kente göç eden Alevi aileleri, semah kurslarını çocuklarının Alevi kültürüyle tanışmalarını sağlayan bir şans ve önemli bir olanak olarak görür" (Erol 2010b:382). Bu yüzden kentte doğup büyüyen Alevi çocuklarının da Alevi kültürünü tanıyıp öğrenmesi ve cemde semah dönebilmeleri için Cemevi'nin açtığı semah kursları büyük önem taşır.

Yamanlar Cemevi'nde gençler ve çocuklar olmak üzere iki farklı gruba, sürekli değişen hocalar tarafından semah kursu verilir. Bu değişkenliğin sebebi semah hocalarının iş yaşamları, öğrenim hayatları ya da evlilik durumları ile ilgilidir. Bu sebepten dolayı dernek yöneticileri her yıl farklı gençlerin semah kurslarında öğretmenlik yaparak, dernekte aktif olarak görev almalarına karar vermiştir.

Cemevi'nin semah hocalığını yapan Ebru Bülbül tayininin çıkması ile doğuya öğretmenlik yapmaya gittiği için semah hocalığından ayrılmak zorunda kalmıştır. Onun yerine semah ekibinin yetenekli üyelerinden Alev Şahin çocuklara, Özcan Gülem ise gençlere semah hocalığı (2010 -2011) yapmaya başlamıştır. Yamanlarda Tunceli, Malatya, Çorum, Maraş vb. gibi birçok ilden göç etmiş farklı Alevi topluluğu bir arada yaşar. Hepsinin kendi yörelerine ait figürler içeren semahları arasındaki farklılıkların kaldırılması semah kursları ile sağlanır. Böylece kent ortamındaki semahlar Aleviler tarafından yeniden inşa edilmeye başlar. Bu süreç içinde semahların "otantik" yapısının korunması hedeflense de, kentte yeniden inşa edilen semah, aslından farklı figürleri de içerir.

Cemevi'ndeki semah kursları Cemevi'nin zakirleri eşliğinde yapılmaktadır. Çocuklar ve gençler için düzenlenen her iki semah kursunda da zakirler semaha eşlik ederler. Diğer bir deyişle, semahların öğretilmesi sırasında kayıtlı malzeme (cd, kaset, video vb. gibi) yerine canlı icra tercih edilir. Bu tercihin sebebi, provalar

sırasında ortaya çıkan aksaklıkların kolay bir şekilde giderilmesinin yanında, canlı icra ile semah dönülmesinin semahçılar üzerinde yarattığı olumlu etkidendir. Böylece semah grubu üyeleri kendilerine cemde zakirlik yapacak kişilerle çalışarak, cemde dönecekleri semahların provasını yapmış olurlar. Bu durum semahçılarla zakirler arasındaki uyumu pekiştirecek bir etki yaratır.

Zakirlerin müzik pratiklerinden bahsederken, yaratılarında ozanların sözlerine sadık kaldıkları, sözlerin farklı ezgilerle seslendirildiği konusuna değinilmişti. Bölgedeki semah hocalarından Özcan Gülem de yeni bir semah oluştururken, ozanların sözlerinde hiçbir değişiklik yapmamakla birlikte, figürlerde değişiklik yaptıklarını, yöresel semahlardan bir sentez yaparak yeni semahlar oluşturduklarını ifade eder. Bunu yaparken de iki farklı yol izlediklerini söyler

Yeni bir semah öğreteceğimiz zaman o yöreye ait semah görüntülerini internetten izleriz. O görüntüler içinden bize uygun olan figürleri alırız ve oluşturduğumuz semahta kullanırız. Ya da o yörede yaşamış ve yörenin semahını iyi bilen bir kişiden yardım aldığımız da olur. O bize semahı dönerken biz de figürleri öğrenerek, kendi semahımıza uyarlarız (Görüşme:18-12-2010).

Gülem, semahların öğrenilmesinde bayanların dansa olan eğilimlerinin ve esnekliklerinin payının büyük olduğunu vurgulayarak, semah ekibindeki bu durum ile ilgili şu yorumları yapar; *“bayanlar daha esnek ve daha hevesli oldukları için, kurstaki bayan sayısı daha fazladır. Dolayısıyla semahı daha kolay öğrenirler”* (Görüşme:18-12-2010). Böylece semah kurslarında ibadet olarak kabul edilen semahın stilize olarak sahnelenmesi modernleşmenin bir sonucu olarak kabul edilebilir. Başka bir deyişle, ritüel ortamı dışında üzerinde çalışılan ve yeniden biçim verilen bir semah ile karşı karşıya kalınır. Bu aslında her türlü etnik ya da dinsel topluluğun dansı için geçerlidir. Tıpkı devlet eliyle ya da sivil toplum kuruluşları eliyle gerçekleştirilen eğitimler ya da kurslarla ortaya çıkan durum ile aynıdır. Yani yerel bağlamında hala varlığını sürdüren halk dansları ile Türk halk oyunları adı altında konservatuarlarda ya da başka devlet ve özel kurumlarda yapılan pratiklerin birbirinden farklı olmasında olduğu gibi.

Modernize/stilize edilmiş bu semahlar, Yamanlarda ‘Gösteri Semahı’ olarak adlandırılır ve cem dışı ortamlarda dönülür. Anma etkinlikleri, Aşure günü gibi cem

dışı ortamlarda dönülen bu semahlar, daha çok bir performans gibi algılanarak bir izler kitle karşısında sergilenir. Gösteri semahlarında semahçıların sayısı cemde dönülen semaha göre daha fazladır. Genellikle sekiz ya da on kişi tarafından dönülen semahlardaki kişi sayısının fazla olması semahın gösteri amaçlı olmasındandır. Bu ortamlarda semah kurslarında yetişen, genç erkek ve kızlardan oluşan semah grubu özel kostümleri ile semah dönerler. Bu durum kent ortamındaki semahın yeniden inşasına dayanır. Semahçılar giydikleri kostümlerin hareket kabiliyetlerini arttırdığı ve cemde kimin semah döneceğini belli olmasını sağladığı için giydiklerini ifade ederler. Kostümleri yeşil şalvar, kırmızı uzun gömlek, bellerine ve başlarına taktıkları kırmızı banttandır. Yeşil renk Hz. Muhammed'i, kırmızı da Hz. Ali'yi ifade eder. (Bkz. EKLER, Fotoğraf No.9).

Cemdeki en önemli ibadet aracı olarak görülen semahın kostüm giyilerek dönülmesi, semahın stilize edilerek öğretilmesi, semaha kent ortamında estetik bir anlam yüklendiğinin de göstergesidir. Zakir Ali Aşan'ın konuyla ilgili sözleri de gösteri semahlarında yaşanan estetik kaygıyı yansıtır:

Cemde dönülen semahlar şekle bağlı değildir. Herkes içinden geldiği gibi elini kolunu hareket ettirir. Gösteri semahında durum farklıdır. Mesela dört erkekle dört bacı birlikte semah yaparlar. İzleyenlere güzel görünsün diye hepsi de aynı kol hareketlerini yaparlar (Görüşme: 25-11-2010).

Gösteri semahlarının aksine, cemlerde dönülen 'Kırklar Semahı'nın her ne kadar estetik kaygı güdülmeden dönüldüğü söylene de, yine de bir stilizasyon içerir. 'Kırklar Semahı' Yamanlarda dört genç tarafından dönülür. Semah hocası Özcan Gülem neden dört kişi semah döndüklerini şöyle açıklar:

Kırklar Semahını iki kız iki erkek dönüyoruz. Çünkü orada Kırklar'ı temsil ediyoruz. Her birimiz on kişiyi temsil ediyoruz. Çünkü bildiğiniz gibi cemler kalabalık oluyor. Meydanda kırk kişiyi tamamlayamayacağımız için ancak dört kişi dönebiliyoruz (Görüşme: 18-12-2010).

Dört kişiden oluşan semah grubunun özel kostümleriyle semah döndükleri cemlerin dışında, Yamanlar Cemevi dedesi Hamza Dede tarafından Muharrem ayı süresince yapılan sohbetlerde dönülen semahlar, kırsal cemleri andıran bir görüntü sergiler. Dedenin topluluğu semah dönme konusundaki motive edici konuşmaları

sonucunda kadın, erkek, genç, yaşlı ve çocukların da katıldığı semahlar, belli stilizasyondan uzak, içlerinden geldiği gibi ve gündelik kıyafetlerle dönmüştür. Ayrıca semah ekibi cem dışında döndükleri gösteri semahlarını da, dedenin izniyle, bu toplantılarda dönmüşlerdir (Bkz. EKLER, Fotoğraf No. 10).

Yamanlar Cemevi'nde farklı dedelerin yaptığı cemlerde de semaha ilişkin şu gözlemler elde edilmiştir; Malatya Yöre ceminde Cemevi'nin semah ekibi kostümlerle semah döndükten sonra, dedenin semah dönmek isteyenleri davet etmesi üzerine topluluktakiler semah dönmeye kalkmışlardır. Erzurum Yöre ceminde de öncelik kostümlü genç semahçılarındı. Daha sonra dedenin herkesi semaha davet etmesi ile beş tane yaşlı kadın gündelik kıyafetlerle semah dönmüşlerdir. Çorum ve Tokat Yöre ceminde ise iki kadın iki erkekten oluşan dört yaşlı gündelik kıyafetlerle semah dönmüştür (Bkz. EKLER, Fotoğraf No. 11).

Görüldüğü gibi kent ortamında özel kostümlerle, belli bir eğitimden geçmiş kişiler tarafından dönülen semah, canı isteyen katıldığı bir ritüel olmaktan çıkarak temsili bir hal almıştır. Yöre cemlerinden bazılarında hem kostümlü genç semah ekibi üyeleri, hem de günlük kıyafetleri ile yaşlılar semah dönmüştür. Bu durum şöyle açıklanabilir: Cemi yürüten dedeler kentsel ortama adaptasyonlarının göstergesi ve gereği olarak semah ekibinin kostümlü semahlarından sonra, geleneğin içinde semah dönmeyi öğrenenlere de bir fırsat vererek onları meydana davet etmiştir. Bu durum dedelerin kendi geleneklerine bağlılığının ve kültürel belleklerini yaşatma isteklerinin göstergesi olarak algılanabilir.

3.3.7.Yamanlarda Toplumsal Cinsiyet ve Cemde Kadın Zakir

Alevi felsefesinde kadın ve erkek eşittir. Bununla birlikte yaşamın her alanında paylaştıkları eşitlik ilkesini, Alevi örgütlerinin yönetiminde görmek pek mümkün değildir. Bu örgütlerin idari kadrosuna bakıldığında dernek yönetiminin genelinin erkeklerden oluşmakla birlikte, kadınların ise daha geri planda, dernek etkinliklerinde önemli katkılarda bulundukları dikkati çeker. Çalışmanın yapıldığı

Yamanlar Cemevi de Mehmet Aydın tarafından yönetilmektedir. Fakat dernekte idari bölüm sekreteri olarak görev yapan Fadime Elma ile yönetim kurulu sekreteri Suzan Kasar dernek yönetiminde ve etkinliklerin organizasyonunda aktif olarak yer alırlar. Genç kız olmalarının yanında, yüksekokul eğitimi almış olmaları da dernek yönetiminde aktif olarak çalışmalarının en önemli sebeplerinden biridir.

Alevilerin ibadetlerine toplumsal cinsiyet bölümlenmesi açısından bakıldığında ise, Sünni Müslümanların aksine Alevilerin kadın-erkek bir arada ibadet ettikleri görülür. Cemdeki Oniki hizmette kadın, dedelik ve kurban kesme dışındaki bütün hizmetlerde görev alır. Gelenekte dedelerin eşlerinin de (ana bacı), dedenin cemi yürütmesi sırasında yanında bulunduğu dair söylemler olsa da, Yamanlarda bu duruma rastlamak mümkün değildir. Ana bacı sadece Hamza Takmaz dedenin gençlik komitesi ile birlikte düzenlediği Muharrem sohbetlerinde, gençlere semah öğretme konusunda verilen eğitimde gençlere ve çocuklara destek olmuştur.

Bazı bölgelerde dede Cemevi'ne girdiğinde topluluğun ayağa kalması gibi, ana bacı da ceme girdiğinde ayağa kalkılır. Yamanlarda böyle bir durum söz konusu değildir. Buna benzer bölgesel farklılıkların bir diğeri de, Yamanlarda cem sırasında kadınların başörtü takma zorunluluğunun olmamasıdır. Oniki hizmetliler başörtü takmakla birlikte, bunun Sünni İslam'la ilgili olmadığını, hizmet sırasında saçlarının derli toplu durması için taktıklarını ifade ederler. Ayrıca Yamanlarda yapılan cemlerde kadınlar ve erkekler dede postunun her iki yanında, ayrı ayrı oturmayı tercih ederler. Bu konu ile ilgili yapılan görüşmelerde bölgedeki kadınlar hemcinsleriyle daha rahat oturduklarını, bu konuda hiçbir baskı altında kalmadıklarını, bu durumun tamamen kendi tercihleri olduğunu dile getirirler.

Cemdeki roller toplumsal cinsiyet bölümlenmesi açısından incelendiğinde, bazı yöre cemlerinde bölgesel farklılıklar dikkati çeker: Tokat, Çorum ve Malatya Yöre ceminde düvaz imam okunurken kadınlar ayağa kalkar (Bkz. EKLER, Fotoğraf No.12). Tokat Yöre cemini yürüten Mehdi Dede, bunu kadınların Fatma Ana'ya saygısının ifadesi olarak, Fatma Ana'nın darına durması olarak açıklar. Erzurum ceminde ise daha farklı bir durum söz konusudur. Dede zakirlerden sonra bir düvaz

imam okuduğunda, bütün topluluk ayağa kalkarak dedeyle birlikte düvaz imamı seslendirmiştir. Cemevi'nin dedesi Hamza Takmaz'ın cemlerinde ise kadınlar ve erkekler edep erkan şeklinde, dizlerinin üstünde, oturarak düvaz imamları dinlerler. Bu konudaki değişik uygulamaların yöresel farklılıklardan doğduğunu söylemek mümkündür.

Cemdeki semah görevine bakıldığında rol dağılım-cinsiyet ilişkisi açısından farklılık taşıdığı göze çarpar. Yamanlarda semah ekibi tarafından dönülen semahlarda genç kızların daha çoğunlukta olduğu göze çarpar. Bu durum erkeklerin çalışma koşullarının yoğunluğunun yanında, kadınların dansa daha eğilimli olmalarından da kaynaklanır.

Cemde zakirlik hizmetindeki görev dağılımı incelendiğinde, artık kadınların da zakirlik görevinde yer aldığı dikkat çeker (Bkz. EKLER, Fotoğraf No.13). Yamanlar dedesi Hamza Dede konuyla ilgili şu bilgiyi verir:

Oniki hizmette süpürgeci oluyor da, sucu oluyor da niçin bayan zakir olmasın diye düşünerek talimat verdik. Artık cemlerimizde bayan zakirler de olacak. Kadın erkek eşitliği varsa artık kadınlarımız da zakirlik yapabilmeli. İnşallah bu durum daha da artar (Görüşme: 10-4-2011).

Yamanlarda kadınlar bağlama çalan zakirlerle birlikte deyiş, düvaz imam vb. seslendirirler. Bağlama çalmamasına rağmen bir kadının Oniki hizmette zakir olarak görev alması, yine bir toplumsal cinsiyet algılaması sonucudur. Şöyle ki, bağlama çalmak erkekten beklenen bir davranış olarak kabul edilerek, erkeğe yüklenen bir toplumsal roldür. Dolayısıyla kadınların bağlama çalmaksızın zakirlik yapmaları yadırganmaz. Cemde kadın zakirlerin varlığı erkek zakirler tarafından da onay görülür. Kadınların cemdeki bu görevde yer alması, cemde kadın zakirliğin yasak olmadığını kanıtlar ki, bu uygulama Sünni İslam'dan tamamen ayrılan bir uygulamadır. Gerçi Sünni İslam'da kadın mevlüthan ya da ilahi söyleyen kadınların varlığından söz edilebilse de, yalnızca kadınların bulunduğu dini ritüellerde mevlüt ya da ilahi okuyabildikleri de dikkati çeker. Dolayısıyla Alevi toplumunda kadının özgürlük sahasının, cem içindeki hizmetlerde de arttığını, bunun Yamanlar Cemevi'ndeki cemlere de yansıdığını söylemek mümkündür.

SONUÇ

Endüstrileşme sonucunda ortaya çıkan göç ve kentleşme ile müzik pratikleri de değişime uğramıştır. Bu değişim son yıllarda Etnomüzikoloji’de ‘müzik uyanışı’ (music revival) kavramsallaştırması ile ele alınmaktadır. Unutulduğu ya da geçmişe ait olduğu düşünülen bir müziğin yeniden gündeme gelmesi olarak tanımlanan müzik uyanışı, özellikle son on beş, yirmi yıllık zaman diliminde etnomüzikologların çalışmalarında kullanılan önemli bir kavram haline gelmiştir. Bu kavram özellikle endüstrileşmeden daha geç etkilenen yerel toplumlar ve onların müziklerini tanımlamada işlevlik kazanmıştır.

Bu çalışmada İzmir Yamanlar Mahallesi’nde yaşayan Alevi göçmenlerinin, Alevi Kültür Dernekleri İzmir Karşıyaka Şubesi (Yamanlar Cemevi) müzik pratikleri, ‘Alevi Müzik Uyanışı’ bağlamında ele alınmıştır. Bu kavram müzik uyanışını anlamada ilk kez geniş ölçekli bir modelleme öneren Tamara E. Livingston’un (1999) müzik uyanışı modelinden yararlanılarak tanımlanmıştır. Alevi müziğinin çekirdek uyanış önderleri, uyanışçı söylem ve ideoloji, kitle medyası, uyanışçı pazar, uyanışın temelini oluşturan gruplar ve uyanışın eğitim bileşeni Alevi müzik uyanışı başlığında ele alınırken Livingston’un modeli baz alınmıştır. Alevi müzik uyanışının genel özellikleri, ‘katılımcı gözlem’ ve ‘görüşme’ yöntemleri ile İzmir Yamanlar Mahallesi örneğinde analiz edilmiştir. Alevi müzik uyanışı bağlamında ele alınan Yamanlar Cemevi müzik pratiklerine ait bulguları çalışmanın sonuçları açısından şu başlıklarla sıralamak mümkündür:

1. Yamanlar Cemevini diğer Alevi Kültür Derneklerinden ayıran en önemli özellik, farklı yörelere ait cemlerin kendi dedeleri tarafından yürütülüyor olmasıdır. Çalışma süresince Cemevi dedesi tarafından Birlik cemleri, Görgü cemi, Muharrem cemi ve Hızır cemi yapılmıştır. Ayrıca Tokat, Erzurum, Çorum, Malatya vb. gibi illerin cemleri yörelere ait dedeler tarafından yürütülmüştür. Bu cemler bölge halkı tarafından ‘Yöre Cemi’ olarak nitelendirilmektedir. Bu durum ‘yol bir sürekin bin bir’ deyişinin, kentsel ortamda örgütlenmeye çalışan bir Alevi topluluğunun ‘dernek’ düzeyinde nasıl işletildiğinin açık bir örneğini oluşturması açısından önemlidir.

2. Yamanlar Alevi Kültür Dernekleri Karşıyaka Şubesi (Yamanlar Cemevi) odaklı alan araştırması ile Alevi müzik uyanışının bölgedeki müzik ve dans pratiklerine etkileri analiz edilmiştir. Bunun sonucunda Alevi müzik uyanışının bölgedeki ‘ritüel içi’(cem içi) ve ‘ritüel dışı’ (cem dışı) müzik pratiklerinde birçok konuda değişim ve dönüşüme neden olduğu saptanmıştır. Alevi müzik uyanışının Yamanlar Alevi göçmenlerinin ‘ritüel dışı’ (cem dışı) müzik pratiklerine yansımaları şu başlıklarla değerlendirilebilir:

- Sabahat Akkiraz, Arif Sağ, Erdal Erzincan vb. gibi Alevi müziğinin çekirdek uyanışçıların kaynak kişilerden derleyerek pazara sundukları dağar, Yamanlar Alevi göçmenlerinin cem dışı müzik pratiklerinde de büyük önem taşımaktadır. Uyanış önderlerinin tekrar gündeme getirdiği ve Aleviliğin bir “kimlik kodu” olarak kabul edilen   ğ r, Yamanlar zakirleri tarafından da tercih edilmektedir.
- 1990’larda kitle iletişim araçlarının devlet tekelinden çıkmasıyla birlikte, açılan birçok özel radyo ve TV uyanış önderlerinin müzik endüstrisinde yeni çıkan ürünlerini tanıtarak, Alevi müzik uyanışına katkıda bulunmaktadır. Bölgedeki canlı icra ve konserlerin duyurusunu da yapan Yol TV, Cem TV, Su TV, Demokrat Radyo gibi medya araçları Yamanlar Alevi göçmenleri tarafından takip edilerek topluluk bilinci oluşturmakta ve aidiyetlerini pekiştirmekteki en etkin unsurlardan bazıları olarak dikkat çekmektedir. Dolayısıyla uyanışın medya bileşenleri ile canlı icralar arasında simbiyotik bir ilişki, yani birbirlerini destekleyen ve besleyen karşılıklı bir fayda ilişkisi ortaya çıktığı saptanmıştır.
- Yamanlarda çeşitli konulara ilişkin otantisite söylemleri söz konusudur. Bunların başında Alevi ibadetinin en önemli öğesi olan semahlar gelir. Kırıldan kente göç sonucunda yaşanan adaptasyon süreci sonucunda semahların müziği, kıyafetleri, figürleri ve kamusal alanda d n l p dönülemeyeceği ile ilgili tartışmalar ortaya çıkmıştır. Alevi uyanışı ile birlikte 1990’larda açılan cem evleri, dernekler ve vakıflarla gizlilik

ilkesinden uzaklaşmaya başlanmış, geçmişte Alevi topluluğu dışında bilinmeyen semahlar, cem evleri sayesinde Alevi olmayanlar tarafından da izlenir olmuştur. Yamanlar Cemevi örneğinde olduğu gibi cem ritüelinin vazgeçilmez unsuru olan semahlar kamusal alanlarda da sahnelenmeye başlanmıştır. Yamanlarda belli kostümlerle ve stilize edilerek dönülen semahlar ‘Gösteri Semahı’ olarak adlandırılır. Semah dönerken kostüm giyilmesi de kent ortamındaki semahın yeniden inşasına dayanır. Stilize edilmiş bu semahların sahnelenmesiyle, Aleviliğin kamusal alanda kabul edilebilir bir imajı sağlanmış olur. Bu durumda seküler alanlarda sahnelenen semah performansı ve dinsel dağarın, Türkiye’de ve diasporada yeniden inşa edilen Alevi kültürel kimliğinin etno-politik görünümü olduğunu söylemek mümkündür (Erol 2010b:386).

- Alevi müzik uyanışına büyük ivme kazandıran uyanışçı organizasyonlar, Yamanlar Alevi göçmenleri tarafından da büyük ilgi görmektedir. Belli döngülerde Alevi erenlerinin türbelerine yapılan ziyaretler, ölüm yıldönümlerinde yapılan anma törenleri, Alevi kültürel belleğinin hatırlanarak, kültürel kimliğin sürekliliğinin sağlanmasında ve yeni nesle aktarılmasında önemli rol oynamaktadır.
- Alevi inanç ve kültürünü sözlü kültür sayesinde günümüze kadar taşıyan Alevi toplumu, günümüzde dedelerin sözlü anlatımlarının yanında, yazılı kültürü de kullanarak inanç ve ibadetlerini sürdürmektedir. Yamanlar Cemevi dedesi Hamza Takmaz dede de topluluk üyelerine yaptığı konuşmalarda kendi yaşantıları ve birikimlerinin yanında internetten ve Cemevi kütüphanesinden de faydalanmakta, üyeler arası iletişim internet ve kısa mesaj (sms) yolu ile sağlanmaktadır. Zakirler Alevi müziği dağarına, semahçılar ise semah görüntülerine internet ortamından ulaşabilmektedirler.

3. Alevi müzik uyanışının Yamanlar Alevi göçmenlerinin ‘ritüel içi’(cem içi) müzik pratiklerine yansımalarına ilişkin şu saptamalar, Yamanlar Cemevi zakirlerinin müzik

pratikleri ile yöre cemleri zakirlerinin müzik pratiklerinin söz-ezgi birlikteliği açısından, ve elbetteki birlik ve farklılık ekseninde öne çıkan noktaları içermektedir:

- Gerek Yamanlar zakirleri tarafından, gerekse misafir zakirler tarafından Alevi ozanlarına ait aynı sözün birden fazla ezgi ile seslendirildiği belirlenmiştir.
- Yapılan ezgi analizleri sonucunda değişik ozanların farklı sözlerinin, aynı ya da benzer ezgiler ile seslendirildiği gözlemlenmiştir. Bu durumda esas alınan kriterin, ozanın sözlerinin ve mahlasının değiştirilmeden ezgisel çeşitliliğin sağlanması olduğu tespit edilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda, bu çeşitliliğin yöresel ezgi, ritim ve dizi yapılarından ve zakirlerin yaratıcılıklarından kaynaklandığını söylemek mümkündür.

4. Farklı yörelere ait dedeler tarafından yürütülen cemlerdeki ezgisel çeşitlilik, yöresel farklılıklardan dolayı cemin genel işleyişinde de kendini göstermektedir. Yamanlar Cemevi dedesi Hamza Dedenin yürüttüğü cemlerde zakirler düvaz imam seslendirirken topluluk dizlerinin üstünde, edep erkan şeklinde oturarak dinlerken, Çorum ve Tokat ceminde kadınlar düvaz imamları ayakta dinlerler. Hamza Dedenin ve Çorumlu dedenin cemlerinde cem sonunda seslendirilen Kerbela Mersiyesini herkes oturarak dinlerken, Erzurum, Malatya ve Tokat yöresi cemlerinde herkes el ele tutuşarak ve yerinde salınarak dinler. Cemin yöresel farklılıklardan doğan uygulanmasına ilişkin çeşitliliğin yanında, dedelerin içinde bulundukları Alevi örgütlerinin ideolojik yansımaları olarak, okudukları gülbankların da farklılık taşıdığı gözlemlenmiştir. Yani Ehl-i Beyt Vakfı üyesi Malatyalı dede Ali Can Polat ile Alevi Kültür Dernekleri üyesi Hamza Dedenin gülbanklarının odaklarının, üyesi oldukları Alevi örgütünün ideolojisini yansıtır nitelikte olduğunu söylemek mümkündür.

5. Kentleşmenin bir sonucu olarak modernleşme ile birlikte kırsal cemlerde doğaçlamaya dayanan dağar, yerini kentsel ortamda Alevi uyanış önderlerinin kullandıkları dağara bırakmıştır. Yamanlar zakirlerinin cemde seslendikleri deyiş, mersiye ve semahlar da uyanış önderleri tarafından seslendirilen dağarla benzerlik

taşıır. Bu dağarı folklorik olarak nitelendirerek, uyanış önderlerinin gündeme getirdiği dağara atıfta bulunan Hamza Dede, cemlerde kendi yöresel ezgilerini seslendirerek kendi kültürel belleğini sürdürme ve yeni nesle aktarma çabası içindedir.

6.Kentleşmenin diğer bir sonucu olarak cem ritüelinin de değişim gösterdiği saptanmıştır. Şöyle ki, kırsalda küçük mekanlarda ve gizli olarak yapılan cemler, günümüzde Sünni Alevi ayrımı olmaksızın herkesin girebildiği bir ibadet şekline dönüşmüştür.

7.Oniki hizmet içinde ibadetin en önemli ve vazgeçilmez unsuru olarak kabul edilen zakirlik, kent ortamında değişim ve dönüşüm geçirmektedir. Geçmişte Oniki hizmetin birçok hizmetinde görev alan kadınlar, Yamanlar Cemevi dernek yönetimi ve dedesinin isteği üzerine zakirlik görevinde de yer almaya başlamıştır. Bu durum, Alevi toplumunda kadınla erkeğin dayanışma ve birlik içinde yaşamasının cemdeki görüntüsü olarak karşımıza çıkar.

8.Yapılan alan çalışması sonucunda kırsal bölgelerde dönülen semahlarla, kentsel semahlar arasında çeşitli açılardan farklılıklar söz konusu olduğu gözlenmiştir. Kırsalda gündelik kıyafetlerle dönülen semahlar, kentte özel kostümlerle dönülen stilize edilmiş semahlar halini almıştır. Yamanlar Cemevi'nin semah kurslarında öğretilen semahlar, cemlerde belli bir semah grubu tarafından ve kostümlerle dönülür. Buna istisna teşkil edilecek durum, Muharrem ayı sohbetlerinde dönülen semahların Hamza Dedenin teşviki ile bütün topluluk tarafından ve gündelik kıyafetlerle dönülmesidir.

9.Günümüzde Alevi müziği ve semahları birçok platformda yeniden gündeme gelmektedir. Yamanlar Cemevi örneğinden yola çıkarak, Alevi topluluğunun kendi müziğini ve semahını bazen geçmişteki sosyo-dinsel kimliklerinin bir görünümü olarak, bazen de mevcut etno-politik kimliklerinin göstergesi olarak kabul ettiğini, dolayısıyla kimlik dönüşümlerini ifade kültürleri pratikleri yoluyla müzakere ediyor olduklarını söylemek mümkündür.

10.Yamanlar Alevi göçmenleri ile yapılan alan çalışması sonucunda kent ortamında cenaze, ölüm, bayram namazı ve evlilik gibi ritüellerinin de değişime uğradığı saptanmıştır. Bu durumda modernleşme koşullarında Alevi kültürünün yeniden inşa edildiğini söylemek mümkün olacaktır.

11.Alevi toplumu gerek müziksel çeşitliliklerini, gerekse inanç ve ritüellerini uygulamadaki farklılıklarını zenginlik olarak kabul ederek, bu durumu içselleştirdikleri ‘Yol bir süre bin bir’ deyişi ile ifade ederler. Hz. Ali’ye olan sevgilerinin tek bir yol olup, süreğin çok çeşitli olduğunu, yani ortak bir yolda farklı pratiklere sahip olduklarını dile getirirler. Yamanlar Cemevi’ndeki müzik pratikleri ile inanç ve ibadetler göz önünde tutulduğunda, Alevi inanç ve müziğindeki çeşitliliğin ifade aracı olarak bu deyişin kullanımının yerinde olacağı sonucuna varılmıştır.

EKLER

Tablo 1* Yamanlar Cemevi Dedesinin Yürüttüğü Cemlerin Analizler

YAMANLAR CEMLERİNİN ANALİZLERİ				
GÖRGÜ CEMİ (25.09.10)	BİRLİK CEMİ (02.12.10)	MUHARREM CEMİ (16.12.10)	BİRLİK CEMİ (23.12.10)	HIZIR CEMİ (12.02.11)
GÖZCÜNÜN DEDEYİ ÇAĞIRMASI VE DEDENİN POSTA OTURMASI	GÖZCÜNÜN DEDEYİ ÇAĞIRMASI DEDENİN YERDEN VE POSTTAN NİYAZ ALIP KENDİNİ DARA ÇEKMESİ	GÖZCÜNÜN DEDEYİ ÇAĞIRMASI DEDENİN YERDEN VE POSTTAN NİYAZ ALIP KENDİNİ DARA ÇEKMESİ	GÖZCÜNÜN DEDEYİ ÇAĞIRMASI DEDENİN YERDEN VE POSTTAN NİYAZ ALIP KENDİNİ DARA ÇEKMESİ	GÖZCÜNÜN DEDEYİ ÇAĞIRMASI DEDENİN YERDEN VE POSTTAN NİYAZ ALIP KENDİNİ DARA ÇEKMESİ
ZAKİRLERİN ON İKİ HİZMETLİLERİ DEYİŞ (HAKTAN BİZE NİDA GELDİ) İLE ÇAĞIRMASI (TÜM CEMLERDE AYNI DEYİŞ)	DEDENİN TOPLULUKTAN RAZILIK İSTEMESİ VE GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN TOPLULUKTAN RAZILIK İSTEMESİ VE GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN TOPLULUK- TAN RAZILIK İSTEMESİ VE GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN TOPLULUKTAN RAZILIK İSTEMESİ VE GÜLBANK OKUMASI
DEDENİN ON İKİ HİZMETLİLERE GÜLBANK OKUMASI	TOPLULUKTA- KİLERİN BİRBİRİNDEN RAZILIK ALMALARINDAN SONRA DEDENİN GÜLBANK OKUMASI	TOPLULUKTA- KİLERİN BİRBİRİNDEN RAZILIK ALMALARINDAN SONRA DEDENİN GÜLBANK OKUMASI	TOPLULUKTA- KİLERİN BİRBİRİNDEN RAZILIK ALMALARIN- DAN SONRA DEDENİN GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN MİSAFİR OLARAK GELEN DEDEYİ POSTA DAVET ETMESİ
HİZMET SAHİPLERİNİN DEDEYE NİYAZ ETMESİNDEN SONRA ONLARA GÜLBANK OKUMASI	ZAKİRLERİN ON İKİ HİZMETLİLERİ DEYİŞ (HAKTAN BİZE NİDA GELDİ) İLE ÇAĞIRMASI (TÜM CEMLERDE AYNI DEYİŞ)	ZAKİRLERİN ON İKİ HİZMETLİLERİ DEYİŞ (HAKTAN BİZE NİDA GELDİ) İLE ÇAĞIRMASI (TÜM CEMLERDE AYNI DEYİŞ)	ZAKİRLERİN ON İKİ HİZMETLİLE- Rİ DEYİŞ (HAKTAN BİZE NİDA GELDİ) İLE ÇAĞIRMASI (TÜM CEMLERDE AYNI DEYİŞ)	TOPLULUKTA KİLERİN BİRBİRİNDEN RAZILIK ALMALARIN- DAN SONRA DEDENİN GÜLBANK OKUMASI

* Tablolarda Oniki hizmetlilerin görevlerini içeren bölümler, yapılan hizmetlere dikkat çekmek amacıyla koyu (**bold**) yazılmıştır.

DELİLCİNİN ELİNDE ŞAMDAN (DELİL) İE GELİP DELİLCİ DUASINI OKUMASI	DEDENİN ON İKİ HİZMETLİLER İÇİN TOPLULUKTAKİLERDEN RAZILIK ALMASI, GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN ON İKİ HİZMETLİLER İÇİN TOPLULUKTAKİLERDEN RAZILIK ALMASI, GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN ON İKİ HİZMETLİLER İÇİN TOPLULUKTAKİLERDEN RAZILIK ALMASI, GÜLBANK OKUMASI	ZAKİRLERİN ON İKİ HİZMETLİLERİ DEYİŞ (HAKTAN BİZE NİDA GELDİ) İLE ÇAĞIRMASI (TÜM CEMLERDE AYNI DEYİŞ)
DELİLCİNİN DELİLİ YAKTIKTAN SONRA ON İKİ İMAMLARIN ADLARINI RESİTATİF BİR ŞEKİLDE SESLENDİRME-Sİ	HİZMET SAHİPLERİNİN DEDEYE NİYAZ ETMESİNDEN SONRA ONLARA GÜLBANK OKUMASI	HİZMET SAHİPLERİNİN DEDEYE NİYAZ ETMESİNDEN SONRA ONLARA GÜLBANK OKUMASI	HİZMET SAHİPLERİNİN DEDEYE NİYAZ ETMESİNDEN SONRA ONLARA GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN ON İKİ HİZMETLİLER İÇİN TOPLULUKTAKİLERDEN RAZILIK ALMASI, GÜLBANK OKUMASI
DEDENİN DELİLCİYE GÜLBANK OKUMASI	SÜPÜRGEÇİLERİN YERİ SÜPÜRMESİ VE SÜPÜRGEÇİ DUASINI OKUMALARI	DEDENİN ZAKİRLERE GÜLBANK OKUMASI	SÜPÜRGEÇİLERİN YERİ SÜPÜRMESİ VE SÜPÜRGEÇİ DUASINI OKUMALARI	HİZMET SAHİPLERİNİN DEDEYE NİYAZ ETMESİNDEN SONRA ONLARA GÜLBANK OKUMASI
ELİNDE DELİL BULUNAN DELİLCİNİN DEDENİN ÖNÜNE OTURARAK ZAKİRİN SESLENDİRDİĞİ DELİLCİ DÜVAZ İMAMINI (HATA ETTİM HÜDA) DİNLEMESİ	DEDENİN SÜPÜRGEÇİLERE GÜLBANK OKUMASI	SÜPÜRGEÇİLERİN YERİ SÜPÜRMESİ VE SÜPÜRGEÇİ DUASINI OKUMALARI	DEDENİN SÜPÜRGEÇİLERE GÜLBANK OKUMASI	SÜPÜRGEÇİLERİN YERİ SÜPÜRMESİ VE SÜPÜRGEÇİ DUASINI OKUMALARI
DEDENİN ZAKİRLERE GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN ÖNÜNDE ELİNDE SECCADE İLE DURAN MEYDANCININ SECCADE DUASINI OKUMASI	DEDENİN SÜPÜRGEÇİLERE GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN ÖNÜNDE ELİNDE SECCADE İLE DURAN MEYDANCININ SECCADE DUASINI OKUMASI	DEDENİN SÜPÜRGEÇİLERE GÜLBANK OKUMASI
DELİLCİNİN DELİLCİ DUASINI OKUMASI	DEDENİN MEYDANCİYA GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN ÖNÜNDE ELİNDE SECCADE İLE DURAN MEYDANCININ SECCADE DUASINI OKUMASI	DEDENİN MEYDANCİYA GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN ÖNÜNDE ELİNDE SECCADE İLE DURAN MEYDANCININ SECCADE DUASINI OKUMASI

DEDENİN DELİLCİ GÜLBANKI OKUMASI	DELİLCİNİN ELİNDE DELİL İLE GELİP DELİLCİ DUASINI OKUMASI	DEDENİN MEYDANCIYA GÜLBANK OKUMASI	DELİLCİNİN ELİNDE DELİL İLE GELİP DELİLCİ DUASINI OKUMASI	DEDENİN MEYDANCIYA GÜLBANK OKUMASI
ZAKİRLERİN DEYİŞ (İN- SAN-I KAMİLDEN AYIRMA BİZİ) SESLENDİRME Sİ	DELİLCİNİN DELİLİ YAKTIKTAN SONRA ON İKİ İMAMLARIN ADLARINI RESİTATİF BİR ŞEKİLDE SESLENDİRMESİ	DELİLCİNİN ELİNDE DELİL İLE GELİP DELİLCİ DUASINI OKUMASI	DELİLCİNİN DELİLİ YAKTIKTAN SONRA ON İKİ İMAMLARIN ADLARINI RESİTATİF BİR ŞEKİLDE SESLENDİRME -Sİ	DELİLCİNİN ELİNDE DELİL İLE GELİP DELİLCİ DUASINI OKUMASI
DEDENİN ZAKİRLERE GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN DELİLCİYE GÜLBANK OKUMASI	DELİLCİNİN DELİLİ YAKTIKTAN SONRA ON İKİ İMAMLARIN ADLARINI RESİTATİF BİR ŞEKİLDE SESLENDİRMESİ	DEDENİN DELİLCİYE GÜLBANK OKUMASI	DELİLCİNİN DELİLİ YAKTIKTAN SONRA ON İKİ İMAMLARIN ADLARINI RESİTATİF BİR ŞEKİLDE SESLENDİR- MESİ
SÜPÜRGEÇİLE- RİN YERİ SÜPÜRME Sİ VE SÜPÜRGEÇİ DUASINI OKUMALARI	ELİNDE DELİL BULUNAN DELİLCİNİN DEDENİN ÖNÜNE OTURARAK ZAKİRİN SESLENDİRDİĞİ DELİLCİ DÜVAZ İMAMINI (HATA ETTİM HÜDA) DİNLEMESİ	DEDENİN DELİLCİYE GÜLBANK OKUMASI	ELİNDE DELİL BULUNAN DELİLCİNİN DEDENİN ÖNÜNE OTURARAK ZAKİRİN SESLENDİRDİ Ğİ DELİLCİ DÜVAZ İMAMINI (HATA ETTİM HÜDA) DİNLEMESİ	DEDENİN DELİLCİYE GÜLBANK OKUMASI
DEDENİN SÜPÜRGEÇİLE- RE GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN ZAKİRLERE GÜLBANK OKUMASI	ELİNDE DELİL BULUNAN DELİLCİNİN DEDENİN ÖNÜNE OTURARAK ZAKİRİN SESLENDİRDİĞİ DELİLCİ DÜVAZ İMAMINI (HATA ETTİM HÜDA) DİNLEMESİ	DEDENİN GÜLBANK OKUMASI	ELİNDE DELİL BULUNAN DELİLCİNİN DEDENİN ÖNÜNE OTURARAK ZAKİRİN SESLENDİRDİ Ğİ DELİLCİ DÜVAZ İMAMINI (HATA ETTİM HÜDA) DİNLEMESİ
DEDENİN ALEVİLİKLE İLGİLİ KONUŞMASI	DELİLCİNİN DELİLCİ DUASINI OKUMASI DEDENİN ONA GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN GÜLBANK OKUMASI	İBRİKÇİLERİN DEDEYE VE ÖNDE OTURANLARA TARİKAT ABDESTİ ALDIRMALA- RI	DEDENİN GÜLBANK OKUMASI

ZAKİRLERİN DEYİŞLER (BENİ TAŞLAYIN Kİ İNSAN OLAYIM, HAK NEFESİN İNKAR EYLEYEN TALİP YÜRÜSÜN BU CEMDEN SÜRÜLSÜN GİTSİN, GECE GÜNDÜZ HAYALİNLE YANARIM)VE DÜVAZ İMAM (MUHAMMED’İ CANDAN SEV Kİ ALİ’YE SELMAN OLASIN) SESLENDİRME-Sİ	ZAKİRLERİN DEYİŞLER (BULANDI AŞKIMIN SELİ, KARŞIDA GÖRÜNEN NE GÜZEL YAYLA) VE DÜVAZ İMAMLAR (HATA ETMİŞİM NOKSANDIR İŞİM, İNSAN-I KAMİLDEN AYIRMA BİZİ) SESLENDİRMESİ	İBRİKÇİLERİN DEDEYE VE ÖNDE OTURANLARA TARİKAT ABDESTİ ALDIRMALARI	İBRİKÇİLERİN DEDEYE DUA OKUMALARI VE DEDENİN DE GÜLBANK OKUMASI	İBRİKÇİLERİN DEDEYE VE ÖNDE OTURANLARA TARİKAT ABDESTİ ALDIRMALA-RI
DEDENİN ZAKİRLERE GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN ZAKİRLERE GÜLBANK OKUMASI	İBRİKÇİLERİN DEDEYE DUA OKUMALARI VE DEDENİN DE GÜLBANK OKUMASI	SÜPÜRGEÇİLERİN YERİ SÜPÜRMESİ VE SÜPÜRGEÇİ DUSINI OKUMALARI	İBRİKÇİLERİN DEDEYE DUA OKUMALARI VE DEDENİN DE GÜLBANK OKUMASI
SÜPÜRGEÇİLERİN YERİ SÜPÜRMESİ VE SÜPÜRGEÇİ DUSINI OKUMALARI	İBRİKÇİLERİN DEDEYE VE ÖNDE OTURANLARA TARİKAT ABDESTİ ALDIRMASI	DEDENİN YOL VE ERKANLA İLGİLİ BİLGİLENDİRME KONUŞMASI	DEDENİN SÜPÜRGEÇİLERE GÜLBANK OKUMASI	YENİ GELENLERİN BİRBİRİNDEN RAZILIK ALMALARI
DEDENİN SÜPÜRGEÇİLERE GÜLBANK OKUMASI	İBRİKÇİLERİN DEDEYE DUA OKUMALARI VE DEDENİN DE GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN CEM MÜHÜRLEMESİ İÇİN OKUDUĞU GÜLBANK (12 İMAMLARIN İSİMLERİNİN GEÇTİĞİ GÜLBANK	DEDENİN EVLERİNDEN GETİRİLEN AİLE İLE MÜSAHİP AİLEYİ DARLA ÇEKEREK ONLARI BARIŞTIRARAK RAZILIKLARINI ALMASI VE GÜLBANKLARINI OKUMASI	SÜPÜRGEÇİLERİN YERİ SÜPÜRMESİ VE SÜPÜRGEÇİ DUSINI OKUMALARI

OĞLU ASKERDEN GELEN AİLE İLE MÜSAHİP AİLELERİNİN DEDENİN ÖNÜNDE DARA DURMASI VE DEDENİN GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN YOL VE ERKANLA İLGİLİ KONUŞMASI	ZAKİRLERİN DEYİŞ (NEREYİ EYLESEM MEKAN) VE DÜVAZ İMAMLARI (HATALAR ETMİŞİM NOKSANDIR İŞİM, İNSAN-I KAMİLDEN AYIRMA BİZİ SESLENDİRMESİ	DEDENİN CEM MÜHÜRLEMESİ İÇİN GÜLBANK (12 İMAMLARIN İSİMLERİNİN GEÇTİĞİ GÜLBANK) OKUMASI	DEDENİN SÜPÜRGEÇİLER E GÜLBANK OKUMASI
DEDENİN BU İKİ AİLEYİ SORGU VE GÖRGÜDEN GEÇİRMESİ VE HALKI GÖRGÜ VE HALK MAHKEMESİ KONUSUNDA BİLGİLENDİR- MESİ	MİSAFİR DEDELERİN MUHARREM AYI VE ALEVİLİK İLE İLGİLİ KONUŞMALARI	DEDENİN ZAKİRLERE GÜLBANK OKUMASI	ZAKİRLERİN DEYİŞ (ALİ MEYDANINA BİR KURBAN GELDİ, DAHA ALLAH İLE CİHAN YOK İKEN BİZ ONLARI İLAN EYLEDİK, ERENLER CEMİNE HER CAN GİREMEZ, TÖVBE GÜNAHIMA ESTAĞFURUL- LAH) VE DÜVAZ İMAMI (İNSAN-I KAMİLDEN AYIRMA BİZİ) SESLENDİR MESİ	DEDENİN CEM MÜHÜRLEMESİ İÇİN GÜLBANK (12 İMAMLARIN İSİMLERİNİN GEÇTİĞİ GÜLBANK) OKUMASI
ZAKİRLERİN DEYİŞLER (BEŞ VAKİTLE AVUNMAYIN, KARŞIDAN GÖRÜNEN NE GÜZEL YAYLA, ERENLER CEMİNE GİREYİM DERSEN) VE DÜVAZ İMAM (HER BUNALAN SANA TUTAR YÜZÜNÜ EL AMAN YETİŞ) SESLENDİRME- Sİ	SÜPÜRGEÇİLE- RİN YERİ SÜPÜRMEŞİ VE SÜPÜRGEÇİ DUASINI OKUMALARI	SÜPÜRGEÇİLE- RİN YERİ SÜPÜRMEŞİ VE SÜPÜRGEÇİ DUASINI OKUMALARI	DEDENİN ZAKİRLERE GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN LOKMASI OLANLARI MEYDANA ÇAĞIRIP LOKMA GÜLBANKI OKUMASI

DEDENİN ZAKİRLERE GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN SÜPÜRGEÇİLERE GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN SÜPÜRGEÇİLERE GÜLBANK OKUMASI	SÜPÜRGEÇİLE- RİN YERİ SÜPÜRMESİ VE SÜPÜRGEÇİ DUASINI OKUMALARI	ZAKİRLERİN DEYİŞ (SU GETİRDİM GÖZLERİMLE ŞAH SANA GELDİM, KARŞIDAN GÖRÜNEN NE GÜZEL YAYLA, DÜVAZ İMAMI (İNSAN-I KAMİLDEN AYIRMA BİZİ) SESLENDİR- MESİ
SÜPÜRGEÇİLE- RİN YERİ SÜPÜRMESİ VE SÜPÜRGEÇİ DUASINI OKUMALARI	DEDENİN CEM MÜHÜRLEMESİ İÇİN GÜLBANK (İÇİNDE 12 İMAMLARIN İSİMLERİNİN GEÇTİĞİ GÜLBANK) OKUMASI	SAKACILARIN DEDENİN ÖNÜNDE DURARAK KERBELAYI ANLATAN DİZELERİ RESİTATİF BİR ŞEKİLDE OKUMASI (TÜM CEMLERDE AYNI MERSİYE) VE DEDEYE SU VERMELERİ	DEDENİN SÜPÜRGEÇİLE- RE GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN ZAKİRLERE GÜLBANK OKUMASI
DEDENİN SÜPÜRGEÇİLE- RE GÜLBANK OKUMASI	LOKMACILARIN ELLERİNDE KURBAN ETİYLE VE DİĞER KİŞİLERİN LOKMALARIYLA GELMESİ VE DEDENİN GÜLBANK OKUMASI	SAKACININ RESİTATİF BİR ŞEKİLDE DÜVAZ İMAM (HEP AYNI DÜVAZ) OKUYARAK HERKESE SU SERPMESİ	SAKACILARIN DEDENİN ÖNÜNDE DURARAK KERBELAYI ANLATAN DİZELERİ RESİTATİF BİR ŞEKİLDE OKUMASI (TÜM CEMLERDE AYNI MERSİYE) VE DEDEYE SU VERMELERİ	DEDENİN TOPLULUĞA ON İKİ HİZMETLERLE İLGİLİ BİLGİ VERMESİ
LOKMA GETİRENLE- RİN LOKMALARIY- LA GELMESİ VE DEDENİN GÜLBANK OKUMASI	ZAKİRLERİN DEYİŞ (ALİ MEYDANINA BİR KURBAN GELDİ) VE DÜVAZ İMAMLARI (AKIL ERMEZ YARADANIN SIRRINA MUHAMMED ALİ'YE İNDİ BU KURBAN) SESLENDİRME- LERİ	DEDENİN SAKACI GÜLBANKINI OKUMASI	DEDENİN SUYU İÇMEDEN TOPLULUKTAN RAZILIK İSTEMESİ ONLARIN DA RAZILIK VERMESİ	LOKMACININ YEMEKHANE- DE PİŞEN LOKMA İLE MEYDANA GELEREK LOKMA DUASINI OKUMASI

ELVAN DEDE’NİN YANINDAKİ HAMZA DEDE’NİN ALEVİLİKLE İLGİLİ KONUŞMASI	DEDENİN ZAKİRLERE GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN KERBELA’YI ANLATAN KONUŞMASI	DEDENİN SAKACI GÜLBANKINI OKUMASI VE TOPLULUĞA SU DAĞITILMASI	DEDENİN LOKMA GÜLBANKINI OKUMASI
ELVAN DEDE’NİN ALEVİLİKLE İLGİLİ KONUŞMASI	15, 20 DAKİKA ARA	15, 20 DAKİKA ARA	İBRİKÇİNİN RESİTATİF BİR ŞEKİLDE DÜVAZ İMAM (HEP AYNI DÜVAZ) OKUYARAK HERKESE SU SERPMESİ	ZAKİRLERİN DEYİŞ (ALİ MEYDANINA BİR KURBAN GELDİ) VE DÜVAZ İMAM (HASAN HÜSEYİN'E İNDİ BU KURBAN) SESLENDİR- MESİ
İBRİKÇİLERİN DEDEYE, ZAKİRLERE VE ÖNDE OTURANLARA TARİKAT ABDESTİ ALDIRMASI	DEDENİN YAS-I MATEM VE MUHARREM ORUCUYLA İLGİLİ KONUŞMASI	ZAKİRLERİN DEYİŞ (BEN DE BU YAYLADAN ŞAHA GİDERİM, FAYDASI OLMAYAN BAHARDAN YAZDAN, ŞU ALEME NUR DOĞDU MUHAMMED DOĞDUĞU GECE) VE DÜVAZ İMAMLARI (HÜ, HÜ MEDET ALLAH, MUHAMMED’İ CANDAN SEV Kİ ALİ’YE SELMAN OLASIN) VE TEVHİT (MEDET YA ALLAHIM MEDET) SESLENDİRME- LERİ	DEDENİN İBRİKÇİ GÜLBANKINI OKUMASI	DEDENİN ZAKİRLERE GÜLBANK OKUMASI

İBRİKÇİLERİN DEDENİN ÖNÜNDE DURARAK DUA OKUMALARI VE DEDENİN DE ONLARA GÜLBANK OKUMASI	ZAKİRLERİN DEYİŞLER(EREN LER CEMİNE GİREYİM DERSEN, NEREYİ EYLESEN MEKAN HER TARAF TOZ İLE DUMAN) VE DÜVAZ İMAM (MUHAMMED'İ CANDAN SEV Kİ ALİ'YE SELMAN OLASIN) SESLENDİRME- LERİ	DEDENİN ZAKİRLERE GÜLBANK OKUMASI	15, 20 DAKİKA ARA	DEDENİN ALEVİLİK VE HIZIR ORUCUYLA İLGİLİ KONUŞMASI
DELİLCİNİN ELİNDE DELİL İLE GELİP DELİLCİ DUASINI OKUMASI	DEDENİN ZAKİRLERE GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN KERBELA'YLA İLGİLİ KONUŞMASININ DEVAMI	ZAKİRLERİN DÜVAZ İMAMLAR (MEDET YA ALİ, OL KIRKLARIN CEMİNDE) VE MİRACLAMA (GELDİ CEBRAİL BUYURDU) SESLENDİR- MELERİ	DEDENİN MİSAFİR DEDEYE SÖZÜ BIRAKMASI MİSAFİR DEDENİN ALEVİLİKLE İLGİLİ KONUŞMASI
DELİLCİNİN DELİLİ YAKTIKTAN SONRA ON İKİ İMAMLARIN ADLARINI RESİTATİF BİR ŞEKİLDE SESLENDİRME- Sİ	SÜPÜRGEÇİLE- RİN YERİ SÜPÜRMESİ VE SÜPÜRGEÇİ DUASINI OKUMALARI, DEDENİN ONLARA GÜLBANK OKUMASI	ZAKİRLERİN DÜVAZ İMAMLAR (MEDET YA ALİ, OL KIRKLARIN CEMİNDE) VE MİRACLAMA (GELDİ CEBRAİL BUYURDU SESLENDİRME- LERİ	MİRACLAMA İLE DÖRT GENCİN SEMAH DÖNMESİ	KESİLEN KURBAN İÇİN PARA TOPLANMASI
DEDENİN DELİLCİYE GÜLBANK OKUMASI	SAKACILARIN DEDENİN ÖNÜNDE DURARAK KERBELAYI ANLATAN DİZELERİ RESİTATİF BİR ŞEKİLDE OKUMASI (TÜM CEMLERDE AYNI MERSİYE) VE DEDEYE SU VERMELERİ	MİRACLAMAY- LA DÖRT GENCİN SEMAH DÖNMESİ	DEDENİN SEMAH YAPANLARA GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN HIZIR ORUCUYLA İLGİLİ KONUŞMASI

ELİNDE DELİL BULUNAN DELİLCİNİN DEDENİN ÖNÜNE OTURARAK ZAKİRİN SESLENDİRDİĞİ DELİLCİ DÜVAZ İMAMINI(HATA ETTİM HÜDA GİRDİ SEMAHA) DİNLEMESİ	TOPLULUĞUN RIZALIK VERMESİ İLE DEDENİN SUYU İÇMESİ DEDENİN GÜLBANK OKUMASI SUYUN DAĞITILMASI	DEDENİN SEMAH YAPANLARA GÜLBANK OKUMASI	SEMAH YAPANLARIN DEDENİN ÖNÜNDE OTURUP ZAKİRLERDEN TEVHİT (MEDET YA ALLAHIM MEDET) DİNLEMESİ VE ÇALINAN SEMAH (HATA ETTİM HÜDA GİRDİ SEMAHA) İLE SEMAH YAPANLARIN SEMAH DÖNMESİ	TOPLANAN PARANIN DEDEYE GETİRİLMESİ VE DEDENİN GÜLBANK OKUMASI
DEDENİN ZAKİRLERE GÜLBANK OKUMASI	SAKACININ RESİTATİF BİR ŞEKİLDE DÜVAZ İMAM (HEP AYNI DÜVAZ) OKUYARAK HERKESE SU SERPMESİ DEDENİN SAKACI GÜLBANKI OKUMASI	ZAKİRLERİN ÇALDIĞI SEMAH (HATA ETTİM HÜDA GİRDİ SEMAHA) İLE SEMAH YAPANLARIN SEMAH DÖNMESİ	DEDENİN SEMAH YAPANLARA GÜLBANK OKUMASI	15, 20 DAKİKA ARA
SAKACILARIN DEDENİN ÖNÜNDE DURARAK KERBELAYI ANLATAN DİZELERİ RESİTATİF BİR ŞEKİLDE OKUMASI VE DEDEYE SU VERMELERİ	SAKACILARIN DEDEYE NİYAZ ETMESİ VE DEDENİN SAKACILARA GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN SEMAH YAPANLARA GÜLBANK OKUMASI	SEMAH YAPANLARIN OTURUP ZAKİRLERİN OKUDUĞU DEYİŞ (ŞU ALEME NUR DOĞDU MUHAMMED DOĞDUĞU GECE) DİNLEMELERİ VE HASAN Kİ AŞK İLE GELDİ MEYDANA ADLI SEMAHLA SEMAH DÖNMELERİ	DEDENİN HIZIR PEYGAMBER VE DÖRT KAPI KIRK MAKAMLA İLGİLİ KONUŞMASI

DEDENİN SAKACI GÜLBANKINI OKUMASI VE CANLARA SU DAĞITILMASI	ZAKİRLERİN DEYİŞ (ŞU ALEME NUR DOĞDU), VE MİRAÇLAMA (GELDİ CEBRAİL BUYURDU) SESLENDİRME- LERİ	SEMAH YAPANLARIN DEDENİN ÖNÜNDE OTURMASI VE DEDENİN BAĞLAMASIYLA DEYİŞ (ÇEKE ÇEKE BEN BU DERTTEN ÖLÜRÜM),VE DÜVAZ İMAM (SERİMA BİR SEVDA DÜŞTÜ MUHAMMED ALİ'DEN BERİ)VE MERSİYE (BUGÜN MATEM GÜNÜ GELDİ) SESLENDİRMESİ	DEDENİN SEMAH YAPANLARA GÜLBANK OKUMASI	SÜPÜRGEÇİ- LERİN YERİ SÜPÜRMEŞİ VE SÜPÜRGEÇİ DUSINI OKUMALARI
SAKACININ RESİTATİF BİR ŞEKİLDE BELLİ BİR DÜVAZ İMAM OKUYARAK HERKESE SU SERPMESİ	MİRAÇLAMA İLE DÖRT GENCİN SEMAH DÖNMESİ	DEDENİN MERSİYE GÜLBANKINI OKUMASI	DEDENİN BAĞLAMASI İLE DEYİŞLER (BİR ULU KERVANDI KALKTI MUSUL'DAN, TA EZELDEN MEYİL VERDİK BİZ BU SİRRA) VE MERSİYE (BUGÜN MATEM GÜNÜ GELDİ) SESLENDİR- MESİ	DEDENİN SÜPÜRGEÇİLE- RE GÜLBANK OKUMASI
DEDENİN SAKACI GÜLBANKINI OKUMASI	DEDENİN SEMAH YAPANLARA GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN SEMAH YAPANLARA GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN GÜLBANK OKUMASI	SAKACILARIN DEDENİN ÖNÜNDE DURARAK KERBELA'YI ANLATAN DİZELERİ RESİTATİF BİR ŞEKİLDE OKUMASI (TÜM CEMLERDE AYNI)

TOPLULUĞUN BİRBİRİNDEN RAZILIK ALMASI VE DEDENİN GÜLBANK OKUMASI	SEMAH YAPANLARIN DEDENİN ÖNÜNDE OTURUP ZAKİRLERDEN TEVHİT (MEDET YA ALLAHIM MEDET) DİNLEMESİ VE ÇALINAN SEMAH (HATA ETTİM HÜDA GİRDİ SEMAHA) İLE SEMAH YAPANLARIN SEMAH DÖNMESİ	ELİNDE BAĞLAMASI BULUNAN ZAKİR İLE SEMAH YAPAN KIZLARDAN BİRİNİN DEDENİN ÖNÜNDE DURMASI VE ZAKİRİN DEDEYE DUA OKUMASI	ELİNDE BAĞLAMASI BULUNAN ZAKİR İLE SEMAH YAPAN KIZLARDAN BİRİNİN DEDENİN ÖNÜNDE DURMASI VE ZAKİRİN DEDEYE DUA OKUMASI	DEDENİN SUYU İÇMEDEN ÖNCE TOPLULUKTAN RAZILIK İSTEMESİ, ONLARIN DA RAZILIK VERMESİ
ZAKİRLERİN DÜVAZ İMAM (HÜ, HÜ MEDET ALLAH) VE MİRAÇLAMA (GELDİ CEBRAİL BUYURDU) SESLENDİRME- LERİ	DEDENİN SEMAH YAPANLARA GÜLBANK OKUMASI	ELİNDE BAĞLAMASI BULUNAN ZAKİR İLE SEMAH YAPAN KIZLARDAN BİRİNİN DEDENİN ÖNÜNDE DURMASI VE ZAKİRİN DEDEYE DUA OKUMASI	DEDENİN ONLARA GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN SAKACI GÜLBANKINI OKUMASI VE TOPLULUĞA SU DAĞITILMASI
MİRAÇLAMA İLE DÖRT GENCİN SEMAH DÖNMESİ	SEMAH YAPANLARIN OTURUP ZAKİRLERİN OKUDUKLARI DÜVAZ İMAMI (OL KIRKLARIN CEMİNDE) DİNLEMELERİ VE HASAN Kİ AŞK İLE GELDİ MEYDANA ADLI SEMAHLA SEMAH DÖNMELERİ, DEDENİN GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN ONLARA GÜLBANK OKUMASI	ZAKİRİN YERİNE GEÇERKEN BAĞLAMASINI YANINDAKİ KIZA VERMESİ	SAKACININ RESİTATİF BİR ŞEKİLDE DÜVAZ İMAM (HEP AYNI DÜVAZ) OKUYARAK HERKESE SU SERPMESİ

DEDENİN SEMAH YAPANLARA GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN BAĞLAMASIYLA MERSİYE (BUGÜN MATEM GÜNÜ GELDİ) SESLENDİRMESİ	ZAKİRİN YERİNE GEÇERKEN BAĞLAMASINI YANINDAKİ KIZA VERMESİ	KIZIN ELİNDE BAĞLAMAYLA DEDEYE DUA OKUMASI DEDENİN BAĞLAMAYA GÜLBANK OKUMASI	SAKACILARIN DEDEYE NİYAZ ETMESİ VE DEDENİN ONLARA GÜLBANK OKUMASI
SEMAH YAPANLARIN DEDENİN ÖNÜNDE OTURUP ZAKİRLERDEN DEYİŞ (ŞU ALEME NUR DOĞDU MUHAMMED DOĞDUĞU GECE) DİNLEMELERİ	DEDENİN MERSİYE GÜLBANKINI OKUMASI	SEMAHÇI KIZIN ELİNDE BAĞLAMAYLA DEDEYE DUA OKUMASI, DEDENİN BAĞLAMAYA GÜLBANK OKUMASI	SÜPÜRGEÇİ- LERİN YERİ SÜPÜRMESİ VE SÜPÜRGEÇİ DUASINI OKUMALARI	MİSAFİR DEDENİN DEYİŞ (MEDET ALLAH) OKUMASI
DEDENİN GÜLBANK OKUMASI	ELİNDE BAĞLAMASI BULUNAN ZAKİR İLE SEMAH YAPAN KIZLARDAN BİRİNİN DEDENİN ÖNÜNDE DURMASI VE ZAKİRİN DEDEYE DUA OKUMASI	DELİLCİNİN DELİLİ YERİNDEN ALARAK DEDEYE DUA OKUMASI	DEDENİN SÜPÜRGEÇİLE- RE GÜLBANK OKUMASI	ZAKİRLERİN DÜVAZ İMAM (HÜ, HÜ MEDET ALLAH) VE DEYİŞ (ŞU ALEME NUR DOĞDU), MİRAÇLAMA (GELDİ CEBRAİL BUYURDU) SESLENDİR- MELERİ
ÇALINAN SEMAH (HATA ETTİM HÜDA GİRDİ SEMAHA) İLE SEMAH YAPANLARIN SEMAH DÖNMESİ	DEDENİN ONLARA GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN DELİLCİYE GÜLBANK OKUMASI	CEM EVİ İÇİN BAĞIŞ TOPLANMASI VE SAYILARAK DEDEYE VERİLMESİ	ÇALINAN SEMAH (HATA ETTİM HÜDA GİRDİ SEMAHA) İLE SEMAH YAPANLARIN SEMAH DÖNMESİ
DEDENİN SEMAH YAPANLARA GÜLBANK OKUMASI	ZAKİRİN YERİNE GEÇERKEN BAĞLAMASINI YANINDAKİ KIZA VERMESİ	LOKMACILA- RIN ELLERİNDE LOKMAYLA GELİP LOKMA DUASI OKUMASI	DEDENİN TOPLANAN PARA İÇİN GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN SEMAH YAPANLARA GÜLBANK OKUMASI

SEMAH YAPANLARIN DEDENİN ÖNÜNDE OTURUP ZAKİRLERDEN TEVHİD (MEDET YA ALLAHIM MEDET) DİNLEMESİ VE ÇALINAN SEMAH (HÜSEYİNİ KERBELA GİRDİ SEMAHA) İLE SEMAH YAPANLARIN SEMAH DÖNMESİ	KIZIN ELİNDE BAĞLAMAYLA DEDEYE DUA OKUMASI, DEDENİN BAĞLAMAYA GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN LOKMACILARA ON İKİ İMAMLARIN ADLARININ GEÇTİĞİ GÜLBANK OKUMASI.	LOKMACILARIN ELLERİNDE LOKMAYLA GELİP LOKMA DUASI OKUMALARI	SEMAH YAPANLARIN DEDENİN ÖNÜNDE OTURARAK ZAKİRLERİN SESLENDİRDİĞİ DÜVAZ İMAM (OL KIRKLARIN CEMİNDE) DİNLEMESİ
DEDENİN SEMAH YAPANLARA GÜLBANK OKUMASI	SÜPÜRGEÇİLERİN YERİ SÜPÜRMEŞİ VE SÜPÜRGEÇİ DUASINI OKUMALARI	MEYDANCININ ORTADAKİ POSTU KALDIRIP DEDEYE DUA OKUMASI	DEDENİN LOKMACILARA ON İKİ İMAMLARIN ADLARININ GEÇTİĞİ GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN GÜLBANK OKUMASI
SEMAH YAPANLARIN DEDENİN ÖNÜNDE OTURUP ZAKİRLERDEN MERSİYE(BU GÜN MATEM GÜNÜ GELDİ) DİNLEMESİ	DEDENİN SÜPÜRGEÇİLERE GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN MEYDANCIYA GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN ŞAH LOKMASINI İHTİYACI OLANA VERMESİ	SEMAH YAPANLARIN SEMAH (HATA ETTİM HÜDA GİRDİ SEMAHA) DÖNMESİ
DEDENİN SEMAH YAPANLARA GÜLBANK OKUMASI	CEM EVİ İÇİN BAĞIŞ TOPLANMASI VE SAYILARAK DEDEYE VERİLMESİ	SÜPÜRGEÇİLERİN YERİ SÜPÜRMEŞİ VE SÜPÜRGEÇİ DUASINI OKUMALARI	LOKMACININ DUA OKUMASI	DEDENİN SEMAH DÖNENLERE GÜLBANK OKUMASI

ERKEK VE BAYAN ZAKİRİN DEDENİN ÖNÜNDE DURMASI VE DEDENİN ONLARA GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN TOPLANAN PARA İÇİN GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN SÜPÜRGEÇİLERE GÜLBANK OKUMASI	LOKMAYLA İLGİLİ DERSİM GELENEĞİNİN YAPILMASI	SEMAH YAPAN GENÇLERİN İSTEĞİ ÜZERİNE SEKİZ GENCİN BAŞKA SEMAHLAR (BAŞIM AÇIK YALIN AYAK YÜRÜDÜM, KERBELA ÇÖLÜNDE, YARADAN AŞKINA BİR SEMAH EYLE, ALİ'Yİ SEVERSEN EYLEN DUR DURNAM) DÖNMELERİ
DELİLCİNİN DELİLİ YERİNDEN ALARAK DEDEYE DUA OKUMASI	LOKMACILARIN ELLERİNDE LOKMAYLA GELİP LOKMA DUASI OKUMASI	ON İKİ HİZMETLİLERİN MEYDANA GELEREK DARA DURMASI VE DEDENİN ON İKİ HİZMETLİ GÜLBANKINI OKUMASI	DEDENİN LOKMACIYA GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN SEMAH DÖNENLERE GÜLBANK OKUMASI
DEDENİN DELİLCİYE GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN LOKMACILARA ON İKİ İMAMLARIN ADLARININ GEÇTİĞİ GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN CEM MÜHÜRLEMESİ İÇİN GÜLBANK OKUMASI	DELİLCİNİN DELİLİ YERİNDEN ALARAK DEDEYE DUA OKUMASI	ELİNDE BAĞLAMASI BULUNAN ZAKİR İLE SEMAH YAPAN KIZLARDAN BİRİNİN DEDENİN ÖNÜNDE DURMASI VE ZAKİRİN DEDEYE DUA OKUMASI
ON İKİ HİZMETLİLE- RİN MEYDANA GELEREK DARA DURMASI VE DEDENİN ON İKİ HİZMETLİ GÜLBANKINI OKUMASI	DEDENİN ŞAH LOKMASINI İHTİYACI OLANA VERMESİ	DEDENİN ŞAH LOKMASINI İHTİYACI OLANA VERMESİ	DEDENİN DELİLCİYE GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN HİZMETLİLERE GÜLBANK OKUMASI

KURBAN KESENLERİN ELLERİNDE LOKMALARIY- LA GELMESİ VE DEDENİN ONLARA GÜLBANK OKUMASI	LOKMACININ DUA OKUMASI	BAZI KİŞİLERİN DEDEYE TEŞEKKÜR EDEREK, NİYAZ ETMELERİ	MEYDANCININ ORTADAKİ POSTU KALDIRIP DEDEYE DUA OKUMASI	DEDENİN GÜLBANK OKUMASI
CEMİN DAĞILMASI İÇİN DEDENİN SON GÜLBANKINI OKUMASI	LOKMAYLA İLGİLİ DERSİM GELENEĞİNİN YAPILMASI	TÜM TOPLULUĞUN LOKMASINI ALMAK ÜZERE YEMEKHANEYE GİTMESİ	DEDENİN MEYDANCIYA GÜLBANK OKUMASI	SÜPÜRGEÇİ- LERİN YERİ SÜPÜRMESİ VE SÜPÜRGEÇİ DUASINI OKUMALARI
BAZI KİŞİLERİN DEDEYE TEŞEKKÜR EDEREK, NİYAZ ETMELERİ	DEDENİN LOKMACIYA GÜLBANK OKUMASI		ON İKİ HİZMETLİLE- RİN MEYDANA GELEREK DARA DURMASI VE DEDENİN ON İKİ HİZMETLİ GÜLBANKINI OKUMASI	DEDENİN SÜPÜRGEÇİLE- RE GÜLBANK OKUMASI
TÜM TOPLULUĞUN LOKMASINI ALMAK ÜZERE YEMEKHANEYE GİTMESİ	DELİLCİNİN DELİLİ YERİNDEN ALARAK DEDEYE DUA OKUMASI		SÜPÜRGEÇİ- LERİN YERİ SÜPÜRMESİ VE SÜPÜRGEÇİ DUASINI OKUMALARI	LOKMACININ DUA OKUMASI
	DEDENİN DELİLCİYE GÜLBANK OKUMASI		DEDENİN SÜPÜRGEÇİLE- RE GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN LOKMACIYA GÜLBANK OKUMASI
	ON İKİ HİZMETLİLERİN MEYDANA GELEREK DARA DURMASI VE DEDENİN ON İKİ HİZMETLİ GÜLBANKINI OKUMASI		CEMİN DAĞILMASI İÇİN DEDENİN SON GÜLBANKINI OKUMASI	DELİLCİNİN DELİLİ YERİNDEN ALARAK DEDEYE DUA OKUMASI

	ON İKİ HİZMETLİLERİN NİYAZINDAN SONRA DEDENİN GÜLBANK OKUMASI		BAZI KİŞİLERİN DEDEYE TEŞEKKÜR EDEREK NİYAZ ETMELERİ	DEDENİN DELİLCİYE GÜLBANK OKUMASI
	SÜPÜRGEÇİLE- RİN YERİ SÜPÜRMEŞİ VE SÜPÜRGEÇİ DUASINI OKUMALARI		HERKESİN LOKMASINI ALMAK ÜZERE YEMEKHANE- YE GİTMESİ	MEYDANCI- NIN ORTADAKİ POSTU KALDIRIP DEDEYE DUA OKUMASI
	DEDENİN SÜPÜRGEÇİLERE GÜLBANK OKUMASI			DEDENİN MEYDANCIYA GÜLBANK OKUMASI
	CEMİN DAĞILMASI İÇİN DEDENİN SON GÜLBANKINI OKUMASI			CEMİN DAĞILMASI İÇİN DEDENİN SON GÜLBANKINI OKUMASI
	HERKESİN LOKMASINI ALMAK ÜZERE YEMEKHANEYE GİTMELERİ			DEDENİN ON İKİ HİZMETLİLERE DUA OKUMASI
				DEDENİN ŞAH LOKMASINI HASTASI OLANA VERMESİ
				HERKESİN LOKMASINI ALMAK ÜZERE YEMEKHANE- YE GİTMESİ

Tablo 2. Misafir Dedelerin Yürüttüğü Yöre Cemleri (Yöre Cemlerinin Analizleri)

YÖRE CEMLERİNİN ANALİZLERİ			
ERZURUM HIZIR CEMİ (19.02.11)	ÇORUM YÖRE CEMİ (10.4.11)	TOKAT YÖRE CEMİ (26.4.11)	MALATYA YÖRE CEMİ (16.6.11)
DEDENİN POSTA OTURMASI	DEDENİN POSTA OTURMASI	DEDENİN POSTA OTURMASI	DEDELERİN CEM EVİ GİRİŞİNDE TOPLULUKLA BİRLİKTE AYAKTA DURARAK GÜLBANK OKUMASI
DEDENİN ALEVİLİKLE İLGİLİ KONUŞMASI	DEDENİN ALEVİLİKLE İLGİLİ KONUŞMASI	CEME KATILANLARIN DEDEYE NİYAZ ETMESİ	DEDENİN MİSAFİR İKİ DEDE İLE POSTA OTURMASI
DEDENİN LOKMACININ GETİRDİĞİ LOKMAYA GÜLBANK OKUMASI	ZAKİRİN DEYİŞ (UYUR İDİM UYARDILAR, DAĞLARA DA DUMAN NE GÜZEL UYMUŞ) OKUMASI	DEDENİN ONLARA GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN TOPLULUKTAN RIZALIK ALMASI, TOPLULUKTAKİLERİN BİRBİRİNE RIZALIK VERMESİ
DEDENİN KIRKLAR MECLİSİ İLE İLGİLİ KONUŞMASI	SÜPÜRGEÇİLERİN YERİ SÜPÜRMESİ VE SÜPÜRGEÇİ DUASINI OKUMALARI	DEDENİN ALEVİLİKLE VE ON İKİ HİZMETLERLE İLGİLİ BİLGİ VERMESİ	DEDENİN GÜLBANK OKUMASI
ZAKİRLERİN DEYİŞ (HZ. ALİ KUDRETİ HAKTIR) OKUMASI	ZAKİRİN DEYİŞLER (GÜL YÜZLÜ SULTANIM NEMDEN İNCİNDİN, ESİR OLMUŞ KERBELA'NIN ÇÖLÜNDE) SESLENDİRMESİ	DEDE İLE BİRLİKTE TOPLULUĞUN AYAĞA KALKARAK DOĞAN ULUSOY'U KARŞILAMALARI	ZAKİRLERİN ON İKİ HİZMETLİLERİ DEYİŞ İLE (HAKTAN BİZE NİDA GELDİ) ÇAĞIRMASI
DEDENİN ALEVİLİKLE İLGİLİ KONUŞMASI	DEDENİN İSTEĞİ ÜZERE ZAKİRİN DÜVAZ İMAM (ESTİ MUHAMMED YELLERİ) OKUMASI VE KADINLARIN AYAĞA KALKMASI	DEDENİN DOĞAN ULUSOY İÇİN GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN ON İKİ HİZMETLİLERE GÜLBANK OKUMASI
DEDENİN CEM BİRLEMESİ İÇİN GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN YANINDA OTURAN BABANIN GÜLBANK OKUMASI	İBRİKÇİLERİN DEDEYE VE ÖNDE OTURANLARA TARİKAT ABDESTİ ALDIRMALARI	DEDENİN ÖNÜNDE ELİNDE SECCADE İLE DURAN MEYDANCININ SECCADE DUASINI OKUMASI
DEDENİN TOPLULUKTAN RIZALIK ALMASI, TOPLULUKTAKİLERİN BİRBİRİNE RIZALIK VERMESİ	DEDENİN ALEVİLİKLE İLGİLİ KONUŞMASI	İBRİKÇİLERİN DEDEYE DUA OKUMALARI VE DEDENİN DE GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN MEYDANCİYA GÜLBANK OKUMASI

DEDENİN GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN KURBAN KESEN KİŞİLERİ MEYDANA ÇAĞIRARAK ONLARA GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN ÖNÜNDE ELİNDE SECCADE İLE DURAN MEYDANCININ SECCADE DUASINI OKUMASI, SECCADEYİ SERMESİ	İBRİKÇİLERİN DEDENİN ÖNÜNDE DURMASI, DEDENİN GÜLBANK OKUMASI
ZAKİRLERİN ON İKİ HİZMETLİLERİ DEYİŞ İLE ÇAĞIRMASI (HAKTAN BİZE NİDA GELDİ)	ZAKİRİN DEYİŞ (TOPLANDIK GELDİK DİVANA) SESLENDİRMESİ	DEDENİN MEYDANCIYA GÜLBANK OKUMASI	İBRİKÇİLERİN DEDEYE VE ÖNDE OTURANLARA TARİKAT ABDESTİ ALDIRMALARI
DEDENİN ON İKİ HİZMETLİLERE GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN DEYİŞ (CANIM KURBAN OLSUN HALDAN BİLENE) OKUMASI	SÜPÜRGEÇİLERİN YERİ SÜPÜRMESİ VE SÜPÜRGEÇİ DUASINI OKUMALARI	DEDENİN İBRİKÇİLERE GÜLBANK OKUMASI
DEDENİN ÖNÜNDE ELİNDE SECCADE İLE DURAN MEYDANCININ SECCADE DUASINI OKUMASI	ZAKİRİN DEYİŞLER (HAL BÖYLE VAR PİRE SÖYLE, FIRAT SUYU KERBELA'YA GİDERSE) SESLENDİRMESİ	DEDENİN SÜPÜRGEÇİLERE GÜLBANK OKUMASI	DELİLCİNİN ELİNDE DELİL İLE GELİP DELİLCİ DUASINI OKUMASI
DEDENİN MEYDANCIYA GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN ZAKİRE GÜLBANK OKUMASI	DELİLCİNİN ELİNDE DELİL İLE GELİP DELİLCİ DUASINI OKUMASI, DELİLİ YAKMASI	DELİLCİNİN DELİLİ YAKTIKTAN SONRA ON İKİ İMAMLARIN ADLARINI RESİTATİF BİR ŞEKİLDE OKUMASI
İBRİKÇİLERİN DEDEYE VE ÖNDE OTURANLARA TARİKAT ABDESTİ ALDIRMALARI	PİŞİRİLEN KURBANIN TEPŞİLERLE DEDENİN ÖNÜNE GETİRİLMESİ	DEDENİN DELİLCİYE GÜLBANK OKUMASI	ELİNDE DELİL BULUNAN DELİLCİNİN DEDENİN ÖNÜNE DURARAK ZAKİRİN SESLENDİRDİĞİ DELİLCİ DÜVAZ İMAMINI (HATA ETTİM HÜDA) DİNLEMESİ
İBRİKÇİLERİN DEDEYE DUA OKUMALARI VE DEDENİN DE GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN LOKMACILARA GÜLBANK OKUMASI	DELİLCİNİN DEDE ÖNÜNDE OTURMASI, DEDENİN ARAPÇA DUA OKUMASI	DEDENİN GÜLBANK OKUMASI
DELİLCİNİN DELİLCİ DUASINI OKUMASI, DEDENİN ONA GÜLBANK OKUMASI, DELİLİ YAKMASI	LOKMALAR DAĞITILIRKEN DEDENİN TOPLULUKLA SOHBET ETMESİ	DEDENİN DELİLCİYE GÜLBANK OKUMASI	ÜÇ SÜPÜRGEÇİNİN YERİ SÜPÜRMESİ VE SÜPÜRGEÇİ DUASINI OKUMALARI

ELİNDE DELİL BULUNAN DELİLCİNİN DEDENİN ÖNÜNE OTURARAK ZAKİRİN SESLENDİRDİĞİ DELİLCİ DÜVAZ İMAMINI(HATA ETTİM HÜDA) DİNLEMESİ	SÜPÜRGEÇİLERİN YERİ SÜPÜRMESİ VE SÜPÜRGEÇİ DUASINI OKUMALARI	DELİLCİNİN DELİLİ YAKTIKTAN SONRA, DEDENİN ON İKİ İMAMLARIN ADLARINI RESİTATİF BİR ŞEKİLDE SESLENDİRMESİ	DEDENİN SÜPÜRGEÇİLERE GÜLBANK OKUMASI
DEDENİN GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN SÜPÜRGEÇİLERE GÜLBANK OKUMASI	ELİNDE DELİL BULUNAN DELİLCİNİN DEDENİN ÖNÜNE OTURARAK ZAKİRİN SESLENDİRDİĞİ DELİLCİ DÜVAZ İMAMINI (HATA ETTİM HÜDA) DİNLEMESİ	GÖZCÜNÜN DEDENİN ÖNÜNDE DURARAK DUASINI OKUMASI
SÜPÜRGEÇİLERİN YERİ SÜPÜRMESİ VE SÜPÜRGEÇİ DUASINI OKUMALARI	ZAKİRİN DEYİŞ (CENNETTEN ÇIKTINSA BE HEY AVARE) OKUMASI	DEDENİN GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN GÖZCÜYE GÜLBANK OKUMASI
DEDENİN SÜPÜRGEÇİLERE GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN KIRKLAR MECLİSİNİ ANLATMASI	15, 20 DAKİKA ARA	DEDENİN TOPLULUKLA BİRLİKTE TÖVBE GÜLBANKINI OKUMASI
TOPLULUĞUN SECDE ETMESİ, DEDENİN GÜLBANK OKUMASI	ZAKİRİN DEYİŞ (BİZ MUHAMMED, ALİ DİYENLERDENİZ) SESLENDİRMESİ	TOPLULUĞUN KURBAN KESENLERDEN RAZI OLUP OLMADIĞININ SORULUP RAZILIK ALINMASI	TOPLULUĞUN SECDEDE DURMASI, DEDENİN GÜLBANK OKUMASI
ZAKİRLERİN DÜVAZ İMAM (HER SABAH HER SEHER ÖTÜŞÜR KUŞLAR, İMAM HÜSEYİN) VE DEYİŞLER (MEDİNE DAĞLARINDA SÜMBÜL AĞLAR, ÇEKE ÇEKE BEN BU DERTTEN ÖLÜRÜM) SESLENDİRMESİ	DEDENİN ZAKİRLERE GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN KURBAN KESEN KİŞİLERİ MEYDANA ÇAĞIRARAK GÜLBANK OKUMASI	ZAKİRİN DEYİŞ (MEDET ALLAH MEDET, ERENLER CEMİNE HER CAN GİREMEZ) OKUMASI
ZAKİRLERİN DÜVAZ İMAMLAR (MEDET HEY ALLAHİM MEDET, ALİ'YE SELMAN OLASIN)OKUMASI	SÜPÜRGEÇİLERİN YERİ SÜPÜRMESİ VE SÜPÜRGEÇİ DUASINI OKUMALARI	TOPLULUĞUN BİRBİRİNDEN RAZILIK ALMASI	TOPLULUĞUN SECDE ETMESİ İSTENDİKTEN SONRA MİSAFİR DEDENİN GÜLBANK OKUMASI

DEDENİN GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN SÜPÜRGEÇİLERE GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN CEM BİRLEMESİ İÇİN GÜLBANK OKUMASI	ZAKİRLERİN DÜVAZ İMAMLAR (MEDET HEY ALLAHIM MEDET, ALİ'YE SELMAN OLASIN) OKUMASI
TOPLULUĞUN AYAĞA KALKARAK DEDENİN OKUDUĞU DÜVAZ İMAMI (BUGÜN PİR BİZE GELDİ) DİNLEMESİ	DEDENİN ÖNÜNDE ELİNDE SECCADE İLE DURAN MEYDANCININ SECCADE DUASINI OKUMASI	KADINLARIN AYAĞA KALKARAK ZAKİRİN OKUDUĞU DÜVAZ İMAMI (SABAH KALKTIM, HAKKA DÖNDÜM YÜZÜMÜ) DİNLEMESİ	TOPLULUĞUN SECCADE DURMASI, DEDENİN GÜLBANK OKUMASI
DEDENİN GÜLBANK OKUMASI	BABANIN MEYDANCIYA GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN GÜLBANK OKUMASI	ZAKİRLERİN DEYİŞ (ŞU ALEME NUR DOĞDU) OKUMASI
ZAKİRLERİN MİRAÇLAMA(GEL-Dİ ŞAH-I CEBRAİL) SESLENDİRMESİ	DEDENİN MEYDANCIYA GÜLBANK OKUMASI	DOĞAN ULUSOY'UN ALEVİLİKLE İLGİLİ KONUŞMASI	TOPLULUĞUN SECCADE DURMASI, MİSAFİR OLAN DİĞER DEDENİN GÜLBANK OKUMASI
ÜÇ GENÇ KIZIN SEMAH DÖNMESİ	İBRİKÇİLERİN DEDEYE VE ÖNDE OTURANLARA TARİKAT ABDESTİ ALDIRMALARI	ZAKİRİN DEYİŞLER (BEN BİR CEYLAN GÖRDÜM GÖRÜŞÜLMEDİ, MUHAMMED ALİ'Yİ GÖRDÜM BURADA, SEVMEZSEN MERDAN ALİ'Yİ ALEVİYİM DEME BARİ) OKUMASI	ZAKİRLERİN DEYİŞLER (SİZE SÖYLENECEK BİRKAÇ SÖZÜM VAR, DOST DOST ALİ DOST, GÜNAHIMIZ YOKTUR SEVABIMIZ VAR) OKUMASI
KOSTÜMLÜ SEMAH GRUBUNUN SEMAH (BUGÜN BİZE PİR GELDİ, AŞKIN DOLUSUNU İÇEN ERENLER, YEMEN ELLERİNDEN GELİRKEN) DÖNMESİ	BABANIN İBRİKÇİLERE GÜLBANK OKUMASI	KADINLARIN AYAĞA KALKARAK, ZAKİRİN OKUDUĞU DÜVAZ İMAMI (ALLAH BİR MUHAMMED ALİ EL AMAN) DİNLEMESİ	DEDENİN ZAKİRLERE GÜLBANK OKUMASI
DEDENİN SEMAH DÖNENLERE GÜLBANK OKUMASI	DELİLCİNİN DELİLCİ DUASINI OKUMASI, DEDENİN ONA GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN ZAKİRLERE GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN KIRKLAR CEMİ İLE İLGİLİ KONUŞMASI

YAŞLI KADINLARIN SEMAH (YÜCE DAĞ BAŞINDAN BİR KUŞ UÇURDUM) DÖNMESİ	DELİLCİNİN DELİLİ YAKTIKTAN SONRA ON İKİ İMAMLARIN ADLARINI RESİTATİF BİR ŞEKİLDE SESLENDİRMESİ	DEDENİN LOKMA GÜLBANKINI OKUMASI	DEDENİN MİRAÇLAMININ ÇOK UZUN SÜRECEĞİ İÇİN, O BÖLÜMÜN ATLANIP SEMAHLARA GEÇİLECEĞİNİ DUYURMASI
DEDENİN SEMAH DÖNENLERE GÜLBANK OKUMASI	TOPLULUĞUN ELLERİNİ AÇARAK SALAVAT GETİRMESİ	DEDENİN HZ ALİ, HASAN VE HÜSEYİN İLE İLGİLİ KONUŞMASI	DÖRT GENCİN SEMAH (İLLALAH ŞAH İLLALLAH, SALINI SALINI GELEN EFENDİM, YARADAN AŞKINA BİR SEMAH EYLE, ALİ'Yİ SEVERSEN EYLEN DUR DURNAM) DÖNMESİ
İKİ GENÇ KIZ, BİR ERKEĞİN DEDENİN OKUDUĞU SEMAHLA SEMAH DÖNMESİ	DEDENİN CEM BİRLEMESİ İÇİN GÜLBANK OKUMASI	KURBAN İÇİN PARA TOPLANMASI	DEDENİN SEMAH DÖNENLERE GÜLBANK OKUMASI
DEDENİN SEMAH DÖNENLERE GÜLBANK OKUMASI	BABANIN CEM BİRLEMESİ İÇİN GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN PARA TOPLANIRKEN GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN SEMAH DÖNMEK İSTEYENLERİ MEYDANA ÇAĞIRMASI
DEDENİN İMAM HÜSEYİN İÇİN ŞİİR OKUMASI	ZAKİRLERİN ON İKİ HİZMETLİLERİ DEYİŞ (HAKTAN BİZE NİDA GELDİ) İLE ÇAĞIRMASI	İBRİKÇİLERİN DEDEYE VE ÖNDE OTURANLARA TARİKAT ABDESTİ ALDIRMALARI	ÇOĞUNLUKLA KADINLARDAN OLUŞAN GRUBUN SEMAH (ALÇAKTAN YÜKSEKTEN, ÖNÜMÜ BİR ÇİĞİR GELDİ) DÖNMESİ
HERKEŞİN AYAĞA KALKIP, EL ELE TUTUŞARAK ZAKİRLERLE MERSİYE (BUGÜN MATEM GÜNÜ GELDİ) OKUMASI	DEDENİN ON İKİ HİZMETLİLERE GÜLBANK OKUMASI	İBRİKÇİLERİN DEDEYE DUA OKUMALARI, DEDENİN GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN SEMAH DÖNENLERE GÜLBANK OKUMASI
DEDENİN GÜLBANK OKUMASI	ZAKİRLERİN DÜVAZ İMAMLAR (İNSAN-I KAMİLDEN AYIRMA BİZİ, MEDET HEY ALLAHIM MEDET, OL KIRKLARIN CEMİNDE) OKUMASI	SÜPÜRGEÇİLERİN YERİ SÜPÜRMESİ VE SÜPÜRGEÇİ DUSINI OKUMALARI	MİSAFİR DEDENİN ALEVİLİKLE İLGİLİ KONUŞMASI

TOPLULUĞUN BİRİBİRİNDEN NİYAZ ALMASI	BABANIN ZAKİRLERE GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN SÜPÜRGEÇİLERE GÜLBANK OKUMASI	SAKACILARIN DEDENİN ÖNÜNE GELMESİ, DEDENİN ONLARA GÜLBANK OKUMASI
DEDENİN YANINDAKİ MİSAFİR DEDENİN GÜLBANK OKUMASI	SÜPÜRGEÇİLERİN YERİ SÜPÜRMESİ VE SÜPÜRGEÇİ DUASINI OKUMALARI	TOPLULUĞUN BİRİBİRİNDEN NİYAZ ALMASI	SAKACILARIN TOPLULUĞA SU DAĞITMASI
MEYDANCILARIN DUA OKUYARAK POSTU KALDIRMASI	BABANIN SÜPÜRGEÇİLERE GÜLBANK OKUMASI	TOPLULUĞUN YERE NİYAZ ETMESİ VE DEDENİN GÜLBANK OKUMASI	MİSAFİR DEDENİN SAKA SUYUNU TOPLULUĞA SERPMESİ
DEDENİN MEYDANCILARA GÜLBANK OKUMASI	ZAKİRİN DÜVAZ İMAMLAR (ALİ'YE SELMAN OLASIN, MEDET YA ALİ) OKUMASI	KADINLARIN AYAĞA KALKARAK ZAKİRİN SÖYLEDİĞİ DÜVAZ İMAMI (SÖYLERSEN MUHAMMED ALİ'DEN SÖYLE) DİNLEMESİ	DEDENİN SAKACILARA GÜLBANK OKUMASI
SÜPÜRGEÇİLERİN YERİ SÜPÜRMESİ VE SÜPÜRGEÇİ DUASINI OKUMALARI	BABANIN ZAKİRLERE GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN ZAKİRLERE GÜLBANK OKUMASI	ZAKİRİN DEYİŞ (MEDET ALLAH MEDET, ERENLER CEMİNE HER CAN GİREMEZ) OKUMASI
DEDENİN SÜPÜRGEÇİLERE GÜLBANK OKUMASI	KADINLARIN AYAĞA KALKMASI, ZAKİRİN MİRAÇLAMA (GELDİ CEBRAİL BUYURDU) OKUMASI	ZAKİRİN MİRAÇLAMA (DESTUR YA PİRİM) OKUMASI	HERKESİN AYAĞA KALKIP EL ELE TUTUŞARAK, ZAKİRİN OKUDUĞU MERSİYEYE (BUGÜN MATEM GÜNÜ GELDİ) EŞLİK ETMESİ
DELİLCİNİN DUA OKUYARAK DELİLİ KALDIRMASI	BABANIN ZAKİRLERE GÜLBANK OKUMASI	MİRAÇLAMA OKUNURKEN TOPLULUĞUN AYAĞA KALKMASI	MİSAFİR ZAKİRİN MERSİYE (KARA DUMAN SARMIŞ ÇÖLÜ OVAYI) OKUMASI
DEDENİN DELİLCİYE GÜLBANK OKUMASI	SÜPÜRGEÇİLERİN YERİ SÜPÜRMESİ VE SÜPÜRGEÇİ DUASINI OKUMALARI	DÖRT KİŞİNİN SEMAH DÖNMESİ	TOPLULUĞUN SECDEDE DURMASI, DEDENİN GÜLBANK OKUMASI
LOKMACILARIN DUA OKUMASI	MEYDANCILARIN POSTU KALDIRMASI	DEDENİN SEMAH DÖNENLERE GÜLBANK OKUMASI	ÜÇ SÜPÜRGEÇİNİN YERİ SÜPÜRMESİ VE SÜPÜRGEÇİ DUASINI OKUMALARI

DEDENİN LOKMACIYA GÜLBANK OKUMASI	BABANIN MEYDANCIYA GÜLBANK OKUMASI	DÖRT KİŞİNİN TEKRAR SEMAH DÖNMESİ	DEDENİN SÜPÜRGEÇİLERE GÜLBANK OKUMASI
DEDENİN ON İKİ HİZMETLİLERE GÜLBANK OKUMASI	DÖRT KİŞİNİN SEMAH (YİNE DERTLİ DERTLİ) DÖNMESİ	DEDENİN SEMAH DÖNENLERE GÜLBANK OKUMASI	KURBAN KESENLERİN DEDENİN ÖNÜNE GELMESİ VE DEDENİN LOKMA GÜLBANKI VERMESİ
ZAKİRİN DEYİŞ (ERENLER CEMİNDE PAYEM BULUNMAZ) OKUMASI	DEDENİN SEMAH DÖNENLERE GÜLBANK OKUMASI	ZAKİRİN DEDENİN ÖNÜNDE OTURAN SEMAH DÖNENLERİN DÜVAZ İMAMI (MUHAMMED MUSTAFA SEN KABUL EYLE) DİNLEMESİ	DELİLCİNİN DUA İLE DELİLİ SÖNDÜRMESİ
KURBAN İÇİN PARA TOPLANMASI	AYNI SEMAHIN TEKRAR (YİNE DERTLİ DERTLİ) DÖNÜLMESİ	SÜPÜRGEÇİLERİN YERİ SÜPÜRMESİ VE SÜPÜRGEÇİ DUASINI OKUMALARI	DEDENİN DELİLCİYE GÜLBANK OKUMASI
DEDENİN ŞAH LOKMASINI İSTEYENLERE PAYLAŞTIRMASI	DEDENİN SÜPÜRGEÇİLERE GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN SÜPÜRGEÇİLERE GÜLBANK OKUMASI	MEYDANCININ ORTADAKİ POSTU KALDIRMASI
DEDENİN KURBAN GÜLBANKINI OKUMASI	SEMAHIN TEKRAR (YİNE DERTLİ DERTLİ) DÖNÜLMESİ	ELİNDE BAĞLAMASI BULUNAN ZAKİR İLE SEMAH YAPAN KADINLARDAN BİRİNİN DEDENİN ÖNÜNDE DURMASI VE ZAKİRİN DEDEYE DUA OKUMASI	DEDENİN MEYDANCIYA GÜLBANK OKUMASI
TOPLULUĞUN LOKMALARINI YEMEK ÜZERE YEMEKHANEYE GİTMESİ	DEDENİN SEMAH DÖNENLERE GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN ONLARA GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN ON İKİ HİZMETLİLERE DUA OKUMASI
	SÜPÜRGEÇİLERİN YERİ SÜPÜRMESİ VE SÜPÜRGEÇİ DUASINI OKUMALARI	KIZIN ELİNDE BAĞLAMAYLA DEDEYE DUA OKUMASI, DEDENİN BAĞLAMAYA GÜLBANK OKUMASI	DEDELERİN İSTEYENE ŞAH LOKMASINI VERMESİ

	DEDENİN ALEVİLİKLE İLGİLİ KONUŞMASI	SAKACININ DEDENİN ÖNÜNDE DURARAK KERBELAYI ANLATAN DİZELERİ RESİTATİF BİR ŞEKİLDE OKUDUKTANSONRA, HERKESE SU SERPMESİ	TOPLULUĞUN LOKMALARINI YEMEK İÇİN YEMEKHANEYE GİTMESİ
	SAKACILARIN ON İKİ İMAMLARIN ADLARINI SÖYLEYEREK DUA ETMESİ	SAKACILARIN DEDEYE NİYAZ ETMESİ VE DEDENİN ONLARA GÜLBANK OKUMASI	
	SAKACILARIN SU DAĞITMASI VE SU SERPMESİ	ZAKİRİN DEYİŞ (AĞLA GÖZLER ŞAH HÜSEYİN AŞKINA) OKUMASI	
	DEDENİN SAKACILARA GÜLBANK OKUMASI	DELİLCİNİN DELİLİ YERİNDEN ALARAK DEDEYE DUA OKUMASI	
	YÖNETİCİLERİN ÇORUMLULAR DERNEĞİ İLE İLGİLİ DUYURU YAPMASI	DEDENİN DELİLCİYE GÜLBANK OKUMASI	
	DEDENİN CEMİ ORGANİZE EDEN ÇORUMLULAR DERNEĞİ GÖREVLİLERİNE GÜLBANK OKUMASI	SÜPÜRGEÇİLERİN YERİ SÜPÜRMEŞİ VE SÜPÜRGEÇİ DUSINI OKUMALARI	
	SÜPÜRGEÇİLERİN YERİ SÜPÜRMEŞİ VE SÜPÜRGEÇİ DUSINI OKUMALARI	DEDENİN SÜPÜRGEÇİLERE GÜLBANK OKUMASI	
	DEDENİN SÜPÜRGEÇİLERE GÜLBANK OKUMASI	MEYDANCININ ORTADAKİ POSTU KALDIRIP DEDEYE DUA OKUMASI	
	KADINLARIN AYAĞA KALKMASI, ZAKİRİN MERSİYE (BUGÜN MATEM GÜNÜ GELDİ) OKUMASI	DEDENİN MEYDANCIYA GÜLBANK OKUMASI	
	BABANIN GÜLBANK OKUMASI	DEDENİN CEM BİRLEMESİ İÇİN GÜLBANK OKUMASI	

	SÜPÜRGEÇİLERİN YERİ SÜPÜRMESİ VE SÜPÜRGEÇİ DUASINI OKUMALARI	TOPLULUĞUN LOKMALARINI YEMEK İÇİN YEMEKHANEYE GİTMESİ	
	DEDENİN ON İKİ İMAMLARA GÜLBANK OKUMASI		
	SÜPÜRGEÇİLERİN YERİ SÜPÜRMESİ VE SÜPÜRGEÇİ DUASINI OKUMALARI		
	BABANIN GÜLBANK OKUMASI		
	TOPLULUĞUN LOKMALARINI YEMEK ÜZERE YEMEKHANEYE GİTMESİ		

Fotoğraf No: 1*

Alevi Kültür Dernekleri Karşıyaka Şubesi (Yamanlar Cemevi)'nin dışarıdan görünümü.

* Fotoğraf: Serap AKDENİZ

Fotoğraf No: 2*

16-12-2010. Muharrem cemi. Bölgedeki Hızır cemleri ve Muharrem cemleri katılımcı sayısının en fazla olduğu cemlerdendir.

* Fotoğraf: Serap AKDENİZ

Fotoğraf No: 3*

25 -9-2010. Yamanlar semah ekibi Görgü ceminde semah dönerken.

* Fotoğraf: Abdürrahim Karademir (E.Ü.D.T.M. Konservatuvarı T.H.O. Bölümü Öğretim Görevlisi)

Fotoğraf No: 4*

Alevi Kültür Dernekleri Karşıyaka Şubesi (Yamanlar Cemevi)' nin dedesi Hamza Takmaz dede deyişler okurken.

* Fotoğraf: Serap AKDENİZ

Fotoğraf No: 5*

9-1-2011. Aşure etkinliğinde Yamanlar Cemevi semah ekibi semah dönerken.

* Fotoğraf: Serap AKDENİZ

Fotoğraf No: 6*

25- 9-2010. Görgü ceminde süpürgeciler hizmetlerini yaparken.

* Fotoğraf: Abdürrahim Karademir (E.Ü.D.T.M. Konservatuarı T.H.O. Bölümü Öğretim Görevlisi)

Fotoğraf No: 7*

25-9-2010.Delilcinin delili yaktıktan sonra delilci duasını okuması.

* Fotoğraf: Abdürrahim Karademir (E.Ü.D.T.M. Konservatuvarı T.H.O. Bölümü Öğretim Görevlisi)

Fotoğraf No: 8*

2-12-2010. Birlik cemi'nde zakir Sadık Haydar Akgül ve Ali Sertan Özen, Ali Aşan'ın seslendirdiği deyişi dinlerken.

* Fotoğraf: Serap AKDENİZ

Fotoğraf No: 9*

Yamanlar Cemevi semah ekibinin kostümleri.

* Fotoğraf: Serap AKDENİZ

Fotoğraf No: 10*

12-12-2010. Muharrem sohbetlerinde gençler günlük kıyafetleri ile semah dönerken.

* Fotoğraf: Serap AKDENİZ

Fotoğraf No: 11*

26-4-2011.Tokat Yöre ceminde yaşlılar günlük kıyafetleri ile semah dönerken.

* Fotoğraf: Serap AKDENİZ

Fotoğraf No: 12*

10 Nisan 2011’de Rıza Erdem Dedenin yürüttüğü Çorum Yöre ceminde kadınların ayağa kalkarak düvaz imam dinlemeleri.

* Fotoğraf: Serap AKDENİZ

Fotoğraf No: 13*

12-2-2011.Hızır ceminde Mutlu Adakçı zakirlik yaparken.

* Fotoğraf: Serap AKDENİZ

Fotoğraf No: 14*

Alevi Kültür Dernekleri Karşıyaka Şubesi (Yamanlar Cemevi)' nin avlusu. Avlunun solundaki bina iki katlı olup, dernek yönetim binası, yemekhane, konferans salonu, derslikler ve morgdan oluşmaktadır. Avlunun sağında ise cemevi yer almaktadır.

* Fotoğraf: Serap AKDENİZ

Fotoğraf No: 15*

23-12-2010. Birlik ceminden sonra mutfakta pişirilen kurbanın ve getirilen lokmaların yemekhanede tabldotlarda yenmesi.

* Fotoğraf: Serap AKDENİZ

Fotoğraf No: 16*

Alevi Kùltür Dernekleri Karşıyaka Şubesi (Yamanlar Cemevi)' ne ait musalla taşı. Musalla taşının bulunduğu geniş bölüm, cenaze hizmetlerinin verildiği ve morg olarak kullanılan odaya açılmaktadır.

* Fotoğraf: Serap AKDENİZ

Fotoğraf No: 17*

Alevi Kùltür Dernekleri Karşıyaka Şubesi (Yamanlar Cemevi)' nin kùtùphanesi

* Fotoğraf: Serap AKDENİZ

Fotoğraf No: 18*

Alevi Kültür Dernekleri Karşıyaka Şubesi (Yamanlar Cemevi)' ne ait konferans salonu.

* Fotoğraf: Serap AKDENİZ

Fotoğraf No: 19*

Alevi Kùltür Dernekleri Karşıyaka Şubesi (Yamanlar Cemevi)' nin yönetim odası
Boş koltuk dernek başkanı Mehmet Aydın' a ait.

* Fotoğraf: Serap AKDENİZ

Fotoğraf No: 20*

Alevi Kültür Dernekleri Karşıyaka Şubesi (Yamanlar Cemevi)' nin bilgisayar odası.
Burada bilgisayar dersleri verilmektedir.

* Fotoğraf: Serap AKDENİZ

Fotoğraf No: 21*

17 Mayıs 2011’de Aşık Mahsuni Şerif’i ölüm yıldönümünde anma etkinliği. Pir Sultan Abdal Derneği Karşıyaka Şubesi zakirlerinin misafir olarak etkinliğe katılması.

* Fotoğraf: Serap AKDENİZ

Fotoğraf No: 22*

16-4-2011. Tokat Yöre cemi. Mehdi Kocakaya Dede tarafından yürütülen ceme misafir olarak katılan Hacı Beştaşı Veli'nin torunlarından Doğan Ulusoy'un Alevilikle ilgili konuşması.

* Fotoğraf: Serap AKDENİZ

Fotoğraf No: 23*

16.6.2011. Malatya Yöre cemi. Ali Can Bolat Dede tarafından yürütülen cemde Zeynel Sevin ve Kasım Güvercin Dede misafir olarak katılmışlardı.

* Fotoğraf: Serap AKDENİZ

Fotoğraf No: 24*

Oniki hizmetlilerin cem sonunda dedenin önünde dara durarak dedenin okuduğu gülbankı dinlemesi.

* Fotoğraf: Serap AKDENİZ

Fotoğraf No: 25*

16-12-2010. Muharrem cemi. Lokması olanların meydana gelerek dedenin okuduğu lokmacı gülbankını dinlemesi.

* Fotoğraf: Serap AKDENİZ

KAYNAKLAR

Kitaplar

- ASSMANN, Jan; **Kültürel Bellek: Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik**, Çev. Ayşe Tekin, Birinci Baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2001, 345 S.
- AYIŞIT ONATÇA, Neşe; **Alevi Bektâşi Kültüründe Kırklar Semahı**, Birinci Baskı, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2007, 248 S.
- BİLGİN, Nuri; **Sosyal Psikoloji**, Üçüncü Baskı, İzmir, 2009, 426 S.
- BOZKURT, Fuat; **Semahlar**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1990, 142 S.
- CONNERTON, Paul; **Toplumlar Nasıl Anımsar?**, Çev. Alaeddin Şenel, Birinci Baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1999, 170 S.
- ÇAMUROĞLU, Reha; **Tarih, Heteredoksi ve Babailer**, Der Yayınları, İstanbul, 1990, 207 S.
- ÇAMUROĞLU, Reha; **Yeniçerilerin Bektâşiliği ve Vaka-i Şerriye**, Beşinci Baskı, Kapı Yayınları, İstanbul, 2009, 104 S.
- ÇINAR, Erdoğan; **Aleviliğin Gizli Tarihi: Demirin Üstünde Karınca İzi**, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2007, 23 S.
- DUYGULU, Melih; **Alevi-Bektâşi Müziğinde Değişler**, Sistem Ofset, İstanbul, 1997, 257 S.
- EROL, Ayhan; **Müzik Üzerine Düşünmek**, Birinci Baskı, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2009, 280 S. (Erol 2009a)
- EROL, Ayhan; **“Kültürel Kimlik Bağlamında Popüler Müzik,” Popüler Müziği Anlamak**, Üçüncü Baskı, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2009, 295 S. (Erol 2009b)
- ERSOY, İlhan; **Kırım Tatar Ritüeli “Tepreş” Ekseninde Diaspora, Kimlik ve Müzik**, İzmir, 2010, 114 S.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki; **Alevi Bektâşi Nefesleri**, İkinci Baskı, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1999, 408 S.
- HAVILAND, William A; **“Antropoloji ve Kültür İncelemesi”, Kültürel**

- Antropoloji**, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2002, 575 S.
- KAEMMER, John E: **Music In Human Life, Antropological Persrectives on Music**, Austin: University of Texass Pres, Çev: Yetkin Özer, Yayınlanmadı, 1993,143 S.
- KALKAN, Şenay, İlhan Selçuk ve Gencay Şaylan; **Türkiye’de Alevilik ve Bektaşilik**, Hasat Yayınları, İstanbul, 1991, 263 S.
- KAPLAN, Ayten; **Kültürel Müzikoloji**, İkinci Baskı, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2008, 173 S.
- MELİKOFF, Iréne; **Uyur İdik Uyardılar, Alevilik– Bektaşilik Araştırmaları**, Çev. Turan Alptekin, Üçüncü Basım, Demos Yayınları, İstanbul, 2006, 251 S.
- MELİKOFF, Iréne; **Kırklar’ın Cem’inde**, Çev. Turan Alptekin, Demos Yayınları, İstanbul, 2007, 196 S.
- MELİKOFF, Iréne; **Tuttum Aynayı Yüzüme Ali Göründü Gözüme**, Çev. İ. Cem Erseven, Ant Yayınları, İstanbul, 1997, 181 S.
- MUSTAN DÖNMEZ, Banu; “Alevi Müzik Uyanışı Bağlamında İzmir Limontepe Alevi Göçmenlerinin Müzik Pratikleri” (Yayınlanmamış Doktora Tezi Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, 2008), 221 S.
- NOYAN, Bedri; **Bektaşilik - Alevilik Nedir?**, İkinci Baskı, Ankara, 1987, 640 S.
- OCAK, Ahmet Yaşar; **Alevi ve Bektaşi İnançlarının İslam Öncesi Temelleri**, Altıncı Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, 312 S.
- ONG, Walter. J; **Sözlü ve Yazılı Kültür: Sözü Teknolojikleşmesi**, Çev. Sema Postacıoğlu Banon, Dördüncü Baskı, Metis Yayınları, İstanbul, 2007, 230 S.
- SARI, Engin; **Kültür, Kimlik, Politika: Mardin’de Kültürlerarasılık**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007), 391 S.
- ŞENER, Cemal; **Şamanizm: Türkler’ in İslamiyet’ ten Önceki Dini**, On Üçüncü Baskı, Etik Yayınları, İstanbul, 2003, 142 S.
- ŞENER, Cemal; **Alevilik Olayı: Toplumsal Bir Başkaldırının Kısa Tarihçesi**, Kırkinci Baskı, Etik Yayınları, İstanbul, 2010, 280 S.
- ŞENER, Cemal; **Türkiye’de Yaşayan Etnik ve Dinsel Gruplar**, Beşinci Baskı, Etik Yayınları, İstanbul, 2006, 310 S.
- TÜRKDOĞAN, Orhan; **Alevi Bektaşi Kimliği: Sosyo - Antropolojik Araştırma**,

- Beşinci Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul, 2006, 696 S.
- YALTIRIK, Hüseyin; “**Trakya’da Bektaşilik ve Müziği**”, Alevi Bektaşî Müzik Kültürü Sempozyumu, İmece Kültür Sanat evi, Ankara, 2005, 186 S.
- YETİŞEN, Rıza; **Tahtacı Aşiretleri; Adet, Gelenek ve Görenekleri**, İkinci Baskı, İzmir, 2008, 224 S.
- YÖRÜKAN, Yusuf Ziya; **Anadolu’da Aleviler ve Tahtacılar**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2006. 503 S.
- ZELYUT, Rıza; **Türk Aleviliği: Anadolu Aleviliğinin Kültürel Kökeni**, Kripto Kitaplar, Ankara, 2009, 493 S.

Bildiri ve Makaleler

- ALTINAY, Reyhan; “Geleneksel Türk Müziği ve Semahlarda Bölüm Anlayışı”, **Alevi Bektaşî Müzik Kültürü Sempozyumu**, Ankara, 2005. 31-46 s.
- ARINBERG- LAANATZA, Marianne; “Türkiye Alevileri - Suriye Alevileri: Benzerlikler ve Farklılıklar”, **Alevi Kimliği**, Ed: T. Olsson, E. Özdalga, C. Raudvere, Çev. Bilge Kurt Torun/Hayati Torun, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999, 195-214 s.
- BEKTAŞ, Ali; “Hz. Muhammed’in Gadir-i Hum Hutbesi”, **Her Yönüyle Alevilik**, Narlidere Gündem Gazetesi, 8 Haziran 2009.
- BİLİCİ, Faruk; “Alevi Bektaşî İlahiyatının Günümüz Türkiye’sindeki İşlevi”, **Alevi Kimliği**, Ed: T. Olsson, E. Özdalga, C. Raudvere, Çev. Bilge Kurt Torun/Hayati Torun, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999, 67-78 s.
- BİLLİG, Michael; “Collective Memory, Ideology and The British Royal Family”, **Collective Remembering**, First Edith, Sage Publications, London, 1990, 66-81 s.
- BİRDOĞAN, Nejat; “Anadolu’da Alevilik Alevi Ocakları, Kuruluşu, İşlevleri”, **Yol Dergisi**, sayı 2, Hüseyin Gazi Derneği Yayını, Ankara, 1999, 36-46 s.
- BOZKURT, Fuat; “Aleviliğin Yeniden Yapılanma Sürecinde Toplum-Devlet İlişkisi”, **Alevi Kimliği**, Ed: T. Olsson, E. Özdalga, C. Raudvere, Çev. Bilge Kurt

- Torun/Hayati Torun, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999, 104-114 s.
- CLARKE, Gloria; “Alevi Kültürel Kimliğinde Müziğin Yeri”, **Toplumbilim Dergisi**, Sayı:12, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2001,127-136 s.
- ÇAKIR, Sabri; “Alevi Bektaşî Kimliği ve Cemevi Gerçeği”, **2. Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşilik Bilgi Şöleni**, cilt:2, Türk Kültürü ve Hacı Bektaşî Veli Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2007, 1481-1515s.
- ÇAMUROĞLU, Reha; “Türkiye’de Alevi Uyanışı”, **Alevi Kimliği**, Ed: T. Olsson, E. Özdalga, C. Raudvere, Çev. Bilge Kurt Torun/Hayati Torun, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999, 96-103 s.
- DUMONT, Paul; “Günümüz Türkiye’si’nde Aleviliğe Bakış”, **Tuttum Aynayı Yüzüme Ali Göründü Gözüme**, Çev. İ. Cem Erseven, Ant Yayınları, İstanbul, 1997, 142-161s.
- EKİCİ, Metin ve Adem Öger; “Türklerde Ocak Kültü ve Bu Kültün Alevilik İnancına Yansımaları”, **2. Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşilik Bilgi Şöleni**, Cilt:2, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2007,1357-1367 s.
- ENGİN, İsmail; “Alevi Kolektif Bilincinin Oluşturulması ve Sürdürülmesinde Zakirlerin ve Ozanların Yeri”, **Folklor Edebiyat Dergisi**, Ankara, 2000/4, 187-190 s.
- ERDOĞAN, Kutluay; **Araştırmacı - Yazarlarla Alevilik - Bektaşilik Söyleşileri**, Horasan Yayınları, İstanbul, 2006, 111-119 s.
- EROL, Ayhan; “Marketing the Alevi Musical Revival”, *Muslim Societies in the Age of Mass Consumption*, Johanna Pink (ed), Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne, 2009, 165-185 s. **(Erol 2009c)**.
- EROL, Ayhan; “**Change and Continuity in Alevi Musical Identity**” in Statelova, R, Rodel, A, Peycheva, L. And Vlaeva, I. (eds) **The Human World and Musical Diversity**. Sofia:Bulgarian Musicology Studies, 2008, 109-117 s. **(Erol 2008a)**
- EROL, Ayhan; “**Reconstructing Cultural Identity in Diaspora:Musical Practices of the Alevi Community**”, **Music from Turkey in the Diaspora**, Ursula Hemetek/ Hande Sağlam (eds.): Proceedings of the International Symposium

- held in Vienna in November 2007, Organized by the UNESCO Working Group Vienna And the Institute of Folk Music Research at the University of Music and Performing Arts Vienna, Institut für Volksmusikforschung und Ethnomusikologie, Wien, 2008, 151-161 s. **(Erol 2008b)**
- EROL, Ayhan; “Alevi Kimliğini Diasporada Müzakere Etmek: Toronto Alevi Göçmenlerinin İfade Kültür Pratikleri”, **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Dergisi**, Sayı:56, 2010, 39-60 s. **(Erol 2010a)**
- EROL, Ayhan; “Değişen Koşullarda Alevi Müziği”, **Alevi Bektaş Müzik Kültürü Sempozyumu**, Ankara, 2005, 60-74 s.
- EROL, Ayhan; “Re-Imagining Identity: The Transformation of the Alevi Semah” **Middle Eastern Studies**, Vol. 46, No. 3, May 2010 , 375–387 s. **(Erol 2010b)**
- EROL, Ayhan; “Alevi-Bektaş Müziğindeki Çeşitliliği İncelemek”, **2. Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşilik Bilgi Şöleni**, Cilt:2, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2007, 301-320 s.
- GÖRKEM, İsmail; “Alevi ve Bektaş Geleneğinde Nevruz Törenleri”, **Uluslararası Nevruz Sempozyumu Bildirileri**, T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000, 49-56 s.
- GÜRAY, Cenk; “Anadolu ve Türk Kültürü Açısından Semah ve Sema Kavramlarına Bir Bakış”, **Folklor/ Edebiyat Dergisi**, 2009/2, 117-132 s.
- HONKO, Lauri; “Ritüellerin Oluşum Süreci”, **Halk Bilimde Kuramlar ve Yaklaşımlar 3**, Çev: Ruhi Ersoy, Geleneksel Yayıncılık, Ankara, 2009, 205-215 s.
- İYİT Kubilay ve Levent Ergun; “Sosyo Kültürel Değişim Bağlamında Alevi Cem Törenleri: İzmir Limontepe Ehl-i Beyt İnanç Eğitim ve Kültür Vakfı Örneği” **2. Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşilik Bilgi Şöleni**, Cilt: 2, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2007, 321-333 s.
- KUTLU, Sönmez; “Tarihsel Süreçte Aleviliğin Yazılı Kaynaklarında Yapılan

- Metin Tahrifatı”, **2. Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşilik Bilgi Şöleni**, cilt:2, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2007, 1061-1077 s.
- LIVINGSTON, Tamara E; “Music Revivals: Towardas a General Theory” **[Müzik Uyanışı: Genel Bir Teoriye Doğru]**, **Journal of The Society for Ethnomusicology**, Volume 43, Number 68. 1999, 200 s.
- MARKOFF, Irene; “Postmodern Türk Dünyasında Usta Alevi Müzisyenler: Geleneği Yeniden Şekillendirmek”, **Alevi Bektaş Müzik Kültürü Sempozyumu**, Ankara, 2005. 47-59 s.
- OLSSON, Tord; “Ali Odaklı Mezheplerde Yazıya Geçirme”, **Alevi Kimliği**, Ed: T. Olsson, E. Özdalga, C. Raudvere, Çev. Bilge Kurt Torun/Hayati Torun, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999, 215-237s.
- PEKŞEN, Gani; “Anadolu Tahtacılarında Ölüm ve Ölüm Nefesi”, **Alevi Bektaş Müzik Kültürü Sempozyumu**, Ankara, 2005, 106-119 s.
- PORTELLI, Alessandro; “Sözlü Tarihi Farklı Yapan Şey”, **Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 3**, Çev: Kürşat Korkmaz, Geleneksel Yayıncılık, Ankara, 2009, 278-289 s.
- RAPPAPORT, A. Roy; “Ritüel”, **Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar**, Çev: Kürşat Korkmaz, Milli Folklor Yayınları, Ankara, 2003, 396-406 s.
- SHANKLAND, David; “Antropoloji ve Etnisite: Yeni Alevi Hareketinde Etnografyanın Yeri”, **Alevi Kimliği**, Ed: T. Olsson, E. Özdalga, C. Raudvere, Çev. Bilge Kurt Torun/Hayati Torun, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999, 20-31 s.
- STOKES, Martin; “Etnisite, Kimlik ve Müzik”, **Foklara Doğru Çeviri Araştırma Dergisi**, Çev. Altuğ Yılmaz, Sayı:63, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, 1998, 123-148 s.
- VORHOFF, Karin; “Türkiye’de Alevilik ve Bektaşilikle İlgili Akademik ve Gazetecilik Nitelikli Yayınlar”, **Alevi Kimliği**, Ed: T. Olsson, E. Özdalga, C. Raudvere, Çev. Bilge Kurt Torun/Hayati Torun, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999, 32- 66 s.

İnternet

- ÖZTÜRK, Serdar; “Türkiye’de Sözlü Tarihten İletişim Araştırmalarında Yararlanma Üzerine Notlar” [http://www.millifolklor.com/en/sayfalar/87/02_Pdf. Millî Folklor,, Yıl 22, Sayı 87, 2010_14-4-2011](http://www.millifolklor.com/en/sayfalar/87/02_Pdf_Millî_Folklor,,_Yıl_22,_Sayı_87,_2010_14-4-2011)
- SARI, Engin;<http://www.belgeler.com/blg/lakh/kultu-kimlik-politika-mardin-de-kultulerarasilik-culture-identity-politics-interculturality-in-mardin-city>. 25-3-2011
- YAMAN, Ali; “Anadolu Aleviliği’ nde Ocak Sistemi ve Dedelik Kurumu”, 23-28 Ekim 2000 tarihinde Ürgüp’te ERVAK tarafından düzenlenen Uluslararası Anadolu İnançları Kongresi’nde sunulan bildiri, 2000, 2-6 s. <http://www.alevibektasi.org/dedelik.htm> 25.2.2011.
- YILDIZ, Murat; “Benlik-Kavramı ve Benliğin Gelişiminde Dinin Rolü”, <http://www.angelfire.com/psy/muratyildiz/benlik.htm> Yayınlandığı Yer: Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı, 23, İzmir 2006, 87-127 s. 25-3-2011.

Aleviler ve Osmanlı İmparatorluğu

<http://www.zöhreanaforum.com/diger/25833-aleviler-ve-osmanli-imparatorlugu.html>). 30-10-2010.

Alevilik ve Bektaşilikte Sayılara Yüklenmiş Anlamlar

(<http://aleviforum.com/showthread.php?t=48653>). 18-11-2010.

Bedrettin İsyanı ve Alevilikteki Yeri

http://www.alevivizyon.com/bedrettiniler/1757-bedrettinisyanı-ve-alevilikteki_yeri.html. 7-11-2010.

Bellek Nedir?

<http://sozluk.bilgiportal.com/nedir/bellek>. 18-9-2011.

Bugün Matem Günü Geldi

<http://youtube.com/watch?v=nE08iwXcpq4> Bugün Matem Günü Geldi – Alevi slayt. 12-7-2011.

Hacı Bektaş Veli Derneklerinde İsim Değişikliği

<http://www.aleviweb.com/forum/showthread.php?t=30698> 18-7-2011

Hata ettim Hüda Yaktı Delili-Erdem Şimşek

<http://www.youtube.com/watch?v=76b0bBewgos> 5-7-2011

Komünyon Töreni Nedir?

<http://www.frmartuklu.net/diger-dinler-inanclar/69097-hristiyanlik-nedir.html> 18-7-2011.

Üç Sünnet, Yedi Farz Nedir?

<http://www.alevibektasi.org/inance5.htm> 25-2 -2011.

Tevhit Nedir?

http://www.sevde.de/islam_Ans_ans.htm 24-4-2011.

Sözlükler

LONGMAN Active Study Dictionary, Third Impression. Ed. Della Summer, 1985, 710 S.

REDHOUSE İNGİLİZCE- TÜRKÇE SÖZLÜK, Ondokuzuncu Baskı, Redhouse Yayınevi, İstanbul, 2003, 1152 S.

TÜRKÇE SÖZLÜK, Türk Dil Kurumu Yayınları, Cilt:2, Ankara, 1998, 1668 S.

OXFORD WORDPOWER DICTIONARY, Ed. Sally wehmeier, Sixth Impression, ,Oxford University Press, 1994, 745 s.

<http://www.ingilizcesozluk.gen.tr/>

<http://www.yeminlisozluk.com>

<http://www.turkcebilgi.com>

Görüşmeler

-**Alev Şahin** (Yamanlar Cemevi semah hocası) ile görüşme:

18 Aralık 2010, Yamanlar Cemevi

-**Ali Aşan** (Yamanlar Cemevi zakiri) ile görüşme:

25 Kasım 2010, E. Ü. D.T.M. Konservatuvarı

-**Ali Aşan ve Sadık Haydar Akgül** (Yamanlar Cemevi zakirleri) ile görüşme:

13 Haziran 2011, E. Ü. D.T.M. Konservatuvarı

(Düzenli aralıklarla kısa görüşmeler de yapıldı)

-**Ali Babacanoğlu** (Yamanlar Cemevi Yönetim Kurulu Üyesi), **Ali Kayapınar** (Yamanlar Cemevi Müdürü), **Suzan Kasar** (Yönetim Kurulu Sekreteri), **Fatoş Elma** (Yamanlar Cemevi İdari Bölüm sekreteri) ile görüşme:

6 Haziran 2011, Yamanlar Cemevi

(Fatoş Elma ile sıklıkla kısa görüşmeler yapıldı)

-**Ali Bektaş** (Bayat Dedesi) ile görüşme

27 Aralık 2009, Ali Bektaş Dedenin işyeri

9 Ocak 2010, Ali Bektaş Dedenin işyeri

14 Temmuz 2010, Ali Bektaş Dedenin evi

- **Ali Ekber Şınlak** (Narlıdere Tahtacı zakirlerinden) ile görüşme:

12 Haziran 2010, Ali Ekber Şınlak'ın evi

-**Ali Kulaç**(Uzundere Tahtacılarından) ile görüşme

27 Şubat 2009, Ali Kulaç'ın işyeri

-**Ali Sertan Özen** (Yamanlar Cemevi zakiri) ile görüşme:

17 Aralık 2010, Yamanlar Cemevi

-**Ali Uçar** (Yamanlar Mahallesi Muhtarı) ile görüşme:

7 Haziran 2011, Yamanlar muhtarlık binası

-**Cafer Utku** (Doğançay Mahallesi muhtarı) ile görüşme:

9 Mart 2009, Doğançay muhtarlık binası

-**Elvan Çelen** (Yamanlar Cemevi' nin önceki dedesi) ile görüşme:

15 Ağustos 2010, Yamanlar Cemevi

-**Hasan Ateş** (Doğançay Mahallesi müebbisi) ile görüşme:

27 Ocak 2010, Doğançay Cemevi

-**Hamza Takmaz** (Yamanlar Cemevi dedesi) ile görüşmeler:

28 Ekim 2010, Yamanlar Cemevi

25 Mart 2011, Yamanlar Cemevi

10 Nisan 2011, Yamanlar Cemevi

(Düzenli aralıklarla kısa görüşmeler de yapıldı)

-**Hüseyin Dede** (Yamanlar Cemevi Gençlik Örgütü Başkanı) ile görüşme:

10 Haziran 2011, Yamanlar Cemevi

-**Hüseyin ve Sevim Tamtürk** (Uzundere Tahtacılarından) ile görüşme:

23 Nisan 2010, Tamtürk ailesinin evi

-**İsmail Gedik** (Doğançay Mahallesi Tahtacılarından) ile görüşme:

9 Mart 2009, İsmail Gedik'in evi

-**Merih Tamay** (Narlıdere Tarihi Cemevi'nin yöneticisi) ile görüşme:

28 Ocak 2009, Narlıdere Tarihi Cemevi

-**Murat Bal** (Tahtacı Kültür ve Dayanışma Derneği Uzundere Şubesi Başkanı) ile görüşme:

7 Mayıs 2010, Murat Bal'ın evi

-**Özcan Gülem** (Yamanlar Cemevi semah hocası) ile görüşme:

18 Aralık 2010, Yamanlar Cemevi

-**Uğur Bozbıyık** (Yamanlar Cemevi zakiri) ile görüşme:

12 Şubat 2011, Yamanlar Cemevi

-**Ziver Nail Dolu** (Narlıdere Aşağı Köy Tahtacılarından) ile görüşme:

28 Ocak 2009, Ziver Nail Dolu'nun evi

-**Yolcu Bilginç** (Tahtacı Kültür ve Dayanışma Derneği Genel Başkanı) ile görüşme

20 Ekim 2009, Yolcu Müzik Merkezi

CD

ÖZGEÇMİŞ

Adı, Soyadı: Serap Akdeniz

Doğum Yeri ve Yılı: İzmir 1970

Yabancı Dil: İngilizce

Eğitimi:

Yüksek Lisans: 1995, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Lisans: 1992, Ege Üniversitesi Devlet Türk Müziği Konservatuvarı Temel Bilimler Bölümü.

Lise: 1986, İzmir Kız Lisesi.

İş Tecrübesi:

1992 - Halen Öğretim Görevlisi, Ege Üniversitesi, Devlet Türk Müziği Konservatuvarı.

1992- 1997, Ses Sanatçısı, TRT İzmir.